

Ἔτος ΣΤ΄.

ΕΝ ΣΜΥΡΝῃ 1878.

Φυλ. Δ΄.

**ΠΕΡΙ ΚΟΣΜΟΓΟΝΙΑΣ, ΚΑΤΑΚΛΥΣΜΟΥ, ΚΤΛ.
ΠΑΡ' ΟΘΩΜΑΝΟΙΣ.**

Ὀλίγιστοι τῶν ἡμετέρων ἠσχολήθησαν περὶ τὴν ὀθωμανικὴν φιλολογίαν, ἱστορίαν, φιλοσοφίαν, νομοθεσίαν, κτλ., καὶ οὗτοι δ' ἐν παρόδῳ, ἐνῶ ἐκ τῶν ξένων πλεῖστοι β-σοι πολλά καὶ καλὰ ἔγραψαν, ἥτοι ὁ ἐκ Βλαχίας Καντεμὶρ, ὁ Αὐστριακὸς διπλωμάτης Hammer, ὁ Γερμανὸς Zinkeisen(α), ὁ Ἀρμενοκαθολικὸς Mouradgea d' Ohson, καὶ ἄλλοι. Ὁ Μουρατζᾶς μάλιστα, κάτοχος τῶν ἀνατολικῶν γλωσσῶν, διερμηνεὺς ἐπὶ

(α) Ἱστορία τοῦ Ὄθωμανικοῦ Κράτους ἐν Εὐρώπῃ. Σκοπὸς δὲ ταύτης τῆς ἱστορίας εἶναι αἱ σχέσεις τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις· δυστυχῶς ὅμως, θανόντος τοῦ ἀνδρὸς, τὸ πολύτιμον τοῦτο σύγγραμμα ἔμεινεν ἀτελές.

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ Γ.)

πολλὰ ἔτη καὶ κατόπιν ἐπιτετραμμένος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει σουδικῆς πρεσβείας, συνέγραψε πολύτιμον ἐξ 8 τόμων σύγγραμμα περὶ νομοθεσίας τῶν Ὄθωμανῶν, περὶ διοικήσεως, κτλ., ἀληθῆ ἠσκαυρὸν γνώσεων καὶ ἐπιστήμης. Ἐκ τοῦ συγγράμματος δὲ τούτου κυρίως βοηθούμενοι, προτιθέμεθα νὰ παράσχωμεν τοῖς ἀναγνώσταις τοῦ Ὄμηρου ποικίλην ἕλην περὶ τῆς ἱστορίας, νομοθεσίας, διοικήσεως τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους κατὰ τὴν προπαραλθούσαν καὶ παρελθούσαν ἑκατονταετηρίδα, περὶ τῶν σχέσεων τῶν διαφόρων ὑπηκόων λαῶν πρὸς τοὺς ἄρχοντας, περὶ Γιαντισάρων, κτλ. κτλ.

Σήμερον θέλομεν πραγματευθῆ περὶ Κοσμογονίας, Κατακλυσμοῦ, διασπορᾶς τῶν τέ-

κνων του Νώε, περι μελλούσης κρίσεως και ανταποδόσεως, περι προφητών και τινων άλλων νομίζομεν δε καλόν να προτάξωμεν τὰς επομένας πληροφορίας περι τῆς καθόλου ἐπιστήμης παρ' Ὀθωμανοῖς και περι τῆς θρησκευτικῆς νομοθεσίας.

Ἡ ὀθωμανικὴ νομοθεσία χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ δευτέρου αἰῶνος τῆς Ἑγείρας· πρὸ τῆς ἐποχῆς δ' ἐκείνης μόνος γραπτὸς νόμος ἦν τὸ Κοράνιον. Περι τῶν δογμάτων, τῆς λατρείας και τῶν διαφόρων νόμων τῆς ἀστυκῆς και πολιτικῆς διοικήσεως ἔγραψε πρῶτος ὁ διδάσκαλος και νομομαθὴς Ἀζάμ Ἐμποῦ Χανιφὲ, ἀποθιώσας ἐν Βαγδατίῳ τῷ 150 ἔτει τῆς Ἑγείρας (767 καθ' ἡμᾶς), συνετεία διαφόρων αἰρέσεων ἀναφυσῶν ἐν τῷ ἰσλαμισμόῳ μετ' αὐτὸν δ' ἔγραψαν πολλοὶ ἄλλοι, σχολιάσαντες και τὸ Κοράνιον, περι ὧν ἄλλοτε.

Μετὰ τὴν μικρὰν ταύτην εἰσαγωγὴν, παραθέτομεν ὀλίγα και περι ἐπιστήμης.

Κατὰ τὴν θρησκείαν, ἡ ἐπιστήμη παρὰ Μωαμεθανοῖς βᾶσιν ἔχει τὴν ἀλήθειαν και τὸ πραγματικὸν τῶν ἀντικειμένων. Οἱ φίλοι ἄρα τῆς ἀληθείας ὀφείλουσι νὰ παραδεχθῶσι τὴν ὑπαρξίν παντὸς ἀληθοῦς και πραγματικοῦ ἀντικειμένου· πρὸς ἐπίγνωσιν δὲ τούτων τρία τινὰ ἀπαιτοῦνται, ἤτοι: αἱ ὕγιεις και ἐντελεῖς αἰσθήσεις (Χαβὰς οὐς Σελιμέτ), ἡ διαρκὴς και ἀψευδὴς παράδοσις (Χαμπέρ οὐς Σαδῆκ), τὰ φῶτα τοῦ λογικοῦ (Ἀκλ).

Αἰσθήσεις εἰσὶν αἱ πέντε φυσικαὶ δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου: ἀκοή, ὄρασις, ὄσφρησις, γεῦσις και ἀφή — τὰ ὄργανα τούτεστι δι' ὧν τὸ πνεῦμα ἀντικειμένεται πράγματι και ἀληθῶς τῆς οὐσίας και τῶν ἰδιοτήτων παντὸς πράγματος.

Ἡ παράδοσις εἶναι διττή· ἀνθρώπινος (Χαμπέρ οὐλ-Μουτεβατίρ) ἡ προφητικὴ (Χαμπέρ οὐρ-Ρεσούλ). Ἡ πρώτη, βασιζομένη ἐπὶ τῆς κοινῆς και δημοῦμου σχέσεως ἀπάντων τῶν ἔθνων τῆς γῆς, ἀντικείμενον ἔχει τὰ δημόσια και ἀξιωματικὰ συμβάντα, π. χ. τὴν παρελθούσαν ἢ παρούσαν ὑπαρξίν τοῦ δεῖνα ἢ δεῖνα ἡγεμόνος ἢ

κυριάρχου, ἢ τῆς δεῖνα ἢ δεῖνα πόλεως, τοῦ δεῖνα βασιλείου, κτλ. Ἡ δευτέρα περιλαμβάνει τὰς ἀληθείας τὰς ἀποκαλυφθείσας ὑπὸ τῶν Προφητῶν και τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Θεοῦ, ὧν ἡ θεία ἀποστολὴ ἀποδεικνύεται ὑπὸ θαυματουργῶν ἔργων· δι' ἀποδεικτικῶν δ' ἐπιχειρημάτων, ἅτινα δύνανται νὰ παράσχωσιν ὅταν ὦσιν αὐθεντικῶς ὠρισμένοι, καθίστανται ἀμφότεραι ἡ βᾶσις ἀληθοῦς ἐπιστήμης, ἢ φυσικῆς ὡς ἡ πρώτη, ἢ καθαρῶς θεολογικῆς και θείας ὡς ἡ δευτέρα. Τὰ φῶτα τοῦ λογικοῦ εἰσὶν αἱ δυνάμεις, δι' ὧν διορθῶν τὰς σχέσεις τῶν ὄντων. Αἱ διὰ τῆς ἔδου δὲ ταύτης κτώμεναι γνώσεις εἰσὶ βέβαιαι, ὡσον και αἱ διὰ τῶν δύο ἄλλων ἀποκτώμεναι. Τὸ πνεῦμα ἀνακαλύπτει ἐν αὐτῇ ἀρχᾷ ὧν ἡ ἐνάργεια ἀποδεικνύεται ὅπως και ἐπὶ τοῦ ἀξιώματος: «Τὸ ὄλον εἶναι μεγαλῆτερον τῶν μερῶν του.»

Αἱ τρεῖς κυριώτεραι αὐταὶ βᾶσεις τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων εἰσὶν αἱ μόναι αἱ εἰς τὴν ἐπιστήμην ἄγουσαι. Ἡ ἔμπνευσις (Ἰλχάμ) δὲν περιλαμβάνεται ἐν ταῖς ἀρχαῖς ταύταις. Εἶναι λοιπὸν ἀληθὲς, ἐπιστημονικῶς βέβαιον και κατ' ἀκολουθίαν θρησκευτικὸν ὅτι ὁ κόσμος (Ἀλέμ) ἐπλάσθη μεθ' ὄλων τῶν μερῶν ἐξ ὧν σύγκειται· ὅτι ἀπετελέσθη ἐξ οὐσιῶν και συμπτωμάτων (κατὰ συντυχίαν ἐπισυμβαιόντων). Ἡ οὐσία εἶναι πρᾶγμα ὑπάρχον ἀφ' ἑαυτοῦ· καλεῖται δὲ σῶμα ἐὰν ἦναι σύνθετος, και ἂν μὴ τοιαύτη, ὕλη. Διὰ τῆς λέξεως ὕλη ἐννοοῦσι τὰ ἀπλᾶ στοιχεῖα, ἅτινα, κατ' ἀκολουθίαν, δὲν ὑπόκεινται εἰς οἰανδήποτε διαίρεσιν. Τὸ σύμπτωμα εἶναι τι μὴδὲν παρουσιάζον πραγματικόν· δὲν ὑφίσταται ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ δανείζεται τὴν ὑπαρξίν του ἐκ τοῦ σώματος πρὸς ὃ εἶναι ἠνωμένον. Συμπτώματα δ' εἰσὶ τὰ χρώματα, αἱ ὄσμαι και αἱ ἄλλαι κατὰ συντυχίαν ἰδιότητες.

Πᾶν σῶμα κατ' ἀνάγκην ἔχει τὰς τρεῖς διαστάσεις, μῆκος, πλάτος και βάθος· αἱ κατὰ συντυχίαν ἰδιότητές του εἰσὶν ἡ ἔνωσις, ἡ ἀποχώρισις, ἡ κίνησις, ἡ ἡρεμία, κτλ.

Περὶ δημιουργίας κόσμου πολλοὶ Μωαμεθανοὶ συγγραφεῖς ἐπραγματεύθησαν ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης· καλλιτέραν δ' ἐπιτομὴν ἔγραψεν ὁ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας Μωάμεθ ἢ Μεχμέτ Δ'. ἀρχιστρονόμος (Μουνιτζήμ-μπασῆ) Ἀχμέτ ἐφέντης, ὁ πονήσας γενικὴν Ἱστορίαν τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ σύγγραμμα τούτο, μοναδικὸν σχεδὸν εἰς τὸ εἶδος του, περιέχει περίληψιν τῶν ἱστορικῶν και κανονικῶν βιβλίων τῶν ἐγκριτοτέρων Ἀράβων και Περσῶν συγγραφέων, οἵτινες και ἀναφέρονται ἐν τῇ εἰσαγωγῇ· προσθέτει δ' ὁ Ἀχμέτ ἐφέντης ὅτι τὰ κατὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου και τοὺς πρώτους αὐτοῦ χρόνους συμβάντα βραβίζονται ἐπὶ τῶν ἱερῶν βιβλίων, τῆς παλαιᾶς και τῆς καινῆς Διαθήκης, ἐπὶ τῶν ἀποκαλύψεων τῶν Πατριαρχῶν και Προφητῶν και ἐπὶ τῶν διαρκῶν παραδόσεων αἰτινες ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν μετεβιβάσθησαν εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς, και ἰδίως εἰς τοὺς Ἀραβας.

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σύγγραμμα διακρίεται εἰς ἀρχαίαν και νέαν ἱστορίαν· ἡ δὲ πρώτη περιλαμβάνει ἐξ ἐποχᾶς.

1ον Ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου μέχρι τοῦ κατακλυσμοῦ, ἐν ἔτει 2242.

2ον Ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ μέχρι τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀβραάμ, ἐν ἔτει 3323.

3ον Ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀβραάμ μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Μωυσέως, ἐν ἔτει 3868.

4ον Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μωυσέως μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Σολομῶντος, ἐν ἔτει 4443.

5ον Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σολομῶντος μέχρι τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ἔτει 5584.

6ον Ἀπὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως μέχρι τῆς Ἑγείρας, ἐν ἔτει 6216, ἐπισυμβάσης τὸ πεντηκοστὸν τρίτον ἔτος ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Προφήτου και τὸ δέκατον τρίτον ἀπὸ τῆς ἀποστολῆς του.

Τοιαύτη εἶναι ἡ τῶν Ἀνατολιτῶν χρονολογία, παριστώσα διαφορὰν πρὸς τὴν ἡμετέραν κατὰ 1520 ἔτη, διότι οἱ ἄριστοι

τῶν Εὐρωπαϊῶν χρονολόγων ὀρίζουσι τὴν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γέννησιν εἰς τὸ 4004 ἔτος ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου.

Κατὰ τοὺς Μωαμεθανοὺς, ὁ Θεὸς ἐξήγαγε τὸν κόσμον ἐκ τοῦ μηδενὸς και ἐπλασεν αὐτὸν εἰς ἐξ ἡμέρας.

Και τὴν μὲν πρώτην ἐπλασε τὸν οὐρανὸν και τὴν γῆν και ἐχώρισε τὸ φῶς ἀπὸ τοῦ σκότους· ἐκάλεσε δὲ τὸ μὲν φῶς, ἡμέραν, τὸ δὲ σκότος, νύκτα.

Τὴν δὲ δευτέραν ἐπλασε τὸ στερέωμα, ὅπερ ἀπεκάλεσεν οὐρανὸν, και ἐχώρισε τὰ ὕδατα ἀπὸ τῆς ξηρᾶς.

Τὴν τρίτην ἡμέραν συνήγαγεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὄλα τὰ ὑπὸ τὸν οὐράνιον θόλον ὕδατα· ἀπεκάλεσε δὲ αὐτὰ θάλασσαν και τὴν ἡπειρον ὠνόμασε γῆν, καλύψας αὐτὴν ἀπὸ χλόης, ἀνθῆς και καρπῶς.

Τὴν τετάρτην ἡμέραν ἐπλασε δύο φωτεινοὺς ἀστέρας, τὸν ἥλιον και τὴν σελήνην, ἐκεῖνον μὲν ὅπως φέγγη τὴν ἡμέραν, ταύτην δὲ ὅπως φέγγη τὴν νύκτα· προώρισε δ' ἀμφοτέρους ὅπως χρησιμεύωσιν ὡς ὀδηγὸς και ἴθυσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους και ὅπως κανονίζωσι τὰς ἡμέρας, τοὺς μῆνας και τὰ ἔτη. Ὁ παντοδύναμος λόγος του ἐδημιούργησεν ὡσαύτως τοὺς ἀστέρας ὅπως λάμπωσιν εἰς τὴν σκοτίαν τῆς νυκτός.

Τὴν πέμπτην ἐνερεύσασε ζῶν και κίνησιν εἰς τοὺς ἰχθύς τῆς θαλάσσης, τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ και τὰ ἐν τῇ γῇ ζῶα· ὑλόγησε δὲ ταῦτα και διέταξε νὰ πληθύνωσι.

Τὴν ἕκτην ὁ ὕψιστος και παντοδύναμος οὗτος Θεὸς εἶπε: Πλάσωμεν τὸν ἀνθρωπον και ποιήσωμεν αὐτὸν κατ' εἰκόνα και ὁμοίωσιν ἡμῶν· ἔλαβε δὲ χοῦν και ἐπλασε τὸν ἀνθρωπον. Ἐδωκεν αὐτῷ τὸ εἶναι και τὴν ζῶν διὰ τοῦ θεῖου του ἐμφυσήματος και ἐκάλεσεν αὐτὸν Ἀδέμ, Ἀδάμ.—ὄν ὅπερ ἕκτοτε σέβονται ἅπασαι αἱ γενεαὶ ὡς ἀγγλὸν παρὰ Θεῶ (Σαφίχ Οὐλλάχ), ὡς τὸν πρῶτον πατέρα τῶν ἀνθρώπων (Ἐμπ οὐλ Μπεσέρ), ὡς τὸν πρῶτον τῶν Πατριαρχῶν και τῶν Προφητῶν (Ἐβέλ οὐλ-Ἐνπιὰ),

καὶ ὡς τὸν πρῶτον τῶν Χαλιφῶν ἢ τοποτηρητῶν τοῦ Θεοῦ ἐπὶ γῆς; (Χαλιφὲ ἰ' Ἐκμπέρ). Διὸ καὶ προσεκύνησεν αὐτὸν ἄσπας ὁ τῶν ἀγγέλων χορὸς. (Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ ἰσλαμισμὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος θέτει ἐν μοίρᾳ ἀνωτέρᾳ τῶν ἀγγέλων).

Ὁ Ἀεΐδιος ἀποκοιμίσας βεθέως τὸν Ἀδάμ ἔλαθεν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ ὄσπου, ἐξ οὗ ἐπλάσθη τὴν γυναῖκα, ἣν ἐκάλεσε *Χουβά*, Εὐάν, ὄνομα σημαῖνον ὃν ἔχον τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀπὸ ζῶν ὃν καὶ ἕπερ μεταδίδει αὐτὴν εἰς ἄλλους. Ὁ Θεὸς θέσας τὴν γυναῖκα παρὰ τῷ ἀνδρὶ εἶπεν αὐτῷ ὅτι αὐτὴ ἦν ὁστόν ἐκ τῶν ὄστων τοῦ, ὅτι ὁμοῦ ἀπετέλουν ἐν καὶ μόνον σῶμα καὶ ὅτι ὁ ἀνὴρ ὀφείλει νὰ καταλίπη τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ προσκολληθῆ τῇ ἰδίᾳ γυναίκα. Ἡὐλόγησε δὲ αὐτοῦ; καὶ εἶπεν: «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν, ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θλάσσης, τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, τῶν ζώων, ὡς καὶ τῶν ὀπωρῶν καὶ ὄλων τῶν προϊόντων τῆς γῆς.» (α)

Ὁ παράδεισος, ἐν ᾧ ἐπλάσθησαν ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὐά, ἔκειτο ἐν μέσῳ τῆς χλιδῆς καὶ τρυφῆς τοῦ Ἀδν (*Ἐδέμ*) καὶ ἤρδεύετο ὑπὸ θαυμασίου ποταμοῦ, ἐξ οὗ πηγάζουσιν οἱ τέσσαρες μεγάλοι ποταμοὶ τῆς Ἀνατολῆς, ὁ *Τζιχόνρ*, ὁ *Σιλιχόνρ*, ὁ *Τίγρις* καὶ ὁ *Εὐφράτης*.

Ἐν αὐτῷ τῷ κέντρῳ τοῦ παραδείσου ὁ Θεὸς ἐφύττεσε δύο δένδρα, ὧν τὸ μὲν ἦν τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, τὸ δὲ τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε τῷ Ἀδάμ καὶ τῇ Εὐά νὰ τρώωσι τοὺς καρπούς τοῦ ἡδίστου τούτου κήπου ἀπηγόρευσε δὲ ὅμως νὰ ἐγγίσωσι τὰ δύο ἐκεῖνα δένδρα ἀπειλήσας ὅτι ἡ ἀθάνατος φύσις τῶν

(α) Ἐπειδὴ ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὐά ἐπλάσθησαν τὴν ἑκτὴν ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου ἡμέραν (Παρασκευὴν), διὰ τοῦτο αὐτὴ ὤρισθη εἰς τὴν δημόσιον λατρείαν τοῦ Ἀεΐδιου διὰ τῆς προσευχῆς *Salat oul-Tzouma*, ἣτις γίνεται ἀπὸ κοινοῦ εἰς ὅλα τὰ μεγάλα τεμένη.

ὅθ' μεταβλήθη εἰς θνητὴν. Ἐντούτοις ἡ Εὐά ἐξηπατήθη ὑπὸ τοῦ ὄφρου, ὄργάνου τοῦ δαίμονος καὶ ἐνός τῶν τότε ὠραιότερων ἐπὶ τῆς γῆς, ζῶων, παρήκουσε τὸν Θεὸν καὶ ἔφαγε τὸν καρπὸν τοῦ ἀπηγορευμένου δένδρου· ἔδωκε δὲ καὶ τῷ Ἀδάμ νὰ φάγη. Φρονοῦσιν ὅτι ὁ πρῶτος καρπὸς οὗ ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὐά ἐγένεσαν ἐν τῷ παραδείσῳ ἦν σταφυλὴ καὶ ὅτι ὁ ἀπηγορευμένος καρπὸς ἦν ὁ σίτος, ὅστις τότε ἀπετέλει μέγα δένδρον. Ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὐάς παράβασις τοῦ θείου νόμου ἐγένετο παραίτιος ὅπως ἀπολέσῃ τὴν ἀγνότητά των τότε δὲ διαγνώσαντες τὴν γυμνότητά των, ἐκαλύφθησαν ἀπὸ φύλλα συκῆς καὶ ἔντρομοι ἄμ' ἀκούσαντες τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου ἔσπευσαν νὰ κρυβῶσιν ὀπισθεν τῶν δένδρων. Ἐπειτα ἐμφανίζονται ἐνώπιον τοῦ Ἀεΐδιου, ἀμφότεροι τεταραγμένοι, ἐπιτοημένοι, τρέμοντες. Ὁ παρωργισμένος Θεὸς ῥίπτει καὶ κατὰ τῶν τριῶν τοὺς κερκινού; τῆς ὄργης καὶ τῆς προγραφῆς. Καταρᾶται τὸν ὄριν, ὑποβίλλει τὴν γυναῖκα εἰς τὰς ὠδίνας τοῦ τοκετοῦ, καταδικάζει τὸν ἀνδρα νὰ τρώγῃ τὸν ἄρτον τοῦ ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου τοῦ καὶ ἀποβίλλει αὐτοῦ; τοῦ παραδείσου.

Αὕτη εἶναι ἡ ἀληθινὰ ἐποχὴ τῆς καταπτώσεως (Χουμπούτ) τοῦ Ἀδάμ, τὴν ἕκτῃ ἀπὸ τῆς πλάσεως τοῦ ἡμέραν καὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ πρώτου τούτου τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, ἥτοι ἐπὶ τοῦ ὄρου *Βασέμ*, πρὸς ἀνατολὰς τῆς ὑδρογείου ἡμῶν σφαίρας. Ἡ Εὐά ἐξωρίσθη εἰς τὸ μέρος τὸ ἔκτοτε κληθὲν *Τζιθδε*, ὅπερ σημαίνει πρῶτη τῶν μητέρων (τὸ μέρος τοῦτο εἶναι ὁ περίφημος λιμὴν *Τζέδα* ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Ἀραβίας). Ὁ ὄρις ἐρρίφθη εἰς τὰς φρικωδέστερας ἐρήμους τῆς Ἀνατολῆς καὶ ὁ πειρασμὸς ὅστις τὸν ἐξηπάτησεν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ *Ἐμπλέχ*. Τὴν πτωσὶν ταύτην τοῦ πρώτου ἡμῶν πατρὸς παρηκολούθησεν ἡ ἀπιστία καὶ ἡ ταρχώδης στάσις ὄλων τῶν πνευμάτων (Τζιν), ἅτινα ἦσαν διασπαρμένα ἐπὶ τῆς γῆς. Τότε ὁ Θεὸς στέλλει κατ' αὐτῶν τὸν μέγαν *Ἀζαζήλ*, ὅστις

μετὰ λεγεῶνος ἀγγέλων ἀπεδίωξεν ἐκεῖνα ἀπὸ τῆς γῆς καὶ διασκορπίζει εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰ διάφορα παραλία. Μετὰ τινα χρόνον ὁ Ἀδάμ, ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ ὀδηγούμενος, τρέπεται τὴν ἄγουσαν εἰς Ἀραβίαν καὶ ἔρχεται μέχρι τῆς Μέκκας. Ὅπου δὲ ἐπάτει, ἐπῆρχοντο ἀφθονία καὶ εὐφορία. Ἡδὺς τὴν ὄψιν πλασθεῖς, ὑψηλὸν ἔχων τὸ ἀνάστημα καὶ ὧν μελάγχρους, φέρων δὲ κόμπην δασεῖαν, μακρὰν καὶ οὐλῆν, εἶχε τότε πρόγονα καὶ μύστακας. Μετὰ ἑκατὸν δ' ἐτῶν ἀποχωρισμὸν, συννητήθη πρὸς τὴν Εὐάν ἐν τῷ ὄρει *Αραγάτ*, πλησίον τῆς Μέκκας — περιστατικὸν ἐξ οὗ τὸ ὄρος τοῦτο ἐκλήθη *Αραγάτ* ἢ *Αραπέ*, ὁ ἔστι τόπος ἀναγνωρίσεως. Τὴν χάριν ταύτην τοῦ Ἀεΐδιου παρηκολούθησε καὶ ἄλλη οὐχ ἤττον περιφανῆς. Ἐκ διαταγῆς τοῦ αἰ ἀγγελοῦ ἔλαθον ἐκ τοῦ παραδείσου σκηνὴν (*Χαῦμέ*) καὶ ἔστησαν αὐτὴν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τόπου ὅπου κατόπιον ἠγέρθη ὁ *Κεμπέ*. Εἶναι δ' οὗτος τὸ ἱερώτερον τῶν σκηνωμάτων καὶ ὁ πρῶτος τῶν ναῶν τῶν καθιερωθέντων εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Αἰωνίου ὑπὸ τοῦ πρώτου τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπάντων τῶν ἀπογόνων τοῦ

Ὁ Ἀδάμ ἔλαθεν οὐρανόθεν δέκα ἱερὰ πιττάκια, ἅτινα περιεῖχον τὸ μέγα δόγμα τῆς ἐνότητος τοῦ Θεοῦ, τὰ καθήκοντα ἅτινα ἐπιβάλλοντα εἰς τὸν ἀνθρώπον πρὸς λατρείαν τοῦ, τὴν διδασκαλίαν τῆς προσευχῆς τοῦ *Ναμάζ* μετὰ τῶν κλίσεων καὶ γονυκλισιῶν, κτλ., τὴν προγραφὴν τῆς χρέσεως τοῦ κρέατος τοῦ χοίρου, τοῦ αἵματος καὶ παντὸς θνησιμαίου ζώου.

Οἱ εἰς τὸν πρῶτον ἀνθρώπον δοθέντες θεοὶ οὗτοι νόμοι ἦσαν γεγραμμένοι διὰ χαρακτηριστῶν χιλιῶν διαφόρων γλωσσῶν, ὁ δὲ Ἀδάμ ἐκ θείας ἐμπνεύσεως ἔσχε τὸ δῶρον τοῦ γράφειν, ὅπερ μετεδόθη εἰς τοὺς ἀπογόνους τοῦ διὰ τοῦ προφήτου Ἐνώχ. Κατόπιον ὁ Ἀδάμ ἠσχολήθη εἰς τὴν γεωργίαν. Τὰ πρῶτα τέκνα αὐτοῦ ἦσαν ὁ *Καμπήλ* καὶ ὁ *Χαμπήλ* (Καῖν καὶ Ἀβελ) ἔτεκε δὲ διδυμα, ἄρρην καὶ θῆλυ, καὶ ἐξ ἑκατὸν εἰκο-

σι τοκετῶν ἔσχεν ἐκ τῆς Εὐάς διακόσια τεσσαράκοντα τέκνα, ἅτινα συνεζευγνύοντο πρὸς ἄλληλα. Οἱ ἀδελφοὶ ἐνυμφεύοντο τὰς ἀδελφάς, ἀλλ' ὄχι τὰς διδύμους των. Ὁ Καῖν, ὅστις ἦν γεωργός, ὅπως καὶ ὁ πατήρ του, ἠθέλησε νὰ συζευχθῆ τὴν ἑαυτοῦ διδυμον *Ἀπι οὐλ-Νουγκίς*, ἕνεκεν τῆς μεγάλης καλλονῆς τῆς, καὶ νὰ διαμφοσθητῆ αὐτὴν πρὸς τὸν ἀδελφόν του Ἀβελ, ὄντα ποιμένα. Ὁ Ἀδάμ, θοροβηθεῖς, ἀναθέτει τὴν διαφορὰν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ καὶ διέταξεν αὐτοῖς νὰ προσφέρωσι θυσίας. Τὸ ἐξ οὐρανοῦ καταβάν πῦρ καταβιβρώσκει εὐθὺς τὴν θυσίαν τοῦ Ἀβελ. Ἡ θυσία ἐγένετο εἰς *Mira*, εἰς τὰ περίξ τῆς Μέκκας, ἔκτοτε δὲ τὸ μέρος ἐκεῖνο καθιερώθη εἰς τὰ ὀλοκαυτώματα καὶ εἰς τὰς θυσίας αἰτινες προσφέρονται κατὰ τὸν χρόνον τῆς προσκυνήσεως ἐν ταῖς ἑορταῖς τοῦ *Ἰδ-Ἀδχά* ἢ *Κουρμπά Μπεϋράμ*.

Ἐν τῇ λύσει τοῦ ὁ Καῖν φωνεῖε διὰ λίθου τὸν Ἀβελ, ἀπάγει τὴν ἀδελφὴν του, φεύγει εἰς Ἰεμὲν καὶ κρύπτεται εἰς μικρὰν κοιλάδα πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἀδν. Ὁ Ἀδάμ, μαθὼν τὴν ἀδελφοκτονίαν, ζητεῖ τὸ σῶμα τοῦ Ἀβελ, ἰδὼν δὲ ὅτι ἡ γῆ ἔπιε τὸ αἷμα τοῦ, κατηράσθη αὐτὴν, καὶ ἔκτοτε διατελεῖ κεκαλυμμένη ἀπὸ ἀκάνθης καὶ τριβώλους.

Ὁ Θεὸς, συγκινηθεὶς ἐκ τῆς λύπης τοῦ Ἀδάμ, νέαν ἐπιδαφιεύει αὐτῷ χάριν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, δωρήσας αὐτῷ τὸν *Σῆς* (Σῆθ), ὄνομα σημαῖνον δῶρον ἦν δ' οὗτος ὁ ὠραιότερος τῶν υἱῶν τοῦ Ἀδάμ καὶ ὁ μᾶλλον ὁμοιάζων τούτῳ. Διὰ τούτου, διὰ τοῦ κλάδου του, ὁ Ἀδάμ προωρίσθη ν' ἀποδειχθῆ ὁ πατήρ καὶ τὸ στέλεχος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὁ Σῆς εἶναι ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ἱεροῦ *Κεμπέ*· ἤγειρε δὲ εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, εἰς ὃ οἱ ἀγγελοὶ εἶχον στήσει τὴν θεῖαν σκηνὴν, λιθίνην οἰκοδομήν, ἣν καθιέρωσεν εἰς λατρείαν τοῦ Ἀεΐδιου. Εἰς ἡλικίαν διακοσίων πέντε ἐτῶν ἔτεκε τὸν *Ἐνοὺς* καὶ μετ' ὀλίγον τὸν *Σαμπὸ*, τὸν πατέρα τῶν *Σαβηανῶν*, τῶν λατρευόντων τοὺς ἀστέρας.

Ὁ Ἐνοὺς ἐν ἡλικίᾳ ἑκατὸν ἐνενήκοντα

πέντε ἐτῶν ἔτεκε τὸν Καὺλάν, ὅστις ἐγένετο τὸν Μεχ.λαήλ, πατέρα τοῦ Μπερδ. Ὁ Ἀδάμ, ὑπὸ τὸ ἄχθος τῶν ἐτῶν καταβλήθει, ἤγγιζεν εἰς τὸ τέρας τοῦ βίου· ἐπεθύμησε δὲ τότε τοὺς καρποὺς τοῦ παραδείσου. Λεγεὼν ἀγγέλων παρέστη εἰς τὴν τελευταίαν πνοὴν του καὶ ἐκ διαταγῆς τοῦ Ἀειδίου ἐδέχθη τὴν ψυχὴν του. Ἀπεβίωσε δὲ Παρασκευὴν τινὰ, 7 Ἀπριλίου (Νισάν). ἐν ἡλικίᾳ ἑνεακοσίων τριάκοντα ἐτῶν. Οἱ ἀγγελοὶ πλύνουσι καὶ ἀγιζοῦσι τὸ σῶμα του· αὕτη δ' εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν ἐπικηδείων πλύσεων. Ὁ ἀρχάγγελος Μιχαὴλ περιβάλλει αὐτὸν εἰς σινδῶνα, εὐώδεις καὶ ἀρωματισμένας, ὁ δὲ ἀρχάγγελος Γαβριήλ, ἐκτελῶν χρέη Ἰραμὲτ (Ἰράμη), ποιεῖ ἐπὶ κεφαλῆς ἀπάσης τῆς λεγεῶνος τῶν ἀγγέλων καὶ ἀπάσης τῆς οἰκογενείας τοῦ πρώτου τούτου τῶν Πατριαρχῶν τὸ Σαλατ οὐλ-Τζεραζέ, ὑπερ τυγχάνει ἡ ἀρχὴ τῆς προσευχῆς εἰς τοὺς νεκρούς. Τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ κατετέθη εἰς Γὰρ οὐλ-Κένζ (σπήλαιον τοῦ Οηταυρού), ἐπὶ τοῦ ὄρους Τζεμπέλ-Ἐμπ ὁ Κουμπέις, τοῦ ὑπερκειμένου τῆς Μέκκας· κατέλιπε δὲ τεσσαράκοντα χιλιάδας ἀπογόνους.

Ὁ Μπερδ, καταγόμενος ἐκ τοῦ κλάδου τοῦ Σῆς, ἐγεννήθη τριάκοντα πέντε ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀδάμ καὶ εἰς ἡλικίαν ἑκατὸν πετήκοντα ἑπτὰ ἐτῶν ἔτεκε τὸν Προφήτην Χαροῦχ (Ἐνώχ). Ὁ Θαυμάσιος οὗτος ἀνὴρ, ὁ ἑκτακτὸν ἔχων τὸ ἀνάστημα καὶ τὴν ὠραιότητα, ἦν ἀγένειος καὶ κεκαλυμμένος ἀπὸ μικροῦς καὶ λευκοῦς σπύλους· ὡς ἐκ τῆς μεγάλης του δὲ ἀγάπης, περὶ τὴν μελέτην τῶν αἰώνιων ἀληθειῶν, τῶν θείων νόμων καὶ τῶν θρησκευτικῶν καθηκόντων τοῦ ἰσλαμισμού, ἀπεδείχθη ἀξίος τοῦ ἐπωνύμου Ἰδρίς, φιλομαθοῦς. Τυχὼν θείων ἀποκαλύψεων, ἔλαβε παρὰ Θεοῦ τριάκοντα πιττάκια, ἅτινα, πρὸς τῆ ἄλλῃ ὑψηλῇ ὕλῃ, περιεῖχον τὰς ἀρχὰς τῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς ἱστρικῆς. Ὁ Θεὸς τῷ ἀπεκάλυψεν ἐπίσης πολλὰ μυστήρια, διατάξας ὁμῶς νὰ μὴ ζητήσῃ νὰ εἰσδύσῃ περισσώτερον εἰς τὴν οὐσίαν καὶ τὸ μεγαλεῖόν του,

διότι ταῦτα ἦσαν λίαν ὑπέρτερα τῆς ἀνθρωπίνου διανοίας. Ὁ Προφήτης οὗτος ἦν ὁ πρῶτος ὅστις ἐποίησε τῆς γραφῆς χρῆσιν καὶ μετήλθε τὴν ὑφαντουργίαν. Ἄχρι τοῦδε τὰ τέκνα τοῦ Ἀδάμ ἐνεδύοντο διὰ δερμάτων ζώων. Ἡ εὐσέβειά του ἐξισούτο πρὸς τὰς γνώσεις του καὶ τὰ καλὰ ἔργα του ἀνεσταθμίζον ἕλων τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων. Διὸ ἀνῆλθε ζῶν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐν ἡλικίᾳ τριακοσίων ἐξήκοντα πέντε ἐτῶν. Μεταξὺ δ' ἄλλων τέκνων κατέλιπε τὸν Μετουσαλίχ (Μαθουσαλάν), ὅστις ἦν ἡλικίας ἑνεακοσίων πενήκοντα πέντε ἐτῶν ὅτε ἀπώλετο κατὰ τὸν κατακλυσμὸν μετὰ τῶν λοιπῶν τέκνων τοῦ Ἀδάμ.

Ὁ υἱὸς τοῦ Λαμὲκ ἔτεκε τὸν Νοῦχ (Νῶε), ὃς τὸ πρῶτον ἐκλήθη Σικέν· τ' ὄνομα δὲ τοῦτο ἐδήλου ὅτι ἐν αὐτῷ ἐμελλον νὰ συγκεντρωθῶσιν ἡ παρελθούσα καὶ ἡ μέλλουσα γενεά· ἀκολούθως ἐκλήθη Νοῦχ, ὄνομα παραγόμενον ἐκ τοῦ Νεφχά, ὅπερ σημαίνει στένειν, θρηνεῖν, ἔσκεν τῶν δακρύων καὶ τῶν στεναγμῶν του περὶ τῶν παρανομιῶν καὶ τῆς ἐν γένει διαφθορᾶς τῶν ἀνθρώπων. Ὁ πατριάρχης οὗτος, ὁ σεβαστὸς καθὼ δεῦτερος πατὴρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους (Ἐμπ οὐλ-Μπεσέρ-Σανῦ) ἦν χαρῆς κτηρὸς σκληροῦ καὶ αὐστηροῦ· ἦν δὲ ξυλουργός. Ἐν ἡλικίᾳ πενήκοντα ἐτῶν ἔλαβεν οὐρανόθεν διαταγὰς ὅπως κηρύξῃ τὸν θεῖον λόγον εἰς τοὺς λαοὺς, καλέσῃ αὐτοὺς εἰς τὴν πίστιν καὶ ἐξορκίσῃ εἰς μετάνοιαν· ἀλλ' ὁ ζῆλός του, τὸ κήρυγμά του, αἱ προσπάθειαι του ἀπέβησαν εἰς μάτην, διότι ὁ κόσμος ἦν βεβουλημένος εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ τὴν ἀσέβειαν. Αἱ συμβουλαὶ καὶ ἀπειλίαι του διήγειραν, ἀπ' ἐναντίου, γενικὴν στάσιν, καὶ οἱ ἄνθρωποι κατήντησαν μέγχοι καὶ νὰ τύψωσι τὸν Πατριάρχην αὐτόν. Ὁ Νῶε, ἀπελπισθεὶς νὰ ἐπαναγάγῃ τοὺς ἀπίστους τούτους εἰς τὴν εὐθειαν ὁδόν, ἐζήτησε παρὰ τοῦ Ἀειδίου τὸν ὀλεθρὸν τῶν. «Μὴ, Κύριε, ἐπιτρέψῃς, ἀνεβόησεν, ὅπως εἰς τούτων ζήτησιν καὶ βαδίση ἐπὶ τῆς γῆς.» Ἡ προσευχὴ του εἰσκούσθη· διετάχθη δὲ νὰ κατασκευάσῃ τὴν κιβωτόν. Τὸ πλοῖον

αὐτοῦ εἶχε μήκος τριακοσίων πήχεων, πλάτος πενήκοντα καὶ ὕψος τριάκοντα· ἤρξατο δ' ἡ ναυπήγησις του ἑκατὸν ἔτη πρὸ τοῦ κατακλυμοῦ, κατ' αὐτὸ ἔτι τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ υἱοῦ του Σάμ (Σήμ). Ἐπὶ τῆς κιβωτοῦ, ναυπηγηθείσης ἀπάσης ἐξ ἰβένου, ἐπεβιβάσθησαν εἰς Κιουφὲ (ἦτοι εἰς τὸ μέρος εἰς ὃ ἰδρῶθη ἔπειτα ἡ πόλις αὕτη) ἡ οἰκογένεια τοῦ Νῶε, μετὰ τῶν παντοειδῶν πτηνῶν καὶ ζώων, ἀρσενικῶν καὶ θηλέων, ὡς καὶ τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ περιεκλεισμένον εἰς νεκροθήκην ἐκ πύξου. Τοιαύτη ἦν ἡ τοῦ Αἰωνίου διαταγὴ. Ὁ Γάμ, ὃν ἐκάλου καὶ Κέν ἄν, τέταρτος τῶν υἱῶν τοῦ Νῶε, παρακούσας τὴν τοῦ πατρὸς φωνήν, ἠρνήθη νὰ ἐπιβῇ τῆς κιβωτοῦ καὶ ἀπώλετο μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων.

Ὁ κατακλυσμός ἤρχισε τὴν 17 τῆς σελήνης Σαφέρ καὶ ἐξηκολούθησε τεσσαράκοντα κατὰ συνέχειαν ἡμέρας καὶ νύκτας· κατεκλύσθη δὲ ἅπανα ἡ γῆ ἐπὶ ἑκατὸν πενήκοντα ἡμέρας, ὧν παρελθουσῶν, ἡ ἔως τότε εἰς τὰ ὕδατα πλέουσα κιβωτὸς ἔστη ἐπὶ τοῦ ὄρους Αἰζουδὸν ἐν Ἀραβίᾳ.

Ἐκεῖ ἐξῆλθεν ὁ Νῶε μετὰ τῆς οἰκογενείας του καὶ ἐδόξασε τὸν Θεὸν προσενεγκῶν θυσιάς· τότε δὲ ὁ Θεὸς πύλόγησεν αὐτὸν καὶ τοὺς ἀπογόνους του, ἀνένεωσε τοὺς νόμους του καὶ τῷ ἔδωκε τὸ οὐράνιον τόξον ὡς σημεῖον τῆς χάριτος καὶ τῆς συνδιαλλαγῆς του. Ὁ Νῶε ἐγκατέστη εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο μετὰ τῶν τέκνων του Σάμ (Σήμ), Χάμ καὶ Ἰαφὲς (Ἰάφεθ), καὶ τῆς ὑπολοίπου οἰκογενείας του συγκεκλιμένης ἀπὸ ἑβδομήκοντα ἄτομα, δι' ὃ ἡ οἰκισὶς αὐτῆ ἐπωνομάσθη Καριγέ-οὐς-Σεμανί, ἦτοι τὸ χωρίον τῶν Ὀγδοήκοντα· κύριον δὲ μέλημα τοῦ Νῶε ἦν ν' ἀποθῆσθαι τὸ σῶμα τοῦ Ἀδάμ εἰς τὸ αὐτὸ σπήλαιον τοῦ ὄρους Τζεμπέλ-Ἐμπ-ὁ-Κουμπέις.

Ὁ Πατριάρχης οὗτος ἐζῆσεν εἰσέτι τριακόσια πενήκοντα ἔτη καὶ ἀπεβίωσε εἰς ἡλικίαν ἑνεακοσίων πενήκοντα, ἀπὸ ἀπῆλασε παντὸς ἀγαθοῦ. Οἱ ἀπόγονοι τῶν τριῶν υἱῶν του κατέκτισαν τὴν γῆν. Οἱ τοῦ Σάμ διηρέθησαν εἰς δεκαεννέα κλάδους

ἡ φυλὰς· οἱ τοῦ Χάμ εἰς δεκαεπτά, οἱ τοῦ Ἰαφὲς εἰς τριάκοντα ἕξ· ἐν συνόλῳ εἰς ἑβδομήκοντα δύο φυλὰς· ἅπασαι δ' ὠμίλου τὴν συριακὴν γλῶσσαν, ἦν ἐλάλου καὶ ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὐα καὶ ἦτις εἶναι ἡ πρώτη τῶν γλωσσῶν τῆς οἰκουμένης μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς Πυργοποιίας (Σάρχ). Ἡ ἀξιωμακόμενος αὕτη οἰκοδομὴ, ἦτις ὤφειλε ν' ἀνέλθῃ μέχρις οὐρανοῦ, ἦν μνημεῖον τῆς ἀνοσίτου ἀπιστίας τῶν ἑβδομήκοντα δύο τούτων φυλῶν εἰς τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. Ἦδη εἶχον οἰκοδομήσει περὶ τὸ κτίριον τοῦτο δώδεκα πύργους, ὅθεν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἑβδομήκοντα δύο τούτων φυλῶν ἐμελλον νὰ διευσθύνωσι καὶ ἐπιταχύνωσι τὸ ἔργον· ἀλλ' ὁ Ὑψίστος, ὁ εὐδοκῶν νὰ συγχέῃ τὰ ἄφρονα σχέδια τῶν ἀνθρώπων, συνέχευε τὴν γλῶσσαν τῶν· ἐκ τούτου δὲ ἅπανα ἡ χώρα αὕτη ἐκλήθη Μπαμπιλ (Βαβυλῶν), ὅπερ σημαίνει σύγχυσις. Ὁ ἀπόγονος τοῦ Σάμ Ἀαρπίρ, ὁ μόνος οὐ ἡ καρδιά δὲν ἐμολύθη ἀπὸ τῆς ἀσεβῆ ταύτης ἀπιστίας, ἦν ἐπίσης ὁ μόνος ὃς διετήρησε τὴν γλῶσσαν του ἐν ἀπάσῃ τῇ καθαρότητι τῆς. Ἡ σύγχυσις τοῦ Μπαμπιλ ἐπέφερε τὴν διασπορὰν ἕλων τῶν τέκνων τοῦ Νῶε. Τὰ τοῦ Σάμ, ὧν μήτηρ ἦν ἡ Σαλίμπ, ἐγκατέστησαν εἰς Συρίαν, Ἀραβίαν, Ἑλλάδα, Ἀσίαν, καὶ ἐγένοντο οἱ πρόγονοι τῶν Περσῶν, τῶν Ἀράβων, τῶν Ἑβραίων, τῶν Ἀμαληκιτῶν, κτλ. Τὰ τοῦ Χάμ, ἅτινα μητέρα εἶχον τὴν Ταχλέπ, ἀποκατέστησαν εἰς Ἰνδίας, εἰς Αἴγυπτον, Νουβίαν, Νηγητίαν, κτλ., καὶ τὰ τοῦ Ἰαφὲς, ἡ μήτηρ τῶν ὀπίσθων ἐκαλεῖτο Νεσιμέ, μετέβησαν εἰς τὰ βόρεια καὶ δυτικὰ τῆς Ἀσίας· ἐκ τούτου δὲ ἐγεννήθησαν οἱ Κινέζοι, οἱ Τάταροι, οἱ Μογγόλοι, οἱ Γιετζοῦτζι-Μετζοῦτζι (Γόγγ καὶ Μαγῶγ τῆς Γραφῆς), κτλ.

(Ἀκολουθεῖ).

Ἐδ. Γερογλαρνόπουλος.

ΑΙ ΓΑΙΑΙ ΤΟΥ ΟΥΡΑΝΟΥ.

Ἀπὸ τῶν τελευταίων προόδων, ἃς ἐποιήσατο ἡ ὀπτική τέχνη ἄχρι τῆς κατασκευῆς τῶν μεγίστων τηλεσκοπίων καὶ ἰδίως τῶν ἀληθῶς ἐξαισίων ἀποτελεσμάτων, ἅτινα προσεπορίσαντο οἱ ἀστρονόμοι, οἱ κατὰ προτίμησιν ἐνασχοληθέντες περὶ τὴν φυσικὴν καὶ χημικὴν σπουδὴν τῶν ἀστέρων, ἕκαστος εἶναι περίεργος να μάθῃ τί τὸ πραγματικὸν καὶ ἀπόλυτον ἐν ταῖς ἀναγγελλομέναις προόδοις καὶ πεισθῆ ἰδίως ἔργois μέχρι τίνος βαθμοῦ ἐπεκτείνεται σήμερον ἢ ἐξερευνῆσι τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἐν τοῖς ἀντικειμένοις τοῦ ἀπείρου.

Νομίζομεν ὅτι εὐχαριστοῦμεν τὴν περιέργειαν τῶν ἀναγνώστων τοῦ περιοδικοῦ τούτου παρέχοντες αὐτοῖς περίληψιν τοῦ ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ κ. *Camille Flammarion* ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἐκδοθέντος συγγράμματος, περίληψιν, ἣν αὐτὸς αὐτός ὁ συγγραφεὺς κατεχώρισεν ἐν τινι ἡμερολογίῳ τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους.

Ἡ ἀστρονομία εἶναι ἡ ἐπιστήμη τοῦ ὀυρανοῦ καὶ ἡ ἐπιστήμη συνάμα τοῦ ζῶντος σύμπαντος· ἡ ἐπιστήμη τῶν κόσμων καὶ ἡ ἐπιστήμη τῶν ὄντων· ἡ ἐπιστήμη τοῦ διαστήματος καὶ ἡ ἐπιστήμη τοῦ χρόνου· ἡ ἐπιστήμη τοῦ ἀπείρου καὶ ἡ ἐπιστήμη τῆς αἰωνιότητος. Ἡ ἀστρονομία, διασχίζουσα τὸ ἀρχαῖον παραπέτασμα, τὸ ἀποκρύπτον ἀπ' ἡμῶν τὴν λαμπρότητα τῆς παγκοσμίου δημιουργίας, δείκνυσιν ἡμῖν, ἐν τῷ ἀπείρῳ, ὅπερ ἐκτείνεται ἀτελευτήτως περὶ τὴν γῆν, κόσμους διαδεχομένους κόσμους, ἡλίους διαδεχομένους ἡλίους, σύμπαντα διαδεχόμενα σύμπαντα καὶ τὸ ἄπειρον διάστημα τῶν ἀπείρων ἀστέρων ἀναπτύσσον, πέραν τῶν τελευταίων ὀριζόντων, οὗς ἡ διάνοια δύναται ν' ἀντιληφθῆ, σειράς ἀπείρους δημιουργιῶν ταυτοχρόνων καὶ ἀλληλοδιαδόχων. Ἡ Πρόνοια ἄρχει ἐκεῖ ἐν τῷ

ἰλιγγιώδει αὐτῆς μεγαλειότητι. Οὔτε οἱ φῶβοι τῶν περιδείλων ψυχῶν, οὔτε τὰ σοφίσματα τῶν κουρονόων, οὔτε αἱ ἀρνῆσεις τῶν μὴ ἐπιθυμούντων νὰ βλέπωσιν, ἐμποδίζει τὴν Φύσιν νὰ ἦ καὶ νὰ μένη ὡς ἐστίν. Ἡ σφαῖρα, ἣν κατοικοῦμεν, δὲν ἀποτελεῖ μόνη τὴν δημιουργίαν σύμπασαν, ἀλλὰ, τούναντίον, μέρος αὐτῆς ἐλάχιστον καὶ τροχίσκον αὐτῆς ἀσήμαντον. Παρ' αὐτὴν πλέουσιν ἐν τῷ διαστήματι κόσμοι, κατοικοῦμενοι ὡς αὐτὴν. Μυριάδες συστημάτων πλανητικῶν, ἀναλόγων τοῦ ἡμετέρου πλανήτου, πλανῶνται ἐν τῷ βαθεῖ ἀπείρῳ. Οἱ ἀστέρες δὲν εἶναι ὠρισμένοι, οὐδὲ ἀμετάβλητοι· κινεῖνται, ἵπτανται διὰ μέσου τῶν οὐρανῶν μετὰ ταχύτητος ἀκατανοήτου τῆ ἡμετέρας ἀντιλήψεως· στρέφονται περὶ αὐτάς· συνεννοῦνται εἰς ἀστεροεῖς συστήματα· συνοδεύονται ὑπὸ πλανητῶν, διαταρασσόντων τὴν πορείαν αὐτῶν· ἔχουσι κηλίδας ὡς ὁ ἡμέτερος ἥλιος καὶ τὰ στοιχεῖα, ἅτινα καίονται ἐν τῇ ἡμετέρῃ πλανητικῇ ἐστίᾳ, καίονται ὡσαύτως καὶ εἰς μεμακρυσμένα πυρᾶ, διαχέοντα περὶ αὐτὰ ἀκτίνας γονίμους, ζῶντα διασπειρούσας ἐν πάσαις ταῖς ζῶναις τοῦ σύμπαντος. Καὶ ἡ γῆ εἶναι ἀπλοῦν σκοτεινὸν σημεῖον, ἀφανὲς ἐν τῷ ἀπείρῳ· καὶ ἡ ἐπίγειος ἀνθρωπότης εἶναι μία τῶν ἀπείρων οἰκουμένην τῶν κατοικουσῶν τὰς οὐρανίας μονὰς. Εἰς ὑπάρχει οὐρανός, τὸ κενὸν διάστημα, ἐν τοῖς στέρνοις τοῦ ὀυρανοῦ κινεῖνται οἱ κόσμοι· ἡμεῖς δὲ ἐσμὲν ἐν τῷ οὐρανῷ ὡσεὶ διεσπασμένοι ἐν τῷ Δ.ἢ τῷ Σειρῷ· ἅπασαι αἱ μέχρι τοῦδε σχηματισθεῖσαι ἐν τῇ ἀνθρωπότητι ἰδέει περὶ τῆς δημιουργίας, τῆς Γῆς, τοῦ οὐρανοῦ, τῆς θέσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ φύσει καὶ τῷ προορισμῷ αὐτῆς, μέλλουσι νῦν ὑποστῆναι μεταβολὴν ἀπόλυτον καὶ βίβλικήν. Ὁ ἥλιος τῆς ἀστρονομίας ἐπιλάμπει ἐπὶ τῶν κεφαλῶν μας· παρῆλθεν ἡ νύξ καὶ ἐγένετο ἡμέρα καὶ ἐγένετο φῶς.

Ἡ ἀστρονομία, ὑπολογίζουσα τὰς ἀποστάσεις τῶν ἀστέρων, προλέγουσα τὰς κινήσεις αὐτῶν, ἀποκαλύπτουσα τὴν φυσικὴν καὶ χημικὴν αὐτῶν κατάστασιν, κατεσκεῖ-

ασε γέφυραν διὰ τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν μεταξὺ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς· ἡ κάλλιον εἰπεῖν ἐξηράνισε τὸν ἀρχαῖον κόσμον καὶ, ἀποκαλύψασα ἡμῖν τὴν φύσιν τῶν ἄλλων τούτων κόσμων, συνέδεσε διὰ μυστηριώδους δεσμοῦ τὴν γῆν μετὰ τῶν ἐν τῷ ἀπείρῳ ἀδελφῶν αὐτῆς. Τὴν ἐπιστήμην τοῦ Κοπερνίκου, τοῦ Κέπλερ καὶ τοῦ Νεύτωνος δὲν ἐπασχολεῖ σήμερον μόνον τὸ σύνολον τῶν οὐρανίων σωμάτων, ἀλλὰ καὶ οἱ ὄροι, καθ' οὓς ἡ γῆ ὀφείλει νὰ ὑπάρχη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας· ἡ ζωὴ, συντρίβουσα ἐν τεμαχίοις τὴν σφαῖραν, ἣτις κατέπνιγεν ἐνταῦθα αὐτὴν, διαχέεται πάραυτα περὶ ἡμᾶς ἐν τῷ ἀπείρῳ. Ἡ ἀστρονομία, μεγαθύνουσα τὸ σύμπαν, μεγαθύνει ταυτοχρόνως καὶ τὴν σφαῖραν τῆς ζωῆς. Δὲν ὑπάρχουσι πλέον ἀδρανεῖς λίθοι στρεφόμενοι ἀνωφελῶς ἐν τῇ ἐκτάσει καὶ οὐς ἡ ἐπιστήμη σταθμίζει σήμερον· δὲν ὑπάρχει πλέον ἄπειρος ἔρημος σιγῆς στρεφόμενη ἐν τῇ ἀστεροεῖσσι νυκτὶ καὶ ἣν ὁ δακτύλιος τῆς Οὐρανίας δείκνυσιν ἡμῖν διὰ μέσου τοῦ ἀπείρου· ἀλλὰ ζωὴ, ζωὴ ἄπειρος, παγκόσμιος, αἰώνιος, κινουσα τὰ ἄτομα ἐπὶ πασῶν τῶν σφαιρῶν, πάλλουσα ἐν ταῖς διακυμάνσεσι τοῦ φωτός, ἀκτινοβολουσα πᾶσι πάντων τῶν ἡλίων, βίβουσα ἐν ταῖς χλιαραῖς καὶ φωτειναῖς ἀτμοσφαιραῖς, διαχέουσα τὰς ἠδίστας αὐτῆς ὠδὰς ἐπὶ πασῶν τῶν σφαιρῶν καὶ ἀναπάλλουσα διὰ τοῦ ἀπείρου ἐν πολλαπλασιαζομέναις συμφωνίαις ἀπείρου καὶ ἀκαταπαύστου ἀρμονίας.

Ἡ ἡμετέρα ἀνθρώπινος προσωπικότης, ἣν περὶ πολλοῦ ποιούμεθα, οὐδεμίαν ἔχειται σπουδαιότητα ἐν τῷ συνόλῳ τῆς δημιουργίας. Ὅποτε τὸ τελευταῖον βλέφαρον κλεισθῆ ἐνταῦθα καὶ ἡ ἡμετέρα σφαῖρα, ἔδρα διατελέσασα ἐπὶ μακρὸν τῆς ζωῆς μετὰ τῶν ἑαυτῆς παθῶν, ὀργῶν, ἠδονῶν, θλίψεων, ἔρωτος, μίσους, θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν δοξασίων καὶ ἀπάσων τῶν φροῦδων ματαιότητων, ἀνεπαισθητῶς καταστῆ ἔρημος, σιγῆς, σκοτεινῆς, καὶ περιβληθῆ τὴν σινδόνην βαθείας νυκτός, ἣν ὁ λάμπων ἥλιος δὲν θὰ ἐξεγείρῃ πλέον, ὦ! τότε ὡς σήμερον τὸ σύμπαν θὰ ἦ τέλειον, οἱ ἀστέρες θὰ ἐξακο-

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ Γ').

λουθῶσι λάμπωντες ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἕτεροι ἥλιοι θὰ λάμπωσιν ἐπὶ ἄλλων χωρῶν, ἄλλα ἔραρα θὰ ἐπανηγάζωσι τὸ μείδιμα τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ ὄνειρα τῆς νεότητος, ἀλλὰ πρῶται καὶ ἐσπέραι θὰ διχθεθῶσιν ἀλλήλας καὶ ὁ κόσμος θὰ ὀδεύῃ ὡς σήμερον, διότι ἡ δημιουργία ἀναπτύσσεται ἐν τῷ ἀπείρῳ καὶ τῇ αἰωνιότητι, καὶ διότι πράγματι δὲν ὑπάρχει μήτε χρόνος μήτε διάστημα.

Ἐὰν λοιπὸν ἐν τῷ συνόλῳ τῶν ἐπιστημῶν ὑπάρχη τι ἄξιον ἰδιαζούσης σπουδῆς δι' ἡμᾶς, τοῦτο εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ σπουδὴ τῆς ἀστρονομίας, καθόσον αὕτη εἶναι ἡ σπουδὴ ὀλοκληροῦ τοῦ σύμπαντος. Ἡ Ἀστρονομικὴ σύνθεσις περιλαμβάνει τὰ πάντα· ἐκτός δ' αὐτῆς οὐδὲν ἐστὶ παρ' αὐτῆς δὲ ὑπάρχει ἡ πλάνη... Ποῦ ἐσμὲν; Ἐπὶ τίνος ὀδεύομεν; Τί ἐστὶ Γῆ; Ὅποιαν θέσιν κατέχομεν ἐν τῷ ἀπείρῳ; Πόθεν ἐρχόμεθα καὶ ποῦ βαίνομεν; Τίς δύναται ν' ἀπαντήσῃ, ὅταν ἡ ἀστρονομία σιγᾷ; Ὅποια αἰνίγματα περικλείουσι τὰ ἐρωτηματικὰ σημεῖα ἅτινα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἡμῶν ἐγγαράττονται; Ἐν μέσῳ τῆς βαθείας σιγῆς τῶν ἀγεροεσσῶν νυκτῶν τὸ πνεῦμα ἡμῶν ἵπταται πρὸς τὰς νήσους τοῦ φωτός· ἵνα αὐτὰς ἐρωτήσῃ τὸ μυστήριον αὐτῶν. Ἡ θεία ἀστρονομία ἐξήτασε τὰς οὐρανίους ταύτας σφαίρας καὶ κατέμαθεν ὅτι οἱ ἀστέρες εἰσὶν ἥλιοι, οἱ δὲ πλανῆται γαῖαι ἀνάλογοι τῆς ἡμετέρας.

Μάλιστα γαῖαι ἐκτενεῖς, ἀπέραντοι, ἐσχηματισμέναι ἐξ ὕλων βρκεινῶν καὶ σκοτεινῶν γαῖαι, ἐν αἷς ὀρῶνται ἡπειροὶ καὶ θάλασσαι· γαῖαι, ὧν τὸ ἔδαφος σύγκειται ἐξ ἀργίλου ὡς ἡ ἡμετέρα καὶ ὧν αἱ ποικίλαι ἡπειροὶ, ὡς αἱ τῆς ἡμετέρας σφαίρας, σχηματίζουσιν ὄρη καὶ κοιλάδας, ὄροπέδια καὶ πεδιάδας, χρησιμεύουσας ὡς κοιτίδας εἰς τὰς χώρας, αἵτινες ἀλληλοδιαδέχονται ἀπ' αἰῶνων εἰς αἰῶνας· αἱ γαῖαι αὗται εἰσὶ βαρεῖαι ὡς ἡ ἡμετέρα καὶ στρέφονται ὡς αὕτη ἐν τῷ ἀπείρῳ ἐκτάσει, ἣτις δὲν ἔχει μήτε ὕψος, μήτε βάθος, μήτε διεύθυνσιν, μήτε μέτρον. Δὲν ἔχουσιν ἴδιον φῶς, φαίνονται δὲ φωτειναί, καθόσον ὁ ἥλιος φωτίζει αὐτὰς ὡς φωτίζει τὴν Γῆν καὶ καθόσον ἡ ἀπόστασις

σμικρύνει τὸν δίσκον αὐτῶν πᾶν φῶς μεσημβρινόν, ὅπερ πλημμυρεῖ αὐτάς, συμπυκνοῦται ἐν ἐνὶ μόνῳ σημείῳ. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ἡ Γῆ λάμπει μακρόθεν ἐν τῇ ἐκτάσει, παρουσιάζουσα φάσεις ὡς ἡ Σελήνη, ὁ Ἑρμῆς, ἡ Ἀφροδίτη, ὁ Ἄρης, καὶ πλανᾶται ὡς λαμπρὸς ἀστὴρ ἐν τῷ οὐρανῷ τῶν ἄλλων κόσμων.

Ὅποια ἀντικείμενα, ὁποῖα ὄντα παρήγαγον αἱ δυνάμεις τῆς γονίμου φύσεως ἐπὶ τῶν διαφόρων τοῦ ἡμετέρου κόσμων τούτων; Ἐνταῦθα, ἐν τοιαύτῃ καταστάσει φωτὸς, ἀέρος, ὑγρασίας, χημικῶν συνδυασμῶν, πυκνότητος, βαρύτητος, χρόνου, ἡμερῶν, ἐνι αὐτῶν, ἢ φύσει παρήγαγεν ἀντικείμενα καὶ ὄντα, ἅτινα ζωογονοῦσιν ἡμᾶς, τροποποιοῦντα ἄλλως τε τὰ ἔργα καὶ τὰς ὄψεις αὐτῶν κατὰ τοὺς αἰῶνας καὶ τοὺς μεταβλητοὺς ὄρους τοῦ πλανήτου τούτου. Αἱ αὐταὶ δυνάμεις ὁποῖα ὄντα παρήγαγον ἐπὶ τῶν ἄλλων κόσμων τοῦ οὐρανοῦ; Ἐν μέσῳ τῶν τοσούτων ποικίλων ὄρων, οἵτινες διακρίνουσι τὸν Ἑρμῆν τοῦ Ποσειδῶνος, τὸν Κρόνον τῆς Γῆς, τὸν Ἄρην τοῦ Οὐρανοῦ, ἢ τὸν Δία τῆς Ἀφροδίτης, τίνα στοιχεῖα ἤθελον δεσπόζει ἄλλων; Ὅποιας ἀλλοκότους μορφᾶς, ὁποῖα φανταστικὰ ὄντα ἤθελον παραγάγει αἱ διαστάσεις τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως; Ὅποιον τὸ ὀργανικὸν θέαμα τῶν κόσμων τούτων; Ἡ Ὀτιεντώτος Ἀφροδίτη εἶναι ἐκτρομακτικὴ δι' ἡμᾶς καὶ ὁμοῦς μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀφρικῆς ἀπλῆ μόνον διαφορὰ γεωγραφικοῦ πλάτους ὑπάρχει. Ὅποια ἡ ἀλήθεια, τὸ παράδοξον καὶ ἡ ἐπιφαινομένη ἀσυναρτησία τῶν ζώντων σχημάτων τῶν ἀνιόντων εἰς τὰς διαφόρους σφαιράς τοῦ ἡμετέρου συστήματος; Καὶ ἐὰν ἐκ τῆς ἡλιακῆς ἡμῶν οἰκογενείας μεταφερθῶμεν εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Βέγα, τοῦ Ἀλδεβάραν, τοῦ Κάστορος ἢ τοῦ Ἀνταρῆς, ἢ περιήγησις ἡμῶν δὲν θὰ ἦ παραγωγότερα καὶ φανταστικώτερα, παραβαλλομένη πρὸς τὸ σύνολον τῶν περιηγήσεων τοῦ Δάντου, τοῦ Μίλτωνος, τοῦ Γκούλιβερ καὶ τοῦ Ἀριστοῦ;

Ἐκεῖ λάμπει ἕτερος ἥλιος· ἐκεῖ κατέρχεται τοῦ οὐρανοῦ ἕτερον φῶς· ἐκεῖ πνέει

ἄρ, ὅστις δὲν εἶναι ἐπίγειος· ἐκεῖ θαλλοῦσι φυτὰ, ἅτινα δὲν εἶνε φυτὰ· ἐκεῖ κείνται χῶραι, λίμναι, δάση, θάλασσαι, ἀς ὀφθαλμοὶ ἀνθρώπου οὐκ εἶδον καὶ δὲν δύναται ν' ἀναγνωρίσωσι. Καὶ ὅμως τὸ τηλεσκόπιον ἐκεῖ ὀδηγεῖ τοὺς γήινους ἡμῶν ὀφθαλμούς· καὶ ὅμως αἱ ψυχαὶ ἡμῶν ἐκεῖ μεταφέρονται μεθ' ὄλας τὰς χιλιάδας καὶ μυριάδας λευγῶν, αἵτινες μᾶς διαχωρίζουσι· καὶ ὅμως ἡ τρίαινα τῆς Οὐρανίας σταθμίζει τὰ ἡλιακὰ συστήματα· καὶ ὅμως ἡ ἀστρονομικὴ ἀνάλυσις ἀποκαλύπτει τὴν χημικὴν σύστασιν τῶν ὑλῶν, ἐξ ὧν συνίστανται οἱ ἐν τῷ ἀπείρῳ πλανώμενοι κόσμοι οὗτοι.

Τὸ πλανητικὸν ἡμῶν σύστημα δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς ἐκτενῆ δημοκρατίαν, οὗ ἕκαστος κόσμος παριστᾷ κράτος κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μέγα, πλοῦσιον, πολυάριθμον. Εἶναι αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι τοῦ οὐρανοῦ, τοῦλάχιστον τοῦ οὐρανοῦ χώρου, ἐν τῷ διαμένονεν. Ἐκεῖθεν τοῦ αἰθερίου ὠκεανοῦ ὑπάρχουσιν ἕτεραι Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι περὶ τῶν περικυκλουσῶν ἡμᾶς ἐστιῶν, αἵτινες καλοῦνται ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν ἀνθρώπων Σεῖριος, Προκύων, Καπέλλα, Ἄρκτουρος. Ἄλλ' αἱ μεμακρυσμένοι αὐταὶ ἐπαρχίαι εἰσὶν ἀπρόσιτοι εἰς τὰ ὄμματα ἡμῶν· αἱ ἐπαρχίαι μόνον τῆς ἡλιακῆς Δημοκρατίας δύναται νὰ ἀποκαλυφθῶσι διὰ τῶν τηλεσκοπίων ἡμῶν, καὶ περὶ τούτων μόνον θὰ πραγματευθῶμεν.

Ἡδὴ τὸ πνεῦμα ἡμῶν ἀς προσπαθῆσθαι νὰ τοποθετήσῃ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀπείρου κενοῦ τὸν Ἥλιον, κολλοσιαῖον ἀστὴρα 1279000 ἀκίς ὀγκωδέστερον καὶ 324000 ἀκίς βαρύτερον τῆς Γῆς.

Ἡ ἀπειρος αὕτη σφαῖρα κρατεῖ ἐν τῷ κενῷ διὰ τῆς ἀοράτου πλοκῆς τῆς ἑλξείως αὐτῆς τὴν Γῆν καὶ πάντας τοὺς πλανήτας, περιστρέφουσα αὐτοὺς ταχέως περὶ αὐτήν. Ὡς λίθοι ἐν τῇ σφενδόνη στρέφονται οὗτοι μετὰ ταχύτητος μεγίστης ὅπως μὴ πέσωσιν ἐπὶ τῆς ἐστίας ταύτης, τῆς δυναμένης νὰ κρατῇ αὐτοὺς, καὶ ἐλαχίστης ὅπως μὴ ἀ-

ναπτυχθῇ δυνάμεις τις κεντρόφυξ, δυναμένη νὰ ἐκσπενδονίσῃ αὐτοὺς ἐν τῷ ἀπείρῳ.

Παρατηρήσωμεν ὅθεν τὸν Ἥλιον.

Περὶ τὸν φωτεινὸν τοῦτον ἀστὴρα συννοῦνται ἀστέρες μὴ διαφανεῖς, σκοτεινοὶ καθ' ἑαυτοὺς, ἀλλ' ἀποδεχόμενοι παρ' αὐτοῦ τὸ φῶς καὶ τὴν θερμότητα. Αἱ σφαῖραι αὗται, αἱ ἀνευ ἰδίου φωτὸς, εἰσὶν οἱ πλανῆται. Πρὸς εὐχερεστέραν σπουδὴν καὶ διάγνωσιν αὐτῶν διαιροῦμεν αὐτοὺς εἰς δύο διακεκριμένα συμπλέγματα.

Τὸ πρῶτον σύμπλεγμα, γειννιάζον πρὸς τὸν ἥλιον, ἀπαρτίζεται ἐκ τεσσάρων πλανητῶν, μικρὸν ἀπεχόντων ἀπ' ἀλλήλους σχετικῶς τῶν τοῦ δευτέρου συμπλέγματος. Οἱ τέσσαρες οὗτοι πλανῆται εἰσὶν ὁ Ἑρμῆς, ἡ Ἀφροδίτη, ἡ Γῆ καὶ ὁ Ἄρης.

Τὸ δεύτερον, μᾶλλον ἀπομακρυσμένον τοῦ κέντρου, ἀπαρτίζεται ἐκ τεσσάρων ὠσαύτως πλανητῶν, ὀγκωδεστέρων τῶν προηγουμένων. Οἱ τέσσαρες οὗτοι πλανῆται εἰσὶ κατὰ τὴν τάξιν τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ἡλίου ὁ Ζεὺς, ὁ Κρόνος, ὁ Οὐρανὸς καὶ ὁ Ποσειδῶν. Οἱ ἀστέρες οὗτοι εἰσὶ τοσούτον ὀγκώδεις ὅσον οἱ τέσσαρες πρῶτοι συννοούμενοι εἰς ἓνα δὲν δύναται ν' ἀποτελέσωσι σφαῖραν ἴσην τοῦ ἥττονος ὀγκώδους ἐξ αὐτῶν.

Ἐν τούτοις, ἐκτὸς τῶν δύο τούτων συμπλεγμάτων, ὑπάρχει καὶ τρίτον συγκείμενον ἐκ τινῶν μικρῶν ἀστέρων ἀπλῶς ὀγκωδῶν ὡς αἱ ἐπαρχίαι, τὰ διαμερίσματα, αἱ πόλεις καὶ κῶμαι. Οἱ μικροὶ οὗτοι πλανῆται κείνται μετὰ τοῦ Α' καὶ Β' συμπλέγματος, συγκρινόμενοι δὲ μετ' αὐτῶν εἰσὶν ἐλάχιστοι, πράγματι, καθόσον οἱ κυριώτεροι αὐτῶν δὲν ἔχουσιν οὐδὲ ἑκατὸν λευγῶν διάμετρον.

Οἱ διάφοροι οὗτοι κόσμοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, εἰσὶ τὰ κυριωδέστερα μέλη τῆς ἡλιακῆς οἰκογενείας. Πλεῖστοι εἰσὶν ἀρχηγοὶ, συνοδευόμενοι ὑπὸ δευτερευουσῶν σφαιρῶν, ἀς οὗτοι παρήγαγον καὶ αἵτινες μένουσιν ὡς δορυφόροι αὐτῶν. Ἡ Γῆ συνοδεύεται ὑπὸ τῆς Σελήνης, τῆς θυγατρὸς αὐτῆς. Ὁ Ζεὺς

ἄρχει ἐν μέσῳ συμπλέγματος τεσσάρων κόσμων. Ὁ Κρόνος περιβάλλεται ὑπὸ ἀληθοῦς συμπλέγματος, συγκειμένου ἐκ σειρᾶς ἀλλοκότων δακτυλίων καὶ ζιτῶν κόσμων σπουδαιοτάτων. Ὁ Οὐρανὸς φέρει μεθ' ἑαυτοῦ τέσσαρας δορυφόρους καὶ ὁ Ποσειδῶν ἓνα τοῦλάχιστον.

Εἰς ποίαν ἀπόστασιν εὐρίσκονται οἱ πλανῆται περὶ τὸν κεντρικὸν ἀστὴρα; Ὁ Ἑρμῆς, ὁ πλησιέστερος, κείται εἰς ἀπόστασιν 15 ἑκατομ. λευγῶν τοῦ ἡλίου. Ἡ Ἀφροδίτη, ἡ κατόπιον ἐρχομένη, εἰς 26 ἑκατομ. ἡ Γῆ εἰς 38 ἑκατομ. καὶ ὁ Ἄρης εἰς 56 ἑκατομ. Τὸ σύμπλεγμα τῶν μικρῶν πλανητῶν κατέχει ζώνην ἀπομακρυσμένην κατὰ μέσον ὄρον 100 ἑκατομ. λευγῶν ἀπὸ τῆς κεντρικῆς λυχνίας. Εἶτα ἐρχονται τέσσαρες ὀγκωδέστατοι πλανῆται. Ὁ Ζεὺς εἰς 192 ἑκατομ. ὁ Κρόνος εἰς 355· ὁ Οὐρανὸς εἰς 733 καὶ ὁ Ποσειδῶν, ὁ τελευταῖος, εἰς 1,100 ἑκατομ. λευγῶν.

Οἱ κόσμοι οὗτοι στρέφονται ἐπὶ τῶν γιγαντιαίων τροχιῶν αὐτῶν καὶ περὶ τοῦ ἡλίου μετὰ ταχύτητος ἀναλόγου τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν· οἱ πλησιέστεροι στρέφονται μετὰ περισσοτέρας ταχύτητος. Ὁ Ἑρμῆς διατρέχει 46814 μέτρα κατὰ δευτερόλεπτον, ἐντὸς 88 ἡμερῶν περατόνων τὴν περιτροπὴν αὐτοῦ. Ἡ Γῆ διατρέχει μετὰ ταχύτητος 29463 μέτρων κατὰ δευτερόλεπτον, ἢ δὲ περιστροφὴ αὐτῆς συντελεῖται ἐντὸς 365 ἡμερῶν. Ὁ Ποσειδῶν διατρέχει 5380 μέτρα κατὰ δευτερόλεπτον καὶ ἡ περιστροφὴ αὐτοῦ ἀπαιτεῖ 165 ἔτη. Ταῦτοχρόνως οἱ πλανῆται στρέφονται καὶ περὶ τὸν ἥλιον, ὅστις φέρει αὐτοὺς ἐν τῇ ἐκτάσει πρὸς τι σημείον τοῦ οὐρανοῦ.

Ἐσμὲν ὡσπερ ἐπιβάται ἐπὶ τινος πλοίου καὶ περιηγούμεθα ἐν τῷ οὐρανῷ.

Α'.

Ἐὰν, ἵνα σπουδάσωμεν ἀλληλοδιαδόχως τοὺς διαφόρους τούτους κόσμους, τοὺς συνι-

ρει αὐτοῦ. Κινεῖται καθ' ὄλον τὸ μήκος τοῦ Ζωδιακοῦ ὡς ἐκ τούτου δὲ οἱ ἀστρινόμοι τοῦ Ἄρεως δύνανται νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι εἶναι πλανήτης. Ὡς πλανήτας θὰ ἀναγνωρίζωσιν ὡς ἐκ τούτου καὶ τὴν Ἀφροδίτην, τὸν Ἄρην, τὸν Δία καὶ τὸν Κρόνον, οἵτινες ὀλίγον διαφέρουσι θεώμενοι ἐντεῦθεν ἢ ἐκείθεν, καθόσον ἢ μὲν Ἀφροδίτη φαίνεται μᾶλλον λαμπρὰ, ὁ δὲ Ἄρης ὀλιγώτερον λάμπει.

Ὁ ἕναστρος οὐρανός εἶναι ἀκριβῶς ὁ αὐτὸς θεώμενος ἐκ τοῦ Ἑρμοῦ, ἐκ τῶν ἄλλων πλανητῶν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς Γῆς. Οἱ ἀστέρες εἰσὶ τοσοῦτον μεμακρυσμένοι τοῦ ἡλιακοῦ συστήματος, ὥστε ἡ οὐράνιος θεὰ δὲν μεταβάλλεται, ἐὰν τις παρατηρήσῃ ἐκ τῆς Γῆς, τοῦ Ἑρμοῦ, τοῦ Οὐρανοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ ἔτι τοῦ Ποσειδῶνος. Ἐκείθεν ὡς ἐντεῦθεν βλέπει τις ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν οὐρανῶν πλανωμένων τοὺς ἐπτὰ ἀστέρας τῆς Μεγάλης Ἀρκτοῦ. Ἐκείθεν ὡς ἐντεῦθεν βλέπει τις ἐν τοῖς στέρνοις τῆς νυκτὸς ἀκτινοβολώντας τοὺς ὠραίους ἀστέρας τοῦ Ὠρίωνος, ἐπομένου τοῦ Σειρίου καὶ προηγουμένων τῶν ἐξαισίων Πλειάδων. Ἐκείθεν ὡς ἐντεῦθεν βλέπει τις τὸν Ἀρκτοῦρον, τὸν Βέγαν, τὸν Προκύωνα, τὴν Καπέλλαν διαχέοντας ἐκ τοῦ ὕψους τῶν αἰθερίων πεδίων τὴν μελαγχολικὴν βροχὴν τοῦ φωτός των. Ἄλλ' ὅποια ἡ ἱστορία ἢ ἐν τοῖς οὐρανίοις ἀρχαίοις τῶν πλανητῶν τούτων διατηρουμένη; Ποία γλῶσσα ἢ μᾶλλον ποῖα γλῶσσα ὁμιλοῦνται ἐν τῷ ἑγγυτάτῳ τοῦ ἡλίου κόσμῳ τούτῳ;

Τοιαύτη ἡ θεὰ τῆς Γῆς ἐκ τοῦ Ἑρμοῦ. Τί σκέπτονται περὶ ἡμῶν οἱ φιλόσοφοι τοῦ πλανήτου τούτου; Ὑποθέτουσιν ἄρα γε ὅτι ὁ ἀστὴρ οὗτος κατοικεῖται; Ἐχουσιν Ἀκαδημίας, ἀποδεικνύουσας ὅτι ἡ Γῆ εἶναι ἔρημος πεπηγμένη καὶ στείρα ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀποστάσεώς της ἀπὸ τοῦ Ἥλιου; Ἡ κάλλιον συγχωροῦσιν εἰς τὴν Φύσιν νὰ ἔχη τὴν ἀρκούσαν δύναμιν ὅπως κατοικήσῃ ὅλοις τοῖς κόσμοις; Ἀναμφιβόλως πιστεύουσιν ὅτι ἡ Γῆ κατοικεῖται καὶ ὡς αὐτὸ εἶναι ἀστὴρ λάμπων ἐν τῷ οὐρανῷ αὐτῶν. Ἀπεβέωσαν αὐτὴν ὡς ἡμεῖς ἀπεθεώσαμεν τὸν

πλανήτην ἡμῶν καὶ φρονοῦσιν ὅτι ἐν τῷ μέσῳ τῆς λαμπρότητος ἢ οὐράνιος αὐτῆ γῆ εἶναι τόπος φωτός, τόπος εἰρήνης, τόπος εὐδαιμονίας... Πόσον θὰ μετενόουν ἐπὶ τῇ ἀπάτῃ των, ἐὰν ἠδύναντο νὰ μᾶς ἴδωσι πλησιέστερον. (ἀκολουθεῖ).

Θ. Κτεσῶς.

ΑΝΘΡΑΚΟΦΟΡΩΝ ΠΛΟΙΩΝ ΠΥΡΚΑΙΑΙ.

Ἦ πρὸ ὀλίγου μόλις χρόνου αὐτομάτως ἐκραγεῖσα πυρκαϊὰ ἐπὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ πλοίου "Αγιος Παῖσιλ" καὶ ἡ τοῦ πλοίου τούτου ἐγκατάλειψις ὑπὸ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ, ἐξήγειραν ἐκ νέου τοὺς φόβους, — φόβους πλέον ἢ βασιμούς ἄλλως τε —, ὑφ' ὧν καταλαμβάνονται οἱ ἰδιοκτῆται πλοίων, ὁσάντις πρόκειται νὰ διευθύνωσιν εἰς μέρος μεμακρυσμένον πλοίων των μετὰ γαιανθράκων φορτίον. Ὁ "Αγ. Παῖσιλ" ἀνεχώρησε, φορτίον ἀνθράκων φέρων, ἐκ Διβερποῦλ διὰ Βαλπαρέζον ἅμα τὸ πλοῖον ἔφθασεν ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Χόρν, πυρκαϊὰ ἐφάνη ἐν τῷ ἄντλῳ του, τὸ δὲ πλήρωμα κατέφυγεν ἀμέσως ἐπὶ τριῶν λέμβων, δύο ἐκ τῶν ὁποίων ἐσώθησαν ὑπὸ πλοίου ἄλλου, ἀκολούθως διεληθόντος ὀλίγον ἀπωτέρω. Οἱ ἐκ τῶν δύο λέμβων εὐρισκόμενοι ἕνδεκα ἄνθρωποι εἶχον φρικωδῶς ἐπὶ τινος ἡμέρας ὑποφέρει ἐκ μυρίων στερήσεων ἔμαθον δ' ἀκολούθως τί ἀπέγειναν καὶ οἱ ἐπὶ τῆς τρίτης λέμβου ἕτεροι ἕννεα. Ἰθαγενεῖς, φρικῶν ἄλιεῖς, εἶχον διηγηθῆ εἰς ἱεραπόστολόν τινα, ὅτι εὐρῆκαν τοὺς σκελετοὺς ὀκτὼ ἀνδρῶν καὶ μίας γυναικὸς ἐπὶ νήσου ἐρήμου, ὅπου ἀναμφιβόλως ἀπέθανον ὅλοι ἐκ πείνης. Ἐκ διαφόρων ἐγγράφων, πλησίον τῶν σκελετῶν εὐρεθέντων, ἐγνώσθη ὅτι ἀπετέλουν μέρος τοῦ πληρώματος τοῦ ἀποτεφρωθέντος πλοίου.

Τὸ ἀλλεπάλληλον σχεδὸν δυστυχημάτων

ποιούτων, εἰς τὴν αὐτὴν αἰτίαν πάντοτε ὀφειλομένων, ἐγένετο ἀφορμὴ διαφορῶν ἐρευνητῶν, συνεπεία τῶν ὁποίων ἐκ συμφώνου, φαίνεται, συνεβούλευσαν τὸν ἀερισμὸν τῶν ἄντλων τῶν πλοίων, ὡς μόνου μέσου δυναμένου νὰ προλάβῃ τὴν αὐτόματον πυρκαϊὰς ἐκκρηξίν. Καὶ ἐντοσοῦτω ἡ πείρα φαίνεται ἀποδεικνύουσα καθ' ἑκάστην, ὅτι βῶν πλειότερον ἀερίζονται τὰ πλοῖα, τοσοῦτον αἱ πυρκαϊαὶ ἐκκρήγνυνται συχνότεραι. Πρὸ ὀλίγου ἔτι χρόνου τέσσαρα πλοῖα ἐφόρτωσαν ταυτοχρόνως εἰς Νεουκάστελ γαιάνθρακας, τῆς αὐτῆς ποιότητος καὶ τὰ τέσσαρα, καὶ ἐκ τῶν ἰδίων στρωμάτων προερχομένους. Τρία ἐξ αὐτῶν, διὰ τὸ Ἄδεν ἀναχωρήσαντα, ἀερίσθησαν ἐπιμελῶς, τὸ δὲ τέταρτον, εἰς Βομβάνη μεταβαίνον, δὲν ἀερίσθη καθόλου. Ἐφερὲν ἕκαστον αὐτῶν 1500 μέχρι 2000 τόνων γαιανθράκων. Τὰ τρία ἀερισθέντα πλοῖα ἀπώλεσθησαν ἐξ ὀλοκλήρου συνεπεία πυρκαϊῶν αὐτομάτως ἐκκραγεῖσῶν ἐντὸς αὐτῶν, ἐνῶ τὸ τέταρτον ἀφίχθη ἰσῶν εἰς Βομβάνη.

Διάφορα παρομοίας φύσεως γεγονότα δὲν ἐκλόμισαν μολαταυτα τὴν πεποίθησιν καὶ ἰδιοκτῆτῶν καὶ ναυλωτῶν καθόσον ἀφορᾷ τὴν μέθοδον τοῦ ἀερίσματος. Ἐπιτροπὴ, ἐκ καθηγητῶν καὶ ἄλλων ἐπιστημόνων ἀνδρῶν ἀποτελουμένη, διωρίσθη ἵνα σπουδάσῃ καὶ, εἰ δυνατόν, φέρῃ εἰς φῶς τὰς αἰτίας τῶν δυστυχημάτων τούτων, ἅτινα ἐνίοτε καταλήγουσιν εἰς καταστροφὰς ἐντελεῖς δυστυχῶς. Ἡ ἐκθεσις, τὴν ὁποίαν ἡ ἐπιτροπὴ αὐτὴ συνέταξε, κατετέθη ἐν τῷ Ἀγγλικῷ Κοινοβουλίῳ, ἀποφαίνεται δ' ὅτι ὁ ἀερισμὸς δὲν εἶναι τὸ ἀρμόδιον μέσον ἵνα προλάβῃ καὶ ἐμποδίσῃ αὐτόματον πυρκαϊάν, ὁσάντις ἰδίως πρόκειται περὶ φορτίων πέραν τῶν Τροπικῶν στελλομένων, ὑποδεικνύει δὲ τί, κατ' αὐτὴν, προκαλεῖ τὴν ἀνάφλεξιν τῶν γαιανθράκων.

Ὡς πρώτην αἰτίαν θεωρεῖ ἡ Ἐπιτροπὴ αὐτὴ τὴν ἀνάπτυξιν θερμότητος, ὀφειλομένην εἰς τὴν χημικὴν ἐνέργειαν τὴν προερχομένην ἐκ τῆς ἐξυδάσεως τῶν ὑλῶν, ὅσα

περιέχει ὁ γαιάνθραξ. Ὅτι δὲ συντείνει ἰδίως πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς θερμότητος εἶναι τὰ ἐν τῷ γαιάνθρακι εὐρισκόμενα θεῖον καὶ σίδηρος ὑπὸ σχῆμα σιδηρῶν πυριτολίθων. Ἡ ὑγρασία λοιπὸν τοῦ ἀέρος διευκολύνει τὴν ἐξυδάσιν, αὕτη δὲ συνοδεύεται ὑπὸ ἀναπτύξεως θερμότητος, ἀρκετὰ δυνατῆς συχνάκις ὅπως ἀνάψῃ τὸν ἄνθρακα. Ἐκ τούτου ἔπεται, ὅτι ἀερισμὸς πλειότερος εἰς οὐδὲν ἄλλο χρησιμεύει ἢ ν' αὐξήσῃ τὴν δύναμιν τῆς χημικῆς ἐνεργείας, τοῦθ' ὅπερ ἐπιφέρει πολλάκις τὴν ὀλοσχερῆ καταστροφὴν τοῦ πλοίου.

Ἐτέρα πηγὴ κινδύνων προέρχεται καὶ ἐκ τούτου: μεταξὺ τῶν ἐν τῷ ἄντλῳ τοῦ πλοίου γαιανθράκων ὑπάρχει ἱκανὸν μέρος εἰς πορώδη κατάστασιν, οὕτως εἰπεῖν, λεπτῶς πολὺ τετμημένοι, οὗτοι δ' ἀπλήστως ἀπορροφοῦν καὶ συστέλλου ἐντὸς τῶν πόρων των ποσὰ μεγάλα ὀξυγόνου καὶ ἄλλων ἀερίων, ἅτινα ταχέως δημιουργοῦσιν ἐστίαν θερμότητος: πλὴν δὲ τούτου ἢ πρὸς ὀξυδάσιν τάσις, τὴν ὁποίαν κατέχουσιν ὁ γαιάνθραξ καὶ τινες τῶν ἀποτελουσῶν αὐτὸν ὑλῶν, βοηθεῖται ὑπὸ τῆς ἐν τοῖς πόροις συμκωνώσεως ὀξυγόνου, τοῦθ' ὅπερ ἐπιφέρει ἐπαφὴν πυκνοτέραν μεταξὺ τῶν μορίων ὀξυγόνου καὶ ἄνθρακος. Ἐντεῦθεν ἡ ἀνάπτυξις θερμότητος διὰ τῆς ἀπορροφῆσεως τῆς ὀξυδάσεως: ὅσον ἡ θερμότης αὐξάνει, τοσοῦτον ἡ ὀξυδάσις γίνεται δυνατωτέρα, μέχρις οὗ ὁ ἄνθραξ φθάσῃ εἰς κατάστασιν πυρακτώσεως. Ἡ δὲ κίνις, ὅσην ὁ ἄνθραξ κατὰ τὴν φόρτωσιν αὐτοῦ σχηματίζει ἐν τῷ ἄντλῳ τοῦ πλοίου, βοηθεῖ ὅλας τὰς προκαλούσας τὸ δυστύχημα αἰτίας ταύτας.

Τοῦς κινδύνους τῆς αὐτομάτου ἀναφλέξεως αὐξάνει πολὺ καὶ ἡ διάρκεια τοῦ πλοῦ καὶ τὸ μεγαλύτερον ποσὸν τοῦ μεταφερομένου φορτίου. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ πυρκαϊαὶ ἐκκρήγνυνται ἐπὶ πλοίων μεταφερόντων 500 τόνους γαιανθράκων καὶ περιπλέον, διευθυνομένων δὲ εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, εἰς Ἅγιον Φραγκίσκον καὶ τοὺς ἀπωτέρω τῆς Μεσο-

γείου καὶ τοῦ Εὐζεῖνου Ἀσιατικοῦ λιμένας. Τέσσαρα ἐπὶ ἑκατὸν πλοίων φορτωμένον διὰ τὰ ἀνωτέρω μέρη ἀπωλέσθησαν κατὰ τὸ 1874, ἐπὶ 31116 δὲ πλοίων ἀνθρακοφόρων 1181 μόνον διηρθύοντο εἰς μέρη μεμακρυσμένα, πέντε δ' ἐπὶ τῶν ἑπτὰ ἀπωλεσθέντων ἀπωλέσθησαν ἐκ τῆς ἀναφλέξεως τοῦ φορτίου. Ἐν συνόλω, 70 πυρκαϊαὶ συνέβησαν, ἐξ αὐτῶν δὲ 10 μόνον ἐπὶ πλοίων διευθυνομένων εἰς λιμένα Εὐρωπαϊκόν. Ἄν τις ὑπολογίσῃ ὅτι 40, 500, 000 τόνων τουλάχιστον γαιανθράκων ἐστάλησαν εἰς Εὐρώπην καὶ 3,000, 000 εἰς τοὺς Ἀσιατικοὺς λιμένας, τὴν Ἀφρικὴν καὶ Ἀμερικὴν, θέλει ἐννοήσῃ ποῖαν ἐπιρροὴν ἔχει ἡ διάρκειά τοῦ πλοῦ ἐπὶ τῆς αὐτομάτου ἀναφλέξεως, ὅπως δ' ἤδη ἔρρηθη, τὰ καλλήτερα ἀερισθέντα πλοῖα ἐγένοντο θύμα τῶν δυστυχημάτων αὐτῶν.

Ἐν περιλήψει, ἡ Ἐπιτροπὴ ἀποφαίνεται κατὰ τοῦ ἀερισμοῦ τῶν ἀντλῶν τῶν πλοίων. Καταδεικνύει δ' ὡσαύτως ὅσους κινδύνους διατρέχει τὸ πλοῖον συνεπιεῖα μερικῶν ποιότητων ἀνθράκων καὶ καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι δὲν πρέπει νὰ φορτώνωσιν ὑγρὸν πυριτώδη ἀνθρακὰ ἢ εἰς ψιλὰ πολὺ τεμάχια.

(La Nature).

(*)

ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΝ ΑΝΑΣΤΗΜΑ.

Τίνες εἰσὶν οἱ ὑψηλότεροι κατὰ τὸ ἀνάστημα ἄνθρωποι; Ποῖοι δὲ οἱ μικροτάτου ἀναστήματος, οἱ νάνοι, ἐν ἄλλαις λέξεσι;

Κατὰ τὸν Βιλλερμέ, ἀπὸ μέτρου 4 καὶ 562. 0[00 ἀρχόμενον τὸ ἀνθρώπινον ἀνάστημα καὶ μέχρις 4 καὶ 707. 0[00 φθάνον, δίδει μέσον ὄρον 4, 625, ἐνῶ ἐν τῷ καταλόγῳ τὸν ὅποιον ὁ Αὐστριακὸς ἀξιω-

ματικὸς Weisbach, ὁ περιγράφει τὸν διὰ τῆς Αὐστρ. φρεγάτας Νοβάρας περίπλου τῆς γῆς, ἐδημοσίευσεν, ὁ ἀκριβὴς μέσος ὄρος δὲν ὑπερβαίνει τὸ 4 μέτρον καὶ 610 χιλιοστά. Ἄν δὲ τις λάβῃ ὡς βᾶσιν τῶν ὑπολογισμῶν τοῦ τὰ γνωστὰ ἐναντία ἄκρα, 43 ἑκατοστὰ μέτρου ὅσον οἱ Βύρκ καὶ Βύφων ἀναφέρουν ὅτι εἶχε νάνος τις καὶ 2 μέτρα καὶ 83. 0[0 ὅσον ἦτο ὑψηλὸς Φιλανδὸς, περὶ οὗ ἀναφέρει ὁ Ταπέ, ὁ μέσος ὄρος τοῦ ἀνθρώπινου ἀναστήματος φθάνει εἰς 4. 630. Ἐὰν ἐπὶ τέλος στραφῶμεν πρὸς τὸ ἐν ἑκατομύριον καὶ τέταρτον στρατιωτῶν Ἀμερικανῶν, Βορείων ἐννοεῖται, ἐφ' ὧν ὁ Γούλδ ἴδρυσε τὸ ἄπειρον αὐτοῦ φιλολογικὸν ἔργον, στρατιωτῶν ἐκ τῶν ὅποιων ὁ μὲν μικρότερος ἦτο 4. 016 μέτρου, ὁ δ' ὑψηλότερος 2. 905, ὁ μέσος οὗτος ὄρος μόλις ἀνέρχεται εἰς 4. 555. Τὰ ἄκρα ὅμως ταῦτα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐξερχόμενα τῆς τακτικῆς πορείας τῆς φύσεως, παθολογικὰ μᾶλλον ἀποτελέσματα, δὲν πρέπει δ' ἐπομένως νὰ ληρθῶσιν ὡς βᾶσις, προκειμένου περὶ σπουδαίου ὑπολογισμοῦ μέσου ὄρου.

Ἄς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τοῦ μικροῦ ἀναστήματος ἄνθρωποις.

Οἱ Ἐσκιμῶι, ἐπὶ τῇ διαβεβαίωσει τοῦ Ἐρν Πάου, ὅτι οἱ μὲν ἄνδρες τῶν εἶναι 4. 299 τοῦ μέτρου ὑψηλοί, αἱ δὲ γυναῖκες τῶν 4. 271, ἐθεωρήθησαν ἀνεκὰθεν ὡς οἱ βραχυσωμότεροι τῆς γῆς κάτοικοι. Οἱ δόκτορες Βελεβὼν καὶ Τερὼ θεωροῦσιν ἀνεπίδεκτον συζητήσεως, ὅτι οἱ Ἐσκιμῶι εἶναι τόσον μικροί, ὥστε μόλις μετροῦν 4. 50. Καὶ ὅμως, ὡσάκις ἠθέλησαν νὰ εὕρωσιν ἀποδείξεις, ἐπὶ ἀκριβῶν καταμετρήσεων βασιζόμενας, ἀποδείξεις δὲν εὗρον. Ἐκ τῶν γνωστῶν μολαταῦτα μέχρι σήμερον ἀριθμῶν, ἀποδεικνύεται ὅτι παρ' αὐτοῖς οἱ μικρότεροι ἄνδρες δὲν ὑπερβαίνουν τὸ ἐν μέτρον καὶ 585. 0[00, ἐνῶ ὑπάρχουσι μεταξὺ αὐτῶν φυλαὶ ἀληθῶς ὑψηλοῦ ἀναστήματος, 4. 708.

Παρατηρητέον δ' ὅτι ἐνταῦθα τὸ ἀνάστημα αὐξάνει ὅσω προβαίνει ἀπὸ τοῦ ἀνατολικοῦ εἰς τὸ δυτικὸν μέρος, ἀπὸ τῆς δυτι-

κῆς ὄχθης τοῦ Πορθμοῦ Βαβὼν πρὸς τὴν νῆσον τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου, τὴν εἰς τὸν Βερίγγειον πορθμὸν κειμένην· τοῦτο δ' ὁφείλεται εἰς τὴν ἀνάμιξιν αὐτῶν μετὰ τῶν Ἰνδῶν τῆς βορείου Ἀμερικῆς.

Ἐντεῦθεν καταφαίνεται, ὅτι οἱ Ἐσκιμῶι δὲν ἀποδεικνύουσιν ἀκριβῆ τὴν ἀρχὴν τὴν πρεσβέουσιν, ὅτι τὰ ψυχρὰ κλίματα παράγουσι μικροῦ ἀναστήματος ἄνθρωποις. Μόνον διὰ τὴν βρασίαν καὶ εὐρείαν ἐνδομασίαν τῶν οἱ ὑπερβόρειοι οὗτοι λαοὶ ἐξεληφθησαν ὡς μικροῦ ἀναστήματος ἄνθρωποι.

Μικροῦ ἀναστήματος ἄνθρωποι εἶναι καὶ οἱ Λάπωνες, παρ' οἷς οἱ μὲν ἄνδρες εἰσὶν ὑψηλοὶ κατὰ μέσον ὄρον 4. 535, αἱ δὲ γυναῖκες 4. 424. Οἱ Πεσχεραῖοι ἀπειναντίας ἢ Φουηγοὶ (κάτοικοι τῆς Νήσου τοῦ Πυρὸς), οἵτινες κατὰ τὴν αὐτὴν περὶ ψυχρῶν κλιμάτων θεωρίαν ἐθεωροῦντο μέχρι τοῦδε ὡς μικροτάτου ἀναστήματος ἄνθρωποι, εἶναι ὑψηλότεροι τοῦ ἀνωτέρου παρὰ τοῖς Λάποσι μέσου ὄρου.

Ὅς μικροὶ ἄνθρωποι ἀναφέρονται καὶ οἱ ἐν τῇ Νοτίᾳ Ἀφρικῇ Βοσχιμάνοι, παρ' οἷς ὁ μέσος ὄρος ἀμφοτέρων τῶν φύλων εἶναι ἐλάττων τοῦ 4. 400. Καὶ ἄλλαι δ' ἐκ τῶν μαύρων φυλῶν τῆς Ἀφρικῆς τοῖς διαφιλονεικοῦσι κατὰ τοῦτο τὴν τιμὴν: οἱ Ἀκάς, τῶν ὁποίων καὶ αὐτῶν ὁ μέσος ὄρος δὲν ὑπερβαίνει τὸ 4. 400, καὶ οἱ Ὄβόγγοι, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ Σιαλοῦ μετρήσας 23 γυναῖκας τὰς εὗρεν 4. 428, ἄνδρα δὲ τινὰ νεαρὸν τὴν ἡλικίαν 4. 371. Ἐν τῇ Ὄκεανίᾳ τέλος πάντων ὑπάρχει φυλὴ μαύρων, καὶ αὐτὴ ἐπὶ σμικρότητι ἀναστήματος διακρινόμενη: οἱ Νεγρίται, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὺς ἀπαντᾷ τις εἰς τὰς Φιλιππῖνας νήσους, εἰς Ἀνδαμάνην καὶ εἰς τὴν Χερσόνησον Μαλάκκην. Ὅσον ὅμως μικροὶ καὶ ἂν ἦναι, δὲν δύνανται νὰ παραβληθῶσι πρὸς τοὺς Βοσχιμάνους, οἵτινες ὀριστικῶς δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς οἱ μικρότεροι κάτοικοι τῆς ὑδρογείου σφαίρας.

Ἦδη δὲ τίνες εἰσὶν οἱ ὑψηλότεροι ἄνθρωποι; Οἱ Νορβηγοὶ ἐν Εὐρώπῃ, οἱ Κάφροι

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Δ')

ἐν τῇ Νοτίᾳ Ἀφρικῇ, Ἰνδοὶ τινες τῆς Βορείου Ἀμερικῆς, οἱ κάτοικοι τῆς Πολυνησίας καὶ οἱ Παταγῶνες κατέχουσι μεταξὺ ὅλων τὰ πρωτεῖα.

Ποικίλαι δ' ἐν τούτοις αἱ φυλαὶ αἱ κατοικοῦσαι τὴν Παταγωνίαν. Πρὸς βορρᾶν εὐρίσκονται οἱ Τεπουέλχοι, οἵτινες φαίνονται ἀνήκοντες τῇ Ἀραουκανῇ φυλῇ· οἱ Πουέλχοι ἀκολούθως, συνδεόμενοι μὲ τοὺς νοτίους Παταγῶνας, καὶ οἱ Οὐγγίλλχοι, ὑψηλότεροι τῶν Ἀραουκανῶν, μεθ' ὧν ἡ κοινὴ ἰδέα τοῦ συνδέει μεδλαταῦτα. Πρὸς μεσημβρίαν ἀπαντᾷ τις πάλιν καὶ ἐκεῖ τοὺς Τεπουέλχους, ἰδίως δὲ μεταξὺ τοῦ Πορθμοῦ Μαγγελάνου καὶ τοῦ ποταμοῦ Σάντα Κρουζ. Ἐπὶ τέλος οἱ Πεσχεραῖοι ἐν τῇ Νήσῳ τοῦ Πυρὸς, καὶ οὗτοι ἐκ τῆς Ἀραουκανῆς φυλῆς καταγόμενοι.

Εἰσὶ δὲ νομάδες ἄπαται αἱ φυλαὶ αὗται, στίφη ἄγρια κατ' ἀλλήλων ἐνεργοῦντα ἐκδρομάς, ὡς ἐκ τούτου δ' ἀπαντᾷ τις πολλάκις εἰς χώραν τινα ἐξ αὐτῶν φυλὰς μὴ ἀνηκούσας αὐτῇ. Διακρίνονται δὲ μεταξὺ ὅλων οἱ Τεχουέλχοι, ἢ οἱ ἰθαγενεῖς τῶν Νοτίων χωρῶν. Περιστὸν νὰ ἐπαναλάβῃ τις ἐνταῦθα τὰς περὶ τοῦ γιγαντιαίου αὐτῶν ἀναστήματος μυθώδεις διηγήσεις τῶν πρώτων ναυσιπόρων, καὶ τοις ὁ *Martin de Moussey* ἀπήντησε γίγαντας ἀληθεῖς οὐχὶ μεταξὺ τῶν Τεχουέλχων, ἀλλὰ μεταξὺ τῶν Οὐγγίλλχων, ἐνίοτε μέχρι τοῦ πορθμοῦ ἐκτεινομένων. Τὰς διηγήσεις τῶν πρώτων θαλασσοπόρων ἐθώρησεν ὑπερβολὰς καὶ δεινῶς ἐπολέμησεν ὁ *D' Orbigny*, πλὴν ἕτερος συγγραφεὺς, ὁ Ρόχας, διατείνεται ὅτι ὁ *D' Orbigny* μόνον τοὺς Παταγῶνας τοῦ βορειοανατολικοῦ μέρους εἶδεν. Ἐξ ὅλων τῶν μέχρι σήμερον συλλεγέντων μέτρων δικαιοῦμεθα νὰ ἐξάξωμεν, ὅτι οἱ Τεχουέλχοι, ἀναμιχθέντες ἤδη μετὰ τῶν *Paradéρος*, φυλῆς προϊστορικῆς, ἐφ' ἧς ὁ *Moréno* ἐνήργησε μελέτας φυσιολογικὰς, ἀριθμοῦσι μεταξὺ τῶν προγόνων τῶν φυλῶν μεγέθους θαυμασίου τῷ ὄντι. Ὁ μέσος ὄρος τοῦ ἀναστήματος τῶν Παταγῶνων, ὁ ὑπὸ ὀδοιπό-

ρων αξιοπίστων διδόμενος ἡμῖν, ἀνέρχεται εἰς 4. 784.

Ἐπολογίζων τις τὸν μέσον ὄρον τῶν μέτρων τῶν ὑπὸ τῶν θαλασσοπόρων ληφθέντων ἐπὶ τῶν κατοίκων διαφόρων τῆς Πολωνίας ἀρχιπελάγων, φθάνει εἰς 4. 762—ὀλίγον τι δηλαδή ἔλαττον τῶν Παταγόνων· ἡ διαφορὰ ὅμως τοσοῦτον μικρὰ εἶναι, ὥστε πλησιάζει νὰ παραδεχθῆ τὴν θεωρίαν, κατὰ τὸν ὅποιον οἱ Παταγόνες ἔρχονται ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους, καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Φρίτς Ρόη ἀναφερομένην παράδοσιν, καθ' ἣν οἱ Παταγόνες κατέρχονται ἐκ δυσμῶν. Ἐν περιλήψει δὲ, τὰ ὑψηλότερα ἀναστήματα τὰ περὶ τῶν λαῶν τούτων ὑπὸ τῶν ὀδοιπόρων ἀναφερόμενα—ὀδοιπόρων διὰ τοῦ διαβήτου καταμετρησάντων αὐτοὺς—εἶναι 2. 057 παρὰ τοῖς Παταγόσι, τὰ δὲ μικρότερα 4. 249 παρὰ τοῖς Βοσχιμάνοις ἀνδράσιν—ὁ δὲ μέσος ὄρος μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀριθμῶν 4. 638. Συμβαίνει πλὴν κατὰ τὴν τύχην νὰ βασιση τις τοὺς ὑπολογισμοὺς του ἐπὶ ἀτόμου ὑπὲρ μέτρον μεγάλου ἢ μικροῦ διὸ καλῆτερον εἶναι νὰ παραβάλλωμεν τοὺς γενικοὺς μέσους ὄρους. Ἀπὸ ἐνὸς μέτρου καὶ 78. 0[0] παρὰ τοῖς Παταγόσιν, ἢ ἀπὸ ἐνὸς καὶ 853 χιλιοστῶν παρὰ τοῖς Σαμοένοις, κατὰ τὸν Λαπεροῦζ, ὁ μέσος ὄρος οὗτος καταβαίνει εἰς 4. 354 παρὰ τοῖς Βοσχιμάνοις· ἐντεῦθεν λοιπὸν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ὡς μέσον ὄρον διὰ τοὺς Παταγόνας 4. 566, διὰ δὲ τοῖς Σαμοένους 4. 602. Ὡστε περίξ τοῦ 4. 600 καὶ κατὰ ἔλαττον φθάνει ὁ μέσος ὄρος τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει ἀναστήματος.

Καὶ ὅμως ὁ μέσος ὄρος οὗτος πρέπει κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν νὰ τεθῆ ὑψηλότερον κατὰ τι, διότι ἐπὶ 130 κλάσεων, τὰς ὁποίας ἐκ τύχης συνελέξαμεν, ὅλων ἐκ τῶν φυλῶν ἀρρένων ἀποτελουμένων, πλεον τοῦ ἡμίσεος (76) εὐρέθησαν ὑψηλότεραι τοῦ 4. 650. Καὶ τοι λοιπὸν παραδεχόμενοι, ὅτι ὁ μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων μέσος ὄρος τοῦ ἀνθρώπου ἀναστήματος—ἄκρων καὶ ὑπὸ τῶν ἀτόμων καὶ ὑπὸ τοῦ μέσου ὄρου τῶν φυλῶν παριστανόμενων—εἶναι 4. 600· ἂν

μὴ καὶ κάτι ὀλιγώτερον, προτεινομένον οὐχ ἦττον νὰ παραδεχθῶμεν τὸν ἀριθμὸν 4 650 ὡς τὸ κέντρον, ἀφ' οὗ πρέπει νὰ μακρύνωνται αἱ τὸ ἀνθρώπινον ἀνάστημα ἀφορῶσαι κατατάξεις.

(Revue d' Anthropologie)

ΒΕΤΤΓΕΡ Ο ΕΦΕΥΡΕΤΗΣ ΤΩΝ ΔΡΕΣΔΙΚΩΝ ΣΙΝΟΚΕΡΑΜΩΝ

(κοινῶς φαρφουριῶν).

(Συνέχεια καὶ τέλος).

Μυστικὸν, ὅπερ ὠρκίσθησαν νὰ φυλάξωσι πέντε ἄνθρωποι, ἐν οἷς καὶ μία γυνή, ἐντὸς φυσικῶ τῷ λόγῳ, ὀλίγων ὥρων ἐγένετο τὸ ἀντικείμενον τῆς συνομιλίας τῶν κατοίκων τῆς πόλεως· διεθρυλήθη δὲ ὑποκόπως ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν τοῦ Βερολίνου καὶ ταχέως ἐφθασεν εἰς τὰ ὦτα τοῦ βασιλέως. Καὶ ὁ Βέττγκερ ἐπίσης δι' ὑπαινιγμῶν εἰδοποιήθη περὶ τῶν περιστοιχοῦντων τὴν πρὸς τὴν ἀγαπητὴν αὐτῷ ἐπιστήμην ἀφοσίωσιν αὐτοῦ κινδύνων καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἀφοῦ ἐπέδειξε τῷ προϊσταμένῳ του τὰς γνώσεις αὐτοῦ, πάλιν ἀπέδρα. Μετὰ πολλῆς δυσχερείας ἀφίκετο εἰς τὴν ἐν τῇ Σαξωνικῇ χώρᾳ Οὐίτεμβέργην (*), ὅπου ἀμέσως ἠσχολήθη, ἵνα καταγραφῆ ὡς φοιτητῆς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἄλλ' ὁ τόπος εἰς ὃν κατέρυγεν εἶχεν ἀνακαλυφθῆ. Πρὶν δὲ ἢ αἱ συνοδεύουσαι τὴν ἐν τῷ Μητρώῳ ἐγγρα-

(*) Οὐίτεμβέργην (Wittemberga ἢ Leucorea Λατινιστῶν) πόλις ὀχυρὰ τῆς πρωσικῆς Σάξης, πρωτεύουσα ὁμωνύμου περιφέρειας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἐλβα, ἢ Ἄλβιος, μετὰ κατ. 8000, ἔχουσα ἄλλοτε περιώνυμον πρὸς τὴν σπουδὴν τῆς Θεολογίας κυρίως Πανεπιστήμιον, ἐνωθὲν σήμερον μετὰ τοῦ τῆς Χάλλης. Ἐκυριεύθη δὲ ὑπὸ τῶν Πρωσῶν τῷ 1756 καὶ 1760. Σ. Μ.

φὴν αὐτοῦ διατυπώσεις δυνηθῶσι νὰ συντελεσθῶσι, Πρῶσσίς τις ὑπολοχαγὸς μετὰ συνοδίας στρατιωτῶν ἀφίκετο ἀπαιτῶν ὅπως παραδοθῆ τῷ χωροδеспότη αὐτοῦ (liege lord) βασιλεῖ. Ἡ οὕτω δειχθεῖσα μέριμνα, ἵνα λάβωσι πάλιν αὐτὸν εἰς τὴν κατοχὴν τῶν, ἀνέτρεψεν αὐτὴ ἑαυτήν. Πολλὰ εἶχον ἤδη διαδοθῆ θρυλήματα περὶ τῶν θαυμασίων ἀποκρύφων, ὧν ἦτο κάτοχος, καὶ ὁ τῆς Οὐίτεμβέργης τοπάρχης (governor) φοβούμενος μὴ ἐμβάλλῃ ἑαυτὸν εἰς χαλεπὰ πράγματα, ἀνέβρισε τὴν παράδοσίν του, ἔθηκε τὸν Βέττγκερ εἰς αὐστηρὸν περιορισμὸν καὶ ἐξεπέμψεν ἐπὶ τούτῳ ταχυδρόμον τῷ ἐν Δρέσδῃ ἀντιβασιλεῖ ἐξαίτουμένοσιν ὀδηγίαις. Μόλις εἶχεν ἀναχωρήσει οὗτος κομίζων τὰς ἐπιστολάς τοῦ τοπάρχου, ὅτε βασιλικὸς τις ἀγγελιαφόρος ἀφίχθεις ἐκ Βερολίνου ἐκόμισεν αὐτόγραφον τοῦ βασιλέως ἐπιστολήν, ἀλλὰ ὁ τοπάρχης ἀπέφυγε νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τὴν ἐννοίαν αὐτῆς ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι ὤφειλεν ἤδη νὰ ἀναμμένη διαταγὰς ἐκ Δρέσδης· συνέταξε δὲ καὶ δευτέραν ἐπίσημον ἐπιστολήν (dispatch) πρὸς τὸν ἀντιβασιλέα, ἣν ὁ Πρῶσσοσ ἀγγελιαφόρος ἐπρότεινε νὰ ἐγχειρίσῃ ὁ ἴδιος. Τοσοῦτον σπουδαῖον ἐφαίνετο, ἵνα δοθῆ ταχεῖα τις καὶ εὐχάριστος ἀπάντησις! Ἐρέθη μάλιστα, ὅτι διὰ νὰ ἐξασφαλισθῆ ὡς πρὸς τοῦτο ὁ ἀγγελιαφόρος ἦν κομιστῆς μεγάλου χρηματικοῦ ποσοῦ.

Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ φαίνεται, ὅτι ὁ τοπάρχης τῆς Οὐίτεμβέργης κατὰ χρέος ἐφρόντισε περὶ τοῦ συμφέροντος τοῦ κυρίου του ἐν οὗτῳ σπουδαίᾳ ὑποθέσει. Συνεβούλευσε δὲ τὸν Βέττγκερ περὶ τῆς καταλλήλου περιστάσεως, ἵνα πέμψῃ αἴτησιν ἐπικαλούμενος τὴν ἀτομικὴν κρίσιν τοῦ ἐκλέκτορος, τοῦ καὶ βασιλέως τῆς Πολωνίας· καὶ λαβὼν τὸ πολῦτιμον ἐγγραφον ἐξάπεστειλεν αὐτὸ δι' ἰδιαιτέρου ταχυδρόμου κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ Πρῶσσοσ εἶχεν ἀναχωρήσει διὰ τὴν Δρέσδην. Ἡ ὑπόθεσις ἦτο πολὺ σπουδαιότερα ἢ ὥστε ὁ ἀντιβασιλεὺς ν' ἀποφασίσῃ αὐτεξουσίως. Καὶ τὸ μὲν, ἐπικίνδυνον ἦτο νὰ ἐκτεθῆ εἰς τὴν

δυσαρτέκειαν τοσοῦτον ἰσχυροῦ δυνάστου, οἷος ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας· τὸ δὲ, ὁ Βέττγκερ ἦν λίαν πολυτιμότερα κτήσις ἢ ὥστε τοσοῦτον εὐκόλως νὰ παραιτηθῆ αὐτῆς. Ὅθεν ἀνέφερε τὴν ὑπόθεσιν πρὸς τὸν Αὐγουστον, ὅστις ἦν τότε ἐν Πολωνίᾳ, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπεμψεν αὐστηρὰς εἰς Οὐίτεμβέργην διαταγὰς νὰ φυλάττωσι τὸν «Περυλακισμένον» μετὰ τῆς μεγίστης ἐπαγρυπνήσεως, νὰ φέρωνται αὐτῷ εὐγενῶς, ἀλλ' εἰς οὐδένα νὰ ἐπιτρέπωσι νὰ πλησιάζῃ αὐτὸν, καὶ ἐπὶ ποινῇ θανάτου· ἢ ἀλλοίῳ τι ἐκ τῶν ἀνηκόωντων αὐτῷ. Ἐλαβε δὲ συγχρόνως καὶ μέτρα, ἵνα ἐνισχυθῆ ἡ φρουρὰ τῆς Οὐίτεμβέργης πέμψας ὑποστράτηγόν τινα, ἵνα διοικῆ αὐτήν, ὡς ἐκ τοῦ φόβου μὴ ἀποπειραθῶσιν οἱ Πρῶσοσοι πραξικότημά τι (coup de main) κατὰ τῆς πόλεως, ἣτις ὡς ἐκ τῆς πρὸς τὰ σύνορα γειτνιασεῶς τῆς τοσοῦτον εὐκόλως ἐνέβαλλεν αὐτοὺς εἰς τοιοῦτον πειρασμόν.

Εἰ καὶ πρῶτος τῆς Πρωσσίας βασιλεὺς, ὁ Φρειδερίκος ἦν ἀληθῶς βασιλεὺς. Ὅ,τι ἤθελε, τὸ ἤθελε μετὰ θελήσεως ἰσχυρᾶς. Βλέπων ὅτι πρὸς τὰ διαβήματα αὐτοῦ προσεφέροντο ἀμελῶς ἔγραψε καὶ δευτέραν αὐτόγραφον ἐπιστολήν ἀπευθυνομένην πρὸς τὸν ἐν Δρέσδῃ ἀντιβασιλέα. Ἐν τούτῳ κατηγορεῖ τὸν Βέττγκερ ἐπὶ πολλοῖς στυγεροῖς κακουργήμασι περιλαμβάνουσι καὶ δύο δηλητηριάσεις! ἀπῆται δὲ τὴν παράδοσιν αὐτοῦ, ὡς κακούργου, καὶ ἠπεῖλει ἀντεκδικήσεις, ἂν αἱ ἀπαιτήσεις αὐτοῦ δὲν ἱκανοποιούντο. Ἐν ᾧ αὐτὸς οὗτος ἐποίητο χρῆσιν παντὸς τεχνάσματος, ἵνα λάβῃ εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ «ἐπωφελῆ χωριάτην», ὡς ἀπεκάλεσε αὐτὸν ὁμιλῶν μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ του, ἢ Αὐτοῦ Πρωσσικῆ Μεγαλειότης ἐξέφραζε συγχρόνως καὶ τὴν ἀφελεστάτην ἐκπληξιν ἐπὶ τῷ δισταγμῷ, ὃν ἐδείκνυεν ἡ Σαξωνικὴ Κυβέρνησις ἵνα παραδώσῃ αὐτόν.

Ὅσοι αἱ τοῦ βασιλέως τῆς Πρωσσίας πρὸς παράδοσιν τοῦ Βέττγκερ ἀπαιτήσεις ἐγίνοντο ἐπιμονώτεροι, τοσοῦτο ὁ περιορισμὸς αὐτοῦ ἐγίνετο αὐστηρότερος. Οἱ φύ-

λακες του φρουρίου εν ᾧ αὐτὸς κατόκει ἐδιπλασιάσθησαν καὶ ἀξιώματικοὶ περιεπλόουν ἡμέραν καὶ νύκτα πρὸ τῆς θύρας τοῦ δωματίου του, ἐξεμαίνετο δὲ ὁ Φριδερίκος ἐπὶ τῇ ἀναβολῇ τοῦ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἀπαιτήσεις του. Καί ποτε εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὀργῆς ἐφθασεν, ὥστε νὰ ἐξαποστείλῃ ὀλίγα τινὰ συντάγματα εἰς Οὐίττεμβέργην, ἵνα ποιήσῃαι πραξικόπημά τι κατὰ τοῦ φρουρίου καὶ ν' ἀφαρπάσῃαι οὕτω τὸν ἐπωφελεῖ χωριάτην· ἀλλὰ μετεπίσθη ἀπὸ τοῦ βιαίου τούτου διαθήματος ἐνδοῦ· εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ πρωθυπουργοῦ του. Ὁθεν ἀπετάθη νῦν πρὸς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Βέττγκερ καταπίθων, ἢ διατάττων τῶν συγγενῶν αὐτοῦ τινας, ἵνα μεταβάντες εἰς Οὐίττεμβέργην πείσῃαι τὸν χωριάτην νὰ ἐπανακάμψῃ εἰς Βερολίνον. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐφωδίασεν αὐτὸς δι' ἐπιστολῆς παρ' αὐτοῦ τούτου ὑπογεγραμμένης, ἢ ἐν ἧ πᾶσαι μὲν αἰ ἐπὶ δηλητηριάσει καὶ ἄλλοις ἐγκλήμασι κατηγορεῖται ἀνηροῦντο, ὑποσχέσεις δ' εὐνοίας καὶ προστασίας ἐπαδαφιλεύοντο αὐτῷ.

Ἄφικετο τέλος ἐκ Βαρσοβίας ὁ ταχυδρόμος κομίζων τὰς διαταγὰς τοῦ Αὐγούστου. Συμφώνως δὲ πρὸς ταύτας ὁ Βέττγκερ μετήχθη εἰς Δρέσδην ὁδοιπορῶν μεθ' ἀπάσης τῆς ἐφικτῆς μυστικότητος διὰ παρόδων καὶ ὑπὸ τὴν φρουρήσιν ἰσχυρᾶς ἐνόπλου συνοδείας. Ἄμα δ' ἀφίχθεις ἐπαρουσιάσθη πρὸς τὸν ἀντιβασιλέα, κατώκησεν ἐν τῷ παλατίῳ, ἐν τινι σειρᾷ διαιτημάτων (apartments), ἐν οἷς ἦν καὶ τὸ χημεῖον ἐνὸς πρώην ἐκλέκτορος ἀλχημικοῦ.

Ὁ δὲ ἀντιβασιλεὺς, ὅστις ἦν ἕτοιμος, ἵνα μεταβῇ πρὸς συνάντησιν τοῦ βασιλέως εἰς Βαρσοβίαν, ἐπεθύμει ἰδίως ὄμμασι νὰ ἴδῃ τὴν ἱκανότητά του, πρὶν ἢ ἀναχωρήσῃ ἐκ Δρέσδης. Ἡ μεταποίησις ἢ τὸ πανούργημα ἐξετελέσθη ἐνώπιον αὐτοῦ. Πρατηρήσας προσεκτικῶς τὴν χειροσοφίαν (operation) ὁ ἀντιβασιλεὺς ἐνόμισεν, ὅτι ἡδύνατο νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ πείραμα, καὶ ἀνιχωρῶν παρέλαβε μικρὰν τινα μεθ' ἑαυ-

τοῦ μερίδα τῆς χρυσοποιῶν κόνεως καὶ λεπτομερεῖς γραπτὰς ὁδηγίας περὶ τοῦ τρόπου τῆς χρήσεως αὐτῆς. Ἐν ταύταις ἰδίως ἐνδιατρίβει ὁ Βέττγκερ περὶ τῆς ἀνάγκης, ἵνα οἱ χειρσοφοὶ (operators) ᾖσι μέτοχοι τῆς θείας χάριτος (in a state of grace) ἔχοντες τὸν νοῦν αὐτῶν μόνον πρὸς τὰ θεῖα προσηλωμένον. Πᾶσας τὰς ὁδηγίας ταύτας ἐπακριβέστατα ἐτήρησαν ὅ,τι βασιλεὺς καὶ ὁ ἀντιβασιλεὺς, τῇ τρίτῃ τῶν ἑορτῶν τῶν Χριστουγέννων ἡμέρᾳ, ἀλλὰ τὸ πείραμα ἀπέτυχε. Τὸ πῶμα τῆς χοάνης εὐρέθη ὅν ἀδιαχωρίστως συννηωμένον μετὰ τοῦ κατωτέρου αὐτῆς μέρους καὶ ἀνάγκη ἐγένετο ἵνα συντριψῃαι αὐτὴν διὰ σφύριου, ὅπως λάθῃαι τὸ ὑπέρυθρον τηκτικὸν (flux) ὅπερ αὐτὴ περιεῖχεν. Ὀλίγας δὲ μετὰ ταῦτα ἡμέρας γράφων ὁ Αὐγούστος πρὸς τὸν Βέττγκερ, καὶ πεποιθῶς ἐπὶ τῇ καθαρότητι τῆς συνειδήσεώς του καὶ τῆς εὐθύτητος τῶν σκοπῶν του, ἀπέδιδε τὴν ἀποτυχίαν εἰς κυνάμιόν τι ὅπερ εἶχεν ἀπατρέψει τὴν περιέχουσαν τὴν θαυματουργὸν κόνιν πυξίδα.

Εἰ καὶ λιπαρὰ τράπεζα καὶ πολλοὶ τῶν εὐγενῶν τῆς αὐτῆς προσήρχοντο αὐτῷ πρὸς συνναστροφὴν, ὁ Βέττγκερ ἦν οὐχ ἤττον αὐστηρότατα πεφυλακισμένος. Οὐτε αὐτὸς, οὔτε σύντροφοὶ αὐτοῦ εἶχον τὴν ἄδειαν νὰ συγκοινωνῶσι μεθ' οἰοῦδῆποτε, οὔτε τοῖς ἐπετρέπετο μάλιστα νὰ ἀνοίξῃαι τὰς θυρίδας τοῦ ἐνδιαιτήματος αὐτῶν. Εἰς δὲ τῶν σοβαρῶν πρεσβυτέρων τὴν ἡλικίαν (seniors) μεταξὺ τῶν συντρόφων του, οὗ ἢ ἐπιστημονικὴ συνναστροφή σκοπὸν εἶχε νὰ διασκεδάζῃ τὸν φυλακισμένον, παραπονεῖται ὅτι κατήντησαν νὰ ὁμοιάζῃαι πρὸς Ἰουδαίους, καθότι ὁ κουρεὺς ἦτο τοσοῦτον λίαν παροιμιωδῶς ἀδιάκριτος, ὥστε δὲν ἐσυγχώρουν αὐτῷ νὰ τοὺς πλησιάζῃ. Ὁ περιορισμὸς δ' οὗτος παρήγαγε βιαίαν τινα ἐξαψιν ἀνυπομονησίας εἰς τὸν ἀτυχῆ ἀλχημικόν, ὅστις πρὸς καταπράυνσιν τῶν θλίψεων του κατέφευγεν εἰς τὴν ἐκκένωσιν ὑπερμεγέθων ποτηρίων ζύθου· προστεθεῖσαι δ' αὐταὶ εἰς τὴν ἐξαγρίωσιν τοῦ χαρακτηρῶς του

ἐπέφερον περιόδον τινα ἀληθοῦς ἢ προσποιητῆς παραφροσύνης. Εἶχε δὲ μετενεχθῆ μεθ' ὄλων τῶν συνοδευόντων αὐτὸν, πρὸς ἀσφαλεστέρην αὐτοῦ φυλακὴν, εἰς τὸ μέγα τοῦ Κενιγκστάϊν φρούριον, ὅτε τοῦτο συνέβη. Ἀμέσως δ' ἀπεστάλησαν ἐκ Δρέσδης ἱατροὶ ἵνα μὴ ἢ τοσοῦτον πολύτιμος ζωὴ του ἐμπιστευθῇ εἰς τὴν ἐπιστήμην τοῦ χειροῦργου τῆς φρουρᾶς· καὶ ὅτε ὑπὸ τὴν θεραπείαν αὐτῶν ἀνέλαθεν ὁπωσοῦν, μετηνέχθη πάλιν εἰς Δρέσδην καὶ κατωκίσθη ἐν τῷ ἐκλεκτορικῷ παλατίῳ. Παρέσχον δ' αὐτῷ τότε πολυτελέστατον οἶκμα (apartment) μὲ κῆπον πρὸς περίπατον καὶ μεθ' ἐνὸς τῶν βασιλικῶν ὀχημάτων ὑπὸ τὰς διαταγὰς του δσάκις ἤθελε νὰ ἐξέρχεται εἰς περίπατον ἐποχούμενος. Παρετίθετο δ' αὐτῷ ἀβρὰ τράπεζα ἐξ ἰχθύων, κρέατος, θήρας καὶ ξενικῶν οἴνων εἰς ποσὸν ἀφθονον, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως ὀρισθέν· οἱ δὲ μάγειροι εἶχον λάθει εἰδικὰς διαταγὰς, ἵνα συμμορφῶνται πρὸς τὴν ὄρεξίν του. Καὶ ὑπάρχει εἰσέτι γραπτὴ τοῦ ἀντιβασιλέως διαταγὴ, ἵνα τὰ ὀπτὰ (ψητὰ) καρυκεύονται κατὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ προτιμώμενον γερμανικὸν τρόπον. Ἐπετρέπετο δ' αὐτῷ νὰ προσκαλῆ καὶ πέντε ἢ ἕξ ἐκ τῶν ἐχόντων ἐλευθέρην τὴν παρ' αὐτῷ εἴσοδον, ἵνα συνεστῶνται μετ' αὐτοῦ· καὶ ὁ ἀντιβασιλεὺς αὐτὸς συνεχῶς ἐλάμβανε τὴν τιμὴν νὰ ξενίζηται παρ' αὐτῷ.

Οὐχ ἤττον ὅμως ἄπασαι αὐταὶ αἰ ἐπιδαφιλεύόμεναι αὐτῷ χάριτες δὲν ἐπετρέπετο, ἵνα παρακωλύσῃαι τὴν ζηλότυπον ἐπαγρύπνησιν δι' ἧς ἐφύλαττον αὐτὸν, ἢ τὴν μυστικότητα ἐν ἧ ἢ ὑπαρξίς αὐτοῦ περιεκαλύπτετο. Ἐν τῇ ἀνταποκρίσει τοῦ βασιλέως οὐδέποτε γίνεται περὶ αὐτοῦ μνεῖα ὀνομαστί πάντοτε δὲ ὑποδηλοῦται διὰ τῆς λέξεως «τὸ ὑποκείμενον.»

Εἰ καὶ οὐκέτι μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου, μεθ' ὅσου καὶ ὅτε ἦσαν δι' αὐτὸν ἀπηγορευμένος καρπὸς, ἐπιδιώκων τὰς σπουδὰς του, ὅποτε μόνον λάθρα ἐπέδιδετο εἰς αὐτὰς πρὸς ζημίαν τοῦ κυρίου του, ὁ Βέττγκερ ἐξηκολούθει ἀνωμάλως καὶ ἐκ διαλειμμά-

των τὰ πειράματά του καὶ μεγάλα ποσὰ εἶχεν ἤδη δαπανήσει περὶ τὴν ἐπιτέλεσιν αὐτῶν. Ἄλλ' ἐν τούτοις, ὅτε μὲν τὸ ἐν, ὅτε δὲ τὸ ἕτερον περιστατικὸν παρεκώλυε πάντοτε τὴν συμπλήρωσιν τῆς χρυσοποιίας (opus) περὶ ἣν κατέγεινε. Καὶ ὅμως ἢ πεποιθήσις τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ἀντιβασιλέως εἰς τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ οὐδέποτε φαίνεται σαλευθεῖσα. Ἐχομεν δ' ἐπιστολήν παρὰ τοῦ ἀντιβασιλέως πρὸς αὐτὸν λέγουσαν διὰ τῶν ἐπομένων λέξεων «Ἀγάπα με! μὴ παύσης τοῦ νὰ με ἀγαπᾷς! καὶ ἔσο πεπεισμένος ὅτι ἐγὼ πάντοτε καὶ καθ' ὄλον μου τὸν βίον θέλω σὲ ἀγαπᾶ!» Ἄλλὰ καὶ ὁ βασιλεὺς δὲν ἦτον ὀλιγώτερον φιλόστοργος, συνεχῶς δ' ἐπεμπεν αὐτῷ αὐτογράφους ἐπιστολάς· ἐν μιᾷ δ' αὐτῶν σωζομένη ἐπιεκφράζει τὴν βασιλικὴν αὐτοῦ πεποίθησιν ὅτι ὁ Βέττγκερ «ἐνεπιστεύθη τῇ προστασίᾳ αὐτοῦ δι' ἰδιαζούσης τῆς θείας προνοίας βουλῆς, καὶ ὅτι ὁ Θεὸς ἕνεκα σπουδαίων λόγων ἐξελέξατο αὐτὸν ὡς φύλακά του» καὶ ὑπογράφεται «ὄλως μετὰ στοργῆς καὶ ὑπολήψεως ὑμέτερος — Αὐγούστος Β (Augustus R.)»

Ἐν ᾧ δ' οὕτως ἐθώπευε τὸν ξένον του, ὁ βασιλεὺς συγχρόνως διέταττε τοὺς προσερχομένους αὐτῷ νὰ τὸν ἐπιτηρῶσι μὲ ὄμμα ἄγρυπνον. Καὶ πράγματι κατεῖχετο καθ' ἐκάστην ὑπὸ τοῦ φόβου μὴ ἀπολέσῃ αὐτόν· καθότι ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσσίας εἰ καὶ οὐκέτι ἐπιμένων εἰς τὴν παράδοσιν αὐτοῦ, ὡς ἐγκληματίου, δὲν εἶχεν ἀποβάλλει τὴν ἐλπίδα ν' ἀπαλλάξῃ αὐτὸν φιλοζενίας, ἣν δὲν δυνάμεθα νὰ θαυμάσωμεν ἐὰν κάπως εἶχε βαρυνθῆ. Μετεχειρίσθη κατασκοπούς, ἵνα λάθῃαι συγκοινωνίαν μετ' αὐτοῦ, ἐδωροδόκησε δὲ καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, ἵνα ποιήσῃται χρῆσιν τῆς ἐπιτροῆς τῆς· ἀλλ' ὅμως δὲν ἐπετράπη αὐτῇ νὰ τὸν ἴδῃ. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν μηχανορραφῶν τούτων ἅπαντα τὰ κλεῖθρα τοῦ παλατίου μετῃλλάχθησαν καὶ ὁ ἀντιβασιλεὺς διετάχθη νὰ μὴ ἀπουσιάζῃ ποτὲ οὐτ' ἐπὶ μίαν καὶ μόνην νύκτα ἐκ Δρέσδης.

Μεθ' ὄλας τὰς πρὸς ἀσφαλῆ φύλαξιν αὐ-

του ληφθείσας προφυλάξεις δλοφύτως ἀπαυδῆσας ἐκ τοῦ περιορισμοῦ αὐτοῦ, φοβούμενος δ' ἴτως τὸ τί ἦθελε πάθῃ, ὅτε ἦθελεν ἀνακαλυφθῆ πόσον ἦτο καθ' ὀλοκλήριαν ἀνίκανος νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς λαμπράς ὑποσχέσεις, ἂν εἶχε δώσει τῷ βασιλεῖ, ὁ Βέττγκερ κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ τὴν ἐπαγούρησιν τῶν φυλασσόντων αὐτὸν καὶ νὰ δραπέτευσῃ ἐκ Δρέσδης. Φεύγων δὲ κατηυθύνθη εἰς Βιέννην καὶ ἦτον ἤδη ἐν τῷ Αὐστριακῷ ἐδάφει, ὅτε οἱ σταλέντες πρὸς καταδίωξιν αὐτοῦ στρατιῶται κατέλαβον αὐτόν. Τοσοῦτον δ' ὀλίγον φιλοφρόνως προσέβησαν κατὰ τὴν σύλληψιν αὐτοῦ ὅσον καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Πρωσίας ἤθελε πράξῃ, ἀλλὰ μ' ἔκτασιν καλλιτέραν, καθότι αἱ Αὐστριακαὶ ἀρχαὶ ἀμέσως παρέδωκαν αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας τῶν καὶ ἐπανήχθη ὀπίσω εἰς Δρέσδην. Ἐνταῦθα δὲ πάλιν ἐτέθη εἰς περιορισμὸν πολὺ προσεκτικώτερον καὶ ἐφυλάσσετο περισσότερον ἢ ἄλλοτε ποτε. Ὅτε δ' ὁ βασιλεὺς ἤκουσε τὴν δραπέτευσιν αὐτοῦ ἠγανάκτησε κατὰ τῆς πράξεως ταύτης, ἣν ἐθεώρει ὡς τὴν μεγίστην τῶν ἀχαριστιῶν· ἀλλ' οὔτε πρὸς στιγμήν πώποτε δὲν φαίνεται ὑποπευθεῖς, ὅτι ὁ πεφυλακισμένος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς ὅρους ἐφ' αἷς τῷ ἀπέδιδε τὴν ἐλευθερίαν του. Οὗτοι συνετάχθησαν ἐν σχήματι τακτικοῦ μεταξὺ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ Βέττγκερ συμβολαίου, δι' οὗ ὁ τελευταῖος ὑπεχρεῖτο νὰ κάμῃ ποσὸν τι χρυσοῦ διὰ τὸν βασιλέα, νὰ γνωστοποιήσῃ τὸ ἀπόκρυφον εἰς ἅτομά τινα ὠρμισμένα νὰ τηρήσωσιν αὐτὸ ἀκριβῶς μυστικὸν (οὗτοι δὲ κατὰ βῆτην συμφωνίαν ὤφειλον νὰ πρεσβεύωσι «τὴν ἀληθῆ Δουθηρανικὴν θρησκείαν»), νὰ μὴ κοινοποιήσῃ αὐτὸ εἰς οὐδένα ἄλλον πλέον, εἰ καὶ ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὸ πρὸς ἴδιον ὄφελός του. Εἰς ἀμοιβὴν δὲ τούτου ὑπέσχετο αὐτῷ ὁ βασιλεὺς προστασίαν, ἐπιβάλλων αὐτῷ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ ἀγοράζῃ ἀκίνητα κτήματα καὶ νὰ μὴ ἐγείρῃ ὄχυρους ἐπ' αὐτῶν πύργους (castles) ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ ἐκλέκτορος.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐφαίνετο ἤδη θεωρῶν το-

σοῦτον βεβηχίαν τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν πόθων του, ὡς εἰ ὁ χρυσὸς ἦτο πλέον ἐν τῷ θησαυροφυλακίῳ του. Τὸ σχέδιον, ὑπερ διὰ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ διεχάραξε, δύνатаί τις νὰ ἴδῃ μεταξὺ τῶν χειρογράφων του. Μεγάλῃ ἐτησία σύνταξις ἐμελλε νὰ ὀρισθῇ ὑπὲρ τοῦ ἀντιβασιλέως καὶ τῶν κληρονόμων αὐτοῦ διὰ παντός, ὡς δείγμα εὐγνωμοσύνης διὰ τὰς εἰς τὴν περίστασιν ταύτην προσεγεθείσας παρ' αὐτοῦ ἐκδουλεύσεις. Οἱ ἄποροι ἀλλ' ἀγαθοὶ καὶ ἄξιοι αὐλικοὶ, οἱ στρατιωτικοὶ ἀπόμαχοι, ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν, ἐμελλον νὰ συμμεθεξώσιν ἅπαντες γενναίως τῶν δώρων, ἅτινα ἡ Θεῖα Πρόνοια εἶχεν ἐπιφυλάξῃ ὑπὲρ αὐτοῦ.

Οὕτω παρήλθον ἑξ ἔτη ἐν θωπεύμασι, φόβοις, διαψεύσεσιν ἐλπίδων ἐξ ἑνός, ἐν ὑποσχέσεσι καὶ παραπόνους ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους. Λίαν ἐπιμόνως ὁ βασιλεὺς ἐστενοχῶρει αὐτόν, ἵνα τῷ προμηθεύσῃ τὸ πολύτιμον μέταλλον, τὸ ὁποῖον τῷ ἦτο ἀναγκαῖον, ἵνα ἐξακολουθήσῃ τὰς στρατιωτικὰς αὐτοῦ πράξεις ἐν τῷ κατὰ τῆς Σουηδίας πολέμῳ, καὶ ὁ Βέττγκερ διαρρήδην ὑπεσχέθη νὰ τῷ χορηγῇ 20,000 λιρῶν καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα, ἀρχόμενος ἀπὸ ἡμέρας τινός ἣν προσδιώρισεν ἐν τῇ ἀμνημονία εἰς ἣν ἡ προθεσμία τοῦ χρόνου, καθ' ἣν ὤφειλε νὰ παραγάγῃ τὸν χρυσόν, ἐνέβαλεν αὐτόν, φαίνεται ὅτι ἐπῆλθεν αὐτῷ κατὰ πρῶτον ἡ ἰδέα νὰ κατασκευάσῃ μόρραν (porcelain) ὁμοίαν τῇ Κινεζικῇ. Εἰς τοῦτο δὲ πιθανῶς παρεκινήθη ὑπὸ τῶν πρὸς κατασκευὴν τῶν χρανῶν γενομένων ὑπ' αὐτοῦ πειραμάτων ἢ δὲ χρονολογία, καθ' ἣν παρήγαγε τὸ πρῶτον δείγμα τοῦ νέου τούτου ἐργοτεχνήματος (ware), εἶνε ἀβεβία, ἀλλὰ πιθανῶς κατὰ τὸ 1708.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ τῶν ἀνατολικῶν σινοκεράμων ἐμπορία ἦν ἀποκλειστικῶς ἐν ταῖς χερσὶ τῶν Ὀλλανδῶν, καὶ μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ ἐτησίως ἔδαπανῶντο πρὸς ἀγορὰν αὐτῶν. Ἐν τῇ Δρεσδικῇ συλλογῇ ὑπάρχουσι πέντε κυανᾶ καὶ

λευκὰ Ναγκινικὰ (1) ἀγγεῖα, διὰ τὰ ὁποῖα μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἶχε πληρώσῃ ὁ Αὐγουστος 41,000 Λίρας Στερλίνας ὡς ἐγγιστα. Τούτου δ' ἕνεκα ἡ ἀνακάλυψις τοῦ μυστικοῦ τῆς χειροτεχνίας ταύτης ἦτο λίαν σπουδαία καὶ ἐπειδὴ ἀνταπεκρίνετο πρὸς ἕνα τῶν σφοδρότερον πόθων τοῦ Ἐκλέκτορος Βασιλέως ἐγένετο παρ' αὐτοῦ ἀποδεκτὴ ἐνθουσιωδῶς. Αὕτη δὲ πιθανῶς συνδιήλλαξεν αὐτόν πρὸς τὴν δυσάρεστον ὁμολογίαν, ἣν τότε φαίνεται ὅτι ἐποίησατο ὁ Βέττγκερ περὶ τῆς ἀνικανότητός του εἰς τὸ νὰ κατασκευάσῃ τὴν χρυσοποιὸν κόβιν, ἣν ἤδη διετίετο, ὅτι εἶχε λάβῃ παρὰ τοῦ Ἑλληνος μοναχοῦ, οὗ ἀνωτέρω ἐποίησαμεν μνείαν. Ὅλιγοὶ δὲ ἀμφιβολία δύνανται νὰ ὑπάρχωσιν, ὅτι, ἂν προῦβαινον ὅπως ἔπρεπε περὶ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν, ἡ χειροτεχνία τῶν σινοκεράμων ἦθελεν ἀποβῆ πηγὴ μεγάλων τῆ Σαζωνία προσόδων· ἀλλ' ἡ κακὴ διεύθυνσις, ἣτις φαίνεται παρομαρτοῦσα ἀπάσαις ταῖς τοιαύταις τῶν κυβερνήσεων ἐπιχειρήσεσι, κατέστησεν αὐτὴν ἐπιζήμιον κερδοσκοπίαν. Εἰς τοῦτο δὲ καὶ μόνον δύνανται ἡ ἀποτυχία αὐτῆς ν' ἀποδοθῇ, καθότι ἐν ὀλιγίστοις ἀπὸ τῆς πρώτης ἀνακαλύψεως ἔτεσι τὰ Δρεσδικὰ σινοκέραμα ἀνημιλλῶντο πρὸς τὰ τῆς Ἀ-

(1) Ναγκινικὰ ἐκ τῆς Σινικῆς πόλεως Ναγκίν, ἢ Νανκίγκ (τουτέστιν αὐτῆς τῆς Μεσημβρίας) Κιαγκ-νῆγκ, ἢ Κιν Διγκ σινιστί. Ἔστι δὲ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Κιάνγκ-Σου, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰάνγκ-τσέ κιάνγκ, μὲ κατοίκους 500,000 (οὗς τινες ἀνεβίβασαν μέχρις 1,500,000 καὶ ἐτι πρὸς) εἶνε δὲ μείζων τὴν ἔκτασιν καὶ αὐτοῦ τοῦ Πεκίνου, ἀλλ' ἦττον λαμπρά. Ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ὁ περίφημος ἐκ σινοκεράμων (ἢ μάλλον φαβεντιανῆς κεράμου) πύργος καὶ οἱ δύο πυλῶνες. Ἡ Ναγκίν εἶνε ἐν τῇ Σινικῇ πόλει τῶν σοφῶν, συνάμα δὲ καὶ ἐμπορικώτατη καὶ βιομηχανικώτατη πόλις. Ἐπὶ πᾶσι χρόνον χρηματίσασα βασιλεύουσα τῆς Σινικῆς, τῷ 1363 παραχώρησε τὴν θέσιν αὐτῆς τῷ Πεκίνο. Σ. Μ.

νατολῆς κατὰ τε τὴν καθαρότητα τῆς ὕλης καὶ τὴν λαμπρότητα τῶν χρωμάτων. Τὸν ὑπόλοιπον αὐτοῦ βίον ὁ Βέττγκερ ἀφιέρωσεν εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην καὶ εἰς ἄλλας, οἷαν τὴν οἰκονομικὴν κατασκευὴν τοῦ ἐκ κυάνου λίθου (λαζουρίου) κυανῶ χρώματος (ultra marine), ἣν αἱ ἀδιαφιλονεικτοὶ περὶ τὴν χημείαν γνώσεις αὐτοῦ παρεῖχον τὴν ἐλπίδα νὰ κατορθώσῃ. Ἀλλ' ἡ ἀκρασία κατέστρεψε τὴν ὑγείαν αὐτοῦ καὶ κατέστησεν αὐτόν ἀνίκανον πρὸς συνεχῆ ἐργασίαν. Κατασπαταλῶν δὲ τὰ μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ, ἅτινα ἐξηκολούθει νὰ τῷ χορηγῇ ὁ βασιλεὺς, ἐπέτρεπε πᾶσι τοῖς περιστοιχοῦσιν αὐτόν νὰ ἐπωφελῶνται αὐτῶν. Ἀπεβίωσε δὲ κατὰ τὸ 1721 ἔτος εἰς ἡλικίαν τριᾶκοντα ἑξ ἐτῶν μετὰ τὰς παραταθείσας σφοδρὰς ἀλγηδόνας, δι' ὧν ἡ ἀκράτεια τιμωρεῖ τὰ θύματα αὐτῆς.

Ὁ Βέττγκερ ἦν ἀτελὲς πρότυπον τύπου τινος ἀνθρώπων κοινῶν κατὰ τὸν δέκατον ὀγδοὸν αἰῶνα, τουτέστι χρυσοποιὸς (projector). Τὸ ὅτι δὲ δὲν ὑψώθη τοσοῦτον διὰ τῆς κτήσεως ἐνός τῶν μεγίστων ἐν τῇ πρακτικῇ ἐπιστήμῃ ὀνομάτων, ἢ δὲν ἐξέπεσε μὲχρι τῆς πρὸς τὸν Δουστεδουτελον (1) ἰσοπεδώσεως — καθότι τὸ πνεῦμα αὐτοῦ φαίνεται, ὅτι πρὸς ἑκάτερα ἐξισούτο — πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν τύχην, ἣν ἡ εὐπιστία καὶ ἡ ἀδικία παρεσκεύασεν αὐτῷ. Καταδικασθεὶς εἰς φυλακὴν, ὡς εἰ πρὸς ἀμοιβὴν τῶν ὑποτεθεμένων γνώσεων αὐτοῦ, μόλις ἀφικόμενος εἰς τὸ δέκατον ἔκτον τῆς ἡλικίας του ἔτος, δὲν πρέπει ν' ἀπορήσωμεν, ἂν ὁ χαρακτὴρ αὐτοῦ εἶχεν ἐκτραχυθῇ καὶ δυνάμεθα νὰ τῷ συγχωρήσωμεν, ἂν ἐζήτησεν ἐν τῇ οἰνοποιίᾳ παραμυθίαν τινὰ κατὰ τῆς μελαγχολίας, ἣν ὡς ἐκ τοῦ περιορισμοῦ, ἐν ᾧ αἱ νεανικαὶ αὐτοῦ δυνάμεις ἀπνηρκοῦντο, ἠεθάνετο. Φαίνεται δ' ὅτι ἐκ φύσεως ἦν φαεινὸς τὴν διάθεσιν καὶ κάτοχος ἀπάντων τῶν προσόντων τοῦ ἐν ταῖς συναναστροφαῖς ἀστείου, συγχρόνως δὲ καὶ εἰς μέγαν βαθμὸν ἀνυπολογίστου ἐλευθεριότη-

(1) Ἀσῆμου τινός Ἀλχημικοῦ ὄνομα.

τος, οἷα ἤθελον ἐμπρέπει τῷ κατόχῳ τοῦ μυστικοῦ, ὅπερ διατείνεται ὅτι ἐγίνωσκε. Καὶ διὰ μὲν τῆς τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ φαιδρότητος συχνάκις προσεῖλκε τὸν τε ἀντιβασιλέα καὶ τὸν βασιλέα εἰς τὴν συναναστροφὴν του, διὰ δὲ τῆς ἀφροντισίας αὐτοῦ ἐξετίθετο εἰς τὸ νὰ κλέπτηται καὶ ἀπατάται ὑπὸ τῶν περὶ αὐτόν. Καὶ λυπεῖται μὲν τις βλέπων τσαούτην εὐφυῆ ἀπολυμένην εἰκῆ, καταθλίβεται δὲ διὰ τὴν ἐξευτελισθεῖσαν μεγαλόνοιαν· ἀλλ' ὀφείλει καὶ νὰ χαρῆ, ὅτι ἡ ζήτησασα, ἵνα πρὸς ἴδιον ἑαυτῆς ὄφελος δημεύσῃ τὴν μεγαλοφυῆ ἀδικίαν, κατεψεύσθη τῶν ἐλπίδων αὐτῆς.

Γ'.

Τὰ προϊόντα τοῦ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βέττγκερ εἰς Μισνίαν (1) μετενεχθέντος Δρεσδικοῦ ἐργοστασίου εἰσὶ τοσοῦτον καλῶς ἐγνωσμένα, ὥστε βραχέα τινὰ ὑπολείπονται, ἵνα εἴπωμεν περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Ἡ ἰδέα τοῦ Βέττγκερ ἦν ν' ἀπομιμηθῆ τ' ἀνατολικά μορρινουργήματα (*porcelain*), οὐχὶ δὲ καὶ νὰ εἰσαγάγῃ νέα σχέδια. Τὰ πρῶτα δ' αὐτοῦ δείγματα (*specimens*) ἦσαν ὡς ἀντιγραφικαὶ ἀπομιμήσεις (*copies*) τῶν ἐρυθρῶν σινωστράκων (*china ware*) καὶ ὑπὸ τινος ἐπόψεως οὐχὶ ἀνόμοια πρὸς τὰ προϊόντα τοῦ κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ἰδρυθέντος ἐργοστασίου τοῦ Οὐεδγεγούδ (*Wedgwood*) (2). Καὶ

(1) Μισνία (*Meissen*) πόλις τετειχισμένη τοῦ βασιλείου τῆς Σαξωνίας (*Misnie*) εἰς 23 χιλιομέτρων Β. Δ. τῆς Δρέσδης ἀπόστασιν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἄλβιος. Κἂτ. 6,500. ἔχει δὲ λαμπρὸν μορρινῶν σκευῶν ἐργοστάσιον. Πατρίς τοῦ Ἡλ. Σχλέγγελ καὶ τοῦ Ἄννεμαν (*Hahneman*). Παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Μισνίας. Σ. Μ.

(2) Οὐεδγεγούδ (Ἰωσίας *Wedgwood*) Ἄγγλος ἐργοστασιάρχης γεννηθεὶς τῷ 1730,

κατὰ μὲν τὴν χροιάν καὶ τὴν ἐν γένει ἐξωτερικὴν ὄψιν τ' ἀρχαιότατα ταῦτα Δρεσδικὰ σινοκέραμα ὁμοιάζουσι πρὸς ὀπτὴν κέραμον (*terra cotta*)· ἀλλ' εἶναι ἀληθῶς μόρινα (*porcelain*) καὶ κρούμενα ἔχουσιν ἰδιάζοντά τινα μεταλλικὸν κωδωνισμόν. Τὰ δὲ πρῶτα παρ' αὐτοῦ κατασκευασθέντα ἔργα ἦσαν δουρικαὶ ἀπομιμήσεις Σινικῶν φιλοτεχνημάτων, καὶ τοιαῦτα ὥστε κατ' οὐδένα τρόπον νὰ διακρίνονται ἀπ' αὐτῶν. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ὑπερέτερεσε τὰ ἀρχετυπά του κατανοήσας ὅτι τὸ μίγμα αὐτοῦ ἦτον ἐπιδεικτικὸν τσαούτης σιλπνότητος ὄσης καὶ τὸ μάρμαρον καὶ προσέτι περιεκόμενον αὐτὸ μὲ γλαφυρὰ κεκοσμημένα ἐξ ἀμαυροῦ κοκκίνου χρώματος προεξέχοντα ἐκ τοῦ ἐστιλβωμένου ἐδάφους. Τὰ ἔργα, ἥτινα κατὰ τὸν ρυθμὸν τούτον ἐποίησεν, εἰσὶν ἴσως τὰ κομψότερα τῶν ὑπαρχόντων ἀργιλλοπλαστικῶν δειγμάτων (*specimens*). Ὑπάρχουσι δὲ καὶ τινὰ τοῦ εἶδους τούτου παραλλάσσοντα κατὰ τὸ φαιδρὸν τῆς χροιάς, ἐπίσης ὠραιότατα τὴν ἀπόχρωσιν, ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς δεικνύοντα πρόοδόν τινα περὶ τὴν κατασκευὴν, καθότι τὰ πρῶτα ἐκ τοῦ εἶδους τούτου παρήχθησαν τυχαίως ἐκ τῆς ὑπερθερμάνσεως τῶν κλιβάνων.

Τὸ προσεχέστατον κατὰ τὴν ἀνακάλυψιν καὶ τὸ ἐπιστέφον αὐτὴν βῆμα, ἦν ἡ ἀντικατάστασις, ἀντὶ τῆς κατ' ἀρχὰς ἐν χρήσει κοκκίνης, λευκῆς τινος ἀργίλλου (*earth*) (Καολίνου ὀνόματι) καὶ ἡ ἐπ' αὐτῆς ἐπίθεσις ἀχρῶου τινος βερενικίου. Τὰ ἀγγεῖα δὲ καὶ σχήματα τὰ διὰ τῆς ὕλης ταύτης προτυπωθέντα ἐπεχρίοντο καὶ διὰ καθαρὰς

ἀποθανῶν δὲ τῷ 1795· ἐτελειοποίησε τὴν ἀργιλλοπλαστικὴν τέχνην καὶ ἰδρύσατο ἐν τῇ κομητείᾳ Σταφφόρδῃ ἐργοστάσιον ἐξωγραφημένων μορρινουργημάτων· ἐγένετο δὲ καὶ μέλος τῆς Βασ. τοῦ Λονδίνου ἐταιρείας. Τούτῳ ὀφείλεται καὶ ἡ τοῦ πυρομέτρου ἐφεύρεσις, ὅπερ διασώζει τ' ὄνομα αὐτοῦ αὐτόθι. Σ. Μ.

λευκῆς χροιάς, ἢ ἐνίοτε περιεκόμενον δι' ἐλαιογραφῶν καὶ ἐπιχρυσώσεων. Τὸ τελευταῖον καὶ ὀριστικὸν πρὸς τὴν τελειοποίησιν τῆς ἐφευρέσεως βῆμα ἦτον ἡ ἀνακάλυψις τῆς τέχνης τοῦ ζωγραφεῖν αὐτὰ διὰ χρωμάτων δυναμένων ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὴν τοῦ πυρὸς ἐνέργειαν. Καὶ ὁ Βέττγκερ αὐτὸς φαίνεται παρασχῶν σπουδαίας πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην ὑπηρεσίας. Τὰ τῆς χειροτεχνίας ταύτης προϊόντα κατὰ τοὺς πρώτους τῆς ἐφευρέσεως χρόνους οὐδόλως εἰσὶν ὑποδεέστερα, οὔτε κατὰ τὴν καθαρότητα τῆς ὕλης, οὔτε κατὰ τὴν ζωηρότητα τοῦ χρωματισμοῦ τῶν καλλίστων ἀνατολικῶν σινοκεράμων. Εἰσὶ τῷ ὄντι πιστὰ ἀντίγραφα μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ἐπὶ τῶν Σινικῶν πρωτοτύπων σημάτων τῶν ἐργαστηριαρχῶν.

Μὲ τοιαύτην ὠραίαν πρὸς ἐργασίαν ὕλην τὸ εὐρωπαϊκὸν πνεῦμα δὲν ἠδύνατο φυσικῶς τῷ λόγῳ νὰ εὐχαριστῆται μόνον ἐν τῇ ἀπομιμήσει· ἀλλὰ προσαρτηθείσης τῷ καταστήματι καὶ σχολῆς τυποπλαστικῶν (*model-lors*) καὶ ζωγράφων, ἐξ αὐτῆς μετ' οὐ πολὺ ἐπιλοτεχνήθησαν τὰ πρωτότυπα ἐκεῖνα ἔργα, ὧν τοσοῦτον καλῶς γινώσκουμεν τὰς ἰδιοτρόπους χάριτας. Τὰ Σαξωνικά μορρινουργήματα ἀφίκοντο εἰς τὸν ὕψιστον τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν βυθμὸν ὑπὸ τὴν διαχείρισιν τοῦ περιωνύμου κόμητος Βρῦλ (*Bruhl*), αὐτοῦ ἐκείνου εἰς οὗ τῆς ἱματιοθήκην Φριδερίκος ὁ Μέγας κυριεύσας τὴν Δρέσδην εὔρε 1,500 φενάκας μετὰ τοσοῦτων ἱματισμῶν καὶ ταμβακοθηκῶν, ἵνα συναρμολογῶνται πρὸς ἐκάστην αὐτῶν. Ἡ πρὸς τὴν πολυτέλειαν (*magnificence*) κλίσις αὐτοῦ ἐγένετο ἐν Μισνίᾳ ἐπαισθητὴ καὶ πρὸς αὐτὸν ὀφείλομεν τὰ κάλλιστα τῶν ἐν αὐτῇ φιλοτεχνηθέντων δειγμάτων. Ἐπὶ τῆς ὑπὸ τῶν Πρώτων κατοχῆς τῆς Δρέσδης δὲν ὤκνησεν ὁ Φριδερίκος νὰ ἐκδικηθῆ διὰ τὴν ἀπὸ τῶν τρυφερῶν τοῦ πάππου τῶν φροντίδων ἀπόδρασιν τοῦ Βέττγκερ. Ἐκλέξας τὰ ὠραιότατα ἐξ αὐτῶν, τιμώμενα ἀντὶ 250, 000 ταλήρων, ἐπεμψεν αὐτὰ μετὰ τινῶν τῶν καλλίστων τεχνητῶν εἰς Βερολίον, ἐ-

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ Δ')

πέτρεψε δὲ καὶ τοῖς στρατηγοῖς αὐτοῦ ἵνα λάβωσιν ὅ,τι δήποτε ἤρσκε μᾶλλον αὐτοῖς.

Ὁ ἐπταετὴς πόλεμος ἐξεμηδένισε σχεδὸν τὸ ἐργοστάσιον τούτο ἢ δ' ἐπανίδρυσεν αὐτοῦ ὀφείλεται τῇ φιλοπατρῆᾳ πολίτου τινός, ὅστις ἀγοράσας τὰ ὕλικά, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης, παρεχώρησεν αὐτὰ πάλιν τῇ κυβερνήσει· ἀλλ' ἔκτοτε μέχρι τοῦ 1816 τὸ ἐργοστάσιον ἦτον εἰς μαρασμόν. Εἰ καὶ τὸ μυστικὸν ζηλοτύπος ἐτι ἐφυλάσσετο, εἶχεν ἀπὸ πολλοῦ διαδοθῆ καὶ πανταχοῦ ἀνηγέρθησαν ἐργοστάσια μορρινῶν σκευῶν, ὧν τινὰ ἀνοθημιλλῶντο πρὸς τὸ τῆς Μισνίας. Τὸ νὰ ἔχουσι δὲ σινοκέραμα τῆς ἰδίας ἑαυτῶν κατασκευῆς ἐγένετο κατὰ τὴν δεκάτην ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα ἡ μονομανία ἀπάντων τῶν τῆς Γερμανίας ἀνάκτων (*princes*). Καὶ ἐκ μὲν τῶν ἐργοστασίων τούτων τὰ τοῦ Βερολίνου, Βιέννης καὶ Μονάχου ἐπιζῶσι μόνον, ὡς βασιλικά ἐργοστάσια, τὰ δ' ἄλλα ἐγκατελείφθησαν, ἢ περιήλθον εἰς χεῖρας ἰδιωτῶν.

Φαίνεται δ' ὅτι τὸ πεπρωμένον ἀπάντων τῶν τεχνημάτων τῶν χρόνων τούτων ἐστὶ τὸ συνεννοῦν τὰς περὶ τὴν κατασκευὴν εὐκολίας μετὰ σπουδαίας περὶ τὴν καλλιτεχνικὴν τελειότητα πειραμελήσεως, καὶ ὑπὸ τινος ἐπόψεως αἱ μηχαναὶ δὲν δύνανται ν' ἀναπληρώσωσι τοὺς δακτύλους τῆς ἀνθρωπίνης χειρὸς, οὔτε ἡ χημεία τὸν χρόνον. Πολλὰς ποιήσας ἐρεῖνας ὡς πρὸς τὰ αἷτια τῆς παρακμῆς τῶν νεωτέρων Δρεσδικῶν σινοκεράμων ἔμαθον, ὅτι αὐτὰ κυρίως ἦσαν δύο. Ἡ μάζα (*mass*)—τουτέστιν αἱ συμμεμιγμέναί γαῖαι ἀφ' ὧν ἡ μορρινικὴ ἀργίλλος σχηματίζεται—δὲν ἀφίεται πλέον, ὡς ἄλλοτε, νὰ μένη ἐκτεθειμένη ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὴν βραδείαν διαλυτικὴν τῶν μορρινῶν ἐνέργειαν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος (*weather*)· ἀλλὰ νῦν ὑποβάλλεται μόνον εἰς χημικὴν τινα σκευασίαν, ἥτις πόρρω ἀπέχει τοῦ ν' ἀντικαταστήσῃ, ἐπιτυχῶς τὴν κατὰ τὸν παλαιὸν τρόπον παρασκευαζομένην. Καλῶς δὲ γινώσκουμεν ὅτι ἐν τῇ Σινικῇ αἱ μορρινικαὶ γαῖαι ἀφίονται νὰ σήπωνται ἐ-

πὶ ὀγδοήκοντα ἔτη, πρὶν ἢ μεταχειρισθῶσιν αὐτάς. Οὕτως ἀποτελοῦσι περιουσίαν, ἢ ἐναποτίθησι τις πρὸς ὄφελος τῶν ἐγγόνων του. Τὰ νεώτερα δίπτυρα σινουργήματα (*dis-cuiti*) (1) συγκρινόμενα πρὸς τ' ἀρχαία δεικνύουσι τὴν ἀτέλειαν (*inferiority*) ταύτην εἰς τρόπον δυνάμενον νὰ ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν καὶ τοῦ ἀπειροτάτου τῶν ὀφθαλμῶν. Τὸ δεύτερον τῆς παρακμῆς αἴτιον εἶναι κακῶς τις ἐννοουμένη οἰκονομία. Ἀντικατασταθέντων τῶν καυσοζύλων ὑπὸ τοῦ γαιάνθρακος ἐν τοῖς κλιβάνοις, ἢ μείζων θερμότης, ἢ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς καυσίμου ὕλης παράγει, ἐπενεργοῦσα μὲ ταχύτητα ὑπερτέραν τοῦ δέοντος ἐπὶ τοῦ χυλώματος (*paste*) βλάπτει τὴν καλλονὴν αὐτοῦ. Πράγματι δὲ μόνον ἐπιπολαίως φαίνεται οἰκονομία τις ἐν τῷ νέῳ συστήματι, καθότι τὰ φθειρόμενα σκεύη εἰσι νῦν πολλῶ πλείονα, ἢ τὸ πάλαι, ἐκτιθέμενα πρὸς τοῖς ἄλλοις τυχαίως καὶ ἀπροβλέπτως κακοῖς καὶ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ βερνικίου αὐτῶν ἐπίπτωσιν μελαινῶν κηλίδων.

Πρὸς τοῖς ἀληθεῖσι τούτοις τῆς ἀτελείας αἰτίοις ἐπιπροστίθεται καὶ ἕτερον τείνον, ἵνα ἐξυτελίῃ τὴν ἀξίαν τῶν νεωτέρων Δρεσδικῶν σινοκεράμων. Οἱ ἐμπορευόμενοι τὰ καινοφανῆ καὶ κομψὰ ἀντικείμενα (*merchandise*) Ἰουδαῖοι ἀγοράζουσιν ἐκ τοῦ ἐργοστασίου ἀζωγράφητα ἀγγεῖα καὶ πινάκια καὶ δίδουσιν αὐτὰ καὶ τοῖς ζωγραφοῦσιν ἀπατηλῶς ἀπομιμούμενοι τὰ παλαιὰ σινοκέραμα. Ταῦτα δὲ ψήνουσιν ἐν ἰδίῳ ἐαυτῶν κλιβάνοις, οἵτινες εἰσι μικροὶ τὰς διαστάσεις καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἔχουσι τὴν θερμότητα, ἣτις ἐστὶν ἀναγκαία πρὸς στερέωσιν τῶν χρωμάτων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εἰσι τοσοῦτον λαμπρὰ τὰς χροιάς ὅσον καὶ τὰ παλαιὰ, ἢ τὰ τοῦ ἐργοστασίου· ἀλλ' ἀφοῦ ἐπὶ βραχὺν χρόνον ἐκτεθῶσιν εἰς τὸν ἥλιον ἄρχονται νὰ γίνωνται ἐξίτηλα, καὶ οἱ ἀγορασταὶ κατηγοροῦσι μᾶλλον τὸ ἐργοστά-

(1) Ἦτοι σινικά σκεύη ψηνόμενα ἐν τῷ κλιβάνῳ καὶ περικλειόμενα ἐντὸς κυτίδος. Σ. Μ.

σιον, ἢ τὸν ἔμπορον παρ' οὗ τὰ ἠγόρασαν. Πολλάκις δὲ τοσοῦτον τεχνικαὶ εἰσὶν αἱ ἀπομιμήσεις, ὥστε ἐξαπατῶσι καὶ τὸν ἐμπειρότερον μάλιστα περὶ τὰ τοιαῦτα. Μίαν δὲ τῶν ἡμερῶν, ἐνῶ ἐγὼ ἤμην μετὰ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ βασιλικοῦ καταστήματος μετὰ μεγάλης φαιδρότητος μ' εἶπεν ὅτι εἰς ἔμπορος καινοφανῶν καὶ κομψῶν ἀντικειμένων ἐκ Λονδίνου μόλις πρὸ ὀλίγου τῷ εἶχε φέροι παροψίδα τινά, ἵνα τὸν ἐρωτήσῃ ἂν ἦτο γινῶσι. Τὴν εἶχεν ἀγοράσει παρ' ἄλλου τινὸς τῶν ὁμοθρήσκων του, ἀλλὰ δυσπιστός τις θαμώνης αὐτοῦ εἶχεν ἐκφέρει ἀμφιβολίας περὶ τῆς γνησιότητός της. Ὁ γέρων διευθυντὴς κατευχαριστήθη εἰπὼν τῷ δολίῳ μεταπράττῃ ὅτι εἶχεν ἀπατηθῆ. Αἱ θυρίδες τῶν ἐν Λονδίῳ ἐργαστηρίων τῶν καινοφανῶν κομψῶν πραγμάτων εἰσι τώρα πλήρεις παλαιῶν Δρεσδικῶν σινοστράκων, ὧν τὰ μὲν πλείστα εἰσι νεώτερα, τινὰ δ' αὐτῶν οὐδέποτε ὑπῆρξαν ἐν Σαξωνίᾳ. Μετὰ τῆς ἐπὶ τοῦ παρόντος ζητήσεως τῶν ἐκ νέου ἀπομιμήσεων τῶν παλαιῶν ἀρχετύπων, ἢ χειροτεχνία αὕτη ἄρχεται κατὰ πρῶτον νὰ καλοπληρώνηται, ἀλλ' ἢ εὐήμερία αὐτῆς ἐξαγοράζεται ἐπὶ τιμῇ ὑπερβολικῇ — τῇ ἐγκαλεῖται πάσης ἀποπειρας προόδου.

(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ).

E. A.

ΔΟΚΙΜΙΟΝ ΠΕΡΙ ΦΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ.

Καλὸν ἐστὶ ν' ἀποτρέπη τις ἐνίοτε τὸν νοῦν ἐκ τῶν ὀχληρῶν φροντίδων καὶ τῶν πολυειδῶν κοσμικῶν ὑποθέσεων καὶ ἐνασχολήσεων, ἵνα θεωρῇ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ ἐρασμιότητα τῆς Φύσεως, καὶ διερευνῶν τὰ ἔργα αὐτῆς διὰ φιλοσοφικοῦ βλέμματος νὰ εἰσδῷ εἰς τὰς γενικὰς ἀρχὰς τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης.

Ὁ κόσμος εἶναι ναὸς σοφίας οὐχ ἦτον ἢ ὠραιότητος, ναὸς δυνάμεως οὐχ ἦτον ἢ μεγαλοπρέπειας, καὶ τῷ κρούοντι ἀνοιγῆσεται. Ὁ δ' ἐν αὐτῷ εἰσερχόμενος παρατηρήσει τὸν ἀπλοῦν μὲν, ἀλλ' ἐξοχὸν μηχανισμόν τοῦ Μεγάλου Ἀρχιτέκτονος. Τὸ πνεῦμα τῆς δημιουργίας ἀνακράζει ἡμῖν. «Προσέλθετε» — Τὸ λαμπρὸν στερέωμα, τὰ διαυγῆ ὕδατα, ἢ χλοανθοῦσα γῆ καὶ τὰ ἄπειρα καὶ πολυειδῆ τῆς φύσεως ὄντα ἀνακράζουσι «Προσέλθετε» καὶ πίστετε ἐκ τῶν ναμάτων τῆς ζωῆς ἐκείνης γνώσεως, τῆς ἀγνιζούσης τὴν καρδίαν, τῆς κολαζούσης τὰ πάθη καὶ ἀνυψούσης τὸ πνεῦμα εἰς συγκοινωνίαν μετὰ τῆς μεγάλης πηγῆς τῆς ζωῆς. Ἐκ τῆς τοιαύτης συγκοινωνίας, ἐκ τῆς ψυχικῆς ταύτης διαχύσεως, καθαρὰ καὶ ἐξοχῶς ἀπορρέει ἡδονή. Ἐν δὲ τῇ θεωρίᾳ τῶν γενικῶν νόμων τῆς φύσεως ὑπάρχει τι, ὅπερ ἀποσπᾷ τὴν διάνοιαν ἐκ τῶν ἐπιγεῖων ταραχῶν καὶ τῆς συγκρούσεως τῶν θεωρητικῶν συγκινήσεων· ὑπάρχει τι, ὅπερ κατευνάζει τὰς ἀποτυχίας τοῦ βίου, καὶ διὰ παραμυθητικῆς ἐπιδράσεως ἐπαυξάνει τὴν διάρκειαν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως. Ἐκ στατιστικῶν ὑπολογισμῶν τρώντι ἀπεδείχθη, ὅτι οἱ φυσιοδίφαι, οἱ ὄπαδοι οὔτοι τῆς ἐπιστήμης τῆς φύσεως, ἀποκλειστικῶς θεωρούμενοι, ἀπολαύουσι πλείοτέρως μακροβιότητος τῶν εἰς ἄλλους κλάδους μαθήσεως ἐνασχολουμένων.

Ἰπὸ τῆς ἐπιστήμης ταύτης, πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ πλείτται ὅσα ἀποδείξεις δύνανται χορηγηθῆναι ὑπὲρ τῆς φυσικῆς θεολογίας, ὑπὲρ τῶν *θεμελιωδῶν* ἢτοι τῆς θρησκείας ἀρχῶν. Ἄλλ' αἱ ἀρχαὶ αὗται, οὐδεμίαν, ἄλλως τε, οὐδὲ ὅπως ἀλλοίωσιν ἢ ἀκύρωσιν ἠδὲναντὸ ποτε ὑποστῆναι ὑπ' οἰουδῆποτε ἐτέρου συστήματος ἐπιστημονικῆς διδασκαλίας. Λέγομεν οὐδὲ ὅπως οὐδέποτε· διότι αἱ τῆς θρησκείας ἀρχαὶ ἀποτελοῦσι μέρος τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, καὶ ἀνήκουσιν οὐσιωδῶς τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Ἄλλ' ἢ φυσικῆ ἐπιστήμῃ οὐδὲν κακὸν ἐμποιεῖ οὐδὲ δύναται ἐμποιῆσαι. Αἱ μεγάλαι αὐτῆς ἀλήθειαι οὐδὲ ὅπως ἀντίκεινται πρὸς

τὰ ἰδίως τὴν θρησκείαν ἐνδιαφέροντα καὶ αὐτὴν μόνην ἀφορῶντα. Ἀπ' ἐναντίας αὐτῆ ἀνυψοῖ καὶ μεγαλύνει τὰ εὐγενέστατα αἰσθήματα τῆς ἡμετέρας φύσεως, πληροὶ τὸν νοῦν ἐξοχῶν καὶ διδακτικῶν ἰδεῶν, διηγούσα αὐτὸν δι' αὐτῆς τῆς φύσεως μέχρι τῆς Ἀρχικῆς Δυνάμεως τοῦ παντός.

Ἄλλ' ἐνταῦθα τοῦ λόγου ὄντες, ἐπιτραπήτω ἡμῖν ἢ παρατήρησις, ὅτι ἢ ἐπιστήμη αὕτη δὲν φαίνεται ἐνίοτε συμπαρομαρτοῦσα μετὰ τῶν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καθιερωμένων. Ὁφείλομεν ὁμῶς, ἀπέναντι τῆς ἐνστάσεως ταύτης, ἵνα ἔχωμεν πάντοτε ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἢ Ἁγία Γραφή εἶναι ἠθικὸς συνάμα καὶ θρησκευτικὸς ὁδηγός, καὶ ὅτι οὐδέποτε ἦν, οὐδὲ προὔτιθετο εἶναι, σύστημα φυσικῆς ἐπιστήμης. Ἡ θεία ἀποκάλυψις οὐδέποτε ἔσχεν ὡς ἀντικείμενον τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐν τοῖς διαφόροις κλάδοις τῆς φυσικῆς ἱστορίας, ἀλλ' ἀπλῶς μόνον τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀνθρώπων ὡς μελῶν τῆς κοινότητος καὶ πλασμάτων τοῦ Θεοῦ. Καὶ τοι ὅθεν θεωροῦμεν δοξασίας τινὰς, ἃς τὸ ἀνθρώπινον γένος συνέλαβε περὶ τῶν πραγμάτων ἐκ μόνης τῆς ἀναγνώσεως τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἄρδην ἀνασκευαζόμενας, καὶ ἀναμφρίστως, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἀσυζητητεῖ ἀνατρεπομένας ὑπὸ διαφορῶν νέων τινῶν ἀληθειῶν καὶ ἀπροσδοκῆτων ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων, οὐδὲ ὅπως δικαιούμεθα, ὡς ἐκ τοῦ.ο. ἵνα περιφρονῶμεν τὰ ἐν ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς ἀναφερόμενα. Μὴ γένοιτο! . . . Οἱ θεόπνευστοι προσῆται, οἱ προτιθέμενοι ὅπως αἱ μεγάλαι αὐτῶν ἠθικαὶ ἀλήθειαι γένοιαι τοῖς πᾶσι καταληπταὶ καὶ εὐπρόσδεκτοι, οὐδέποτε ἐποιήσαντο ἐκκλησίαν πρὸς τὸν νοῦν ἀλλὰ πρὸς τὰς αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου. Οὕτω λοιπὸν περὶ τῆς Γῆς τὸν λόγον ποιούμενοι, ὠμίλουν περὶ αὐτῆς ὡς σώματος ἀκινήτου, διότι τοιοῦτο ἐφαίνετο. Οἱ ἀστρονόμοι μόνον δύνανται ν' ἀποδείξωσιν ὅτι ἢ Ἡ κινεῖται ἐν τῷ ἀχανεῖ διαστήματι δι' ἀκατανοήτου ταχύτητος. Τοῦθ' ὅπερ

ἡμεῖς δὲν βλέπομεν, ἀλλ' οὐδὲ δυνάμεθα νὰ ἐνοήσωμεν· δὲν δυνάμεθα, καὶ τοι γινώσκοντες ὅτι βεβαίως κινεῖται. Οἱ θεόπνευστοι λοιπὸν προφήται ἐξέθετον τὰς δοξασίας αὐτῶν διὰ δημοτικῷ τρόπῳ, τοῖς πᾶσιν, ὡς εἶπομεν, καταληπτοῦ.

Ἄλλὰ τῶν ἀνθρώπων ὄντων ἤδη προπαρεσκευασμένων ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς αἰῶνι, ὅπως ἀνερευώσι τὴν παγκόσμιον φύσιν καὶ ἀνευρίσκωσιν ἀντικείμενα μελέτης καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς λίθοις καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς βύαξι, καὶ ὅτι οὐδὲν τὸ μὴ καλὸν ἐν παντὶ πράγματι, ἢ εὐρεία σελῆς τῆς φύσεως δύναται ν' ἀναπτύσσεται πρὸς διδασκαλίαν καὶ τέρψιν αὐτῶν, ἢ δὲ γνώσις καὶ ἡ ἀλήθεια οὐδόλως πλέον ὀφείλου νὰ ὑποχωρῶσιν ἀπέναντι τῆς ἀμαθείας καὶ τῶν προλήψεων.

Δικαιούμεθα νὰ εὐγνωμονώμεν ὅτι ὁ κύκλος τῆς ἐπιστήμης εὐρύνεται, καὶ ὅτι αἱ γενικαὶ ἀρχαὶ καὶ βάσεις αὐτῆς, οὕτως εἰσὶ νῦν διατεθειμέναι καὶ ἀπλοποιημέναι, ὥστε, τοῦ χρόνου προύχοντος, ἐλάχιστοι μόνον μῆνες θέλουσιν ἐπαρκεῖ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς νῦν πολλὰ ἔτη ἀπαιτούσης ἐπιστημονικῆς ἐργασίας. Οὐδεμία δύναμις ἰσχυροτέρα ἐν τῷ κόσμῳ τῆς ἐπιστήμης. Εἰς μόνος αὐτῆς κλάδος, ὁ ἀτμός, π. χ., ἀνεστάτωσεν ἀποτελεσματικώτερον τὰ σχέδια καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν ἀνθρώπων, ἢ ἅπασαι αἱ κατακτήσεις τῶν Ἀλεξάνδρων τῶν Καισάρων καὶ τῶν Ναπολεόντων. Ἄλλ' ὅποσα ἄρα γε ἐλπίζεται νὰ κατορθωθῶσιν, ἔταν ὁ κύκλος τῆς ἐπιστήμης ἔτι μᾶλλον ἐπεκταθῆ, αἱ δὲ γνώσεις τῶν φυσικῶν νόμων πληθυνθῶσι! Τότε δὲ τότε, ἢ ἀντιληπτικῆς δυνάμεις καὶ αἱ ἐπαυξηθεῖσαι γνώσεις τῶν ἀνθρώπων ἀποτελέσωσι τὸν μέγαν μοχλὸν δι' οὗ ὁ Ἀρχιμήδης διανοήθη ποτὲ ἵνα τὴν γῆν κινήσῃ.

Πλείστοι θεωροῦσι τὴν φυσικὴν ἐπιστήμην, ὡς ἀνέφικτον τῇ διανοῇ αὐτῶν, καὶ κατὰ συνέπειαν μικρὸν τι ἐνδιαφέρον αἰσθάνονται πρὸς τὴν μελέτην αὐτῆς. Τοῦτο ἦν ἄρκούτως συγγνωστόν, ὅτε ἡ ἐπιστήμη, μέχρις ἐπ' ἐσχάτων, ὑπῆρχε ἀύχυσος τις

παραλόγων καὶ ἀντιφατικῶν ὑποθέσεων, καὶ οὐχί, ὡς ὀφείλου εἶναι, σαφῆς ἐκθεσις τῶν νόμων τῆς φύσεως, ποριζομένη ἐξ εὐκαταδείκτων καὶ καλῶς τεθεμελιωμένων γεγονότων. Ἄλλὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐρεύνης καὶ τῶν πειραματικῶν ἐφευρέσεων, τὸ ἐπικρατοῦν ἤδη ἐν τῷ κόσμῳ, διαλύει καὶ ἀποσβεῖ ταχέως τὰς κενὰς ἐκείνας θεωρίας, καὶ ἱκανοποιεῖ τοὺς πόθους καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ νοῦς, διὰ τροφῆς οὐσιωδεστέρας, ἀντικαθιστώσης τὰς μεταφυσικὰς λεπτολογίας καὶ τοὺς ἀσαφεῖς ὀρισμοὺς τῶν παρελθόντων χρόνων. Τὰ ἔργα τῶν ἐπιστημόνων ἀνδρῶν περιορίζονται τὰ νῦν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν καὶ τὴν βαθμολογικὴν κατάταξιν τῶν ἐπιστημονικῶν ἀρχῶν καὶ πραγμάτων, ὥστε διὰ τῆς τῆς τοιαύτης ἐκθέσεως αὐτῶν οὐδεμία ἐπιστήμη καθίσταται δύσκολος τῇ ἀνθρωπίνῃ διανοῇ. Τὸ μέγα ἀντικείμενον τῆς μαθήσεως ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι οὐκ ἔστι τὸ συγχέειν τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων διὰ μυθικῶν, αἰνιγματωδῶν καὶ χιμικρικῶν ἰδεῶν, ἀλλὰ τὸ καθιστᾶν τὴν μάθησιν εὐχερῆ, ἐπιωφελῆ καὶ εὐάρεστον.

Προβαίνοντες λοιπὸν εἰς τὴν ἐξέτασιν μυστηρίων τινῶν τῆς δημιουργίας, ἀνευρίσκωμεν ὅτι ἕκαστον μέρος τοῦ παντός κυβερνᾶται ὑπὸ ὁμοιομόρφων νόμων, τὸ σύνολον τῶν ὁποίων ἀποκαθιστᾶ τὰς μεγάλας συντηρητικὰς τῆς φύσεως ἀρχάς· ἅπασαι δὲ αἱ μεταβολαὶ καὶ σπαταμώδεις ταραχαὶ τοῦ συστήματος αὐτῆς τείνουσιν ἀπλῶς πρὸς παραγωγὴν γενικοῦ καλοῦ. Παραδείγματός χάριν, ἡδύνατό τις ἐρωτῆσαι, τί καλὸν δύναται προελθεῖν ἐκ τοσοῦτων μυριάδων ζωῦν, ἐκ τῶν κινώπων, ψυλλῶν, ἢ ἐκ τῶν διαφόρων βρύων, λειχίνων καὶ ἄλλων μυκητοειδῶν φυτῶν; Ταῦτα ὅμως γεννῶνται ἐκ τῆς σήψεως καὶ ἀποσυνθέσεως τῶν ἐνοργάνων σωμάτων μετὰ τὴν παῦσιν τῆς ζωῆς αὐτῶν, ἢ δὲ σήψις γεννᾶται καὶ αὕτη ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς θερμότητος καὶ ὑγρασίας, καὶ καθίσταται βλαβερὰ πρὸς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῶν ζωικῶν ὄντων. Τὰ προρηθέντα ἔθεν ζωῦρια καὶ φυτὰ, τὰ ἐκ τῆς σήψεως ταύτης ἀναφύμενα, ἀναστῆλ-

λουσι τὴν ἐπιβλαβὴ πρόδον αὐτῆς. Ἡδύνατό τις ὡσαύτως ἐρωτῆσαι, τί καλὸν, ἢ τίς ὀφείλει ἐκείστιν ἐν ταῖς τρικυμίαις καὶ ταῖς θυέλλαις, ἐν ταῖς λαίλαψι καὶ τοῖς τυφῶσιν; Ἄλλὰ τὰ φυσικὰ ταῦτα φαινόμενα ἐπέρχονται συνήθως μετὰ πολυχρόνιον πύκνῃν καὶ πνιγρὰν κατάστασιν τῆς ἀτμοσφαιράς, καὶ τῇ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ αὐτῶν καθαρίζεται ὁ ἀήρ, καὶ διασκεδάζονται μέχρι τινός τὰ ἐν αὐτῷ κακοποιὰ μιάσματα.

Ἄν ἔλειπον αἱ καταιγίδες, οἱ σεισμοὶ καὶ αἱ πλημμύραι, οὐδεμία τάξις καὶ ἀρμονία, οὐδὲ ὠραιότης ἡδύνατο ἐνυπάρχειν ἐν τῷ κόσμῳ. Οὐδόλως ἠθέλομεν βλέπειν πρᾶσινους καὶ ἀνθηροὺς ἀγρούς, εὐώδη δρόσον τοῦ ἀέρος, φωτοβόλον δόξαν τοῦ ἡλίου, χαρίεσσαν καλλονὴν τῆς σιγῆως βραδυπορεύσης σελήνης, μεγαλοπρέπειαν τῶν ὑπερήνων τῶν νεφῶν τὰς χιονοσκεπεῖς αὐτῶν κορυφὰς ἀνυψούντων ὄρεων, οὐδὲ βάλυ κυανῶν τοῦ ὑπὸ φωτεινῶν ἀστέρων περιουσιουμένου στερεώματος, οὐδ' εὐάρεστον καὶ προσηπὴ τοῖς βλέμμασι ποικιλίαν χρωματισμῶν τοῦ παντός. Καθότι, ἀνευ ἐνεργείας ἡφαιστειακῆς, οὐδόλως ἠθέλομεν ἔχει ἐν πρώτοις ὄρη ὑψηλὰ, ἐπειδὴ αἱ βροχαὶ, οἱ ποταμοὶ καὶ αἱ πηγαὶ ἤθελον διηνεκῶς μετατρέπει αὐτὰ εἰς πεδιάδας· ὥστε, ἂν ἐξέλειπεν ἡ ἀντιδραστικὴ δύναμις καὶ ἐνεργεία τῶν σεισμῶν καὶ τῶν ἡφαιστειῶν, ὀφείλομεν ἀναγκαίως προσδοκᾶν τὴν περίοδον καθ' ἣν ἅπασα ἡ γῆ ἤθελε περιέλθει εἰς νεκρὴν καὶ ἀδρανῆ ἐπιπέδωσιν. Δὲν ἠθέλομεν τότε ἔχει τὴν ὠραίαν ἐκείνην ποικιλίαν γαιῶν καὶ ὑδάτων, ὄρεων καὶ κοιλάδων, λόφων βραχυδῶν καὶ χλοερῶν λειβαδίων, ἅτινα περιουσιουσι νῦν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ἀλλὰ ζοφερόν τι χάος γῆς καὶ ὕδατος ἤθελε πανταχόσε ἐπικρατεῖ. Δὲν ἠθέλαμεν βεβαίως ἔχει ποταμοὺς καὶ πηγὰς, οὐδὲ τοὺς δροσώδεις ἐκείνους ἔμβρους τοὺς τὴν παραγωγὴν αὐτῶν ὀφείλοντας εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων καὶ τῶν ὑψωμάτων, ὁ δὲ διαυγῆς καὶ κυανὸς θόλος τοῦ οὐρανοῦ μετὰ τῶν μυριάδων αὐτοῦ ἀστέρων ἠθέλεν ἐ-

πισκιαῖσθαι ὑπὸ διηνεκοῦς γνοφερᾶς ὀμίχλης. Συνελόντι δ' εἰπεῖν, ἢ γῆ δὲν ἠθέλεν εἶσθαι κατοκνημένη εἰμὴ ὑπὸ ὑποδεστέρων μόνον τάξεων ζῶων καὶ φυτῶν. Ὅπως λοιπὸν περιορισμένος ἐστὶν ὁ νοῦς τῶν φρονούντων, ὅτι, ἐν ταῖς θυέλλαις καὶ τρικυμίαις, ἐν ταῖς σεισμῶσι καὶ ταῖς ἐκρήξεσι τῶν πυριπνῶν ἡφαιστειῶν, θεωροῦσι μωρίας, παιδεύσεις Θεοῦ ἐκδικητικῆς! Τοιαῦτα θεήλατοι ποῖνα! καὶ ἐκδικήσεις οὐδόλως ὑπάρχουσι, καὶ δυνάμεθα θαρραλέως ν' ἀποφανθῶμεν ὅτι οὐδὲν κακὸν ἐπὶ τῆς γῆς. Ὅρθως καὶ λογικῶς ἐξετάζοντες ἀνευρήσομεν τὰ πάντα ἐν τῇ φύσει λίαν καλὰ καὶ τὰ πάντα τείνοντα εἰς τὴν κατὰ τὸ μᾶλλον τελειότεραν εὐδαιμονίαν μεγίστου ἀριθμοῦ τῶν ζωικῶν ὄντων.

Ἐπῆρξεν ἐποχὴ καθ' ἣν τὰ ἡμέτερα ὄρη οὐδόλως ὑπῆρχον, καὶ ἐποχὴ ἐλεύσεται καθ' ἣν παύονται τοῦ ὑπάρχειν. Ὁ χώρος τῶν ἐκτεταμένων ἡπείρων τῆς Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς κατεῖχετο ἄλλοτε ὑπὸ μεγάλου ὠκεανῶ. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν βράχων καὶ τῶν ὑψηλῶν ὄρεων, ἅτινα πλήρη εἰσὶν δρυκτῶν λειψάνων θαλασσίων ζῶων. Τί δὲ μεγαλοπρεπέστερον τῆς ἀδιαιλήτου μεταθέσεως τῆς ὕλης, δι' ἣς ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς ἔσσει ἀνανεοῦται; Τὰ ἀρχαία παρέρχονται καὶ τὰ πάντα ἐκ νέου ἀποκαθίστανται. Ὁ ἀήρ, ὁ ὠκεανὸς καὶ ἡ γῆ διατελοῦσι διὰ παντός ἐν κινήσει ὑπὸ τὴν ἐδηγίαν ἀμεταβλήτων νόμων. Αἱ πόλεις τῆς ἀρχαιότητος, Μέμφις καὶ Θῆβαι, Ἡλιούπολις καὶ Ἱερουσαλὴμ, Ἀθῆναι καὶ Ῥώμη, κατέπεσαν εἰς ἐρείπια καὶ συνεμίχθησαν μετὰ τῶν στοιχείων τοῦ σύμπαντος. Οἱ λόφοι ὡσαύτως μετατοπίσθησαν, ἀλλ' οὐδόλως ἐκλείψουσι καθότι ἡ φύσις θέλει ἐξακολουθεῖ διατελοῦσα ἐν ἀθανάτῳ νεότητι, ἀβλαβῆς μεταξὺ τῆς διαμάχης τῶν στοιχείων, τῶν ναυαγίων τῆς ὕλης καὶ τῆς συγκρούσεως τῶν ὕλικῶν σωμάτων.

Ὁ κόσμος δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ὑπερμεγέλης γαλβανικὴ στήλη διηνεκῶς ἐν ἐνεργείᾳ διατελοῦσα, ἐξ ἣς ἡ θερμότης ἐκ-

πέμπεται συγχρόνως πρὸς τὰ ἄνω καὶ κάτω αὐτῆς. Ὡς τὸ αἷμα ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ συστήματι, ἡ ὕλη τῆς γῆς κυκλοφορεῖ πάντοτε ἀπὸ τοῦ κέντρου πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν. Αἱ ἐσωτερικαὶ μερίδες τῆς γῆς διὰ τῆς ἐνεργείας τῆς ὑπογείου θερμότητος διαλυόμεναι, ἀπωθοῦνται πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν ἐνθα καθίστανται ὑποδοχείον ἀπειραρίθμων σχημάτων ζωῆς καὶ ὠραιότητος. Ἡπειροὶ καὶ νῆσοι ἀνυψοῦνται ὑπεράνω τοῦ ὠκεανοῦ, ἐνῶ συγχρόνως ποταμοὶ καὶ ῥέεθρα, ὡς σώματος φλέβες καὶ ἀπορροφητικὰ ὄργανα, μετακομίζουσι τὴν ἄγονον καὶ τετριμμένην ὕλην τῶν ὄρεων καὶ τῶν λόφων ἐντὸς τῆς θαλάσσης. Τὰ πάντα περὶ, ἄνω καὶ κάτω, τὰ πάντα εἰσὶν ἐν διηκείᾳ καταστάσει κυκλοφορίας καὶ μετατοπίσεως. Τὰ στερεὰ σώματα μετατρέπονται εἰς ὑγρά, τὰ ὑγρά εἰς ἀέρια, καὶ ταῦτα πάλιν εἰς ὄντα ζωτικά, φυτὰ, ὄρυκτὰ ῥευστὰ καὶ παντοειδῆ ὕλικά σώματα.

Ἡ ὕλη ἅπασα διατελεῖ ἐν καταστάσει ἀπαύστου ἀναφλέξεως. Ἡ θερμότης παράγεται ἐκ τῶν ἀλλοιώσεων ἐκείνων καὶ ἀποσυνθέσεων τῶν προξενουμένων ὑπὸ χημικῶν ἐλέξεων οἷτινες ἀποτελοῦσι μέρος συστατικῶν πάσης ὕλης. Ἄν δὲ σύμπασα ἡ θερμότης ἢ παραγομένη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς περιωρίζετο ἐντὸς αὐτῆς ἐπὶ χίλια ἔτη, ἢ ἐλαστικὴ αὐτῆς δύναμις ἤθελεν εἶσθαι ἀκατάλογιστος· καὶ ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἔξωδός τις, ἂν δὲν ὑπῆρχον τὰ ἄπειρα ἠφαίστεια, δι' ὧν νὰ διαφεύγη πρὸς τὰ ἔξω, ἤθελεν ἐπιφέρει τοὺς τρομερωτέρους σπασμούς καὶ ἐκπυροσφοροτήσεις, ἔτι δὲ καὶ διαρρήξει τὴν γῆν εἰς τεμάχια.

Ἐμ. Γιαγγακόπουλος.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΔΟΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΣΑΛΕΡΝΟΥ.

(Ἐκ τῆς ὑπὸ *Daremborg* συγγραφείσης ἱστορίας τῆς Ἰατρικῆς).

(Συνέχεια).

Καθ' ἣν ἐποχὴν ἔζη ὁ Γαλνός, τρία ἦσαν τὰ τὴν ἐπιστήμην διέποντα συστήματα· ὁ ἐμπειρισμὸς, ἐπὶ τῆς παρατηρήσεως στηριζόμενος, ὁ μεθοδισμὸς, τὰς τῶν ἀσθενειῶν αἰτίας εἰς τὴν συστολὴν καὶ τὴν διαστολὴν ἀποδίδων, καὶ ὁ δογματισμὸς, ἢ τοῦ Ἰπποκράτους δῆλον ὅτι καὶ τοῦ Γαλνίου θεωρία, ἢ ἐπὶ τῶν χυμῶν τῶν στοιχειωδῶν ποιοτήτων καὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων ἐμπεριδομένη. Τὰ δύο πρῶτα δόγματα λυσσῶδῶς ὑπὸ τοῦ Γαλνίου κατεπολεμήθησαν, κοινῶς δὲ πιστεύεται ὅτι τὸ σύστημα αὐτοῦ ἐθριάμβευσε τὴν δοξασίαν ἡμῶν· ταύτην καταπολεμεῖ ἡ τῶν χειρογράφων μελέτη καὶ τὰ ἐκ ταύτης συμπεράσματα. Ἄφ' ἐνός ἢ τὴν πτώσιν τῆς αὐτοκρατορίας διαδεχθεῖσα ἀναρχία κατέστρεψε πᾶν κύριον, παρεγνωρίσθη ὁ Γαλνός, ὅπως ἐξώσθησαν οἱ Καίσαρες, ἀφ' ἑτέρου, αἱ ἐπιτομαὶ καὶ αἱ ἐγκυκλοπαιδεῖαι αἱ ἀντικαταστήσασαι τὰ διδακτικὰ ἐγχειρίδια ἐπέφερον μεγάλην σύγχυσιν καὶ ἰσότητά τῶν διαφόρων συγγραφέων.

Τὰ τοῦ Γαλνίου ἔργα, τῶν ὁποίων τὸ σκαινοτενὲς δὲν ἤρμαζε πρὸς ἄνδρας σκοποῦντας ταχεῖαν ἐκπαίδευσιν πρὸς τὰς τοῦ βίου ἀνάγκας, περιέπεσον εἰς λήθην· ἀπ' ἐναντίας μετεφράζοντο αἱ πρακτικαὶ ἐπιτομαὶ ἄνευ διακρίσεως συγγραφείας, ἰδίᾳ δὲ αἱ τῶν μεθοδιστῶν ὡς ἡ τοῦ Σωρανοῦ, ἐπὶ παραδείγματι, παρὰ Γαίου τοῦ Αὐρηλιανοῦ.

Ὁ Κασσιόδωρος συμβουλεύει τὴν μελέτην τοῦ προμνησθέντος συγγραφέως ὡς καὶ τὴν

τοῦ Ἰπποκράτους καὶ Γαλνίου· τοσοῦτον ὥστε εἶναι τὸ ἀληθὲς αἷτιον τοῦ γελοίου μίγματος ὀρθοδόξων καὶ ἑτεροδόξων δοξασίων τὰς ὁποίας ἀπαντῶμεν εἰς τὰ ἀρχαιότερα τῶν χειρογράφων τῶν καθ' ἅσπασαν τὴν Εὐρώπην διεσπαρμένων. Ἄν δὲ κρίνωμεν ἐκ τῆς πρακτικῆς τοῦ Πετρογείλου (1035) καὶ τοῦ Ἐμπαθούς τοῦ Καρισπούντου (δύο τῶν ἀρχαιότερων συγγραφέων τῶν μέχρις ἡμῶν περιωθεισῶν), ὅ κατὰ τὸ 1050 ἔτος χαρακτῆρ τῆς ἐν Σαλέρνῳ ἰατρικῆς οὐδαμῶς διαφέρει, εἶναι μίγμα δῆλον ὅτι μεθοδισμοῦ ὡς πρὸς τὸ θεωρητικὸν καὶ γαλνισμοῦ ὡς πρὸς τὰς συνταγὰς. Τὰ τῶν μεθοδιστῶν ἔργα τυχαίως μᾶλλον ἢ κατ' ἐκλογὴν περιέπεσαν εἰς χεῖρας τῶν ἐν Σαλέρνῳ ἰατρῶν οἷτινες μετὰ τῆς μεγαλητέρας ἀφελείας πολλάκις τὰς τοῦ Ἰπποκράτους θεωρίας ἀσπάζονται ὅτε ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτους ἰδέας δοξάζουσι.

Μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς τάξεως ἐπανῆλθε καὶ τὸ κύριον τοῦ Γαλνίου ἅπαντα τὰ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ἑνδεκάτου αἰῶνος μέχρι τοῦ 1220 ἔτους Σαλερνίων ἰατρῶν συγγραμμάτων ἀπορρέουσιν ἐκ τῶν θεωριῶν τοῦ Ἰπποκράτους καὶ τοῦ Γαλνίου τὰς ὁποίας κατέστησαν γνωστὰς αἱ παμπληθεῖς Λατινικαὶ μεταφράσεις. Ἡ πόλις τοῦ Σαλέρνου, καθ' ἃ μαρτυρεῖ Παῦλος ὁ Διάκονος, προσλαμβάνει τὸ ἐπώνυμον Ἰπποκρατικὸν Ἄστυ. Ἄλφονδὸς ὁ Β' ἀκμάσας περὶ τὸ 1050, ἀνὴρ διαπρέψας καὶ ὡς ἐπίσκοπος καὶ ὡς ἰατρὸς καὶ ὡς πολιτικὸς, ἔγραψε μεταξὺ ἄλλων, καθ' ἃ πάλιν μαρτυρεῖ ὁ αὐτὸς Πέτρος ὁ Διάκονος, καὶ περὶ τῶν τεσσάρων χυμῶν ἐξ ὧν τὸ ἀνθρώπινον συνέστη σῶμα. Συμπεράλαβε δ' ἐκ Σαλέρνου εἰς Φλωρεντίαν, ὅτε παρὰ τῷ πάπα Βίκτωρι ΣΤ' ἐπορεύθη, πλεῖστα χειρόγραφα καὶ φάρμακα.

Ἐν τοῖς διασωθεῖσιν ἔργοις τῆς σοφῆς Τροτούλλας τῆς ἐκ τοῦ ἐπιφανοῦς τῶν Ρογήρων οἴκου τὸ γένος ἔλκουστος ἐν ἐκάστη σελίδι ἀναφίνεται ὁ Γαλνισμὸς ἐν τῇ ἀπλότητι αὐτοῦ, ὡς λόγου χάριν εἰς τὰ διασωζόμενα κεφάλαια ἐν τῷ Σαλερνικῷ κώδικι καὶ εἰς τὸ περὶ Γυναικείων Νοσημά-

των σύγγραμμα τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη ὅτε μὲν ἐπ' ὀνόματι αὐτῆς, ὅτε δ' ὡς ἔργον Ἐρωτος, ἰατροῦ τῆς αὐτοκρατορίας Ἰουλίνας.

Χάρις εἰς τὰς ἐπιμόνους ἐρεῖνας τοῦ ἰατροῦ Ρενζίου τὸ πρόσωπον τῆς γυναικῆς Τροτούλλας θεωρεῖται ἱστορικόν. Ἡ γυνὴ αὕτη ἐνησχολεῖτο οὐχὶ μόνον εἰς τὰ τῶν γυναικῶν νοσήματα καὶ τὴν μαιευτικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας τοὺς ἄλλους τῆς ἰατρικῆς κλάδους.

Ἐν τῇ Σαλερνικῇ ἐπιτομῇ ἀπαντῶμεν πλεῖστας περικοπὰς τῶν ἔργων αὐτῆς, περὶ τῶν νοσημάτων τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν ὠτων, περὶ τῶν νοσημάτων τῶν οὐλῶν καὶ τῶν ὀδόντων, περὶ τῶν ἐντερικῶν πόνων, περὶ ἐμετοῦ, περὶ τῶν μέσων τῆς διαστολῆς καὶ τῆς συστολῆς τῆς γαστρῆς καὶ περὶ λιθιάσεως.

Ἐν τῷ περὶ τῶν γυναικείων νοσημάτων διασωζομένῳ ἔργῳ, ὅπερ εἶναι ἀναθεώρησις τις τοῦ πρωτοτύπου, συμβουλεύει πρὸς τὰς ὑπερσάρκους γυναῖκας ποδόλουτρα ἐκ θαλασσίου ἄμμου ἐν καυτηρῷ ἡλίῳ, ὅπως διὰ τῆς διαπνοῆς ἀποβάλλωσι τὸ ἐν τῷ σώματι λίπος. Ἡ τροφὸς, κατ' αὐτὴν, ἔστω φαεινὰ καὶ ἄφροντις, χαρίεσσα· ἀλλαγὴ ὀμιλεῖ περὶ τῆς διαιτητικῆς τοῦ νεογνοῦ καὶ συμβουλεύει, τοῦθ' ὅπερ διεσώθη καὶ μέχρις ἡμῶν, τὴν σπαργάνωσιν τῶν νεογνῶν. Ἡ ὀδοντοφυΐα καὶ ἡ ἐκμάθησις τῆς γλώσσης πολλὰς ἀπαιτοῦν φροντίδας· συνιστᾷ τὰς ζακχαρωμένας παιδιάς πρὸς γλυκασμὸν τῶν οὐλῶν, τὰς εἰκόνας πρὸς τὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἀνάπαυσιν καὶ τοὺς γλυκεῖς τρόπους καὶ χαριεντισμούς πρὸς διασκέδασιν τοῦ βρέφους καὶ πρὸς τὴν τῆς λαλιᾶς του λεπτότητα.

Ἡ Τροτούλλα ἔζη εἰς Σαλέρνον, ὡς τοῦτο ἐξάγεται ἐκ περικοπῶν τῆς Σαλερνικῆς ἐπιτομῆς καὶ ἐκ τοῦ περὶ Γυναικείων Νοσημάτων συγγράμματος· ἐκεῖ ἐδίδασκε καὶ μετήρχετο τὴν ἰατρικὴν περὶ τὸ 1059· αὐτὴν δὲ ὑπενόει ὁ Ὀδερικός Βιτάλιος ὅτε ἐξιστορῶν τὴν ἐν Σαλέρνῳ ἄφιξιν Ῥοδόλφου τοῦ ἐπιλεγομένου Μάλα-Κορόνα ἐν ἔ-

πει 1059, λέγει ότι οὐδένα ἄλλον ἀντάξιον εὔρε πρὸς συζήτησιν εἰμὴ ματρῶναν σοφῆν. Τὸ ὄνομα τοῦτο Τροτούλλα ἢ Τρόττα ἢ καὶ Τρόκτα ἦτο σύνθεσις ἐν Σαλέρνῳ περὶ τὸν 11ον καὶ 12ον αἰῶνα, ὕπερ συνάδει μετὰ τῆς τοῦ Ραζίου διόξης καθ' ἣν ἡ γυνὴ αὐτὴ ἤμαρζε περὶ τὸ 1059. Πιθανὸν κατὰ τοῦτον νὰ ἦτο σύζυγος Ἰωάννου τοῦ Πλατεαρίου, γόνου ἐνδόξου ἱατρῶν οἴκου.

Ἐκ πλείστων χωρίων Σαλερνίων ἱατρῶν πειθόμεθα ὅτι αὐτοὶ ὑπῆρχον πολλὰ γυναικῆς μετερχόμενοι τὴν ἐπιστήμην ταύτην, χαίρουσαι μεγίστης ὑπολήψεως παρὰ τοῖς ἀσθενέσι καὶ παρ' αὐτῶν τῶν διδασκάλων μετὰ σεβασμοῦ ἀναφερόμενοι. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἀναφέρεται ἐν τῇ πρακτικῇ τοῦ Πλατεαρίου ἡ παράδοξις ἀλοιφῆ τῶν ἠλιοπλήκτων, ἑτέρα εὐόδμος ἀλοιφῆ πρὸς ἀπολέπτυσιν τῆς ἐπιδερμίδος, κόνεις πρὸς παρεμπόδισιν τῆς πτώσεως τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς, καταπότια κατὰ τῆς δυσουρίας, συνεβούλευον τὴν χρῆσιν τῆς βρυώνης, συνέταττον ἀλοιφὰς καὶ ἄλλας σκευασίας πρὸς καλλωπισμὸν τοῦ προσώπου, φάρμακα κατὰ τῶν αἱμορροϊδῶν καὶ ἐπιθέματα κατὰ τῶν ἐντερικῶν νοσημάτων ἐν τῇσι δὲ καὶ δειπδαίμονας ἀπαντῶμεν συνταγὰς, γραιδίων μᾶλλον ἐπινοήματα ἢ τῶν ἀνωτέρων ἱατρῶν, ἅτινα δυστυχῶς τότε ὡς καὶ παρ' ἡμῖν καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἱατρῶν συμβουλεύονται καὶ ἐφαρμόζονται.

Τὰ ἐπὶ τῶν πλακῶν τοῦ ἱατροῦ τοῦ Σαλέρνου σχόλια Βενάρδου τοῦ Προβηγκιανοῦ, γραφέντα περὶ τὰ μέσα τοῦ 12ου αἰῶνος, προσεπικυροῦσι τὰς περὶ τῶν γυναικῶν ἱατρῶν πληροφορίας τῆς τοῦ Πλατεαρίου πρακτικῆς καὶ πρὸς ταύτας νέας ἐπιπροσθέτουσιν. Ὁ σχολιαστὴς οὗτος ἀναφέρει τὸν ἄρτον τῶν ἀγγέλων καὶ τὰς ὀστίαις τοῦ ἐγκωμίου, ἐν αἷς ὡς βάσις ἐνυπῆρχεν ὁ χυμὸς τοῦ τιθυμάλου κατὰ τῶν φλεγματικῶν νοσημάτων, σκευασίαν ἐκ κόνεος εὐφορβίου καὶ ἐξ ὠν κατὰ τῶν χειμαίθλων, τὸ γάλακτον κατὰ τοῦ πνιγμοῦ, τὴν χρῆσιν τῆς δυσόδμου σπαθίδος ἢ τοῦ παρθένου κλήματος ἐν μέλιτι μουσχυμένου, ὡς καὶ

ἡ Τροτούλλα τοῦτο συμβουλεύει, «πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς ἀνεπανορθώτου τοῦ χρόνου ἐπηρείας», ἀλοιφὰς κατὰ τῆς παραλύσεως, καπνισμοῦ δι' ἀτμῶν ἀντιμωνίου κατὰ τοῦ βηχῆς ἢ καὶ φύλλα ἐλαίας διὰ τὰ παρλυτικά παιδία· ἐπαλείψεις ἀλοῆς ἐν ὕδατι βόδων μουσχυμένης κατὰ τῶν οἰδημάτων τοῦ προσώπου, ἰδίως δὲ κατὰ τῶν ἀνεμώδους φύσεως, καὶ πλείστας ἄλλας συνταγὰς.

Ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ εὐρίσκουμεν καὶ ἄλλα φάρμακα, τῶν ὁποίων τὰ μὲν δεισιδαίμονα, τὰ δὲ ἀληθῆ, ἅτινα μετεχειρίζοντο αἱ ἐν Σαλέρνῳ γυναῖκες ἱατροὶ τε καὶ μὴ οὕτως ἐπὶ παραδείγματι συνεβούλευον εἰς τὰς στείρας γυναῖκας νὰ τρώγῃσι τηγανητὰ τὰ τοῦ ὄνου κόπανα πρὸς τεκνοποιεῖαν, τὴν καρδίαν τοῦ χοίρου πρὸς λήθην τῶν ἀποθανόντων φίλων· ὅπως συνθέσῃσι φάρμακον ἱκανὸν νὰ θεραπεύσῃ τὴν μελαγχολίαν καὶ πᾶσαν ἄλλην ψυχρὰν νόσον, ὡφειλον νὰ συνάξῃσι τὰς ἐπὶ τούτῳ βοτάνας, ἰδίως δὲ τὸ κέστρον, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως περὶ τὴν τρίτην πρωϊνὴν ὥραν, ἀπαγγέλλουσαι τὸ «πάτερ ἡμῶν.» Ὀφειλον κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῶν Ἀποκρίων εἰς τὴν πρώτην λειτουργίαν νὰ φέρῃσι μεθ' ἑαυτῶν ἀγρίας κινάρας καὶ θρούδακας ἂν ἤτελον νὰ μείνωσι φαιδραὶ καὶ μὴ διψήσωσι καθ' ἅπασαν τὴν τεσσαρκαοστήν.

Ὁ αὐτὸς Βενάρδος ὁ Προβηγκιανὸς μᾶς διδάσκει ὅτι αἱ τῆς Σαλέρνου γυναῖκες ἐγνώριζον νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἐκ τῶν βοτανικῶν τῶν γνώσεων· ἐπισπῶσαι κόνιν εὐφορβίου ἐπὶ ἀνθέων βόδων προσέφερον ταῦτα εἰς τοὺς νέους ὅπως ὄσφρανθῶσιν, οἱ δὲ τοῦτο ποιοῦντες κατελαμβάνοντο ὑπὸ ἐπανειλημμένων καὶ ἐπωδύων πταρμῶν, ὅπερ εὐχαρίσκει τὰς χαρίεσσας τοῦ Ἀσκληπιοῦ θυγατέρας.

IV.

Πρὸ τοῦ Κωνσταντίνου ἡ ἱστορία ἀναφέρεται Ἰωάννην Πλατεάριον τὸν ἀρχαῖον, σύ-

ζυγον τῆς Τροτούλλας καὶ περὶ τοῦ ὁποῦ πολλὰκις ἐν τῷ τοῦ υἱοῦ τοῦ βιβλίου γίνονται μνεῖα, Κόφωνα τὸν ἀρχαῖον, περὶ οὗ γίνεται λόγος ἐν τῷ περὶ Γυναικείων Νοσημάτων τῆς Τροτούλλας βιβλίου, καὶ Πετρώνιον ἢ Πετρόχειλον. Ἐν τῇ πρακτικῇ ἐπιτομῇ τοῦ τελευταίου τούτου ἀναφαίνεται κατὰ πρῶτον ἡ ἀνατολικὴ φαρμακολογία ἢ ἐπιρροὴ τοῦ Κωνσταντίνου ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς τοῦ Σαλέρνου Σχολῆς δὲν ἦτο τοσαύτη ὅση κοινῶς πιστεύεται ἢ ἀραβικὴ ἱατρικὴ ἀντικατέστησε τὴν γραικολατινικὴν ἐν τε τῇ πόλει τοῦ Σαλέρνου καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Δύσει οὐχὶ κατὰ τὸν ἐνδέκατον ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τοῦ δωδεκάτου αἰῶνος. Ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ ἡ φαρμακολογία ἀπλῶς συνταγὰς τινὰς νέας προσέλαβεν ἢ δ' ἐπιστήμη κυρίως εἶπεν προσλαμβάνουσα ἀραβικὴν χροιάν διετέλει οὐσιωδῶς ἑλληνικὴ, καθ' ὅτι ἡ ἀραβικὴ ἱατρικὴ ἦτο ἀπλῆ μετὰ φάρμακα καὶ μετεμφίσεις οὕτως εἶπεν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Ἐν τῇ ἐποχῇ τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ὀλίγον μετ' αὐτὸν τοσαύτην ἀνάπτυξιν ἔλαβεν ἡ ἱατρικὴ ἐν Σαλέρνῳ, ὥστε αἱ βάσεις ἐφ' ὧν ἐρείδετο δὲν ἐξήρουν πλέον πρὸς συντήρησίν τῆς· ἐδέετο συγγραφῶν ἐκτενεστέρων καὶ τελειοτέρων ἀλλ' ἢ ἐκμάθησις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐξ ἧς ἠδύνατο νὰ ἐπωφεληθῶσι κατέστη σπανία, αἱ δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τῆς Ῥώμης σχέσεις εἰς καθαρῶς θεολογικὰς περιεστρέφοντο ἔριδας. Τότε ἡ Συριακὴ φιλολογία, ἡ ὁποία κατὰ μέγα μέρος ἐξ ἑλληνικῶν ἀπετελεῖτο μεταφράσεων, μεθίσταται εἰς Ἀραβίαν, ἢ δὲ νέα Ἀνατολὴ ἐφαπλοῦται ἐν ἀκμαία νεότητι καθ' ἅπασαν τὴν διανοητικῶς ταλαντευομένην Δύσιν. Ἐν τούτῳ ἀνευρίσκουμεν πανίσχυρον τὸν τὴν κανονικὴν καὶ προγεγραμμένην οὕτως εἶπεν πορείαν τῆς ἐπιστήμης διέποντα νόμον, δι' οὗ ὅπωςδήποτε διασώζεται αὐτὴ ἐξ ἐπικειμένης καταστροφῆς. Ἐν ἀρχῇ τοῦ μεσαιῶνος αἱ ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ εἰς λατινικὴν γλῶσσαν μεταφράσεις διέσωσαν τὴν ἐπιστήμην, αἱ δὲ περὶ τὸν δωδέκατον αἰῶνα ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ γενόμεναι οὐχὶ μόνον διε-

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Δ')

φύλαξαν ταύτην ἀλλὰ καὶ νέαν παρέσχον ὄθησιν· ὥστε ἡ εἰσαγωγή τῆς ἀραβικῆς φιλολογίας ἐν τῇ Δύσει ἦτο λυσιτελεστάτη ἂν καὶ ἀφ' ἑτέρου παρεμπόδισε τὴν ἐλευθέραν καὶ αὐτόματον πρόοδον ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐν Σαλέρνῳ ἰδίᾳ.

Ἴσως ἢ τῆς Δύσεως ἱατρικὴ διὰ μεζῶνων προσπαθειῶν καὶ πλείστων συγγραφῶν ἠδύνατο νὰ διατηρηθῇ ἀφ' ἑαυτῆς καὶ νέαν νὰ προσλάβῃ ἀνάπτυξιν ἂν μὴ ὑπῆρχε παντελῆς ἑλλειψις βιβλίων διδασκτικῶν. Ἡ κατὰ Λιτταριὸν ὄθεν πρόωρος ἀναγέννησις τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος καὶ καὶ ἡ τοῦ δεκάτου ἔκτου ἦτο ἐμπόδιον κατὰ τῆς ἐλευθέρας προόδου τῆς ἐπιστήμης· οὐδέποτε ὁ Γαληνὸς ἔχαιρε μεζίστους ἀθθεντίας ἢ κατὰ τὴν ἀκμὴν τῶν Ἀράβων, ὅπερ οὐδόλως παράδοξον, καθ' ὅτι ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ τοῦ μεσαιῶνος τὸ ὄνομα τοῦτο προσέλαβον πολυπληθεῖς μεταφράσεις ἀγνώστων συγγραφέων. Ἡ πρώτη αὐτῆς περίοδος τοῦ μεσαιῶνος, ἡ τοσαύτην βάρβαρος θεωρουμένη, εἶναι μία τῶν γονιμοτέρων καὶ μᾶλλον τεταραγμένων ἱστορικῶν περιόδων, ἐνῶ ἀπ' ἐναντίας τὴν ἀμέσως μετ' αὐτὴν χαρακτηρίζει ἀδράνεια πνεύματος καὶ στασιμότης ἰδεῶν· τὴν ἰδέαν δαμάζει ἢ τῆς σχολῆς αὐθαίρετος καὶ δεσποτικὴ ἀθθεντία, ὁ Ἀριστοτέλης συμβασιλεύει μετὰ τοῦ Γαληνοῦ.

Ἀλλὰ τοιοῦτο τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα· σαματὰ καὶ παλινδρομεῖ ὅτε ἐν αὐτῷ ἐνέχει πάντα τὰ πρὸς τὴν πρόοδον καὶ τελείαν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν ἀπαιτούμενα ζωτικὰ σπέρματα· ἐπέρχεται στιγμή καθ' ἣν ὁ ἄνθρωπος ἐκπληττόμενος ἐκ τῶν προόδων του καὶ τῆς τοῦ πνεύματος ἀπελευθερώσεώς του ἐπικαλεῖται τὴν συνδρομὴν ζένων δυνάμεων καὶ παραλαμβάνει ὡς διδασκάλους ἐκείνους τοὺς ὁποίους ὄφειλε νὰ ἐκλέξῃ ὡς ἀπλοῦς ὀδηγοὺς πρὸς τὴν τελειοποίησιν καὶ συμπλήρωσιν τῶν γνώσεών του.

Κατέδειξα, νομίζω, διὰ καταπειστικῶν λόγων ὅτι ὁ Κωνσταντίνος οὐδὲν ἐξ ἰδίων ἔγραψεν, ὅτι πάντα τὰ συγγράμματα αὐτοῦ εἶναι μεταφράσεις καὶ ἔντεχνοι μετεμφισμοὶ καὶ ὅτι τέλος αἱ μεταφράσεις αὐ-

ται ἦσαν ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ καὶ ὄχι ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ, ὅπως εἶναι λίαν σπουδαῖον διὰ τὴν φιλολογικὴν ἱστορίαν τοῦ Κωνσταντινου. Περιορίζομαι δὲ εἰς ταῦτα μόνον καθ' ὅτι δὲν σκοπῶ λεπτομερῆ κριτικὴν ἀφήγησιν τῆς Σαλερνίου σχολῆς· τοῦτο μόνον προσθέτω ὅτι ἐκ τῶν μεταφράσεων τὰς ὁποίας οὗτος ἐπεξεργάζετο, ἐφρόντιζε ν' ἀφαιρῆ πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ δώσῃ ὑπονοίας ὡς ὑπόπτου καταγωγῆς, τολμᾷ δὲ νὰ λέγῃ ἐπιβάλλον τὸ ὄνομα τοῦ ἐπὶ τῶν κλοπιμαίων ἔργων, ὅτι πράττει τοῦτο, «μὴ τις δρέψῃ τοὺς καρπούς τῶν κόπων του.»

Οἱ ἀντιγραφεῖς, μιμούμενοι τὸν ζῆλον αὐτοῦ, ἐπρόσθεσαν εἰς τὰ συγγράμματά του τὸ «χρυσῶν περὶ τῆς Νόσων Θεραπείας βιβλίον», ἔργον τοῦ μαθητοῦ τοῦ Ἰωάννου Ἀφλακίου, ἐν Σαλέρνῳ πιθανῶς μετελθόντος τὴν τέχνην καὶ συγγραφῆς ἐπιτομῆς «περὶ Πυρετῶν» ἢ συγγραφή αὐτῆ ἐνυπάρχει ἐν τῷ χειρογράφῳ τῆς Βρατισλαύης· παρατηρῶ δὲ, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης μου ὅτι τὰ δύο τοῦ Ἰωάννου Ἀφλακίου ἔργα ὡς καὶ τὰ τῶν συγχρόνων του οὐδὲν ἴχνος ἀραβικῆς ἰατρικῆς ἐμφαίνουσιν.

I. A. Βάρδας.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ Εἰς τὴν ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΝ
ΓΛΩΣΣΑΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΜΙΜΗΣΕΩΝ. (α)

Πρὸ τινων ἐτῶν ἐν τινι συνελεύσει τῆς ἐν Ἀμιένη συγκληθείσης ἐπιστημονικῆς συνόδου ὁ ἔξοχος ἐταῖρος καὶ ἀρχαῖος τοῦ ἡμετέρου Συλλόγου πρόεδρος κ. Ἐγγερος, τὸν λόγον περὶ τῶν γάλλων μεταφραστῶν τοῦ Ἡροδότου ποιούμενος, οὕτως ἐξεφράσθη :

«Πολλὰ ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν περὶ

α) Ἐκ τῶν τοῦ φιλέλληδος μαρκησίου de Queux de Saint Hilaire.

τῆς τέχνης τοῦ μεταφράζειν τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ἀλλὰ δὲν παρατηρήθη ἔτι ἀρκούντως δυσκολία τις ἐν τῇ φυσικῇ δεξιότητι, ἢν αἱ γλώσσαι δύνανται νὰ παράσχωσι τοῖς μεταφρασταῖς κατὰ τὸν εἰς ἑν περιηλθόν βαθμὸν τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν. Τὸ ἱστορικὸν πνεῦμα κακῶς ὀφεί λαμβάνει ἔθραν ἐν τῇ φιλολογικῇ κριτικῇ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν ἐπραγματεύοντο μόνον περὶ τοῦ πνεύματος τῶν γλωσσῶν, μηδὲν σχεδὸν σκεπτόμενοι περὶ τῆς ἱστορίας αὐτῶν· ἀλλὰ μὴν καὶ αἱ γλώσσαι, ὡς αἱ φιλολογίαι, ἔχουσι τὴν αὐτῶν ἱστορίαν, μεταβαλλόμεναι κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους, ἃς διανύουσι, κατὰ τὸν χαρακτῆρα καὶ τύπον αὐτῶν, φυλάττουσαι ἄλλως τοὺς συστατικούς κανόνας τῆς γραμματικῆς αὐτῶν. Κατὰ τὸν λόγον τοῦτον ὁ πεζὸς λόγος τοῦ Φρουασσάρδ καὶ ὁ τοῦ Ἀμυίου δὲν ὁμοιάζουσι σχεδὸν καὶ ἔτι ἔλαττον πρὸς τὸν τῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς Λουδοβίκου ΙΔ'. «Ἡ τε ἑλληνικὴ καὶ λατινικὴ γλῶσσα διήνυσαν τὰς αὐτὰς φάσεις τῆς παιδικῆς, τῆς νεανικῆς καὶ τῆς ἀκμῆς ἡλικίας, αἷς προστιθενται ἔστιν ὅτε καὶ αἱ τῶν σχολῶν διαφοραὶ οὕτω δύο συγγραφεῖς, σύγχρονοι περίπου, ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Θουκυδίδης, ἔχουσιν εἰς τὸ ὕψος αὐτῶν διαφορὰς λίαν καταφανεῖς, ἅτε τοῦ μὲν πρώτου ἀνήκοντος ἐν τῇ ἰωνικῇ σχολῇ, τοῦ δ' ἑτέρου ἐν τῇ ἀττικῇ, τοῦ μὲν γράψαντος ἐπιχαρίτως, ἀνειμένως καὶ δὴ ὀλίγον ἀτημελήτως τὴν ἰωνικὴν διάλεκτον, ἐν ἣ ἀπαντῶνται μακρὰ καταλήξεις, εἰς ἃς μένει ἔτι τί τοῦ ὀμηρικοῦ πλούτου, τοῦ δ' ἑτέρου ἔχοντος τὴν φιλόπονον τοῦ ὕψους αὐστηρότητα μαθητοῦ τῶν πρώτων γραμματικῶν καὶ τῶν πρώτων σοφιστῶν. Ἀλλ' ὅτε ὁ Δυραυῆ (Du Rayer) ἐπελάβετο κατὰ τὴν δεκάτην ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα τὴν ἐξ ὑπαμοιβῆς μετάφρασιν τῶν δύο τούτων ἱστορικῶν, οὐκ ἐφρόντισε ποσῶς περὶ τῶν τοιούτων διαφορῶν, ὡς μηδαμῶς αἰσθανόμενος αὐτῶν, ποιῶν ἄλλως ὡς πάντες οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ μεταφρασταί.

«Ὁ εὐφυῆς Παῦλος Λουδοβίκος Κουριεῖ ἔ-

στιν ἴσως ὁ πρῶτος, ὃς τῷ 1823 ἐποίησεν ἡμῖν γνωστὸν ὅτι ἡ ἐπὶ τῶν χρόνων Λουδοβίκου ΙΔ'. ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ καὶ τῇ αὐτῇ ὀμιλουμένη γλῶσσα δὲν δύναται νὰ ἐκφράσῃ τὴν τοῦ Ἡροδότου ἀφέλειαν, τῆς τοῦ Ἀμυίου γλώσσης ἐχούσης πρὸς τοῦτο ἐπιτυχτέραν δεξιότητα. Ἀλλ' ὁ Κουριεῖ ἀπεμακρύνθη πολὺ, ὅτε ἵνα ὑποστηρίξῃ τὴν παράδοξον αὐτοῦ γνώμην ἐδοκίμασε νὰ μεταφράσῃ τὸν Ἡρόδοτον γαλλιστὶ εἰς ὕψος τῆς δεκάτης ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος, ἀγνοῶν ἄλλως ὡς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἡμέλησαν νὰ μάθωσι (πρᾶγμα ἐν τούτοις εὐκόλον), ὅτι συγγραφεὺς σύγχρονος τοῦ Ἀμυίου, ὁ Πέτρος Σαλιὰ (Salia), ἄγαν ὑποδεέστερος ἀναμφιβόλως τοῦ περιφανοῦς μεταφραστοῦ τοῦ Πλουτάρχου, ἐποίησε μετάφρασιν τοῦ Ἡροδότου γαλλιστὶ, ἐν ἣ μεταφράζει τὰ κυριώτερα χωρία ἀρκετὰ πιστῶς· οἱ τῇ βιβλίῳ ταύτῃ δ' ἐντυξόμενοι, εὐρήσουσιν ὅτι οἱ τῶν χρόνων τούτων γαλλικὴ γλῶσσά ἐστι δύσκολος ἔστιν ἔτε τοῖς ἀναγνώσταις τῆς σήμερον· ἀλλ' ἐκ τοῦ παραδείγματος τούτου καταδεικνύεται ὅτι κατὰ τὰς αὐτὰς ἐποχὰς τῆς μιᾶς ἐκάστης ἀναπτύξεως αὐτῶν, ἢ τε γαλλικὴ γλῶσσα καὶ ἢ ἑλληνικὴ ἔχουσι μεταξύ αὐτῶν ὁμοιότητα, ἐξ ἧν δύνανται οἱ μεταφρασταὶ νὰ ἐπιφεληθῶσιν ἐγκαίρως, ὃ, ἅπαξ παρελθὼν οὐκ ἐπανερχεται πλέον. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ πιστεύω ὅτι τὸν μὲν Ἡρόδοτον ὤφειλε μεταφράσαι ὁ Ἀμυῖος, τὸν δὲ Θουκυδίδην ὁ Βαλζάκ, οὗ γενομένου, ἀνεύρισκέ τις ἀν τότε φυσικῇ τινι ἀναλογίαν μεταξύ τοῦ ἀρχαίου συγγραφέως καὶ τοῦ τούτου μεταφραστοῦ.» (6)

Παρέθημεν ἐν ἐκτάσει τὺς ὄντως ὀρθοὺς τούτους λόγους, μέλλοντες νὰ ποιῶμεν λόγον περὶ τῶν πολυπληθῶν μεταφράσεων, οὐχὶ πλέον ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὴν γαλλικὴν, ἀλλ' ἐκ τῆς

6) *L' Art de traduire et les traducteurs francais d'Herodote, par Egger.*—Ἀπόσπασμα τῶν πράξεων τῆς ἐν Ἀμιένη τῷ 1867 συγκληθείσης ἐπιστημονικῆς συνόδου.

γαλλικῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Αἱ εὐφυεῖς αὐτὰ παρατηρήσεις τοῦ ἡμετέρου σοφοῦ ἐταῖρου εἰσὶν ὄντως τοσοῦτον ἀληθεῖς, ὡς καὶ ὄρθαι δι' ἀμφοτέρας τὰς γλώσσας, τὴν τε γαλλικὴν δὴλον ὅτι καὶ τὴν ἑλληνικὴν.

Ἐὰν οὐδὲν ἔστιν ὠφελιμώτερον καὶ ἀνάγκη νὰ προσθέσωμεν, κοινότερον τῶν μεταφράσεων, οὐδὲν ὅμως ἔστιν ἐξ ἑτέρου δυσχερέστερον καὶ σπανιώτερον καλῆς μετάφρασεως. Αἱ μεταφράσεις εἰσὶν εἰρηνικῆς καὶ κατὰ τῆς ἐθνικῆς ἐπί ἐτέρου, οὐτινος εὐαρεστεῖται νῆκυλοῦσθαι τὴν ἀνάπτυξιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος· αἱ μεταφράσεις εἰσὶν, ἵνα εἴπωμεν κατὰ τὸν κ. Μαρμιε, ἐν τῷ λόγῳ, ἐν ἐξεφώνησιν κατὰ τὴν ἐνίδρυσιν αὐτοῦ ἐν τῇ γαλλικῇ Ἀκαδημίᾳ, πνευματικαὶ κατακτήσεις, ὧν οὐδεμία ἄλλη χώρα ἐποίησε τοσαύτας ὡς ἡ Γαλλία. Πᾶσα ἐν τούτοις μετάφρασις ἐστὶ δύσκολος ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γαλλικῇ γλώσσῃ, τῇ τοσοῦτον ἀκριβεῖ καὶ τῇ ὀλίγον διατεθειμένη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ξένων γλωσσῶν· ὑπάρχουσιν ὄντως γλώσσαι, καὶ τοιαῦται εἰσὶν αἱ ἔχουσαι τὸ προνόμιον τοῦ συνθέτειν λέξεις καὶ αἰτινῆς εἰσὶν εὐχερέστεραι ἢ ἄλλαι ἐν ταῖς μεταφράσεσιν, ὡς μᾶλλον ἐλαστικαὶ καὶ εὐκαμπτοὶ, δυνάμεναι ταχύτερον ἀφομοιωθῆναι ταῖς ἄλλαις γλώσσαις. Κατὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ μάλιστα ἡ νεωτέρα ἔχει ἀπάσας τὰς ἰδιότητάς, ἵνα καταστῇ γλῶσσα ἐπιτυχῶν μεταφράσεων. Ἐνυπῆρχε πρὸς τούτοις αἰετοπε, ὡς παρατήρησεν ἡδὴ περὶ τὴν δεκάτην ἑκτὴν ἑκατονταετηρίδα ὁ Ἑβραῖος Στέφανος, μεταξύ τῆς γαλλικῆς καὶ ἑλληνικῆς γλώσσης θαυμασία ἀναλογία, φυλαττομένη ἐπὶ πλέον καὶ κατὰ τὴν δεκάτην ἐνάτην νῦν ἑκατονταετηρίδα, ἕνεκα παραδόξου καὶ ἀξιοπαρατηρήτου περιστασεως, ὅτι, τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης οὐσης τῆς μητρὸς τῆς ἡμετέρας γλώσσης καὶ φιλολογίας, ἡ νεωτέρα ἑλληνικὴ ἅμα τῇ ἐξεγέρσει καὶ τῇ ἀναγεννήσει τῆς φιλολογίας αὐτῆς, προσήλθεν, ἵνα ἀντλήσῃ νάματα ἐκ τῶν πηγῶν τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, ὡς ἀνεύρισκυσά πως ἐν αὐταῖς τὸ ἑλληνικόν

πνεῦμα εἰς τύπον γαλλικόν. Τῆς ἡμετέρας τοίνυν γλώσσης τῆς δεκάτης ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος ἀρμοζούσης θαυμασίως εἰς μετάφρασιν ἀρχαίων τινῶν ἑλλήνων συγγραφέων, δύναται τις νάποφανθῆ ἄνευ φόβου ὅτι ἐν τῇ νεοελληνικῇ, ὡς εὔρηται τανῦν, εὐκολον νά μεταφράσῃ τις ἀρμοδίως τοὺς κυριωτέρους ἡμῶν συγχρόνους συγγραφῆς, ὡς καὶ τοὺς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος καὶ ἴσως μάλιστα ἐν μεγίστῃ ἀκριβείᾳ καὶ τοὺς μεγάλους ποιητάς καὶ περιφανεῖς λογογράφους τῆς ἐποχῆς Λουδοβίκου ΙΔ', εἰ καὶ διὰ τούτους ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ φαίνεται μάλλον ἀρμόδιος.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἴδωμεν ὅποιοι οἱ κανόνες καλῆς μεταφράσεως καὶ ἐξετάσωμεν ἐν περιλήψει τὰ διάφορα συστήματα, καθ' ἃ εἰθίσται νῦν ποιεῖν τὰς μεταφράσεις.

Ἴνα ἡ καλὴ μετάφρασις τις, εἴδειται νά περιορίζηται εἰς τὸ νά μεταφέρῃ ἐκ τῆς μιᾶς εἰς τὴν ἄλλην γλώσσαν τοὺς σχηματισμοὺς τῶν φράσεων, τὰς ἐκφράσεις, αὐτὰς τὰς λέξεις τοῦ πρωτοτύπου συγγραφέως; Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ φιλολογικῆ τις μετάφρασις λέξιν πρὸς λέξιν, ἐν ἣ ἀναζητεῖ τις, ὅ καὶ λίαν ἐπίπονον νάνεῦρη, ὅσον οἶόν τε, ἰσοδύναμον πρὸς ἐκάστην τοῦ πρωτοτύπου λέξιν, ἦτον ἂν τὸ ἰδεῶδες καλῆς μεταφράσεως; κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο ὅπερ φαίνεται ὑπερισχόνον κατὰ τι καὶ πρὸς ὧραν, ἔχον μεταφράσεις ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ ἢ ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ, ὧν τὸ μόνον σφάλμα ἐστὶ τὸ ὅτι οὐκ ἐγράφησαν γαλλιστί καὶ ἐννοοῦνται μόνον ὑπὸ τῶν ἐχόντων βαθεῖαν γνῶσιν τῆς γλώσσης τοῦ πρωτοτύπου συγγραφέως; διὸ ἐστὶν ἀναμφισβήτητον ὅτι, ὅσάκις δύναται τις, προτιμήσῃ ἀναγνῶναι τὸν συγγραφέα ἐν πρωτοτύπῳ μάλλον ἢ ἐν μεταφράσει, ὅποιοῦ ἐνδιαφέροντος καὶ ἂν ἦ αὐτῆ.

Ἦρεται ὅμως πάλιν τούναντιον ὁ μεταφραστὴς ἀμελῶν τὰς ἐκφράσεις, τοὺς σχηματισμοὺς τῶν φράσεων, τὸ ὕφος ἐν ἐνὶ λόγῳ τοῦ πρωτοτύπου, νά μεταφέρῃ ἀπλῶς τὴν ἔννοιαν, μηδὲν φροντίζων περὶ τῶν λεπτομερειῶν, τροποποιῶν μάλιστα ἐστὶν ὅτε καὶ μεταβάλλων αὐτὰς, οὕτως ὡστε νά

καταντῶσιν ἀγνώριστοι, ἵνα μὴ προσβάλλῃ ποσῶς τὰς ἐννοίας καὶ κανόνας τοῦ δημοσίου, παρ' ᾧ μέλλει νά διαβιβάσῃ τὸν ξένον συγγραφέα; Ἡ μέθοδος αὕτη, ἡ συνειθιζομένη καὶ ὑποληπτομένη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος καὶ εἰς ἣν ὀφείλονται ἔργα τινὰ λίαν ἀξιόλογα, ὧν τὸ κυριώτερον ὅμως καὶ ἐστὶν ὅτι τὸ μόνον σφάλμα ἐστὶ τὸ ὅτι οὐκ εἰσὶ ποσῶς πρωτότυπα, κρινομένη σήμερον, εἰ καὶ ὀλίγον αὐστηρῶς, καταδικάζεται. Οὕτε δ' ἡ μὲν, οὔτε ἡ δὲ τῶν δύο τούτων μεθόδων; ἐστὶν ἐξ ὀλοκλήρου ἀξιοσύστατος, τῆς ἀληθείας, ὡς καὶ ἐν τοσοῦτοις ἄλλοις ἐγκειμένης μεταξὺ δύο ἄκρων. Μετάφρασις τις ἵνα ἡ ἀληθῶς καλὴ ὀφείλει νάποδίδῃ σύνμα τὸ πρωτότυπον ἔργον κατὰ τε τὴν συνάφειαν καὶ τὰς λεπτομερείας αὐτοῦ; ἀλλ' ἐνταῦθα δὴ ἐγκεῖται ὁ μέγας σκόπελος, δυσχερεστάτης οὔσης τῆς ἀντικαταστάσεως ἐκφράσεως τινος, δι' ἑτέρας ἰσοδυναμίας ἐτέρας γλώσσης, καθ' ὅτι ἐκφράσεις ἀπολύτως συνώνυμοι οὐκ ἐνυπάρχουσιν οὐχὶ μόνον ἐν δυοῖς διαφόροις γλώσσαις, ἀλλ' οὐδ' ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἐκάστη γλώσσει ἔχει τὸ ἴδιον αὐτῆς πνεῦμα, καὶ κατὰ ταύτην τὴν ἔννοιαν ἀνάγκη νά ἐννοήσωμεν τοὺς ἐπομένους, Καρόλων τῷ πέμπτῳ ἀποδιδόμενους, λόγους: «Ὁ ἄνθρωπος ὁ μίαν μόνην γλώσσαν ἐπιστάμενος, οὐκ ἐστὶν ἢ εἰς ἄνθρωπος, ὁ δύο ἴσος πρὸς δύο, ὁ τρεῖς πρὸς τρεῖς καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς».

Ἦτον ἂν καλὸν ἐν τούτοις, ἵνα οἱ τῶν καλῶν μεταφράσεων κανόνες καθιερωθῶσιν, ἐὰν μὴ γενικῶς, κατὰ τινὰς περιπτώσεις τούλαχιστον, ὡς, φέρ' εἰπεῖν, περὶ τῶν κυρίων ὀνομάτων, τῶν πόλεων, κ.τ.τ., δι' ἃ ὑπάρχει ἀληθὴς ἀναρχία. Μετὰ τὴν παρέκθεσιν δὲ ταύτην ἐπιληφθῶμεν τοῦ ἡμετέρου θέματος.

Αἱ πρῶται εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασεις χρονολογοῦνται ἀπὸ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, τῶν ἀρχαίων μὲν μεταφραζόντων, ἄτε τῆς τέχνης τοῦ μεταφράζειν ὅπως νεωτέρα οὔσης. Ὁ κ. Γίδελ ἐν τῇ περιέργῳ καὶ ἐνδιαφερούσῃ μελέτῃ αὐτοῦ, τῇ ὑπὸ τοῦ Πανακαδημαίου (Institut) στεφθείσῃ, περὶ τῶν

ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ μιμήσεων τῶν ἡμετέρων ἱπποτικῶν διηγήσεων ἀπὸ τῆς δωδεκάτης καὶ ἔπειτα ἑκατονταετηρίδος, κατέδειξε πρῶτος σχεδὸν τὰς περιέργους μιμήσεις τῶν ἡμετέρων τοῦ μεσαίωνα ποιημάτων. Παράδοξος μοῖρα τῶν κρατῶν καὶ τῶν λαῶν! λέγει ὁ κ. Γίδελ ἡ ἐπιβροχὴ καὶ ἐπενέργεια τῆς κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἡμέτερας φιλολογίας ἐγθάσεν ἄχρι τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Ὅμηρος παραχωρεῖ ἐν τῇ πατρίδι του τὴν θέσιν αὐτοῦ τῷ *Benoît de Sainte More*, τῷ *Roberto Wace*, τῷ *Χριστιανῷ de Troyes*, λησμονηθέντος σχεδὸν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ αὐτοῦ τοῦ διόματος τοῦ αἰοῦ τοῦ Ὀδυσσεῦς καὶ τοῦ πολέμου τῆς Τροίας. Πᾶσαι αἱ παραδόσεις διακόπτονται τῆς ἐμπνεύσεως δι' ἐρχομένης ἐκ Γαλλίας, τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐξευτελισμένη ὑπὸ τῶν ἐπηρεῶν τοῦ χρόνου, οὐ χροῦνται ἢ πρὸς μετάφρασιν ξένων συνθέσεων. ὅτε βλέπομεν ἑλληνικὸν περιβαλλόμενα φέρεμα τὸν *Vieux Chevalier*, τὸν *Roi Artus et ses paladins*, τὸν *Flore et Blanche fleur*, τὸν *Lancelot et Jauvanti* μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς γαλατικῆς, εἰ καὶ ἐξ ἀρχῆς φλαμανδικῆς, σατυρικῆς διηγήσεως τῆς ἐπιγραφομένης *le Roman de Renart*. (γ) Δὲν πρέπει ὅμως τις νά ἐκλάβῃ ταῦτα ὡς μετάφρασεις, ἀλλ' ὡς μιμήσεις ἀνεξαρτήτως καὶ μετὰ πολλῆς τέχνης γενομένας. Ἄλλ' ἄρχονται αἰεποτε διὰ τῶν μιμήσεων πρὶν ἢ ἐπιληφθῶσι τῶν μεταφράσεων καὶ οἱ Βυζαντινοὶ ἔβαινον πρὸς τὴν ἀπαίσιον ταύτην κατωφέρειαν, ὅτε ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β' κατὰ τὸ ἀποφράς ἔτος τοῦ 1453, ἀνεχάτισε τὴν πρόοδον τούτου, ἦν τῷ 1261, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν εἰς τὸ θρόνον,

γ) *Gidel, Études sur la littérature grecque moderne, imitations en grec de nos romans de chevalerie depuis le douzième siècle, ouvrage couronné, en 1864, par l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres, Paris, Imprimerie impériale, 1866.*

οἱ Παλαιολόγοι ἐδοκίμασαν νά σταματήσωσιν

Ἄπὸ τῆς ἀποφράδος ταύτης ἐποχῆς τοῦ 1453, ἀπὸ τὰ μέσα τῆς δεκάτης πέμπτῆς ἑκατονταετηρίδος, τοῦτ' ἐστὶ, μέχρι τῶν μέσων τῆς δεκάτης ὀγδόης, ἐπὶ τρεῖς περίπου αἰῶνας ἡ ἑλληνικὴ γλώσσα καὶ φιλολογία, ἐκδιωχθεῖσαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, κατέφυγον εἰς τὰς τῆς Δύσεως νήσους καὶ ἰδίως εἰς Βενετίαν, μὴ δίδουσαι ἢ ἀσθενῆ σημεῖα ζωῆς (δ). Τὸ τοῦ *Ερωτοκρίτου* ποίημα τοῦ Βικεντίου Κορνάρου, ἡ τῆς *Ερωφίλης* τραγωδία τοῦ Χορτάτη καὶ τινὰ ὑπομνήματα εἰς τὰς ὑπὸ τῶν Ἄλδων ἐν Βενετίᾳ γινόμενας ὠραίας ἐκδόσεις τῶν ἀριστουργημάτων τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, ἰδοὺ πᾶν ὅτι κατεδείκνυεν ἀπὸ καιρῶν εἰς καιρῶν ὅτι τὸ ἑλληνικὸν γένος ἐσώζετο καὶ δὲν κατεπνίγη ὑπὸ τῆς πλημμύρας τοῦ ἐπιδραμόντος ἔθνους (ε).

δ) Ἡ πρώτη εἰς τὴν δημόδιον ἑλληνικὴν γλώσσαν μετάφρασις συγχρόνων συγγραμμάτων, ἦν ἀναφέρει ὁ Α. Παπαδ. Βρετὸς ἐν τῷ περιέργῳ καὶ ἐνδιαφέροντι αὐτοῦ καταλόγῳ τῶν ἀπὸ τῆς δεκάτης πέμπτῆς ἑκατονταετηρίδος καὶ εἰτα τυπωθέντων ἑλληνικῶν βιβλίων, τῷ κατὰ τὸ 1854 ἐν Ἀθήναις ἐκδοθέντι, ἐστὶν ἡ τοῦ *Pastor fidò* τοῦ Γουαρίνη, ὅπερ ἔγαιρε μεγάλην φήμην κατὰ τὴν δεκάτην ἐβδόμην ἑκατονταετηρίδα ἐν Ἰταλίᾳ καὶ οὐ τινος ὁ πλήρης τίτλος τῆς ἑλληνικῆς μετάφράσεως ἐστὶν οὗτος, ὡς δίδωσιν αὐτὸν ὁ Βρετὸς:

«Παστὼρ Φίδος, ἦγον ποιμὴν πιστὸς, μεταγλωττισμένος ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸν παρὰ *Μιχαὴλ Σουμμάκη*. Ἑνετίσιν, ἀχνη. (1558) εἰς 8ον.»

ε) (Ἄγνοῶ τί διὰ τῶν λέξεων τούτων ἐννοεῖ ὁ φιλέλλην Γαλάτης, ἀλλὰ πιστεύω βεβαίως ὅτι δὲν θέλει νά εἴπῃ ὅτι ἡ μακρὰ καὶ ζοφερὰ ἄλλως ἐκείνη ἐποχὴ ὑπῆρξε στεῖρα διὰ τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν, διότι δὲν δύναται ποτὲ νά διαφύγῃ τὸ ἀκριβὲς ὄμμα τοῦ φιλέλληνος παρατηρητοῦ, οἷον τὸ

Ἡ ἐξέγερσις ἤρξατο καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Πύλη ἀπεράσισε νάνυψώση εἰς τὸ ἀξίωμα ὀσποδάρου τῆς Μολδαυίας καὶ Βλαχίας Ἑλληνίας μείναντας ἐν Κωνσταντινουπόλει μετὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς, ἢ ἐπανελθόντας ἐκ τῶν χωρῶν, εἰς αἰ. κατέφυγον· κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν ταύτην, περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης ὀγδόης· ἑκατονταετηρίδος, ἤρξατο ἡ ἀναζωογόνησις τῆς μελέτης τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης διὰ τῆς ἀνιδρύσεως σχολείων καὶ ἄλλων ἐκπαιδευτικῶν καταστημάτων, ἐφ' ὃ καὶ φυσικῶ τῷ λόγῳ, πρὶν ἢ γράψωσι πρωτότυπα ἔργα, ἐπρωθυμοποιούντο νὰ ποιήσωσι γνωστὰ τῶν ριστογραφήματα τῶν φιλολογικῶν τῆς Εὐρώπης, μεταξὺ τῶν ὁποίων διέλαμπε τότε ἡ τῆς Γαλλίας. Κατὰ τὸν Ρίζον Νερουλὸν (Ζ) πρῶτος ὁ ἐπιφανὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης Σαμουὴλ συνέλαβε τὴν ἐννοίαν τῆς μεταφράσεως τῶν κλασσικῶν συγγραμμάτων τῆς Ἑσπερίας, ὑπὸ τῶν συμβουλῶν τοῦ ὁποίου δρμώμενος ὁ ἡγεμὼν

τοῦ προσφιλοῦς Σαιντιλαίριου, ἡ ἀσθενὴς μὲν, ἀλλ' ἀδιάσπαστος σειρά τῶν δαδούχων ἐκείνων ἀνδρῶν, οἵτινες, καὶ περ βαρεῖαν φέροντες ἐπὶ τοῦ τραχύλου τὴν τῆς τυραννίας χεῖρα, δὲν ἔπαυον ὅμως γράφοντες καὶ διαδίδοντες τὰ ἔργα αὐτῶν πρὸς ἓνα καὶ μόνον, ὡς εἰς πολικὸν ἀγέρα, ἀποβλέποντες σκοπὸν, τὸν φωτισμὸν τοῦ πολυπαθοῦς γένους· ἐπιμάρτυρες τῶν λόγων μου, εἰ καὶ ἄσκοπον νὰ ἀναφέρω αὐτοῦς, Μελέτιος ὁ Πηγᾶς, Μάξιμος ὁ Μαργουίνιος, Νικάνδρος ὁ Νούκιος, Παχώμιος ὁ Ρουτάνος, Γεώργιος ὁ Κορέσσιος, Ἀντώνιος ὁ Ἐπαρχος, Δαμασκηνὸς ὁ Στουδίτης, Μελέτιος ὁ Συρίγου, Λεονάρδος ὁ Φιλαρᾶς, Θεόφιλος ὁ Κορυδαλλεὺς, Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος, οἱ Λειχοῦδαι, ὁ τῶν Ἱεροσολύμων Νεκτάριος, ὁ Μελέτιος, ὁ Δοσίθεος καὶ πολλοὶ ἄλλοι, πρὸς τὴν ἱερὰν χορείαν τῶν ὁποίων μετὰ σεβασμοῦ θάποβλέπη αἰετοπε πᾶς ἀληθὴς πατριώτης! Σημ. Γ. Κ. Υ.)

ζ) *Cours de litterature grecque moderne*. 6 59.

Νικόλαος Καρτζῆς μετέφρασεν ἑλληνιστὶ τὸ *Δοκίμιον ἐπὶ τῶν ἠθῶν καὶ τοῦ πνεύματος τῶν ἰθῶν*, καὶ τὸν *Αἰῶνα Λουδοβίκου τοῦ ΙΔ'*. τοῦ Βολταίρου καὶ τὴν *Ἱστορίαν τῆς συνομοσίας τῶν Ἰσπανῶν κατὰ τῆς Ἑσπερίας*. Ταῦτα δ' ἦταν καὶ αἱ πρῶται εἰς τὴν νεοελληνικὴν μεταφράσεις συγχρόνων συγγραμμάτων (η), ἐξ ὧν καθορᾶ τις ὅτι κατὰ τὴν δεκάτην ὀγδόην ἑκα-

η) (Ὅκ ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τὰς μεταφράσεις ταύτας τοῦ Καρτζῆ, ἵνα ἴδωμεν πότε αὐταὶ ἐδημοσιεύθησαν, ἀλλὰ φαίνεται, καθ' ὃ ἐκ γαλλικῆς τινος γραμματικῆς, ἣν ἐξέδωκεν αὐτός ἐν Βιέννῃ τῷ 1806, δύνανται τις συμπεράναι, ὅτι ἐξεδόθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν περίπου ταύτην, ἢ καὶ ὀλίγον πρότερον, ἐν ᾧ ἔχομεν μεταφράσεις ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ τοῦ Ἀντωνίου Κατηφόρη (Ἱστορία παλαιᾶς καὶ νέας Διαθήκης ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ μετὰ χαλκογραφικῶν καὶ ἐξηγήσεων ἐκ τῶν πατέρων Ἐνετίησι) καὶ τοῦ Ἀθανασίου Σκιαδᾶ (Βίος Πέτρου τοῦ Μεγάλου, αὐτοκράτορος τῆς Ρωσσίας, ἰταλιστὶ τὸ πρῶτον γραφεὶς ὑπὸ Κατηφόρη), πολὺ πρότερον, τῷ 1839 δημοσιευθείσας, τὸ *Ἑλληνικὸν Θέατρον*, τὸ ἐκ τῆς Λατινικῆς ὑπὸ τοῦ Νικολάου Μαυροκορδάτου μεταφρασθὲν καὶ τῷ 1758 καὶ 1760 ἐκδοθέν· πρὸς δὲ τούτοις ἐν ταῖς πρώταις ἑλληνικαῖς μεταφράσεσι δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν καὶ τὰς μεταφράσεις, αἱ ἐποιοῦν οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι λόγιοι τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας, οἵτινες πορευόμενοι εἰς Ῥώμην καὶ ἐκπαιδευόμενοι ἐν τοῖς ἐν αὐτῇ ὑπὸ τῶν Παπῶν τότε ἰδρυμένοις ἑλληνικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις, ἐγένοντο εἴτα δραπετίδαι τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας, προσπαθοῦντες νὰ διαδώσωσι τὰ ἑαυτῶν νάματα καὶ τοῖς ἑτέροις αὐτῶν συμπολίταις διὰ τῆς μεταφράσεως συγγραμμάτων τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας· τοιαῦτα δὲον νὰ ἀναφέρωμεν τὴν Ὀδηγίαν τοῦ Χίου Ἀνδρέα Ῥεντίου, (Ὀδηγία τῶν ἀμαρτωλῶν τοῦ πατρὸς Ἀλουσίου τοῦ Γρανάτα, μεταγλωττισμένη εἰς Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν, διὰ μέσου τοῦ πατρὸς Ἀνδρέου τοῦ Ῥεντίου τοῦ Χίου, ἐκ τῆς συν-

τονταετηρίδα ἢ γαλλικὴ γραμματολογία παρέσχεν, ὡς καὶ κατὰ τὸν δωδέκατον αἰῶνα, τὰ στοιχεῖα τῆς ἐξέγερσεως ταύτης τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς φιλολογίας. Βραδύτερον δὲ εἰς τὸν περὶ τὸν ἡγεμόνα Κωνσταντῖνον Μουρούζην λογίον, Θωμᾶς ὁ Ῥοδίος, μετέφρασεν ἐν πεζῷ τραγωδίας τινὰς τοῦ Με-

τροφίας τοῦ Ἰησοῦ. *in Roma della stampa della s. congr. de propog. Fide. in MDCXXVIII*) καὶ τὴν τοῦ Ἰωάννου Καρυοφύλλου μεταφράσιν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας τοῦ Βελλαρμίνου, τῷ 1631 ἐν Ῥώμῃ ἐκδοθείσαν, καὶ τινὰ ἕτερα ἀνωνύμως ἐκδοθέντα. Πρὸς δὲ, ἀνάγκη νὰ ἀναφέρωμεν ὡς πρώτας μεταφράσεις, κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν τίθησιν αὐτὰς ὁ μαρκήσιος Σαιντιλαίριος, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ πολυμαθοῦς Γεωργίου Ζαβίρα ἐκ τοῦ οὐγγρικοῦ καὶ τοῦ γερμανικοῦ ἐξελληνισθέντα, καὶ ἄπερ, καθ' ὅσον οἶδα, εἰσι ταῦτα:

Ἱατρικαὶ παραινήσεις, μεταφρασθεῖσαι ἐκ τοῦ Οὐγγρικοῦ. Ἐν Πέστη, 1787.

Ἱερά Ἱστορία, ἐκ τοῦ γερμανικοῦ μεταφρασθεῖσα. Ἐν Πέστη 1787.

Δημητρίου Καντεμπίρου, ἀξιωμακμόνευτα ἐν Βλαχίᾳ συμβεβηκότα, μεταφρασθέντα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ. Ἐν Βιέννῃ, 1795.

Ἐκτὸς τούτων ὁ Ζαβίρας ἐξελληνίσαστο πλείστα συγγράμματα ἐκ τῆς γερμανικῆς, γαλλικῆς, οὐγγρικῆς καὶ μάλιστα τῆς λατινικῆς, μήπω δημοσιευθέντα καὶ ὧν κατάλογον παρατίθησιν αὐτὸς αὐτός ὁ Ζαβίρας ἐν τῷ ἀθανάτῳ αὐτοῦ ἔργῳ «Νέα Ἑλλάς» καὶ ὁ κ. Σάθας ἐν τῷ ἐν τῷ φιλολογικῷ διαγωνισμῷ τοῦ 1867 βραβευθέντι ἔργῳ του: «Βιογραφίαι τῶν ἐν τοῖς γράμμασι διαλαμψάντων Ἑλλήνων» κτλ. Τούτοις δέον νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰς μεταφράσεις τοῦ Ῥήγα Φεραίου, οἷα ἢ τοῦ Νέου Ἀναχάρτιδος (Βιέννη 1797), ἢ τοῦ Σχολείου τῶν Ντελικάτων Ἐραστῶν (Βιέννη, 1790), ἢ τοῦ τοῦ Ἀββᾶ Μεταστασίου δράματος Τὰ Ὀλύμπια (Αὐτόθ. 1797), καὶ ἄλλας τινὰς. Σημ. Γ. Κ. Υ.)

ταστασίου (θ) καὶ ἐλεγείας τοῦ Ὀσιδίου. Μετὰ τούτων δὲ ὁ ἐκ Κερκύρας Εὐγένιος, ὁ γνωστότερος ὑπὸ τὸ ὄνομα Εὐγένιος Βούλγαρις, ὅς ἐνεκα τῶν ἐγκυκλοπαιδικῶν καὶ ποιικίλων αὐτοῦ γνώσεων καὶ τοῦ παγκοσμίου πνεύματός του ἐγκατατάσσεται μετὰ τῶν πρώτων λογίων τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἐπεχείρησε κατὰ τὴν ἐν Ῥωσσίᾳ παρὰ τῆ αὐτοκρατεῖρα Αἰκατερίνη διαμονὴν του νὰ μεταφράσῃ ἐμμέτρως τὴν Αἰνεΐδα τοῦ Βιργιλίου, ἐφ' ὃ καὶ ἐνησχολήθη ἐπὶ μακρὸν, θελήσας νὰ ποδώσῃ στίχον πρὸς στίχον ἐν ὁμηρικῷ ὅρει, ἥτις ὅμως θεωρεῖται γενικῶς κατωτέρα τῆς φήμης τοῦ συγγραφέως· ἐξεδόθη δὲ μετὰ μεγάλης πολυτελείας εἰς δύο τόμους εἰς φύλλον, κοσμηθεῖσα μάλιστα δι' ὠραίας τινὲς εἰκόνας τοῦ συγγραφέως.

Αἱ ἐκ τῆς λατινικῆς μεταφράσεις εἰσὶν ἀναφορικῶς σπάνιαι ἐν τῇ νεοελληνικῇ· οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες ὀλίγον γενικῶς σπουδάζουσι τὴν λατινικὴν, θεωροῦντες αὐτὴν ὡς γλῶσσαν τεθνηκυῖαν ἧς τινος ἢ φιλολογία παρήχθη καὶ ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τῆς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· ἐπιλαμβανόμεθα δ' ἐν ταῦθα νὰ ἀναφέρωμεν ἑτέραν ἔμμετρον μετάφρασιν τῆς Αἰνεΐδος ὑπὸ τοῦ Ἰακωβάκη Ρίζου Ῥαγκαβῆ, ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸ τῶν ἐκδοθεισῶν, τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ ἐμμέτρως μεταφράσαντος τραγωδίας τινὰς τοῦ Κορνηλίου

θ) (Ἐκτὸς τοῦ Θωμᾶ Ῥοδίου μετέφρασεν ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ τραγωδίας τινὰς τοῦ Πέτρου Μεταστασίου καὶ ὁ τοῦ Εὐγένιου τοῦ Βουλγάρως μαθητῆς, Γεώργιος Σουτσοῦ, ὅς καὶ ἐξέδωκεν Ἐνετίησι 1779 αὐτὰς ἐν τόμοις δύο. Καὶ ὁ πρωτομάρτυς τῆς ἑλληνικῆς ἐθνεγεραίας, ὁ Φεραῖος Ῥήγας, ὡς ἀνεφίραμεν ὀλίγον ἀνωτέρω, ἐποίησε μεταφράσιν τραγωδίας τινὲς τοῦ Μεταστασίου, ἣν ἐξέδωκεν ἐν Βιέννῃ σὺν τῇ *Βοσκοπούλᾳ τῶν Ἀλπεων*, ποιήματι τοῦ Μαρμοντέλ, καὶ σὺν ἑτέρῳ τινὶ ποιήματι τοῦ Γερμανοῦ Γεσνέρου ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Κορωνίου μεταφρασθέντι. Σημ. Γ. Κ. Υ.)

καὶ τοῦ Ῥακίνα καὶ ἰδίως τὴν Φαίδραν καὶ τὸν Κίρραρ.

Ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ὀ Εὐγενίου Βούλγαρις μετέφρασε πρὸς ἐτι νεοελληνιστὶ καὶ τὸ *Κεκραγάριον τοῦ ἀγίου Ἀθουαστίου*, ὃ περ ἐστὶ καὶ τὸ τελευταῖον ἔργον αὐτοῦ. (ι)

Δὲν θέλομεν νὰ κατατάξωμεν μετὰ τῶν ἐκ τῆς γαλλικῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεταφράσεων, ἀλλ' οὐ δυνάμεθα καὶ νὰ παραθεώμεν ἐν σιγῇ τὴν περίφημον μίμησιν, ἣν ἐποίησατο ὁ Ῥήγας (κ) τοῦ *Μασσαλιωτικοῦ ἔθρου*, ὅστις ἦν ταυτοχρόνως τὸ θούρειον ἄσμα καὶ ὁ ὕμνος τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν

ι) (Δέον ἐνταῦθα νὰναφέρωμεν καὶ τὴν σύγχρονον τούτου μετάφρασιν τοῦ *Antiquitas homerica*, ed. J. Terpestra ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου ἐν Μόσχᾳ τυπωθεῖσαν (αἱ καθ' Ὀμηρον Ἀρχαιοτῆτες καὶ αἱ Κερκυραϊκαὶ Ἀρχαιολογίαι ἐκ τῆς Λατινίδος ἐπὶ τὴν ἑλληνίδα φωνὴν ἀντιμετακληθεῖσαι ὑπὸ Ε. Α. τοῦ Β. Ἐν Μόσχᾳ πωδ').) Ὁ φιλόπονος πατριώτης ἐξεπόνησεν ἐκτὸς τούτων πλείστας ὕσας μεταφράσεις εἰς εἰκοσιπεντάδα περίπου ἀριθμουμένας. Σημ. Γ. Κ. Υ.)

κ) Ὁ Ῥίζος Νερουλὸς λέγει, περὶ τοῦ ὕμνου τούτου τὸν λόγον ποιούμενος :

« Δὲν ἠκούοντο ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, ἢ οἱ ὕμνοι τοῦ Ῥήγα ἔλοι οἱ νέοι ἐπανελάμβανον αὐτοὺς ἐν ταῖς συναναστροφαῖς αὐτῶν, ἐν τοῖς συμποσίοις των, τὸν μὲν χειμῶνα παρὰ τῇ γωνίᾳ τῆς ἐστίας, τὸ δὲ θέρος ὑπὸ τὴν σκιάν των ἐλαιῶν καὶ των πλατάνων, διαφεύγοντας τὰ ὄντα των βαρβάρων καὶ ἐν αὐτῇ δὴ τῇ πρωτεύουσῃ. Ἐγὼ αὐτὸς, εὐρισκόμενος ἔστιν ὅτε ἐν συναναστροφαῖς Τούρκων ὑπουργῶν, ἤκουον νὰ διατάττωσι τοῖς μουσικοῖς νὰ ψάλλωσι τὸ *Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων*. Ἡ μελωδία τοῦ ἔθρου τούτου τοσοῦτον ἤρρεσκε τοῖς Τούρκοις, ὥστε ἐγίνωσκον ἐκ στήθους τὰς πρώτας λέξεις, χωρὶς νὰ ἔχωσι τὴν περιέργειαν νὰ μάθωσι τί σημαίνουσιν. » *Cours de littérature grecque moderne*, σελ. 49.

ὑποδούλων Ἑλλήνων ἢ μίμησις αὕτη ἢ μᾶλλον ἢ ἐφαρμογὴ αὕτη τῆς *Μασσαλιώτιδος* ἐν ταῖς ἰδέαις τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἐστὶ λίαν ἐνδιαφέρουσα, ὥστε οὐ δυνάμεθα παρελθεῖν ἐν σιγῇ. Δύναται τις δὲ καταπεισθῆναι περὶ τούτου παραβάλλων τὴν μετάφρασιν τῶν δύο πρώτων στροφῶν, ἣν ἐποίησεν ὁ Ῥίζος Νερουλὸς ἐν τῷ περὶ νεοελληνικῆς φιλολογίας συγγράμματι αὐτοῦ, πρὸς τὰς δύο πρώτας στροφὰς τῆς *Μασσαλιώτιδος*. (λ) (Ἀκολουθεῖ).

λ) (Ἐνταῦθα παρατίθηναι ὁ φιλέλληνας συγγραφεὺς τὴν ὑπὸ τοῦ Νερουλοῦ μετάφρασιν τῶν δύο στροφῶν ἀντὶ τούτου ὅμως εὐλογώτερον κρίνομεν ἐν τῇδε τῇ μεταφράσει τὴν παράθεσιν τῆς πρώτης στροφῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθρου πρὸς τὴν πρώτην στροφὴν τῆς *Μασσαλιώτιδος* :

Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων,
ὁ καιρὸς τῆς δόξης ἤλθεν·
ἀς φανώμεν ἄξιοι ἐκείνων
ποῦ μᾶς δῶσαν τὴν ἀρχήν.
Ἄς πατήσωμεν ἀνδρείως
τὸν ζυγὸν τῆς τυραννίδος,
ἐκδικήσωμεν πατρίδος
κάθε δνειδος αἰσχρὸν.

Τὰ ὄπλα ἀς λάβωμεν,
παῖδες Ἑλλήνων ἄγωμεν,
ποταμηδὸν ἐγθρῶν τὸ αἶμα
ἀς τρέξῃ πρὸ ποδῶν.

Ἴδου καὶ ἡ τῆς *Μασσαλιώτιδος* πρώτη στροφή ἐξελληνισμένη : « Ἐμπρὸς τέκνα τῆς πατρίδος, ἀνέτειλεν ἡ ἡμέρα τῆς δόξης ! ἡ αἱματηρὰ σημαία τῆς τυραννίδος ὑψώθη καθ' ὕμῶν. Ἀκούετε εἰς τὰς πεδιάδας τοῦ ἀγρίου αὐτοῦ στρατιώτας μυκωμένους ; Ἐρχονται καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἀγκάλαις μας νὰ σφάζωσι τοὺς υἱοὺς μας, τὰς συζύγους μας ! Συμπολιταί, εἰς τὰ ὄπλα ! πυκνώσατε τὰς φάλαγγας σας ! Βαδίσωμεν, αἶμα ἀκάθαρτον ἀς ποτίσῃ τοὺς αὐλακὰς μας ! » Προφανῆς οὖν ἡ μίμησις. Σημ. Γ. Κ. Υ.)

βάθος στενῆς φάραγγος, ἀνοικτῆς πρὸς δυσμάς. Πρὸς τὴν διεύθυνσιν ταύτην τὸ βλέμμα εἰσδύει εἰς τὴν ἀνατολικὴν κλιτὸν ἀλύσεως λόφον· περὶ δὲ βλέπει τις ἄρη πλήρη κρυπτομεριῶν, παντὸς εἴδους κωνοφόρων, δρυῶν καὶ πευκῶν. Τὰ πάντα εἶναι χλοηφάρα, ἐκτὸς τῶν ὑπομελαιῶν στεγῶν τῶν οἰκιῶν, αἵτινες στηρίζονται ἐπὶ ἐρυθρῶν στύλων καὶ δεικνύουσι τῇδε κακίαις τὰ κινητὰ διαφράγματα των ἐκ λευκοῦ χάρτου. Βαθυεῖδες λελαξευμένοι ἐν τῷ γρανίτη χρησιμεύουσιν ὡς δρόμοι. Περὶ τῶν οἰκιῶν κηποι κατέρχονται κλιμακῶδον, μικρὰ δὲ βεῖθρα διαυγῆς ὕδατος ἀποτελοῦσι μικροὺς καταρράκτας. Μικραὶ δρυὲς, μικραὶ ἐλάται, μικραὶ κέδροι σαλευόμεναι, διασπόμεναι, στρεβλοῦμεναι κατὰ τὴν καλαισθησίαν τῆς χώρας, σκιάζουσι τὰς οἰκίας ταύτας. Μικραὶ γέφυραι, συνιστάμεναι εἰς ἓνα μόνον λίθον, ζευγνύουσι τοὺς τεχνητοὺς χειμάρρους. Ἡ τοῦ καλοῦ αἰσθητικῆς εἶναι ἀμφισβητήσιμος καὶ τὸ σχέδιον ἔχει τι τὸ παιδικόν· ὑπάρχει πλὴν φαντασία καὶ αἱ διαστάσεις εἰσὶν ἀρμονικαί. Ἐὰν ἐκ τοῦ ἐξώστου βίβης τὸ βλέμμα εἰς ἓνα τῶν κήπων τούτων, θὰ σοὶ ἐμποιήσῃ ἐντύπωσιν ἄλλοις. Ἄλλ' ἰδοὺ διέρχεται νεανίς, ἥτις εἶναι ὑψηλοτέρα τῆς ἀρχαίας ταύτης κέδρου. Αὕτη εἶναι ἀθυρμάτιον, ἀλλὰ δρομολόγησον ὅτι εἶναι Ὀελεκτικόν.

Ὁ δῆμαρχος ὤρισε πρὸς κατοικίαν ἡμῶν τὸ καλλίτερον μέρος τοῦ ἀρίστου ξενοδοχείου, διατάξας ν' ἀποσυρθῇ ἐγγύς οἰογένεια. Ἀπεχθάνεται τις τὰς τοιαύτας τῆς ἀρχῆς διαταγὰς, ἀλλ' ἀφοῦ τὸ κακὸν ἐγένεν, ἐπωφελοῦμαι ὅπως καὶ οἱ λοιποὶ. Ἄλλως τε οἱ τῆς οἰκίας ἀποβληθέντες μειδιῶσιν ἡμῖν γλυκυθόμως. Τὸ ἡμέτερον τεῖοπωλεῖον ἢ μᾶλλον ξενοδοχεῖον σύγκειται ἀπὸ πολλὰς στέγας, διαίρουμένας ὑπὸ σύριγγος· περιπατῶν τις δ' ἐν αὐτῷ δύναται νὰ σπουδάσῃ τὸν κατ' οἶκον βίον τῶν Ἰαπώνων, ὧν πολλοὶ ἤλθον νὰ περιεργασθῶσιν ἡμᾶς. Εἰς τὴν ἄκραν τῆς σύριγγος συνέρχονται ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ λουτροῦ καὶ καλύπτονται ἀλληλοδιαδόχως ἀπὸ ὕδαρ θερμῶν ἢ ψυ-

χρῶν, μεθ' ὃ ἕκαστος ἀποσύρεται εἰς τὸ δωμάτιόν του, τὸ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον παντοχόθεν ἀνοικτόν.

Ἐκεῖ τρίβουσιν αὐτοὺς τυφλοὶ, ἢ τὸ ἔργον ἐκτελεῖ ἡ γυνή σου, ἂν ἔφερεις αὐτήν. Εἶδον χονδρὸν κύριον ἐξηπλωμένον ἐπὶ τῆς ψιάθου, καπνίζοντα καὶ ἀναγινώσκοντα ἢ σύζυγός του, ἐνοκλάζουσα παρ' αὐτῷ, ἐνησχολεῖτο ἐπὶ ὄλας ὥρας νὰ ἀπερᾷ τὰς ἰσχνὰς χεῖράς της εἰς τοὺς ὤμους τοῦ κυρίου. Ἡ θυγάτηρ των, νεανίς ἀρκοῦντως ὡραία, κομψῶς ἔχουσα τὴν κεφαλὴν κεκοσμημένην, ἔκρουεν ὄργανον ὁμοιάζον πρὸς βάρβιτον (λαούτον). Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰσῆρχοντο ἔρποντες οἱ ὑπὴρταὶ ὅπως παραθέσωσι τέτον καὶ ἀνανεώσωσι τὸν καπνὸν τοῦ εἰκογενειάρχου, ὅστις εἶναι, ὡς μοὶ λέγουσιν, ἐξοχον ὑποκείμενον τῆς Ἰέδου.

Ἐν ἐτέρῳ δωματίῳ οἱ ἡμέτεροι γυακουνίν, ἐνοκλάζοντες κυκλῆδον περὶ νεανίδων, ἄδουσι καὶ πίνουσι σακέ. Τὸ μαγεῖριον βρέθει γυναικῶν παρασκευαζουσῶν τὰ ἐδέσματα, ἐπιτηρουσῶν τὰς χύτρας καὶ κοπτοῦσῶν εἰς τεμάχια ἰχθὺς ζῶντας εἰσέτι· εἰσὶ δὲ εἰς ἄκραν καθαρὰ καὶ ἐνεργοῦσι μεθοδικῶς. Ἐνταῦθα οὐδὲν διαρραστὴ τὸν ὀφθαλμόν· ἄπαντες δὲ ἀδολεσχοῦσι καὶ γελῶσιν, εἰσὶν εὐθυμοὶ, ἀμέριμοι καὶ εὐπροσήγοροι. Ἐπειδὴ τὰ δωμάτια κείνται πλησιέστατα τὰ μὲν παρὰ τὰ δὲ καὶ μόνον ὑπὸ χαρτίνου διαφράγματος χωρίζονται ἢ εἰσὶν ὅλας ἀνοικτὰ, ὁ ὀφθαλμὸς εἰσδύει πανταχοῦ· βλέπει τις εἰς τὸ σκίφως κεφαλὰς καλῶς κοσμημένας, τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος καὶ τοὺς βραχίονας ἀνοικτοὺς, καὶ τῇδε κακεῖσε εἰσδύει ἀκτὶς ἡλίου, ἢ καὶ τότε ἡ ἀτμὸσφαιρα λάμπει ἢ ὁμοιάζει πρὸς χρυσὴν βροχὴν ἐν μέσῳ τοῦ σκότους. Παρέκει βλέπεις τὴν ἡμέραν καὶ εἰς τὸ βάθος δένδρα· μέρος καταρράκτου, διαβάτας οἵτινες ἀνέρχονται ἢ κατέρχονται τὰς ἐν τῷ βράχῳ λαξευθείσας βαθμίδας καὶ οἵτινες χάνονται εἰς τὴν χλόην ἢ εἰσέρχονται εἰς καλύδας.

(6 Αύγουστου). Μικρὸν πρὸ τῆς ἔκτης ἑωθινῆς ὥρας ἐκινούμεν. Ἐὰν ἐδύνατό τις νὰ ἐκτείνῃ τοὺς πόδας, οὐδὲν θὰ ἦτο ἀνετώτερον ἢ τὸ ὀδοιπορεῖν ἐπὶ κάγκου. Τὸ ἐγγώριον τοῦτο φορεῖον εἶναι κάλαθος ἀνοικτός, μακρὸς σχεδὸν τρεῖς πόδας καὶ ὑψηλὸς δύο· πρέπει δὲ ν' ἀφαιρέσῃ τις τὸ πάχος τοῦ χονδροῦ ἰνδοκαλάμου ἐξ οὗ ἀναρτᾶται. Ἡ στέγη ἀτελῶς σὲ προστατεύει κατὰ τοῦ ἡλίου, τόσον δὲ χαμηλὴ εἶναι, ὥστε ὑποχρεῖσαι νὰ κατακλιθῆς, ἐνῶ ἡ γειτνίασις τοῦ εἰς τὰ ἔμπροσθεν ἀχθοφόρου σ' ἀναγκάζει νὰ ἐπιπτύξῃς τοὺς πόδας. Ἄλλὰ τὰ πάντα πράττει τις· ἄλλως ἂν μὴ ἔλθῃ εἰς Ἰαπωνίαν, ὅπου τὰ πάντα ἄλλως ἔχουσιν ἢ ἐν τῷ λοιπῷ κόσμῳ.

Ἐξερχόμενοι τῆς Μιγιανσοίτας, διερχόμεθα τὴν φάραγγα καὶ, διηνεῶς βαίνοντες πρὸς βορρᾶν, διαβαίνομεν ὠραῖον δάσος. Μετὰ πορείαν δύο καὶ ἡμισείας ὥρων, ἔχομεν πρῶτον σταθμὸν εἰς τὸ χωρίον Σῆγκ-γκοκού-νὸ-χαρά, ὅθεν ἀναχωροῦμεν τὴν ἐνάτην καὶ ἡμισίαν ὥραν. Εἴχομεν καταλείψει τὴν σκιάν τοῦ δάσους καὶ ἤδη ὑπὸ καυστηρὸν ἡλιον ἀνερχόμεθα τὰ ὑψώματα τῆς τελευταίας ἀλύσεως ἣτις χωρίζει ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Φουτζιγιάμα. Ὁ χόρτος, ὑψηλὸς σχεδὸν ὅσον τὸ ἀνάστημα ἀνθρώπου, εἶναι λευκὸς ἐκ τοῦ ἐνὸς μέρους καὶ πράσινος ἐκ τοῦ ἐτέρου, ὅπερ δεικνύει τὰ ὄρη ἐν ταῦθα μὲν λευκόφαια, ἀλλαχού δὲ πράσινα, κατὰ τὸν ἀνεμον ὅστις πνέει. Ἡ ἀτραπὸς καθίσταται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀποκρημνος, ὅπισθεν δ' ἡμῶν, ὀλίγον πρὸς δυσμὰς, ἐκτείνεται μεταξὺ μονήρων ὄχθων σινδόνη μέλανος ὕδατος, ἣτοι ἡ βόρειος ἄκρα τῆς λίμνης Χακονέ. Τὴν ἐνδεκάτην ὥραν, ἐξεληθόντες τῆς ἀτραποῦ, ἀφικόμεθα εἰς τὴν κορυφὴν, μὲν εἰς ἔχουσιν ἐνταῦθα πλάτος ποδῶν τινῶν καὶ διευθύνουσαν τὰς ἀποκρημνοὺς κλιτύας τῆς πρὸς πεδιάδα κυματοειδῆ, κεκαλυμμένην ἀπὸ λειμῶνας, δειδροφυτείας, καλύβας, χωρία. Ὡραιότατη εἶναι ἡ χλόη, ἐμοιάζουσα πρὸς τὴν τῶν Ἄλπεων. Πρὸς τὸ ἄλλο μέρος τῆς πεδιάδος, πρὸς τὸ βορειοδυτικόν, εἰς ἀπόστασιν

τεσσάρων μέχρι πέντε μιλίων, ὑψοῦται διὰ μίας, 14000 πόδας ἕνω τῆς θαλάσσης, ὁ γίγας τῶν ἡφαιστειῶν, τὸ ἄγιον ὄρος τῆς αὐτοκρατορίας, τὸ Φουτζιγιάμα, ὅπερ ἀναπολεῖ τὴν Αἴτην ὄρωμένην ἐκ τῆς Ταορμίνας· μόνον αἱ πλευραὶ τοῦ ἔχουσιν ὀλιγώτερα σχίσματα, ὁ περιθολὸς τοῦ εἶναι ἥττον κεκλασμένος, ἐνεκα δὲ τοῦ ἐξαιρετικοῦ καύσωνος κατὰ τὸ θέρος τοῦτο ἐξέλιπε μέχρι τινὸς ἢ τὸ πλείστον τοῦ χρόνου καλύπτουσα αὐτὸ χιών.

Οἱ περιγητὰὶ ὀλισθαίνουσιν ἐπὶ τοῦ χόρτου, μετὰ τινα δὲ λεπτὰ κατέρχονται εἰς τὴν πεδιάδα, ὅπου εὐρίσκουσι τὰς γλυκείας εὐωδίας τοῦ ἔαρος, τὸν δροσερὸν καὶ ἐλαστικὸν ἀέρα τῶν Ἄλπεων.

Τὴν 4 ὥραν φθάνομεν εἰς τὸ χωρίον Γκοτέμπα καὶ καταλύομεν εἰς ὠραῖον τεῖτοπωλεῖον· ποιούμεν δὲ ἐκδρομὴν εἰς ἀγγλικὸν ἄλσος, ὅπου ἀφθονοῦσιν ἡ σκιὰ καὶ τὸ ὕδωρ. Μετ' ὀλίγον τὰ δένδρα γίνονται σπανιώτερα καὶ εἰσερχόμεθα εἰς τὴν στέππην ἣτις περιβάλλει τὴν βᾶσιν τοῦ ἡφαιστείου. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ χόρτου καὶ τῆς λάβας εὐρίσκεται τὸ Σουμπασίρη, ὅπου θὰ διανυκτερεύσωμεν· φθάνομεν δὲ τὴν ἔκτην καὶ ἡμισίαν ὥραν. Ἀπόστασις ἀπὸ Μιγιανσοίτας ἑπτὰ ῥίς ἢ δεκαεπτὰ καὶ ἡμισυ μίλια.

Ἡ ἡμέρα ἅπασα ἦν εὐχάριστος. Ὅταν ὀδοιπορῆ τις ἐπὶ κάγκου, θίγει, οὕτως εἰπεῖν, τὸ ἔδαφος. Κατὰ τὴν πρῶτην, ἐνῶ διερχόμεθα διὰ τῶν λειμῶνων, ὁ χόρτος, ὁ λειχὴν, τὰ ὄρμενα τῶν ἀνθέων ἐθώπευον τὰς παρειάς μου, τὰ βλέμματά μου εἰσέδουον εἰς μυστηριώδεις χώρας ἃς ὁ πεζὸς καταπατεῖ, ἀλλ' αἰτίνες διαφεύγουσι τὸ βλέμμα του. Ταῦτα ἦσαν δι' ἐμὲ ὡς ἀποκάλυψις. Ὁ ἥλιος ἔπαιζε μὲ τὰς σκιὰς τῶν φύλλων καὶ τὰ ποάρια. Παρετήρουν τὰς μελίσσας, τὰς χρυσαλλίδας, μύρια ἐντομα ὀλισθαίνοντα λαθραῖως εἰς τοὺς κάλυκας τῶν ἀνθέων· καὶ τί ἀνθέων! — μεγάλων κυανοχρόων φυσίγγων ἐπιχαρίτως κεκλιμένων ἐπὶ γιγαντιαίων ὀθονῶν (γαρουφαλλίων), λειριῶν ἀναπεπταμένων ἐπὶ θόλου

χόρτων μακρῶν καὶ λεπτῶν. Τὰ πάντα μειδιῶσιν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἡ βλάστησις, οἱ ἀνθρώποι. Ἴδε τοὺς πτωχοὺς, οἵτινες σὲ φέρουσι! — δὲν παύουσι γελῶντες, ἀδολεσχούντες. Καὶ ὁμῶς ἰδρῶς διαθρέχει τὰ χαλκόχρσα σώματά των. Εἰς διάστημα δύο ἢ τριῶν λεπτῶν φέρουσι τὸ φορεῖον ἐπὶ τοῦ ἐτέρου ὤμου, ὅπερ γίνεται ἐντὸς δευτερολέπτου, ἕκαστος δ' ἡμῶν ἔχει τέσσαρας κοιλῆς, ἐργαζομένους ἐκ διαδοχῆς. Εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη οἱ ὄντες ἐλεύθεροι βοηθοῦσι τοὺς συντρόφους τῶν θέτοντες τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν φερόντων τὸ φορεῖον. Ἀπὸ δέκα εἰς δέκα λεπτὰ ἀλλάσσουσιν, ἀφοῦ προηγουμένως πολλὰς ποιήσωσιν ὑποκλίσεις καὶ εὐγενεῖας μεταξὺ των, λ. χ. «Ἡ εὐγενεῖα σας πρέπει νὰ ἐκουράσθῃτε. — Διόλου, ἡ εὐγενεῖα σας ἀπατάσθῃ,» καὶ ἐκ νέου γελῶσι καὶ ἀδολεσχούσιν.

(7 Αύγουστου). Οἱ Εὐρωπαῖοι, οἱ ἔχοντες τὴν ἀπαιτουμένην ἄδειαν, συνοδεῖαν καὶ φυλακὴν, ἐκ τοῦ μέρους τούτου, τοῦ χωρίου Σουμπασίρη ἢ δι' ἀτραποῦ δυτικώτερον τῆς Χακονέ ἀνέρχονται εἰς Φουτζιγιάμαν. Κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους πληθὺς ἐγγωρίων προσκυνητῶν ἔρχονται πανταχόθεν, κυρίως ἀπὸ Γιοσίδαν. Πέραν τοῦ Σουμπασίρη ἄρχεται τὸ μυστηριώδες ἔδαφος, τὸ ὀλίγον γνωστὸν τοῖς λευκοῖς· ἐκεῖ δὲ, πρὸς τὰ βορειοανατολικά τοῦ ἡφαιστείου, κεῖται ἡ πόλις Γιοσίδα, περίφημος διὰ τὸν σιντοϊκὸν ναόν της, διὰ τὴν ἀγιότητα τοῦ τόπου, διὰ τὴν θαυμασίαν πληθὺν τῶν προσκυνητῶν, οἵτινες ἔρχονται χάριν εὐλαθείας τὴν Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον, πρὶν ἢ μετὰ τὴν ἀνάβασιν εἰς τὸ ἄγιον ὄρος. Αὐτοῦ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ὀδοιπορίας μου· ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ Φουτζιγιάμα θὰ φωτισθῶ ἐκ τῶν ἐκθέσεων τῶν συνοδοιπόρων μου· ἄλλως δὲ ἠξούρω ὅτι ἡ εὐχαρίστησις δὲν εἶναι ἀνταξία τοῦ κόπου. Ἀτραπὸς καλῶς διατηρημένη καὶ διηρημένη εἰς ὀκτὼ σταθμοὺς, ἐν οἷς δύναται τις νὰ διέλθῃ τὴν νύκτα εἰς μικρὰς πλεκτάς καλύβας, φέρει εἰς τὰ χεῖλη τοῦ

ἐσθεσμένου κρατῆρος. Ἐὰν, κατ' ἐξαιρέσιν, ἦναι αἰθρία, ἔχεις ὑπ' ὄψιν μακρὰν ἀπόστασιν, ἀλλὰ τὰ ὀρώμενα δὲν παρέχουσιν ἐνδιαφέρον. Τὸ μέγα θέλητρον τῶν ἐν τοῖς Ἄλπεσι μερῶν, ὀριζμένων ἐξ ἀνωτάτου ὕψους, συνίσταται, ὡς νομίζω, μᾶλλον ἐν τῇ ποικιλίᾳ ἢ ἐν τῇ ἐκτάσει τοῦ πανοράματος. Καταπεφοβισμένος εἰσδύεις εἰς τὰς φάραγγας τῶν περὶ σὲ ὑψηλῶν ὄρεων, ἀνέρχου εἰς τοὺς βράχους καὶ μετράς διὰ τοῦ βλέμματός τὰς ἀβύσσους· ἔπειτα δὲ, ὅπως ἀναπάσης τοὺς ὀφθαλμοὺς, διευθύνεις αὐτοὺς πρὸς τὴν πεδιάδα ἣτις, δι' ὀπτική ἀπάτης, ὑψώνει τὰς κορυφὰς καὶ δεικνύει τὸν ὀρίζοντα ἴσον πρὸς τὸ μέρος εἰς ὃ εὐρίσκεισαι. Ἐν Φουτζιγιάμα δὲν ὑπάρχουσι βράχη καὶ ὄρη ὑψηλὰ, διότι τὰ ὑπάρχοντα μὲν ἀνέρχονται εἰς ὕψος τριῶν χιλιάδων ποδῶν. Ἡ χώρα, ἐκ τοῦ κρατῆρος παρατηρουμένη, φαίνεται ὡς φύλλον χάρτου ρυτιδωμένου, πρασίνου, φέροντος γραμμὰς καὶ μέρη λευκά. Ταῦτα δ' εἰσὶν ἡ Ἰέδος, ἡ Ἰοκοχάμα καὶ αἱ ἀναρίθμητοι πόλεις, κωμοπόλεις καὶ πολίχναι τοῦ Κουάντο (συμπλέγματος ὀκτὼ ἐπαρχιῶν, ὅπερ κατὰ γράμμα σημαίνει· τὸ ἀνατολικὸν τοῦ φραγμοῦ).

Ἦν ἡ πρώτη καταναλώθη εἰς παρασκευὰς πρὸς ἀνάβασιν τοῦ ὄρους καὶ τὴν δευτέραν ὥραν ἐξεκίνησαν οἱ φίλοι μου, ἐγὼ δὲ, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀνεκτιμήτου Κ. Κέμπερμαν, τοῦ μόνου ἐξ ἡμῶν ὅστις ἔχει τὸ δῶρον τοῦ ὀμιλεῖν, ἵππεύω ὅπως εἰσδύσω εἰς τὰς ἀγνώστους γαίας. Ὁ ἥλιος εἶναι ἀπηνῆς καὶ ἡ χώρα μονότονος· ἀκολουθοῦμεν δὲ φάραγγα, βαθεῖαν τοῦ ἐδάφους ῥωγμῆν. Ἐξεληθόντες ταύτης εὐρισκόμεθα ἀπέναντι λίμνης, ἔχοντες πρὸς τ' ἀριστερὰ (βορειοανατολικῶς) τὸ ἡφαιστειον· Φθάσαντας εἰς τὴν ὄχθην ἐπιλοξήνησεν ἡμᾶς ἐπὶ τινα λεπτὰ ὁ δῆμαρχος τῆς Γιαμανονάκας, μικροῦ χωρίου φιλαρέστως ἰσταμένου μεταξὺ τῆς κλιτύος σιδένδρου λόφου καὶ τῆς λίμνης. Ἡ ἀριστερὴ ἡμῶν ἔθηκεν εἰς κίνησιν τοὺς κατοίκους, πανταχόθεν δὲ συρρέουσιν οὗτοι καὶ θεωροῦσιν ἡμᾶς μετὰ καταπλήξεως καὶ σιωπηλῶς, μεθ' ὃ γελῶ-

σιν επιχαρίτως και φαιδρῶς, και τυγχάνομεν καλῆς ὑποδοχῆς. Εὐχάριστον εἶναι τὸ τέλος τῆς ἡμέρας, τὸ δὲ Φουτζιγιάμα προστατεύει ἡμᾶς διὰ τῶν γιγαντιαίων σκιῶν του. Τὴν πέμπτην και ἡμίσειαν ὥραν, ἀφοῦ διήλθομεν πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ μεγάλου ναοῦ, φθάνομεν εἰς τὰ πρώτα οἰκήματα τῆς Γιοσιδάς, ὅπου ὑποδέχεται ἡμᾶς ὁ δῆμαρχος, ὅστις μᾶς ὁδηγεῖ εἰς μικρὸν ναόν, οὗ προηγείται μέγα ξενοδοχεῖον, ἐν ᾧ ἐκράτησε δι' ἡμᾶς δωμάτια.

Ἀπόστασις ἀπὸ Σουμπασίρη εἰς ρίε ἢ δεκαπέντε μίλλια.

(7 — 10 Αὐγούστου). Ἡ Γιοσιδά κείται ἐπὶ τῆς κλιτύος παραρτήματος τοῦ Φουτζιγιάμα, ἡ δὲ μεγάλη ὁδὸς κατέρχεται κατ' εὐθείαν γραμμὴν. Ρύαξ, ἀποτελῶν τῆδε κακίστη μικροῦ καταρράκτας, διατέμνει αὐτὴν, οἱ δὲ οἰκίσκοι μὲ τὰς πλατείας δροφὰς και τοὺς χονδρῶς λίθους ἀνακαλοῦσιν εἰς τὴν μνήμην τὰς ἐαρινὰς καλύβας τῶν ἡμετέρων Ἀλπεων. Νομίζει τις ὅτι εὐρίσκεται εἰς Ἐλβετίαν ἢ Τυρόλον. Πρὸς τὰ ὀπίσω, εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς ὁδοῦ, ὑψοῦται ὁ κολοσσαεὺς κῶνος τοῦ ἡφαιστείου ἄνω τῶν ἱερῶν δασῶν ἕτινα καλύπτουσι τὰ πέριξ ὑψώματα, πρὸς ἀνατολὰς δὲ, μακρὰν, ὑπάρχει θαλάσσιος βραχιδῶν ὄρειων, φεράγγων και ἐξοχῶν χλοηφόρων.

Ὁ ναὸς — ξενοδοχεῖον, ἐν ᾧ διαμένομεν, εἶναι μέγα κτίριον περιέχον πολλὰ δωμάτια κεχωρισμένα, ὅπως πανταχοῦ, ὑπὸ κινητῶν διαφραγμάτων ἔχει δὲ εἰς τὰ ἔμπροσθεν μεγάλην αὐλὴν και εἰς τὴν ἑτέραν πλευρὰν κήπον. Ἐκ τοῦ δωματίου μου, ὅπερ κείται παρὰ τῷ ναῷ, δύναμαι νὰ ἴδω, διὰ τῶν ἡμιανοιγμένων πλαισίων, πᾶν ὅ,τι συμβαίνει ἐν τῷ εὐρεῖ τούτῳ πανδοχεῖῳ. Βλέπω πολλοὺς προσκυνητὰς, ἄρχοντας τινὰς μετὰ τῆς ἀκολουθίας των και ἐν τοῖς δωματίοις τοῖς πλησίον τῆς μεγάλης αὐλῆς λεγεῶνα ὑπρετῶν και ἐνόπλων ἀνδρῶν φερόντων εἰς τὸν χιτῶνά των τὸ οἰκόσημον τοῦ δεσπότη. Πέραν τῆς αὐλῆς βλέπω δι-

ερχομένους προσκυνητὰς λευκὰ ἐνδεδυμένους και σείοντας κωδωνίσκους ἔρχονται δὲ ἐκ Φουτζιγιάμα. Ὁ κύριος τοῦ ξενοδοχείου, ὅστις συγχρόνως εἶναι και ἱερεὺς τοῦ μεγάλου ναοῦ, θέτει τὴν σφραγιδα του ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων αὐτῶν και οὕτω πιστοποιεῖ ὅτι ἀνέβησαν τὸ ἅγιον ὄρος. Τὰ ἐνδύματα ταῦτα μεταβιβάζονται ἀπὸ πατρὸς εἰς τὰ τέκνα και ἀποτελοῦσι πολύτιμα λείψνα.

Τὸ δωμάτιόν μου, εὐρεῖται αἴθουσα, βλέπει εἰς μικρὰν αὐλὴν και εἰς τὸ ἱερὸν, ὅπερ εἶναι τὸ θυιαστήριον μὲ λυχνίας, ἔχον ἐν τῷ μέσῳ τὸ ἱερὸν κάτοπτρον. Τέρατα και ἀγάλματα θεῶν δὲν ὑπάρχουσιν, ἀλλ' ἐπικρατοῦσιν εὐγενῆς ἀπλότης και πάνδημος σιγὴ εἰς τὰ μέρη ταῦτα τὰ καθιερωμένα εἰς ἀπόκρυφον ἰδέαν και ἀπηλλαγμένα τῶν ἐξωτερικῶν συμβόλων τοῦ βουδδισμοῦ. Ὁ συγκεχυμένος θόρυβος τῶν ἁδῶν, τοῦ μαγειρείου, τῶν δωματίων τῶν κατεχομένων ὑπὸ τῶν προσκυνητῶν, φθάνει ἐνταῦθα συγκερασμένος ἐκ τῆς ἀποστάσεως. Μαγικὰ και ἀνεξήγητα φῶτα πλανῶνται εἰς τὸ κενόν, ἐρπουσιν εἰς τὰ φατνώματα, εἰσδύουσι διὰ τῶν χερτίνων πλαισίων, ἀνταγίζουσιν ἐπὶ τοῦ ῥητινώδους ἐδάφους και γίνονται ἄφρατα εἰς τὸ βάθος τοῦ οἰκήματος. Ὅπως εἰς τὰ ξενοδοχεῖα τῆς Ἰταλίας ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ *Montaigne*, οἱ διαπρεπεῖς ἄνδρες ἀναρτῶσιν ἀναχωροῦντες τὰ οἰκόσημά των ἐξωγραφισμένα ἐπὶ ξύλου ἢ πανίου. Ὡσαύτως δὲ βλέπει τις εἰκόνας ἀφιερωμένας και παριστώσας τὸν δωρητὴν περιστοιχοῦμενον ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν του, τὸ Φουτζιγιάμα κεκαλυμμένον ἀπὸ χιόνος, ἀσθενεῖς ἀνακτῆσαντας τὴν υγείαν των, μαχητὰς τροπαιοῦχοις, ἄνδρας ἐκ θαύματος λυτρωθέντας ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ληστῶν. Τινὲς τῶν εἰκόνων τούτων φαίνονται ὅτι ἀνάγονται εἰς τὸν δέκατον ἐβδομον αἰῶνα, τὸ πολὺ τὸν δέκατον ἕκτον. Ἡ πρόοδος και ἡ παρακμὴ τῆς τέχνης, αἱ διαφοραὶ τῆς καλαισθησίας φαίνονται ἐν ταῖς εἰκόσι ταύταις, ὧν αἱ πλεῖστα εἰσὶ μὲν βα-

ναύσου ἐργασίας, ἀλλ' ἅπασαι προδίδουσι τὸ αἶσθημα τῆς φύσεως.

Ὁ ξενοδόχος, ὡς εἶδομεν, εἶναι ἱερεὺς ἢ μᾶλλον φύλαξ τοῦ ναοῦ, διότι, καθ' ἃ μὲ διαβεβαιούσιν, ἡ σιντοϊκὴ θρησκεία δὲν ἔχει ἱερατεῖον ὑπὸ τὴν κοινὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Οἱ νῦν κυβερνῶντες εἰσὶ συστηματικοὶ πολέμιοι τῆς βουδδικῆς θρησκείας, ἣν προσθεύει τὸ μέγιστον μέρος τοῦ λαοῦ. Τὰ δόγματα τοῦ σιντοϊσμοῦ σχεδὸν ἐλησημονήθησαν και μόνον οἱ σοφοὶ ἠξέουρουσιν αὐτά. Οἱ νῦν πολιτικοὶ οὐδόλως ἐνθυμοῦνται ταῦτα και προθύμως συγχέουσι πρὸς τὰ δόγματα τοῦ Κομφουκίου, ἕτινα πράγματι εἰσὶν ἠθικὰ παραγγέλματα. Γνωστὸν ὅτι ὁ μέγας Κινέζος φιλόσοφος, ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος τῶν μαθητῶν του περὶ ὑπάρξεως ἄλλου κόσμου, εἶπε: «Δὲν μετέβην ἐκεῖ» οὐδὲν οἶδα.» Τοιαύτη εἶναι ἡ θρησκεία τῶν νῦν συμβούλων τοῦ μικάδου και οὕτως ἐννοοῦσι τὸν σιντοϊσμόν, ὅν προστατεύουσι και ἐμμέσως ἐπιβάλλουσιν εἰς τὸν λαόν ὡς θρησκείαν τοῦ κράτους· ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ ἐρμηνεία αὕτη χρίζει ἐπικυρώσεως. Ὁ σιντοϊσμός ἔτο βεβαίως ἡ ἀρχαία θρησκεία τῆς χώρας, ἀλλ' ὥρριε νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὸν βουδδισμόν ὅστις, ἐπισήμως εἰσαχθεὶς ἐν Κίνα κατὰ τὰ τέλη τοῦ πρώτου αἰῶνος, κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἕκτου εἰσέδυσε και κατέκτησε τὴν Ἰαπωνίαν. Ἡ ἀρχαία θρησκεία ἦν διὰ τὸν τύπον ἐπρέσθευον οἱ μικάδοι προσέλαβε δόγματα και ἔθιμα βουδδικά· ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς σοφοὺς, ἅπαντες ἦσαν βουδδισταί. Τοῦτο ἐξηγεῖ τὰς ταχέας προόδους τῆς θρησκείας τῆς εἰσαχθείσης ἐξ Ἰνδιῶν διὰ τῆς Κίνας και κατὰ τινὰς διατι τὰ δόγματα και ἡ λατρεία τῆς ἀρχαίας θρησκείας κατὰ πρῶτον μὲν περιέπεσαν εἰς ἀχρησίαν, ἔπειτα δὲ ἐλησημονήθησαν. Ὁ νῦν ἐπίσημος σιντοϊσμός εἶναι ἀπλῶς ἡ ἄρνησις πάσης θρησκείας και ἡ κατάργησις πάσης λατρείας· εἶναι ἡ καταστροφὴ τῶν βουδδικῶν ναῶν, ἣν ἐνεκαίνισαν ἤδη διὰ τῆς κατεδαφίσεως μεγάλου μέρους τοῦ περιφήμου ἱεροῦ τῆς Καμκουάρας και διὰ τῆς δημεύσεως τῶν κτημάτων τῶν ἱερῶν· ἀλλὰ

δὲν εἶναι προδήλως ἡ ἀρχαία θρησκεία τῆς αὐτοκρατορίας. Εἰς πολλοὺς ναοὺς αἱ δύο θρησκείαι ἐξασκοῦνται ταυτοχρόνως, εἰς ἄλλους, ὅπως τῆς Γιοσιδάς και τῶν περιχώρων, πολλαὶ βουδδικαὶ τελεταὶ, ἀρσεται τῷ λαῷ, εἰσῆχθησαν ἐν τινι μέτρῳ. Οὐδαμῶς τὰ δόγματα και αἱ τελεταὶ τῆς ἀρχαίας θρησκείας διατηρήθησαν πραγματικῶς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἀγνότητι των.

Ἐνταῦθα και πέριξ τῆς βίσεως τοῦ Φουτζιγιάμα προσθεύουσι τὴν ἀρχαίαν θρησκείαν τῆς χώρας, ἀλλὰ ἐξασκοῦσι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἤττον τὸν βουδδισμόν. Ὁ ἡμέτερος ἱερεὺς — ξενοδόχος κατὰ γὰρ εἰς οἴκου εὐγενεὺς, ἕνεκα δὲ τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας του, δὲν φέρει ὄπλα. Μετὰ μεσημβρίαν ἐκάστης ἡμέρας περιβάλλεται τὴν ἐπίσημον στολὴν του και μεταβαίνει εἰς τὸν μέγαν ναόν. Ἡ σύζυγός του, γυνὴ εἰσέτι ὡραία, ἀλλ' ἀναξιοπρεπῆς — φεῦ! καθ' ἐκάστην ἑσπέραν τὴν βλέπω ὀλίγον μεθυσμένην ἀπὸ σακῆ — αἱ δύο θυγατέρες του, αἵτινες ὑπηρετοῦσιν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον, και ὁ υἱός του, ἀξιέραστος δεκαπενταετῆς παῖς, ἀποτελοῦσι τὴν οἰκογένειαν. Ὁ νεαρός αὗτος σαμουράη φέρον τὰ δύο του ζιφῆ ἀγαπᾷ νὰ διέρχεται πρὸ ἡμῶν μὲ τὴν στολὴν εὐγενεὺς. Πρὸς τοὺς καλοὺς τρόπους, ἔχει και αἰσθήματα ὑψηλὰ, μικρὰ δὲ σκηνή, διαδραματισθεῖσα μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν συνοδοιπόρων μου, ἐποίησε κατὰ δὴλα ταῦτα. Εἰς τῶν συνοδοιπόρων ἠθέλησε ν' ἀποφέρῃ ὡς ἐνθύμιον μίαν τῶν ἀφιερωμένων εἰκόνων τοῦ δὲ ξενοδόχου στέρξαντος ἀντὶ χρημάτων, κατεβιβάσθη ἡ εἰκὼν και ἐδόθη εἰς τὸν ζητήσαντα· πλὴν ἕκαμα τὸν λογαριασμόν ἀνευ τοῦ νέου σαμουράη, ὅστις ἤρξατο ὀλολύζων. «Δὲν ἔχεις, ἔλεγεν εἰς τὸν πατέρα του, τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσῃς τὴν εἰκόνα ταύτην. Εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ ναοῦ, κόσμημα τῆς οἰκίας μας, ὅπερ ἀνήκει εἰς τοὺς προγόνους ἡμῶν και ὅπερ ἀνήκει μὲν ἤδη εἰς σέ, ἀλλὰ μίαν ἡμέραν ἔσεται ἐμόν. Καὶ ν' ἀφήσῃς νὰ παραλάβωσιν αὐτὸ οἱ ξένοι! τί εἰσχος! ὀπίση λύπη!»

Καί εκλαίει πάλιν. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ εἰκὼν ἐτέθη εἰς τὴν θέσιν τῆς.

Ὁ μέγας ναὸς κεῖται εἰς ἀπόστασιν βημάτων τινῶν ἀπὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὴν ἄνω πόλιν, ἐν μέσῳ δάσους ἱεροῦ ἐκ κέδρων καὶ κρυπτομεριῶν τοῦλάχιστον ἑξ αἰώνων Μακρὰ δίοδος ἀποτελουμένη ἀπὸ τὰ σεβάσματα ταῦτα δένδρα καὶ ἀπὸ διπλῆν σειρὰν λιθίνων φανῶν ἔχει ἀπὸ τῆς μεγάλης ὁδοῦ εἰς τὴν θύραν τῆς εἰσόδου ἣτις εἶναι μεμονωμένη καὶ ἥς τὸ ἀνωφερὲς μέρος, δύο δοκοὶ ἐλαφρῶς κλίνουσαι, στηρίζεται ἐπὶ δύο ἄλλων δοκῶν ὀριζοντίως κειμένων τῆς μὲν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς. Ὁ πυλὼν οὗτος, σχεδὸν ἀπλοῦ καὶ ὁμολογουμένως ἄνευ χάριτος, διότι ὁμοιάζει πρὸς σταυρὸν, εὑρίσκεται εἰς ὅλους τοὺς σιντοῦκούς ναοὺς, δι' αὐτοῦ δὲ εἰσέρχεται τις εἰς αὐτὴν ἐπιμήκη καὶ τετράγωνον. Ἐν τῷ μέσῳ, ἀπέναντι τοῦ κυρίου ναοῦ, εἶναι δῶμα πέντε ἕως ἑξ πόδας ἄνω τοῦ ἐδάφους κεκαλυμμένον ἀπὸ βαρεῖαν στέγην ὁμοιάζουσαν πρὸς πῖλον, οὗ οἱ πλῆκται γύροι εἶναι ἀνεστραμμένοι. Ὀκρίβαντες, ἐστημένοι διὰ τὴν περίστασιν ταύτην καὶ προωρισμένοι διὰ τοὺς ἱερεῖς, συνδέουσι τὸ δῶμα πρὸς τὸν ναόν. Ἐν αὐτῷ εἰσέρχεται τις ἀναβαίνων κλίμακα, κατὰ μῆκος δὲ τῆς προσόψεως ὑπάρχει στοά. Ὁπισθεν τῆς στοᾶς πρόδομος ἄγει εἰς τὸ ἱερόν, ὅπερ εἶναι ὄρατόν εἰς τοὺς κοσμικοὺς καὶ ὅπερ περιέχει τὸ θυσιαστήριον μετὰ τῶν λυχνίων. Βαρεῖα στέγη φαίνεται ὅτι θὰ κατασυντρίψῃ τὸ οἰκοδόμημα. Τὰ διαζώματα εἰσὶ πλουσίως γεγλυμμένα καὶ διετῆρσαν ἔχνη χρυσώσεως. Ἐν τῇ αὐτῇ θαυμάζομεν τινὰ Ἴερος (σαλισμπούρια ἀδαμαντόφυλλος) σπανίας λαμπρότητος καὶ δεξαμενὴν ἐκ λίθου κεκαλυμμένην ὑπὸ στέγης καὶ ἔχουσαν παρ' αὐτῇ ὑδραγωγεῖον ἐξ ὀρειχάλκου, παριστῶν ὄφιν δράκοντα. Ἀπάσας τὰς ἡμέρας, μετὰ μεσημβρίαν, ἐπισκέφθημεν τὸν ναόν.

Τὴν παραμονὴν τῆς ἀνεχωρήσεώς μας μεγάλη ἐγένετο τελετή. Ἡ αὐτὴ ἐβριθελαοῦ. Ἐπὶ τοῦ ἀναβάθρου, ἐν ᾧ εἶχον στήσας μικρὸν θυσιαστήριον κεκοσμημένον δι-

ἀνόθεν καὶ φέρον τὸ μυστικὸν κάτοπτρον ἱερεὺς ἐνδεδυμένος εὐρεῖαν μεταξωτὴν ἐσθλήτα καὶ φέρων εἰς τὴν κεφαλὴν κράνος ἐφ' οὗ ὑπῆρχον δύο ξίφη, ἐξετέλεσε τὸν χορὸν τῶν ξιφῶν. Ἡ μάχη αὕτη εἶναι λυσοῶδης, διεξαγομένη κατ' ἀντιπάλου ἀοράτου ἀπὸ ἀμυντικῆς δὲ γίνεται ἐπιθετικῆ, ἔπειτα ὁ μαχόμενος ὀπισθοχωρεῖ, ἐπιστρέφει καὶ ἔρχεται ἐκ νέου κατὰ τοῦ δαίμονος, ὅστις ἤδη ἠττήθη πλέον. Ἡ σκηνὴ τῆς μάχης, τὸ δῶμα, κατέχει τὸ πολὺ εἰκοσι τετραγωνικοὺς πόδας, ὁ δὲ μαχητὴς ἀναγκάζεται πολλάκις νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν θέσιν του. Τὰ πλήρη εὐγενείας κινήματά του βυθίζονται κατὰ τοὺς κλαυθμηροὺς ἤχους πλαγιάου, συνοδευομένου ὑπὸ τυμπάνου βραγχώδους. Οἱ μουσικοὶ εἰσὶ γέροντες καὶ παῖς, ἐνοκλάζοντες εἰς γωνίαν τοῦ ἀναβάθρου. Τέλος δὲ ὁ πολεμιστὴς ἀποσύρεται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ. Τὴν στιγμὴν ταύτην φαίνονται εἰς τὸ ὑψηλὸν μέρος τῆς κλίμακος ἑξ ἱερεῖς καὶ ῥίπτουσι μικρὰ χάλκινα νομίσματα εἰς τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία.

Ἱερεὺς φαίνεται ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τοῦ ναοῦ, ἔπειτα δὲ μεταβὰς ἐπὶ τῶν ὀκρίβαντων προχωρεῖ μεγαλοπρεπῶς πρὸς τὸ ἀνάβαθρον. Τὸ βῆμά του ὁμοιάζει πρὸς τραγικοῦ σῦρι δὲ τὸν πόδα καὶ ἴσταται ἐπ' ὀλίγον εἰς ἕκαστον βῆμα. Φέρει εἶδος φελονίου πλουσίως πεποικιλμένου καὶ τὸ σύνολον τῆς ἐνδυμασίας του ὁμοιάζει πρὸς τὴν τῶν ἱεραρχῶν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας. Τὴν κεφαλὴν του, ἣτις δὲν εἶναι ὅλη κεκαρμένη, διότι εἶναι σιντοῦτης καὶ ὄχι βουδδιστής, περιβάλλει ἐρυθρὰ ταινία, ἥς τὸ ἄκρον, ἔχον πολὺ ἄμυλον (κόλλαν), ἴσταται καὶ κυμαίνεται ἄνω τοῦ μετώπου κρατεῖ δὲ εἰς τὴν χεῖρα τόξον καὶ ἐπὶ τοῦ ὤμου, εἰς ζωστήρα, φερέτραν πλήρη βελῶν. Βαθεῖα ἐπικρατεῖ σιγὴ παρὰ τῷ λαῷ, μόνον δὲ τὸ μονότονον ἄσμα τοῦ τέττιγος ἀκούεται καὶ ὁ ἐλαφρὸς θόρυβος τῶν κέδρων, ὃς κινεῖ ἢ ἐσπερινὴ αὐρα. Χιλιάδες βλεμμάτων ἀκολουθοῦσι τὸν ἱερέα, οὐδεμίαν ὁμῶς συγκλίνουσι, οὐδὲν αἰσθητὸν εὐλαβεῖαι, συνκισθῆ-

σεως καὶ περιεργείας δὲν ζωογονεῖ τὰ πρόσωπα ταῦτα. Οἱ περὶ ἡμᾶς ἄνθρωποι φαίνεται ὅτι εὖρον ἐν ἡμῖν ἀντικείμενα μάλλον ἄξια τῆς προσοχῆς των καὶ βλέπουσιν ἡμᾶς μὲ ὕφος σχεδὸν περίφρονον. Δύο λευκοὶ εἰς τὸν ναόν τῆς Γιοσίδας! Ἐν ᾧ χρόνῳ ὁ ἱερεὺς εἰσέρχεται εἰς τὸ ἀνάβαθρον, ἄρχεται παιανίζουσα πάλιν ἡ μουσικὴ. Ὁ πλαγιάουλος παιανίζει λογασιδικὰ μέρη, προδήλως ἀρχαιότατα, τὸ δὲ τύμπανον μειτεῖται τὸν ὑπόκωφον θόρυβον μεμακρυσμένης θυέλλης. Ὁ ἱερεὺς, ἀφοῦ πολλάκις περιῆλθε τὸ ἀνάβαθρον, ὡς εἰ ἐβάδιζεν ἐπὶ κοθόρων, τὰ βλέμματα ἔχων ἐστραμμένα πρὸς τὸν οὐρανόν, κλίνει ταχέως, ὀπλίζει τὸ τόξον του, σκοπεύει τὸ κακὸν πνεῦμα ὅπερ ἀνεκάλυψεν, ἐκτοξεύει κατ' αὐτοῦ τέλος καὶ τὸ φονεύει. Εὐθὺς ὁ πλαγιάουλος παιανίζει νικητήρια. Ὁ ἱερεὺς ἐπαναλαμβάνει τὸν περίπατόν του, ἀνακαλύπτει καὶ ἔξοντόνει ἕτερον πνεῦμα καὶ ἡ μουσικὴ ἐκφράζει ἐκ νέου τὰς διαφόρους φάσεις τῆς μάχης. Τέλος ἀφοῦ ἀπήλλαξε τὴν Γιοσίδαν ἀπὸ πολλὰ τοιαῦτα κακοποιὰ ὄντα, ὁ ἱερεὺς ψάλλει, ῥίπτει κυάμους εἰς τὸν ἄερα, κλίνει πρὸ τοῦ κατόπτρου καὶ ἀποσύρεται.

Δὲν δύναμαι νὰ περιγράψω διὰ λόγων τὴν ἐκφρασὴν τῆς κινήσεως τῆς φυσιογνωμίας του, τὴν κλασσικὴν ὀραϊότητα τῆς παραστάσεώς του, τὸ κατὰπληκτικὸν ἀποτέλεσμα τῆς μουσικῆς, τὴν εὐγενῆ καὶ μυστηριώδη ὀσιότητα τοῦ τόπου. Ἡ παράστασις τοῦ ἱερουργούντος ἦν, ὡς εἶπον, κλασσικὴ, ὄχι μόνον ὑπὸ γενικὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ καὶ ἀκριβῶς ἀνεπὸλει εἰς τὴν μνήμην τοὺς γνωστοὺς τύπους τῶν Ἑλλήνων ἀνδριαντοποιῶν τῆς μεγάλης ἐποχῆς. Ἡ μετὰ τῆς ἀπὸ μιᾶς παραστάσεως εἰς ἄλλην ἔφερον, ἀπ' ἐναντίου, τὸν τύπον τῆς Ἰαπωνικῆς καλαισθησίας ἣσαν δὲ κινήσεις ἄτακτοι, ὄχι ἄνευ χάριτος, ὑπερβολικαὶ καὶ ὁμοιάζουσαι πρὸς μορφασμούς. Ὅτι αἱ τελεταὶ αὗται ἀνάγονται εἰς ἐποχὴν προγενεστέρην τοῦ χριστιανισμοῦ, οὐδεμίαν ἀμφιβολία, ἀπλοῦστατον δὲ καὶ ὅτι κινήσεις

τινὲς ρυθμικαὶ ἀπαντῶνται εἰς τὰ ξύλινα ἀνάγλυφα καὶ τὰς ἱεράς τῶν Ἰαπώνων εἰκόνας ἀλλὰ πῶς νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν κλασσικὴν ἀγνότητα τῶν παραστάσεων καὶ τὴν ἀδιαφιλονεικῆτον ἀναλογίαν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην, ἐνῶ εἰς τῆς χώρας τὰς τέχνας οὐδὲν εὐρίσκομεν ἔχοντος τοῦ αὐτοῦ χαρακτήρος; Εἶναι ἄρα γε τοῦτο τυχαῖον; Δὲν παραδέχομαι τὸν κοινὸν τοῦτον τρόπον τοῦ ἐξηγεῖν τὰ πράγματα ἅτινα δὲν ἐννοεῖ τις. Ἄρα γε ἡ ἑλληνικὴ τέχνη ἐν τῷ χρυσῷ αἰῶνι αὐτῆς ἢ μικρὸν κατόπιν εἰσέδυσεν εἰς τὴν ἀπωτάτην Ἀνατολήν; Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐλλείπουσιν ἱστορικὰ διδόμενα.

Μετὰ τὸν καταδιωγμὸν τῶν κακοποιῶν πνευμάτων οἱ ἱερεῖς ἐμφανίζονται ἐκ νέου εἰς τὸν οὐδὸν τοῦ ναοῦ ὅπως ῥίψωσι νομίσματα μικρὰ εἰς τὸν λαόν ἑνθαρρυνθέντες δὲ ἐκ τῆς στάσεως τῶν θεατῶν, ἀναβαίνουσαν θαρραλέως τὰς βαθμίδας καὶ ἀνταλλάσσομεν τὰς συνήθεις προσήσεις πρὸς τοὺς ἱερεῖς. Οὗτοι ὑποδέχονται ἡμᾶς μετ' ἄκρας εὐγενείας, δέχονται μετρίαν προφοράν καὶ, δόντες ἡμῖν κυλίνδρους τινὰς μικρῶν νομισμάτων, προσκαλοῦσι νὰ συμμεθέξωμεν εἰς τὴν διανομήν. Μετεβλήθημεν ἄρα εἰς ἱερεῖς καὶ ῥίπτομεν χρήματα εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας πιστῶν ὄτινες τρέχουσι, ὀπισθοδρομοῦσι, κατακυλινδουῦνται καὶ κυλίνονται οἱ μὲν ἐπὶ τῶν δὲ — σκηνὴ κωμικὴ καὶ ἥκιστα συμβιβασμένη πρὸς τὴν ἀγιότητα τοῦ τόπου! Ἄπαντες, καὶ αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς, γελῶσι σαρδόνιον γέλωτα μετὰ δὲ τῶν τελευταίων ἀναγνωρίζω τὸν μὲ δύο ξίφη πολεμιστὴν καὶ τὸν διώκτην τῶν πνευμάτων. Ἀφοῦ ἀπέβαλαν τὴν πανοπλίαν των, φαίνονται ἄκακοι καὶ ἀφελεῖς.

Μετὰ τὸ βέβηλον τοῦτο διάλειμμα, προβαίνουσι εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τῆς τελετῆς. Οἱ ἱερεῖς συνέρχονται εἰς τὸ ἱερόν καθήσαντες δὲ κύκλῳ ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου μεταδίδουσιν ὁ μὲν τῷ δὲ ἱερόν ἀγγεῖον. Τὸ ἐν αὐτῷ ὕγρον χέεται εἰς ὑποκρατήριον καὶ ἕκαστος πίνει κατὰ σειρὰν ψάλλουσι δ' ἐν χωρῷ, μεθ' ἧ ἀνίστανται,

διέρχονται τὴν αἴθουσαν, ὅπου ἀναλαμβάνουσι τὰ ὑποδήματά των, καὶ ἀποσύρονται. Φέρουσι χιτῶνας λευκοῦς, κυανοῦς ἢ ἐρυθροῦς, κατὰ τὸν βαθμὸν των ὁ λευκὸς σημεῖοι τὸν μεγαλύτερον βαθμὸν. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὑπάρχει ἡ κολληρισμένη ταινία ἢ ὁ μέλας ἐκ ναστοχάρτου σκοῦρος, ὃν φέρουσιν οἱ ἐξέχοντες ἄνδρες ὅταν παρουσιάζονται εἰς τὴν αὐλήν.

Ὁ ἥλιος δύνει ὀπισθεν τοῦ Φουτζιγιάμα, περιβάλλον διὰ τῶν βεγγαλικῶν φώτων τοῦ τὴν τριπλῆν ἢ τετραπλῆν αὐλαίαν τῶν ὀρέων, ἅτινα ὑψοῦνται πρὸς ἀνατολὰς, ἅτινα ὀλίγοι Εὐρωπαῖοι εἶδον καὶ ἅτινα θὰ διαβῶμεν αὐριον ἢ μεθαύριον. Ὁ αὐρανὸς εἶναι ἐρυθρὸς, ἀλλὰ νέφη κυανὰ αἰωροῦνται εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν. Τοιαῦτα τοῦ φωτὸς ἀποτελέσματα, καὶ ταῦτα σπανίως, μόνον εἰς Ἰοκοχάμαν εἶδον νομίζω δὲ ὅτι εὐρίσκομαι εἰς φαντασιώδη κόσμον, εἰς μαγικὰς χώρας, καὶ ἐπανευρίσκω μετ' ἡδονῆς, ἐν τῷ ὑπὸ μου, τὰς παραδόξους, μυστηριώδεις καὶ ποιητικὰς σκηνὰς τοῦ μεγάλου ναοῦ τῆς Γιοσιδάς.

(10 Αὐγούστου). Οἱ συνοδοιπόροι μου χθὲς ἐπανῆλθον ἐκ Φουτζιγιάμα ὑπέφερον δὲ πολὺ ἐκ τοῦ καύσωνος. Ἄπ' ἐναντίου, ἐδυνήθησαν νὰ διανυκτερεύσωσιν εἰς αὐτὰ τὰ ἄκρα τοῦ κρατῆρος, δεκατέσσαρας χιλιάδας πόδας ἄνω τοῦ Ὠκεανοῦ, καὶ ἐπιβεβαιώσιν τὴν κρίσιν τῶν πλείστων περιηγητῶν. Διέκριναν δὲ τὴν Ἰοκοχάμαν, τὴν Ἰέδον, μέγαν καὶ ζοφερὸν τάπητα μετ' λευκὰ σημεῖα καὶ ἄπειρον ὄριζοντα θαλάσσης. Νέφη δὲν ἐπέτρεψαν νὰ ἴδωσι πρὸς βορρᾶν.

Μικρὸν ἐσταθμεύσαμεν σήμερον ἄνεωρῆσαμεν δὲ τὴν δευτέραν μετὰ μεσημεριαν ὥραν, διευθυνθέντες πρὸς τὰ ἀνατολικά καὶ βορειοανατολικά. Ἐχοντες τὰ νῶτα ἐστραμμένα πρὸς τὸ Φουτζιγιάμα, εἰσδύομεν εἰς μεγάλην καὶ ὠραίαν κοιλάδα. Τὰ ὄρη ἅπαντα εἰσι γλοφῶρα, αἱ δὲ πλευραὶ εἰσι κεκοσμημένοι ὑπὸ σειρᾶς δένδρων. Εἰς

τὴν Ἰαπωνίαν τὸ αὐτὸ παρατηρεῖ τις πάντοτε· αἱ δὲ κορυφαὶ τῶν ὀρέων εἰσὶν ὄξειαι. Διερχόμεθα διὰ πολλῶν χωρίων καθαρῶν, εὐπρεπῶν καὶ προδήλως εὐημερούντων. Πανταχοῦ ἡ γῆ εἶναι πλουσίως καλλιεργημένη, εἰς δὲ τὴν στενὴν πεδιάδα ἧτις τῆδε κακεῖσε ἐλίσσεται εἰς τὰ ὄρη ὑπάρχουσι πολλοὶ ὄρυζῶνες καὶ πολλὰ συκαμινόδενδρα. Ἡ ὄδις, ἀπλῆ ἀτραπὸς ἐπιμελῶς διατηρουμένη, εἶναι ζωηρὰ, εἰς ἕκαστον δὲ βῆμα ἅπαντὰ τις προσκυντᾷ, βραδίζοντας καθ' ὁμάδας μικρὰς ἢ μεγάλας, λευκὰ ἐνδεδυμένους καὶ σιόντας κωδωνίσκους. Ὅταν ἐπαπειλῆται βροχῇ, θέτουσιν ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἀχυρίνου πῖλους των· τινὲς δὲ συνοδεύονται ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν των. Αἱ περιηγήτριαί εἰσι σπάνιαι, ἀλλὰ καὶ δὲν λείπουσιν ὀλιγωρῶς. Καθ' ἅπασαν τὴν ὁδὸν πολλαὶ θελκτικαὶ κρυπτομερίαι ἀπαντῶνται. Εἰς τὸ δεύτερον, π. χ., ρί, πλησίον μικροῦ τειοπωλείου, μικρὰ ἐκ λίθων κλίμαξ ἄγει εἰς τινὰ μνημεῖα σκιαζόμενα ὑπὸ κρυπτομεριῶν· ἀπωτέρω πλησίον τοῦ χωρίου Τοκοτσιμπα, ἱστάμεθα ὅπως ἴδωμεν ὠραῖον καταρράκτην. Κυριώτερον δὲ θέλητρον εἶναι ἡ πλουσία βλάσταισις.

Τὴν πέμπτην καὶ ἡμίσειαν ὥραν φθάνομεν εἰς Γιοσιδάμαν, μικρὰν πόλιν κειμένην εἰς τὸ κέντρον ἑνὸς τῶν μεγάλων διαμερισμάτων τῶν παραγόντων μέταξαν πανταχοῦ δὲ ὑπάρχουσι συκαμινόδενδρα. Ὁ ποταμὸς ῥεῖ ὀρητικῶς διὰ μέσου μικρῶν λειμῶνων γλοφῶρων καὶ παρακάμπτει, ἀφρίζων, βράχους κεκαλυμμένους ἀπὸ βρύα, χόρτον καὶ παντοειδῆ δένδρα. Ὅπισθεν ἡμῶν, μετὰ τὸ βουνῶν πρασίνων, φαίνεται ὁ κρατῆρ τοῦ Φουτζιγιάμα. Ἡ ἀφιξίς μας ἐκεῖ εἶναι συμβάν, διότι ἅπας ὁ λαὸς συνέρχεται, ἀλλ' εἰς ἀπόστασιν ἰκανὴν ἄλλως δὲ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχομεν σκηνήν. Τὰ νήπια κλαίουσιν, οἱ παῖδες κρύπτονται ὀπισθεν τῶν μητέρων των, αἱ νεάνιδες φεύγουσιν, οἱ ἄνδρες φαίνονται διατεθειμένοι νὰ φύγωσι καὶ μόνον αἱ κυραὶ φαίνονται γενναῖαι. Δι' αὐτῶν ἄρχονται αἱ διαπραγματεύσεις, μετ' ὧν ἅπαντες φαίνονται

καθηκουχάσαντες καὶ τῶν πρώτων στιγμῶν τῆς ἐκπλήξεως παρελθούτων, βλέπομεν τυσογνωμία; εἰλικρινεῖς, ἀφελεῖς καὶ ἐπιποθούσας νὰ μᾶς φανῶσι χρήσιμοι. Ἄδολοχοῦσι δὲ, γελῶσι, συνέρχονται περὶ τοὺς περιηγητὰς καὶ δὲν ἀφίνουσιν αὐτοὺς πλέον, ἀλλὰ πανταχοῦ τοὺς ἀκολουθοῦσιν—εἰς τὸ γεῦμα καὶ εἰς τὸ λουτρὸν, ἐκτὸς ἂν οἱ περιηγητὰς φανῶσι σκληροὶ καὶ κλεισῶσι τὰ χάρτινα διαφράγματα. Κυριῶς ἀγαπῶσι νὰ βλέπωσιν αὐτοὺς ἐνδεδυμένους· ἐνταῦθα δ' ὁ λόγος περὶ τοῦ ὄχλου καὶ ὄχι περὶ τῶν εὐγενῶν.

Εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς τετάρτου τῆς ὥρας ἀπὸ τῆς πόλεως, πλησίον τοῦ ποταμοῦ, οἱ νέοι συνοδοιπόροι μου εὐρον τόπον μονήρη καὶ ἀπέρχονται ὅπως λουσθῶσιν εἰς τὰ ψυχρὰ καὶ διαυγῆ ὕδατα· ἀφῆνης ὅμως ἐμφανίζεται ὄλος ὁ λαὸς—ἄνδρες, γυναῖκες, νεάνιδες καὶ παῖδια. Κατ' ἐξαιρέσειν, οἱ ἡμέτεροι *ιακουίντ*, οἵτινες ἀγαπῶσι τὰς διασκεδάσεις, ἦσαν ἄπόντες· ἐδέησεν ὅθεν ἐγὼ νὰ ἐπιτηρήσω τὴν δημοσίαν ἠθικὴν. Ἐροδιασθεῖς μετὰ μακρὸν ἰνδοκάλαμον, ἔστην ἐπὶ τοῦ στενοῦ προχώματος δι' οὗ καὶ μόνου εἰσέρχεται τις εἰς τὸ μέρος τοῦ λουτροῦ· καὶ ἀφῆκε μὲν νὰ διαβῶσιν οἱ ἄνδρες, ἀλλ' ἐδείχθη ἀπηνής πρὸς τὸ ὠραῖον φύλον. Μάτην! Ἐπὶ κινδύνῳ τοῦ νὰ κυλισθῶσιν εἰς τὸν ποταμὸν, αἱ κυραὶ ὑπερφάλαγγισαν τὴν θέσιν μου καὶ ἀναρριχῶνται εἰς τὸ ἀνωφερὲς μέρος τῆς προκυμίας, πολλαὶ φέρουσαι ἐπὶ τῆς ῥίχως τὰ βρέφη των. Τινὲς ἐπλησίασαν κατὰ μέτωπον ἦσαν δὲ πολλαὶ ὠραιόταται καὶ ἄπασαι καθαρῶταται. Μετὰ τοὺς μικροὺς πόδας των, τοὺς φέροντας μικρὰ ξυλίνα πέδιλα, τὰ ἐλαφρῶς ἐπτυγμένα γόνατά των, τὰς βραχιλίνας τεταμένους εἰς τὰ ἐμπρὸς καὶ τὰς χεῖρας ἐχούσας ὀπισθεν μετὰ χάριτος ὅπως μόνον οἱ ἄνθρωποι τῆς φυλῆς ταύτης κατορθοῦσι, τὴν κεφαλὴν γυμνὴν, ὀλίγον κλίνουσαν, μετὰ καταβαρύνουσι διὰ σειρᾶς λόγων μεμιγμένων μετὰ ἐπαγωγῶν μειδίμα καὶ μετὰ τοὺς μεγάλους μελάγχρους ὀφθαλμούς των μοι κέτοξέουσι βλέμματα ἱκετικὰ, πλήρη γλυ-

κότητος. Αἱ συστροφαὶ τῶν μελῶν ζημιούσιν ἴσως τὸ εὐχαρὶ τῶν παραστάσεων, ἀλλ' ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, τὸ ἀλλόκοτον εἶναι ἐν τῶν χαρακτηριστικῶν σημείων τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων. Καὶ ἐκεῖ εἰσέτι δύναμαι νὰ θαυμάσω τὸ δῶρον τῆς μιμήσεως καὶ τὴν εὐσυνείδητον ἀκρίβειαν τῶν ἰαπωνῶν τεχνιτῶν. Τὰ στοιχεῖα τῆς σκηνῆς ταύτης μυριάκις ἐπαναλαμβάνονται εἰς τὴν γλυπτικὴν, εἰς τοὺς ναστοχάρτας καὶ εἰς αὐτὰς τὰς χονδροειδεῖς εἰκόνας αἰτινες πωλοῦνται ἐνταῦθα ἀντ' ὀλίγων λεπτῶν. Βαρυθεῖς δὲ νὰ μάχωμαι, ἀφίνω ἀνοικτὴν τὴν δίοδον καὶ τὸ περίεργον πλῆθος ὄρα εἰς τὰ πρόσω, πλησιάζει ὅσον ἐδύνατο τοὺς λουομένους καὶ ἀπολαμβάνει τέλος μετ' ἀφάτου εὐφροσύνης τὸ ἀνῆκουστον, ἄλλόκοτον καὶ φαντασιώδες θέαμα πέντε ἀνθρώπων ὄλων λευκῶν.

Ἀπόστασις ἀπὸ Γιοσιδάς εἰς Γιοσιδάμαν τέσσαρα καὶ ἡμίση ρί, σχεδὸν δώδεκα μίλια.

(11 Αὐγούστου). Ἄνεωρῆσαμεν τὴν πέμπτην ὥραν, διευθυνόμενοι πρὸς ἀνατολὰς. Ἡ κοιλάς ἐλίσσεται μετὰ τὸν ὄρεων ὑψηλῶν τρεῖς ἕως τέσσαρας χιλιάδας πόδας. Ὅπισθεν ἡμῶν ἴσταται τὸ Φουτζιγιάμα ἐν ὄλῳ τῷ μεγαλειῷ τοῦ ἱστάμεθα δὲ ὀλίγον, εἰς ἀπόστασιν δύο μιλίων ἀπὸ τῆς Γιοσιδάς, πλησίον ναοῦ ὃν περιβάλλει ὠραῖον δάσος. Τὴν ὄγδον καὶ ἡμίσειαν ὥραν φθάνομεν εἰς τὴν μεγάλην καὶ ἀξίαν λόγου κοινόπολιν Σάρου Χάση· ἐνταῦθα δὲ διαβαίνομεν ποταμὸν βαθύν. Ἡ γέφυρα, οὕσα λίαν ὑψηλὴ, εἶναι ὠκοδομημένη ἰδιαζόντως, ἦτοι συνίσταται ἀπὸ δοκῶν, κειμέναις τὰς μὲν ἐπὶ τῶν δὲ ὀριζοντιῶς, ὥστε τὰ ἄκρα ἐκάστης προχωροῦσι βαθμυδῶν τὰ μὲν πρὸς τὰ δὲ ἄνω τοῦ ὕδατος. Εἶναι δ' αὕτη ἡ περίφημος γέφυρα τῶν *Πιθίκων* ἣν παριστῶσι πολλαὶ ἀναθηματικαὶ εἰκόνας τοῦ ναοῦ τῆς Γιοσιδάς.

Ἡ χώρα ἐξακολουθεῖ νὰ ᾖναι παιδρὰ, ἀλλὰ διατηρεῖ εἰσέτι τὸν χαρακτῆρα τῶν

ἄνω Ἄλπεων. Πολυάριθμοι μικροὶ ὄμιλοι προσκυνητῶν συναντῶσιν ἡμᾶς, ψάλλουσι δὲ καὶ κινουσι τοὺς κωδωνίσκους των, ἀλλ' οὐδὲν ἐν τῇ φυσιογνωμίᾳ των ἐμφαίνει ὅτι εἰσὶν εὐσεβεῖς. Κατὰ τὸν Κ. Κέμπερμαν αἱ χιλιάδες αὐταὶ τῶν προσκυνητῶν οὐδὲν ἄλλως μεταβαίνουσιν εἰς τὸ ἱερὸν ὄρος ἐξ αἰσθήματος θρησκευτικοῦ, ἀλλ' ἐκ παραδόσεως, ὡς εἰς φυσικὸν γυμνάσιον, ὡς εἰ προσεύχονται μηχανικῶς, ἢ δὲ κροσσὸν καὶ ἡ καρδιά οὐδὲν αἰσθάνονται. Δυνατὸν τοῦτο καὶ πλεον ἢ πιθανόν, ἂν κρίνη τις ἐκ τῆς ὄψεως τῶν ἀνθρώπων τούτων, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ βέβαιον. Πραγματικῶς δὲ τί περὶ αὐτοῦ ἠξεύρομεν τάχα; Ἐν Ἰαπωνίᾳ μόλις ἀπὸ τινῶν ἐτῶν εἰσὶ δεκτοὶ οἱ ξένοι καὶ τοῦτο εἰς πέντε ἢ ἕξ σημεῖα τῆς περιφερείας τῆς, τὴν δὲ γλῶσσάν τῆς μόλις ἤρχισαν νὰ σπουδάζωσι. Πῶς ν' ἀναγνώσῃ τις ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ λαοῦ; Πῶς νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν διατήρησιν ἀναριθμητῶν ναῶν ὑπαρχόντων καθ' ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν; Τίς ὠκοδόμησε τούτους, τίς ἐπρωκοδόμησε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦσαν πλουσίως; Προδήλως ὄχι ὁ λαός. Αἱ ἀνώτεροι τάξεις ἐνεφροῦντο ἄρα ὑπὸ θρησκευτικῶν αἰσθημάτων πῶς δὲ καὶ διὰ τίνων ἀναστατώσεων ἀπώλοντο ταῦτα; Ἰδοὺ προβλήματα πρὸς λύσιν.

Ἐραῖαι καὶ μεγάλαι πόλιναι διαδέχονται ἀλλήλας κατὰ βραχέα διαλείμματα, ἢ ζωηρότης δ' αὕτη ἀποτελεῖ ἐν τῶν κυριωτέρων θελημάτων τῆς χώρας. Ἐνταῦθα εὐρισκόμεθα εἰς τὰ ὑψηλότερα ὄρη τοῦ Κουάντο καὶ ὁμοῦ πανταχοῦ ὑπάρχουσι γεωργία, οἰκίαι, πανταχοῦ ἔχνη τῆς ἀνθρωπίνου ἐνεργείας καὶ ἀρχαιοτάτου πολιτισμοῦ. Τὰ χωρία περιστάσιν ἅπαντα τὴν αὐτὴν ὄψιν ἔβλαξεν διαυγῆς διέρχεται τὴν κυριωτέραν ὁδὸν καθ' ὅλην τὸ μήκος τῆς εἰς Ἰσὴν ἀπὸ τῶν οἰκιῶν ἀπόστασιν, εἰς πολλὰ δὲ μέρη περιβάλλεται ὑπὸ προχωμάτων πλήρων πελωρίων βλασμιῶν. Αἱ οἰκίαι εἰσὶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τεθωρημέναι, ὑπερδεικνύσαι ὅτι προσφάτως ἔτι τυρῶν ἢ πυρκαϊῶν ἢ σεισμῶν, αἱ τρεῖς αὐταὶ μαστι-

γες αἵτινες, ὅπως ἐπιδημία τινὲς, ἐνσκήπτουσιν ἐνταῦθα περιοδικῶς, ἐποίησαν φοβερὰν θραύσιν.

Εὐτυχῶς ἐὰν ἡ φύσις ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς ὀργῆς τῆς καταστρέφει τὰς οἰκοδομὰς εἰς ὀλίγα λεπτά, οἱ ἄνθρωποι ἠξεύρουσι ν' ἀνεγείρωσιν αὐτὰς εἰς ὀλίγας ἡμέρας. Ὁ δῆμαρχος καὶ οἱ δημοτικοὶ πάρεδροι, εἰδοποιηθέντες ὅτι μέλλομεν ν' ἀφικθῶμεν εἰς τὸ χωρίον, περιμένουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν ἔσοδον αὐτοῦ, ποιοῦσι τὰς ὑποκλίσεις των, προηγουμένως καὶ φθάντες εἰς τὸ ἄλλο ἄκρον τοῦ χωρίου καταλείπουσιν ἡμᾶς μετὰ τῶν αὐτῶν ὑποκλίσεων. Πανταχοῦ ὁ λαὸς μειδιᾷ ἡμῖν δίχως νὰ χαιρετίσῃ, ἀλλὰ ὑποκλίνει πρὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ἡμετέρων ἱακουνῶν, ὅστις, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς νῦν λειτουργίας του, ἐκπροσωπεῖ τὴν ἐξουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐρωτήσων ἐν Εὐρώπῃ τί ἐστὶν ὑπάλληλος περιβεβλημένος χαρακτηρῶν ἀντιπροσώπου! Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ καὶ ὁ ἔσχατος κουλὴ ἠξεύρει τοῦτο ἔπίσης ἠξεύρει ἀπὸ μνήμης τὸν κώδικα τῆς ἐθιμοταξίας, συμμορφοῦται πρὸ αὐτῶν πιστῶς καὶ τὸ αὐτὸ ἀναμένει δι' ἑαυτὸν καὶ παρὰ τῶν ἄλλων.

Εἰς Σάρου-Χάση καταλείπομεν τὴν μεγάλην κοιλάδα ἣν ἠκολουθήσαμεν ἀπὸ Γιοσίδας· χρησιμεύει δὲ ὡς κοίτη ποταμοῦ, ὅστις πηγάζων ἐκ μικρᾶς λίμνης τῆς Γιαμασινοκάτας, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Φουτζιγίμα, διευθύνεται κατὰ πρῶτον πρὸς βορρᾶν, ἀπὸ Γιοσίδας πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἀπὸ τοῦ Σάρου-Χάση πρὸς τὰ νοτιοανατολικά. Ἐὰν ὁ μέγας Ἰαπωνικὸς μου χάρτης ἦναι ἀκριβής, ὁ ποταμὸς οὗτος ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν πλησίον τοῦ χωρίου Ὄϊτου (μεταξὺ Φουτζισάβας καὶ Ὀδαβάας).

Ἀφίξις εἰς Τορισάβαν τὴν ἐνάτην καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀναχώρησις τὴν μίαν ὥραν.

Ἐνταῦθα οἱ περιηγητὰὶ εἰσδύουσιν εἰς δαίδαλον ὄρεων, μίαν τῶν ὠραιωτέρων ἀπόψεων ἅς ποτε εἶδον. Ἡ ὁδὸς, ἢ μᾶλλον ἢ ἀτραπὸς, ἀνέσχεται ἀπόκρημα ὕψη καὶ ἀκολουθεῖ τὴν κορυφὴν, ἐνίοτε δὲ τόσον

στενὴ εἶναι ὥστε μετὰ δυσκολίας διέρχεται εἰς μόνος ἄνθρωπος. Εἰς τινὰ μέρη ἂν ὄφειλον νὰ βαδίσω πεζῶς θὰ ἔκαμνον χρῆσιν τῶν χειρῶν ἀλλ' ἐπὶ τοῦ κάγκου εἰμὶ ἀσφαλτέστατος, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι πρέπει νὰ ἔχη τις μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς τὰ ἰγνῶα τῶν ἀχθοφόρων. Ἐπειδὴ ἀνά δύο ἢ τρία λεπτά ἀλλάσσομεν ὄμιον, ὁ ὀδοιπόρος βλέπει ἑαυτὸν κοσμάμενον ὅτε μὲν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς, ὅτε δὲ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ἀβύσσου καὶ ὁμοῦ πῶς νὰ φοβηθῇ ἀφοῦ βλέπει τοὺς ἀχθοφόρους ἀδολοχεοῦντας καὶ χαριεντιζομένους; Ἀμφοτέρωθεν τῆς κορυφῆς ὑπάρχουσι βάραθρα ἅτινα ἂν ὀλισθήσωσιν οἱ ἀχθοφόροι ἔσονται ὁ τάφος σου, κεκαλυμμένος ὁμοῦ ἀπὸ εὐώδεις θάμνους, ἀπὸ θυσάνους κολοσσαίων ἀνθέων, ἀπὸ λαμπρὰ φυτὰ ἅτινα ἡ φύσις, ὁ μέγας οὗτος κηπουρὸς, διέθηκε μετ' ἄκρας φιλοκαλίας καὶ καλαισθησίας. Ἄλλ' ἔχε τὸ θάρρος, ἂν δὲν καταλαβάνησαι ἀπὸ σκοτοδινίαισι, νὰ βίψῃς τὸ βλέμμα εἰς τὰς ἀβύσσους ταύτας καὶ ἔπειτα νὰ στρέψῃς αὐτὸ πρὸς τὰ ὑψώματα ταῦτα. Εἶναι πανόραμα ἐπ' ἀόριστον μεταβαλλόμενον· εἰς ὅλας δὲ τὰς διευθύνσεις ὑπάρχουσιν αὐλαὶ ὄρεων καὶ ἐμέτρησα ἕως δώδεκα σχέδια. Εἶναι ὁ ὠκεανὸς μαστιζόμενος ὑπὸ τῆς τρικυμίας, ἀίρνης καθιστάμενος ἀκίνητος καὶ στρωνόμενος ἀπὸ βλάστησιν. Ἡ μεγάλη ποικιλία τῶν ἀπόψεων ἐξηγεῖται ἐκ τῶν διαστάσεων, τῶν σχετικῶς μικρῶν, τῶν διαφόρων στοιχείων ἐξ ὧν αἱ ἀπόψεις ἀποτελοῦνται καὶ ἐκ τῆς ἑλλείψεως βήθους τῶν ὄρεων, ἅτινα, ὅντα λίαν στενὰ εἰς τὴν βάσιν των, ὑψοῦνται ἀποτόμως καὶ γίνονται ἕξῃ. Ἡ φύσις οὐδὲν ταπεινὸν παριστᾷ ἀπ' ἐναντίας εἶναι μεγαλοπρεπῆς καὶ χαρίεσσα ἐνταυτῷ· ἑνασμεῖζεται δὲ νὰ παραγγῆ ἀντικείμενα θέλοντα τὴν ὄρασιν καὶ διεγείροντα τὴν περιέργειάν σου.

Τὰ χωρία εἰσὶ πάντοτε πολυάριθμα, ἀλλὰ δὲν φαίνονται τόσον εὐημεροῦντα ὅσον ἑκείνα δι' ὧν διήλθομεν τὴν πρῶτην. Εἰς πολλὰ αὐτῶν ἄγεται πανήγυρις ἢ εορτὴ θρησκευτικῆ, ἥτοι ὑπάρχουσι πολλοὶ ἴσοι

κεκοσμημένοι δι' ἀνθέων, μικρῶν χαρτίων, ταινιῶν, εἰκόνων πανταχοῦ δ' ἀπαντῶσιν ὄμιλοι προσκυνητῶν.

Τὴν ἕκτην καὶ ἡμίσειαν ὥραν φθάνομεν εἰς Οὐγενοχάραν.

Ἀπόστασις ἀπὸ Γιαμούρας ἐννέα καὶ ἡμισυ μίλι, σχεδὸν εἰκοσιπέντε μίλλια.

(12 Αὐγούστου). Ἐχομεν βοσκήν καὶ ὀλίγον δροσερὰν ἀτμοσφαιραν, τὴν δὲ πέμπτην ὥραν ἐκκινούμεν διευθυνόμενοι πρὸς ἀνατολὰς· ἀφοῦ δὲ διέδημεν ἐπὶ πορθημίου ἀρκούντως πλατῶν ποταμῶν, ὁμοῦρον ἐκείνου ὅν ἠκολουθήσαμεν κατὰ τὰς δύο προλαβούσας ἡμέρας, ἀνερχόμεθα διὰ λίαν ἀποκρήμων ἀτραπῶν τὴν ὑψηλότεραν ἀροδοῦν — τὴν ὀρατὴν ἐξ Ἰέδου ἐν αἰθρᾷ — ἀλύσεως ἀποτελούσης τὸν περιβόλον τοῦ Φουτζιγίμα.

Ἀπὸ τῆς ἐνδεκάτης μέχρι τῆς τετάρτης ὥρας ἀναπαυόμεθα εἰς τὸ χωρίον Κομακίνο. Ὅτε καταλείπομεν τὸ τειοπωλεῖον, ἐν τῶν ὠραιωτέρων ἐξ ὧν εἶδον, οἱ κουλὴ ἐπὶ μεγάλῃ ζημίᾳ τῶν μελῶν ἡμῶν ἤρχισαν νὰ τρέχουσι, παιδικῆς χάριν, δρομοῖσι, καὶ εἰς διάστημα ἑλαττον τῆς ὥρας φέρουσιν ἡμᾶς εἰς Χατσότζη, ὅπου εἰσερχόμεθα ἐπισήμως τὴν πέμπτην ἑσπερινὴν ὥραν, ἐν τῷ μέσῳ τῆς συρροῆς ἀπείρου πλήθους.

Τὸ Χατσότζη εἶναι πόλις ἀξία λόγου διὰ τὸ ἐμπόριον τῶν μεταξωτῶν, οἱ δὲ κάτοικοι φαίνονται εὐημεροῦντες καὶ ἡ μεγάλη ὁδὸς διαπρέπει ἐπὶ τῇ καλλονῇ καὶ τῇ κομψότητι τῶν οἰκιῶν. Τὸ ξενοδοχεῖον, ἐν ᾧ καταλύομεν, εἶναι μέγα, εὐρὸν καὶ καθαρότατον, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐξαντληθέντων τῶν ἡμετέρων σπερματοκηρίων δειπνοῦμεν φωτιζόμενοι ὑπὸ Ἰαπωνικῶν λαμπάδων, κατασκευαζόμενων ὑπὸ φυτικοῦ κηροῦ καὶ ἀναδιδουσῶν περισσότερον καπνὸν ἢ φῶς. Ἰδὲ ἐντούτοις τὴν νεάνιδα ἐκείνην, τὴν νεοάν' ἀπομύττει αὐτὰς μετὰ τὴν καρφίδα ἥτις κρατεῖ τὴν μέλαιναν, μεταξωτὴν καὶ πλουσίαν κόμπην τῆς. Οἷα χάρις, οἷα εὐγένεια καὶ οἷα μετριοφροσύνη ἀληθῆς ἢ πλαστικὴ διὰ

τὴν περίστασιν ! Οἱ νεαροὶ συνοδοιπόροι μου μένουσιν ἐκστατικοί.

Κατὰ τὴν ὁδοιπρίαν ταύτην, ἥτις πλησιάζει εἰς τὴν τέρμα τῆς, κατέπληξεν ἡμᾶς ἡ τῶν ζώων σπάνις. Σχεδὸν δὲν εἶδομεν πτηνά· κύνες ὀλίγοι ἦσαν, ὡς καὶ ἵπποι, ἔλειπον δὲ βόες· τῆδε κακείσε ὑπῆρχον ὄρνιθες καὶ χοῖροι.

Ἀπόστασις ἀπὸ Οὐγενοχάρας εἰς Χατσότζη ἑπτὰ καὶ ἡμισίον μίλια.

(13 Αὐγούστου). Ἀναχωροῦμεν ὥραν ἕκτην καὶ ἐν τέταρτον. Ἡ μεγάλη ὁδὸς εἶναι εἰσέτι ἔρημος· ἀλλὰ χθές, πρὶν κατακλιθῶσιν, οἱ κάτοικοι ἐξέτειναν πρὸς ξήρανσιν τὰ μεγάλα ἐκ κιτρινοχρόου χάρτου ἀλεξιθρόχια τῶν, κεκοσμημένα με χονδρὰς μελαίνας ἐπιγραφάς. Ἐχομεν τὸν ἥλιον κατὰ πρόσωπον, πλὴν εἶναι εἰσέτι χαμηλὰ καὶ μεταβάλλει τὰ ἀλεξιθρόχια εἰς διαφανῆ φωτεινά σώματα καὶ ἡ πρωϊνὴ αὔρα κινεῖ αὐτὰ ὡς εἰ ὠρχοῦντο. Οὐδεὶς τοπιογράφος θὰ ἐτόλμα ἢ θὰ ἐδύνατο νὰ παραστήσῃ τ' ἀποτελέσματα τοῦ φωτός τὰ παραχθέντα ἐκ τῆς ταυτοχρόνου ἐνεργείας τῶν ἀμέσων καὶ τῶν μεταβιβαζομένων ἀκτίνων, τὰ χρυσαῖα χρώματα ἅτινα κυμαίνονται εἰς τὸ ἔδαφος καὶ ἔρπουσιν εἰς τὰ χαλκόχροα σκέλη τῶν φερόντων ἡμᾶς, καὶ λείκουσιν τὰ πεζοδρομία πρὸ τῶν οἰκιῶν, ὧν οἱ κάτοικοι κοιμῶνται εἰσέτι.

Ἀπὸ Γιοσίδας ἐβαίνομεν ἀδιαλείπτως πρὸς ἀνατολάς· ἐντεῦθεν δὲ τρεπόμεθα πρὸς δυσμάς.

Εἰσῆλθομεν εἰς τὴν πεδιάδα, ἀλλὰ πεδιάδα ἀνώμαλον, με πολλὰς εἰσοχάς, σκιαζομένην ἔνθεν μὲν ὑπὸ μεγαλοπρεπῶν δένδρων, ἔνθεν δὲ ὑπὸ πυκνῶν ἰνδικαλάμων. Διάδαλος μικρῶν ἀτραπῶν ἄγει εἰς πληθὺν ὠραίων καλυθῶν κατὰ γράμμα τεταμμένων ὑπὸ φύλλων. Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι δὲ ὅτι οἱ πολλοὶ θὰ ἠκολούθουν ἡμᾶς ἐκ τοῦ πλησίον, ἀνεχώρησα ἐκ Χατσότζι ὑπ' ἐνός μόνον συνοδευόμενος συνοδοιπόρου· ἀλλὰ

μετὰ τινῶν ὠρῶν πορείαν παρετρήσαμεν ὅτι εἴμεθα μόνον καὶ ὅτι ὁ Κ. βὰν δὲρ Χαῖβεν ἐτράπη ἄλλην ὁδόν. Ἐξακολουθοῦμεν λοιπὸν μόνον τὴν πορείαν, περιοριζόμενοι, ὅπως διαλεγόμεθα πρὸς τοὺς ἐγγωρίους, νὰ ποιῶμεν χρῆσιν τῆς γλώσσης τῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῶν χειρονομιῶν, καὶ ἀρκούμενοι εἰς τὰ ἐγγώρια αἰτία. Εἰς μεμονωμένον τεῖοπωλεῖον παρατηροῦμεν ξίφη κατὰ τεθειμένα, κατὰ τὴν ἐθιμοταξίαν, ἐπὶ τραπέζης τοῦ δωματίου τῆς εἰσόδου. Ἴδου λοιπὸν σαμουράη, ἄνδρες με δύο ξίφη, ὄντα ἐνδιαφέροντα καὶ διακρινόμενα κάλλιστα ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τοὺς ἰππότες τοῦ μεσαιῶνος, ἀλλ' ἅτινα ἔχουσι τὸ κακὸν ὅτι καταμελίζουν τοὺς χριστιανούς περιστάσεως τυχεύσης, προδήλως δὲ καταλληλοτέρᾳ τῆς νῦν δὲν ὑπάρχει. Ἐκαθήσαμεν πρὸ τῆς οἰκίας καὶ ὁ νεαρός φίλος μου ἐπωφελείται, ὡς πάντοτε, τὴν εὐκαιρίαν ἵνα λάβῃ ὑπὸ τῶν νεοῶν μάθημα τῆς ἰαπωνικῆς γλώσσης, ὅτε ἐπιφαίνονται οἱ τρεῖς εὐγενεῖς μας. Οὗτοι εἰσὶ τρεῖς εὐθυμοὶ καὶ ὑψηλοὶ νέοι, φέροντες πιλίκους μεταξωτοὺς κυανοχρόους με λευκὰς σειράς καὶ εἰς τὸν τοῦ αὐτοῦ χρώματος χιτῶνα τὰ οἰκόσημα τοῦ πρίγκιπος δὲν ὑπηρετοῦσι, τοῦ δαϊμίου, ὡς λέγουσιν αἱ νεάνιδες, αἵτινες ἄλλως σπεύδουσι νὰ τελειώσωσι τὸ μάθημα καὶ νὰ φύγωσιν, ἀφοῦ ἡμῶς προηγουμένως ἐνηγκαλίστησαν αὐτὰς ὁπωσοῦν ἀποτόμως οἱ τρεῖς ἰππότες. Οὗτοι τοὺς βραχίονας ἔχοντες συμπεπλεγμένους, παρατηροῦσιν ἡμᾶς με ὕψος αὐθαδες, περιπατοῦσι σιτηζόμενοι ὁ μὲν ἐπὶ τοῦ δὲ, διότι προδήλως ἔσπεισαν πολὺ σακὲς, πλησιάζουσιν ἀνεπιστήτως εἰς ἡμᾶς καὶ φαίνονται διατεθειμένοι κατὰ πρῶτον μὲν νὰ διαλεχθῶσιν, ἔπειτα δὲ νὰ ἐρίσωσι πρὸς ἡμᾶς. Βλέπω τὸν συνοδοιπόρον μου βυθίζοντα τὴν χεῖρα εἰς τὴν τῶν θυλακίων τῆς ἀναζυρίδος τοῦ γνωρίζω δὲ τί τὸ θυλάκιον περιέχει — τὸ φοβερὸν πολύκροτον ὅπερ εἶδον ὅτε ἀνεχωροῦμεν ἐξ Ἰοκοχάμας. Ἐὰν παρουσιασθῇ εἰς τοὺς τρεῖς κυρίους τούτου, θὰ προκαλέσῃ ῥῆξιν, ἥς ἡ ἐκβασίς δὲν εἶναι ἀμφί-

βολος· εὐτυχῶς ἡμῶς ἐπεμβαίνει ὁ οἰκοδεσπότης, ὅστις πλησιάζει τοὺς σαμουράη μετὰ πολλῶν ἐνδείξεων σεβασμοῦ, θορυπεῖ αὐτοὺς καὶ τέλος κατορθοῖ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν οἰκίαν. Κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην παρουσιάζονται μετὰ τὰ κάγκο οἱ ἡμέτεροι κουλή, εἰδοποιηθέντες ὑπὸ τοῦ φρονίμου ξενόδοχου· εὐθύς δ' ἀναβαίνομεν εἰς αὐτὰ καὶ ἀναχωροῦμεν δρομαίοι. Τὴν δεκάτην ὥραν φθάνομεν εἰς Τάναν, κειμένην εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ ὠραίου ποταμοῦ ὅστις μὲν λέγουσιν ὅτι εἶναι, ὅπως καὶ ὁ ἰαπωνικὸς χάρτης· μου σημειοῖ, ἐκεῖνος δὲν ἠκολουθήσαμεν ἀφοῦ ἐξήλθομεν τῆς λίμνης τῆς Γιαμνονάκας μέχρι τοῦ Σαρού Χασά. Διαβαίνομεν αὐτὸν ἐπὶ πορθείου καὶ εὐρίσκομεν ἐπὶ τῆς ἐτέρας ὄχθης μικρὰν λέμβον καὶ λεμβούχους, οἵτινες προτείνουσι νὰ ὀδηγήσωσιν ἡμᾶς εἰς Ἀτσούζη, ὅπου θὰ διανυκτερεύσωμεν. Ὁ πλοῦς ἦν ἄριστος καὶ συγκινητικός. Ὁ ποταμὸς εἶναι ἐνταῦθα ὀρηκτικὸς μεταξὺ δύο σειρῶν θάμνων. Πτηνὰ ὑδρόβια, ἰστάμενα ἐπὶ τῶν ὄχθων, παρατηροῦσιν ἡμᾶς ἀκίνητα καὶ με ὕψος ἡλίθιον· ἤδη δὲ καιρὸς νὰ ποιήσωμεν γρήσιν τοῦ περιφήμου πιλυκρότου. Ὁ συνοδοιπόρος μου βυθίζει τὴν χεῖρα εἰς τὸ θυλάκιον, ὅπερ κατέχει δι' αὐτὸν θέσιν ὀπλοστασίου, ἐξάγει τὸ πιστόλιον, διευθύνει αὐτὸ εἰς σμῆνος μεγίστων λευκῶν ζώων καὶ πυροβολεῖ. Τὴν φορὰν ταύτην ἀποδεικνύεται ὅτι τὸ ὄπλον τοῦτο εἶναι ἀβλαβές καὶ δὲν εἶναι εἰς κατὰστασιν νὰ κακοποιήσῃ οἰονδήποτε. Διατί

νὰ μὴ ἀνακαλύψω τοῦτο ἐν εὐθέτω χρόνῳ ! Καθ' ἐκάστην πρωΐαν, ἐνῶ ἐξεγειρόμενη τοῦ κοιτώνος μου, ἐν μέσῳ τοῦ πλήθους τῶν ὑπηρετῶν ἡμῶν, τῶν ἀνθρώπων τοῦ ξενοδοχείου, τῶν περιέργων, ἔβλεπον στίλβον τὸ ὄπλον τοῦτο εἰς χεῖρας τοῦ νεαροῦ περιηγητοῦ, πλὴν ὁμολογῶ ὅτι δὲν εἶχον ἀπαισίους προαισθήσεις. Ὑπῆρχε μὲν τί ἐν αὐτῷ δυνάμενον νὰ δηλητηριάσῃ τὰς ἡμέρας φιλησούχου πολίτου· ἀλλ' ἤδη εἶμαι ἡσυχος καὶ αὐριον κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν ἐλπίζω ὅτι θὰ ὦμεν εἰς Ἰοκοχάμαν δίχως νὰ ἐχῶσαμεν ἀθῶον αἷμα.

Πρὸ ὥραν ἕκτην φαίνονται πρὸ ἡμῶν αἱ λευκοφαῖοι στέγαι, μεμιγμέναι μετὰ δένδρων, ἀξίας λόγου πόλεως, ἥτις εἶναι τὸ Ἀτσούζη· ἔχομεν δὲ τὴν διπλὴν εὐχαρίστησιν τοῦ νὰ εὐρωμεν τοὺς συνοδοιπόρους μας καὶ ὠραῖον δειπνον.

Ἀπόστασις ἀπὸ Χατσότζη εἰς Ἀτσούζη ἑπτὰ ρί ἢ δεκαοκτὼ μίλια.

(14 Αὐγούστου). Ἀναχωροῦμεν ἐξ Ἀτσούζη τὴν ἐβδόμην καὶ ἡμισίαν ὥραν καὶ φθάνομεν εἰς Φουτζισάβαν τὴν μεσημβρίαν· ἐκεῖθεν δὲ ἔμαξα ἐκόμισεν ἡμᾶς εἰς Ἰοκοχάμαν, ὅπου εἰσῆλθομεν τὴν ἐβδόμην ἔσπερινὴν ὥραν μεμαγευμένοι ἐκ τῆς ἐκδρομῆς μας.

Ἀπόστασις δώδεκα ρί ἢ τριάκοντα μίλια.

I.

ΧΑΚΟΝΕ.

(Ἀπὸ 22 Αὐγούστου — 1 Σεπτεμβρίου).

Τὸ περίφημον τεῖοπωλεῖον ἐν Χάτα. — Κακὴ νύξ. — Ἡ λίμνη τῆς Χακονέ. — Τὸ ἐπαίσθημα τῆς φέσεως καὶ ἡ ἐν τέχναις σπουδὴ παρὰ τῷ λαῷ. — Πνεύματα ὀδοιποροῦντα. — Τὰ θερμὰ ὕδατα τοῦ Ἀτάμη. — Ἡ ἱερὰ νῆσος Ἐροσίμα. — Δαΐμπουτσού. — Ἡ ἀρχαία διαμονὴ τῶν Σογκούρ. — Ὁ Βούδας ὑπὸ δυσμενείαν. — Μεγάλῃ Ἰαπωνίᾳ δέσποινα. — Καραγάδα.

(23 Αὐγούστου). Χθὲς ἀνεχωρήσαμεν ἐκ Ἰοκοχάμας, ἔχω δὲ συνοδοιπόρους τὸν Κ. Ἄδαμς, ἐπιτετραμμένον τὰς ὑποθέσεις τῆς Ἀγγλίας, καὶ τὸν Κ. Σατώδ, γραμματέα καὶ διερμηνέα τῆς πρεσβείας. Διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἢ ἐτράπημεν ὅτε μετέβημεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Φουτζιγιάμα, ἀφίχθημεν μετὰ μεσημβρίαν εἰς Γιουμουτο, ὅθεν ἀρχεται πρὸς τὰ βορειοανατολικά ἡ ὁδὸς τῆς Μιγιανοσίτας. Ἐξακολουθοῦμεν δὲ τὸ Τοκάϊδον καὶ κάμψαντες χεῖμαρρον φθάνομεν εἰς τὸ χωρίον Χάτα, περίφημον διὰ τὰς ὠραίας θέσεις του, τὸ τεῖοπωλεῖον καὶ τοὺς κήπους. Τὰ αὐτὰ πάντοτε στοιχεῖα, ἀλλ' ἢ χρῆσις ἢ ποιοῦνται ἢ φύσις καὶ οἱ ἀνθρωποι ποικίλει ἐπ' ἀπειρον. Ποῦ νὰ εὕρη τις λόγους ὅπως ταῦτα περιγράψῃ; Πῶς νὰ ἀποφύγῃ τὰς ἐπαναλήψεις; Πῶς νὰ μεταδώσῃ διὰ τῆς γραφίδος χροιάς μὲν εἰς εἰσθητὰς, αἵτινες ὅμως διὰ τοῦτο ἔχουσι τὰ θέλητρα τῶν; Εἴς τινα τοῦ Μπεάτου φωτογραφίαν οὐδ' ἔχνος ὁμοιότητος εὐρίσκω. Πῶς θέλετε νὰ ζωγραφηθῶσιν αἱ ὠραῖαι ζωλογραφίαι τοῦ τεῖοπωλεῖου τῆς Χάτας, οἱ καλοὶ μικροὶ καταρράκται καὶ αἱ ἀτραπαὶ τοῦ κήπου τοῦ ἀνερχομένου εἰς τὰς ἀποκρήμους πλευρὰς ὑψηλοῦ ὄρους, οἱ λαμπροὶ χρυσοὶ ἰχθύες καὶ οἱ τερατώδεις κυπρίνοι, τέλος αἱ ὠραῖαι γέ-
σαν αἵτινες καθ' ἑκάστην ἑσπέραν κρυτοῦ-

σαι τὰς χεῖρας ἐπαναφέρουσι τοὺς ἰχθύς εἰς κοίλωμα βράχου ὅπως προφυλάξωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ νυκτερινοῦ ἐπισκέπτας τῶν μαγικῶν τούτων μερῶν, τὰς ἀλώπεκας καὶ τοὺς θώας; Ταῦτα πολλάκις ἠκούσαμεν ἀλλ' ὅταν φθάσῃ τις εἰς τὰ μέρη ταῦτα, ἐκπλήσσειται καὶ θέλγεται καὶ βλέπει ὅτι αἱ ὠραῖαι περιγραφαὶ, αἱ φωτογραφίαι καὶ αἱ μᾶλλον ἐπιτυχεῖς εἰκόνες μὲν εἰς ἀμυδρὰν παρέχουσιν ἰδέαν τῶν πραγμάτων.

Ἀπὸ Φουτζισάβας εἰς Χάταν ἔνδεκα ρί ἢ εἰκοσιόκτὼ μίλλια.

(24 Αὐγούστου). Κατανοεῖς τὴν ἄφικτον εὐτυχίαν τοῦ νὰ κατακλιθῆς ἐπὶ καθαρᾷ ψιάθου, ἐντὸς δωματίου βλέποντος εἰς κήπον, ἐνῶ ἄφθονος, πυκνὴ καὶ ἀδιάλειπτος βροχὴ πίπτει ἀπὸ πρῶτας μέχρις ἑσπέρας, μεταδίδουσα γλυκεῖαν δρόσον καὶ καθιστῶσάν σε ἰσχυρὸν καὶ ὑγιᾶ; Καὶ τὰς εὐαρέστους ταύτας παθήσεις ἔσχον τὴν ἀγαθὴν τύχην νὰ συμμερισθῶ μετ' ἀνδρῶν διακεκριμένων, συμπαθῶν, γνωριζόντων καλῶς τὴν ἀλλόκοτον ταύτην χώραν ἥτις διατελεῖ ἐτι οὕσα μέγα αἰνίγμα. Ἐνῶ εἰσὶ πρόθυμοι ν' ἀπαντήσωσιν εἰς τὰς μυρίας ἐρωτήσεις σου, σ' ἐρωτῶσι καὶ οὗτοι, σ' ἐπαναφέρουσι διὰ τῆς διανοίας εἰς τοὺς κοινούς

φίλους, εἰς τὴν προσφιλεῖ ταύτην καὶ ἀπομεμακρυσμένην Εὐρώπην. Οὕτω δὲ διερχόμεθα τὴν ἡμέραν.

Οἱ ἄνδρες αἵτινες ἔφερον ἡμᾶς, οἱ οἰκοδεσπόται καὶ οἱ ὑπηρεταὶ τοῦ ξενοδοχείου πλησιάζουσι πρὸς ἡμᾶς μετὰ μυρίων ὑποκλίσεων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον βαθειῶν, ἀναλόγως πρὸς τὴν θέσιν ἣν κατέχουσι, Προχωροῦσι δὲ τετραποδιστῆ, ἴστανται ἔχοντες ὀρθεῖαν τὴν κεφαλὴν, τοὺς βραχίονας ἐστρηγμένους ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ τὰς χεῖρας ἐστραμμένους πρὸς τὰ ἔσω, μετ' οὐ ὀκλάζουσι οἰκείως. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ κύριοι εἰσὶ κεκλιμένοι ἢ ὀκλάζουσιν ἐπὶ τῆς ψιάθου, εὐρίσκονται ἐν ἴση μοίρᾳ. Οὗτοι εἰσὶ τύποι εὐγενείας κανονιζόμενοι ὑπὸ τῆς ἐθιμοταξίας ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων. Ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα, καὶ ἐτι ἀργότερον, ἀνάλογοι ἐνδείξεις ἐπεβάλλοντο αὐστηρῶς. Ἄνδρες τῆς αὐτῆς τάξεως ἰδαφιαῖος ἔκλυον ὅπως ἐναγκαλισθῶσι. Τὰ τέκνα πρὸς τὰ γόνατα προσέπιπτον πρὸ τῶν γονέων τῶν ὅπως εὐχρηθῶσιν αὐτοῖς καλὴν ἑσπέραν. Ἀκόλουθος, οὐδὲ εὐγενοῦς, ἐγονόκειεν ἐνῶ ὑπηρετεῖ τὸν κύριόν του. Τὸ χειροφιλημα τῶν μεγάλων τελετῶν εἰς πολλὰς τῆς Εὐρώπης διετηρήθη αὐλάς. Ἄλλ' οἱ ἔμποροι τῆς Ἰοκοχάμας εὐρίσκουσι τὰς ἐνδείξεις ταύτας ἀτόπους καὶ ἀναξίως ἀνθρώπων, ἀπηγόρευσαν ταύτας εἰς τοὺς Ἰάπωνας ὑπηρετάς των, οἵτινες ἀπελευθερωθέντες τῶν κανονισμῶν καὶ ἐθίμων τῆς χώρας των, κατήνησαν βάνασοι καὶ αὐθάδεις. Εὐκόλον εἶναι νὰ καταστρέψῃ τις τοὺς τύπους ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἀλλ' εἶναι δύσκολον νὰ τοὺς ἀντικαταστήσῃ δι' ἄλλων.

(25 Αὐγούστου). Χθὲς ἑσπέρας, μάλιστα κατακλιθέντες, ἐξηγήθημεν τοῦ ὕπνου ὑπὸ τῶν ὠρυγῶν λαίλακος καὶ ὑπὸ τοῦ ἀπαισίου θορύβου τῶν δοκῶν καὶ σаниδωμάτων τῆς οἰκίας συγχρόνως δὲ ἠσθάνθημεν σφοδρὰς καθέτους δονήσεις. Ἦν τοῦτο σφοδρὸς συνδυασμὸς τυφῶνος, ἐκ τῶν φοβερωτάτων

ἔσοι ἐμάστισαν ποτὲ τὸ Κουάντο, καὶ σεισμοῦ ἐξ ἐκείνων αἵτινες ταραττοῦσι τόσον συχνῶς τὰ σπλάγχνα τοῦ ἡφαιστείου τοῦ-του ἐδάφους. Σήμερον ἡ μῆσις τῶν στοιχείων κατηνύασθη. Ἡ Χάτα, κειμένη εἰς κοίλωμα τοῦ ὄρους, μικρὰν ὑπέστη βλάβην ἀλλ' ἡ ἰδέα τοῦ νὰ κατασυντριβῇ τις ὑπὸ τῆς στέγης ἢ τὸ βάρος ὀφείλει νὰ καταστήσῃ στερεὰν τὴν οἰκοδομήν, καὶ τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ διαφύγωμεν, διότι τὴν νύκτα αἱ ἰαπωνικαὶ οἰκίαι κλείονται ὡς κιβώτια, ἐνέβηκεν ἡμᾶς ἐπὶ τινα λεπτὰ εἰς ἀνησυχίαν.

Ὁ καιρὸς ἐγένετο πάλιν αἰθριος, περὶ ὥραν δὲ ὀγδόην ἐξακολουθοῦμεν περὶ τὴν ὀδοιπορίαν μας. Ἡ ἐκ ξενοδοχείου ἀναχώρησις εἶναι πάντοτε σκηνὴ ζωγράφου διέρχεται τις δὲ ἀπὸ δωματίου εἰς δωματίον πρὸς διπλῆς σειρᾶς περιέρχων. Ὁ κύριος καὶ ἡ κυρία ἔλαβον παρὰ τοῦ φροντιστοῦ σου τὸ ἰσότιμον τοῦ λογαριασμοῦ των, διὸ σὲ καταβαρύνουσι μετ' εὐχαριστίας καὶ εὐλογίας. Αἱ γέ σὰν τρέχουσι κατόπιν σου γελῶσαι, χειρονομοῦσαι, ἐπευχόμεναί σοι καλὸν κατεῦδιον καὶ ταχεῖαν ἐπάνοδον. Ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ τῆς θύρας ζητεῖς τὰ ὑποδήματά σου ἅτινα ἀφῆκες ἐνῶ ἤλθες ἐκεῖ δὲ εὐρίσκεις τὰς δημοτικὰς ἀρχάς, ποιούσας ὑποκλίσεις καὶ συνοδευούσας σε μέχρις οὐ ἐξέλιθες τοῦ χωρίου.

Ἀκολουθοῦμεν εἰσέτι τὸ Τοκάϊδον, χονδροειδῶς λιθοστρωμένον ἐνταῦθα καὶ εἰς τινα μέρη μάλιστα δυναμένων τῶν ἵππων νὰ περιπατῶσιν. Ἡ χώρα εἶναι πάντοτε ἡ αὐτὴ, ἦτοι πολλὰ καὶ ὠραῖα ὑπάρχουσι δένδρα σκιάζοντα ἔδαφος ἰσχυρὸν καὶ χλοερὸν. Ἀφοῦ ἀνήλθομεν κορυφὴν τινα, καταβαίνομεν πρὸς τὴν λίμνην Χακονέ, εἰς τὴν ἔχθην τῆς ὁποίας ἴσταται κολοσσαῖον ἄγαλμα τοῦ Βούδδα. Ὅπισθεν τοῦ θεοῦ ὑπάρχει δειδροστοιχία ἐκ κρυπτομεριῶν, ἐν δὲ τοῖς ὕδασι τῆς λίμνης καταπτρίζονται δασώδεις καὶ χλοηφόροι ἄκραι. Ἡ δειδροστοιχία αὐτὴ φέρει ἡμᾶς εἰς τὴν μικρὰν πόλιν Χακονέ, σκοπὸν τῆς ὀδοιπορίας μας.

Ἀπόστασις ἀπὸ Χάτας δύο ρί ἢ πέντε μίλλια.

(26 Αὐγούστου). Ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τῆς λίμνης εἶναι τὸ περίφημον καὶ ἀρχαῖον σιντοϊκὸν ἱερὸν, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Χακονὲ-νὸ-τζίντζα. Ὅπως πολλοὶ ἄλλοι ναοί, ἐξηγησθῆ, διλαθῆ, πρὸς μεγάλην μὲν, ἀλλ' ἄχρι τοῦδε παθητικὴν δυσαρέσκειαν τοῦ λαοῦ, ἀπεδόθη εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν λατρείαν τοῦ Σιντώ. Ἀπέσυραν καὶ κατέστρεψαν τὰ ἀγάλματα, δοχεῖα καὶ κοσμητήματα τῶν βουδδιστικῶν θεῶν. Τὸ Χακονὲ-νὸ-τζίντζα κεῖται εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ ὄρους, ἀνέρχεται τις δὲ διὰ λιθίνων βαθμίδων. Ἐν αὐτῷ εὐρηται ὠραῖα δένδρα, περιεργοὶ καὶ ἀρχαιότατοι εἰκόνας — ἅπασαι ἐφαρμέναι, ἐγκαταλελειμμένοι, διότι ὁ λαὸς στερηθεὶς τῶν θεῶν του φαίνεται ἡκιστα διατεθειμένος νὰ κλίνη πρὸ τῶν νῦν ἐπιστήμων θεῶν. Δὲν ἐκφέρω κρίσιν, οὔτ' ἀποφαίνομαι ὑπὲρ τῶν μὲν ἢ ὑπὲρ τῶν δέ· ἀλλ' ὑπάρχουσι πράγματα ἅτινα πανταχοῦ εἰσὶ τὰ αὐτὰ, συνετὴ δὲ κυβέρνησις ἐφείλει καλῶς νὰ σκεφθῆ πρὶν ἢ ἐγγίση τὰς συνειδήσεις. Ἴσως κατορθώσῃ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν θρησκείαν τῆς χώρας, ὅπερ ἐλευσινὴ πολιτικὴ ἐπιτυχία· ἀλλὰ δυσκόλως θὰ δυνηθῆ νὰ εἰσαγάγῃ τὰς δοξασίας αἰ· προστατέσει. Ὅσοι εἶναι ἔργον καταστροφῆς καὶ οὐδὲν ἄλλο.

(27 Αὐγούστου). Περιήλθομεν τὴν λίμνην ἐπὶ ἀκατίου, καταπληκτικὴ δὲ εἶναι ἡ ὁμοιότης πρὸς τὰ βόρεια τῆς Σκωτίας. Βεβαίως ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ βλάστησις δὲν ὁμοιάζουσι καὶ μάτην ζητεῖ τις τὰς κλύθνας, τὰς ἐπαύλους, τοὺς πύργους καὶ τὰ ἄλλα τὰ εἰς τὰ πέριξ τοῦ Loch Lomond καὶ τοῦ Loch Catherin. Ἡ λίμνη τῆς Χακονὲ ἐκτείνει τὰ μέλανα ὕδατά της μεταξὺ ὄρέων, ὧν αἱ περίβολοι εἶναι στρογγύλοι καὶ μόνον ὑπὸ θηρίων κατοικοῦνται·

ἐκτὸς δὲ τῆς ὁμωνύμου μικρᾶς πόλεως καὶ τοῦ ναοῦ, οὐδεμίαν εἶδον καλύβην καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν τῶν μονήρων ὄχθων. Ἐνίοτε λαίλαψ ὠθεῖ τὰ νέφη, δι' ὧν ὁ κρατὴρ τοῦ μεγάλου ὑραϊστείου ἀρέσκειται νὰ περιβάλληται· τότε δὲ τὸ Φουτζιγιάμα φαίνεται ἄνευ τῶν ὑψωμάτων, ἅτινα περιστέφανοῦσι τὴν λίμνην, ὡς ὀπτασία θεῖα ἀμέσως διαλυομένη. Διὰ λόγων δὲν παρίσταται ὁ γαρῖς καὶ γελῶν χαρακτήρ τῶν λεπτομερειῶν τῆς σκηνογραφίας ταύτης, οὔτε ἡ αὐστηρὰ καὶ μεγαλοπρεπὴς ἀποψις τοῦ συνόλου.

(28 Αὐγούστου). Ἀμερικανικὸς ἐξαπόστολος, ὁ διδάκτωρ Β. . . , ἦλθεν ὅπως μ' ἔδρη. Οὗτος· ἐπὶ ἔν ἔτος διέμεινεν εἰς τὸν ἀνοικτὸν λιμένα Νιγκάτας, ἐπὶ τῆς βορείου ἀκτῆς τῆς Νιφῶν. Τὸ κλίμα ἐκεῖ διαφέρει, καθ' ὅλον δὲ τὸ ἔτος πνέουσιν ἐκ Μαντσουρίας βορειοδυτικαὶ ἄνεμοι, καθιστῶντες ψυχρὰν τὴν ἀτμοσφαῖραν. Τὴν χειμῶνα ἡ πόλις καλύπτεται ὑπὸ χιόνων καὶ ὅπως συγκοινωνῶσιν ἀπὸ μιᾶς οἰκίας εἰς ἄλλην ὀρύττουσι σύριγγας. Καὶ τοὶ αἱ χιόνες· εἰσὶ ἀφθονοὶ καὶ διαρκεῖς, σπανίως τὸ θερμόμετρον καταβαίνει κάτω τοῦ μηδενικοῦ· ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μηδενικὸν περιωρίσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν Εὐρωπαϊῶν καὶ Ἀμερικανῶν παροίκων, ὁ μόνος δὲ λευκὸς εἶναι Ἀγγλος ὑπαξιωματικὸς, διαγγελεύς τοῦ προξένου, ἀπόντος ἤδη.

Θαυμάζω τὸν Κ. Σατώβ, διαλεγόμενον πρὸς πάντας καὶ σημειοῦντα εἰς τὸ σημειωματάριόν του τὰς ἐκφράσεις καὶ στροφὰς τῶν φράσεων αἰτινας ἐκπλήττουσιν αὐτόν· ἐνθ' οὗ παραβάλλει τὰς σημειώσεις του, κατορθοῖ νὰ διασαρῶσιν, νὰ ὀρίσῃ τὴν ἀξίαν ἐκάστης λέξεως· τοῦτο εἶναι ἔργον διανοητικὸν ἀδιάλειπτον. Ἐλλείπουσι λεξικά καὶ γραμματικά, ἢ εἰσὶν ἀτελεῖ, ἀσθενεῖς ἀπὸ πειραι ὅπως καταστήσωσι γνωστὰ τὰ στοιχεῖα τῆς γλώσσης. Τὸ πρὸς λόσιν παρρουσιαζόμενον ζήτημα εἶναι τὸ νὰ ἀντιληφθῇ τις τὸ πνεῦμα τῆς γλώσσης, τὰς λετ

πολογίας αὐτῆς, τὸ δὲ σύστημα ὑπερἀκολουθεῖ ὁ Κ. Σατώβ μοὶ φαίνεται τὸ μόνον ἐφαρμοσίμον καὶ δυνατὸν πρὸς ἀνακάλυψιν τῆς ἰαπωνικῆς γλώσσης.

(29 Αὐγούστου). Αἱ τελευταῖαι βραγαδαὶ βροχαὶ κατέστρεψαν τὰς γεφύρας καὶ κατέστησαν ἀβυθὸν τὴν βασιλικὴν ὁδὸν τῆς Ἰέδου· ἀδύνατον δ' ἦν νὰ διαβῶμεν ἔπιπτοι τὸν ποταμὸν Ὀθαβάραν· ἀλλὰ τὴν δυσχέρειαν καταβάλλομεν διευθυνόμενοι εἰς Ἀτάμι ὅθεν εὐκόλον νὰ μεταβῶμεν διὰ θαλάσσης εἰς τὴν νῆσον Ἐνσίμαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἰοκογάμαν. Ἀτραπὸς φέρεται κατ' εὐθείαν πρὸς τὰ μεσημβρινοδυτικὰ, αὕτη δ' εἶναι ἡ ὁδὸς δι' ἧς οἱ ἀδείας τυχόντες Εὐρωπαῖοι δύνανται νὰ ἐπισκεφθῶσι τὴν Χακονὲ καὶ τὰς θέρμας τοῦ Ἀτάμι· πλὴν ἡμεῖς ἐξελέξαμεν ἄλλην ὁδὸν δυτικώτερον· καὶ εἶναι μὲν ὅπως οὐδὲν ἀπώτερα, καθὸ δὲ φαίλοντες νὰ κάμψωμεν τὴν πρῶτην, πλὴν ὁ δῆμαρχος καὶ ὁ ξενοδόχος ἡμῶν συνιστῶσιν αὐτὴν ἡμῖν ὡς ἐκ τῆς καλλοῆς τῶν περιχώρων· κατὰ τοῦτο δὲ οἱ Ἰάπωνες, καὶ αὐτοὶ οἱ τοῦ ὄχλου, εἰσὶ κριταὶ λίαν ἀρμόδιοι.

Τὴν μεσημβρίαν ἀναχωροῦμεν ἐπὶ κάγκου, ἀνερχόμεθα δὲ, ἀνὰ μέσον δύο σειρῶν γηραιῶν κρυπτομεριῶν, τὰ ὑψώματα ἅτινα πρὸς δυσμὰς περιβάλλουσι τὴν λίμνην. Μεθ' ἡμισίας ὥρας πορείαν φθάνομεν εἰς τὴν κορυφὴν ὅθεν πρὸς ἀνατολὰς ἔχομεν τὸ μαγικὸν θέαμα τοῦ ὄρους τῆς Σουρούγας. Μέγα τελοπωλεῖον, κείμενον εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος, εἶναι πλήρες ὀδοιπόρων, ἐρχομένων ἐκ Κιότου καὶ ἀνηκόντων εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας. Ἡ πολιτικὴ, συμφέροντα χρηματικὰ, ἐμπορικὰ πράξεις καλοῦσιν αὐτοὺς εἰς Ἰέδον, καταστᾶσαν, φεῦ! ἔδραν τοῦ αὐτοκράτορος ἐπὶ μεγάλῃ ζημίᾳ τῆς ἀρχαίας καὶ πάλαι πλούσιας καὶ ἀμαζούσης πρωτευούσης των. Πάντες φαίνονται θαυμάζοντες τὴν σκηνογραφίαν. Ὁ Ἰάπων εἶναι φίλος τῆς φύσεως. Ἐν Εὐρώπῃ ἡ συναίσθησις τοῦ καλοῦ ἔχει ἀ-

νάγκην νὰ ἀναπτυχθῇ καὶ μορφωθῇ διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως. Οἱ χωρικοὶ ἡμῶν δύνανται νὰ ὁμιλῶσι περὶ τῆς εὐφορίας τῶν ἀγρῶν, τῆς ἀφθονίας τῶν ὑδάτων, ἅτινα κινουσι τοὺς μύλους, περὶ τῆς ἀξίας τῶν δασῶν, ἀλλ' ἔχει καὶ περὶ τῶν θελητικῶν καλλόνων τῆς χώρας. Δὲν εἶναι μὲν ὅλως ἀναίσθητοι· ἀλλὰ τὸ ὅτι αἰσθάνονται εἶναι κενὴ εὐχαρίστησις, ἣν δὲν ἐνοοῦσι καλῶς. Οὐχ οὕτως ὅμως ἔχει τὸ πρᾶγμα διὰ τὸν Ἰάπωνα γεωργόν. Παρ' αὐτῷ τὸ αἶσθημα τοῦ καλοῦ εἶναι συμφυές. Ἴσως ὅμως ἔχει περισσώτερον πρὸς ἀνάπτυξιν αὐτοῦ χρόνον. Δὲν ἔχει τόσην ἐργασίαν ὅσον ὁ Εὐρωπαῖος γεωργός, διότι ἡ εὐφορία τῆς γῆς, ἡ βρογῆ καὶ ὁ ἥλιος βοηθοῦσιν αὐτόν κατὰ τὸ ἥμισυ· ἔχει δὲ εἰς τὴν διάθεσίν του ὀλοκλήρους ὥρας καθ' αἶς, κατακεκλιμένος ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ τῆς καλύβης του, καπνίζων τὴν πίπαν του, ἀκούων τὸ ἄσμα τῶν θυγατέρων του, περιφέρει τὰ βλέμματά του εἰς τὴν πέριξ αὐτοῦ σκηνογραφίαν, τὴν πανταχοῦ ὠραίαν. Ἐὰν δύναται, κτίζει τὴν καλύβην του εἰς τὰς ὄχθας βυακίου. Διὰ τινῶν μεγάλων λίθων, τεθειμένων εἰς τι μέρος, δημιουργεῖ μικρὸν καταρράκτην, διότι ἀγαπᾷ τὸν φλοισθὸν τῶν ὑδάτων. Πλησίον ὑπάρχει νεαρὰ κέδρος· ἐνέει κλάδους τινὰς, χωρίζει ἄλλους καὶ κάμπει αὐτὴν ἄνω τοῦ μικροῦ καταρράκτου του. Τὸ ἀντικείμενον τοῦτο μυριάκις βλέπεισιν περιστώμενον εἰς κεχρωματισμένας εἰκόνας. Παρὰ τῇ καλύβῃ φυτεῖται ἀρμενικὴν μηλίαν (βερίκοκκην). Ὅταν τὸ δένδρον ἀνθῇ, ὁ ἀνήρ καὶ ἡ οἰκογένειά του καταλαμβάνονται ὑπὸ ἐκστάσεως. Τὸ αἶσθημα τῆς φύσεως ἀτανυκλάται ἰδίως εἰς τὰ ἔργα τῆς ἰαπωνικῆς ζωγραφικῆς. Ἐνταῦθα μᾶλλον ἢ εἰς ἄλλαν τῆς Εὐρώπης χώραν ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ πρὸς τὰς τέχνας σπουδὴ εἰσὶ διαδεδομέναί μέχρι αὐτῶν τῶν κατωτάτων τάξεων· ἔχνη δὲ εὐρίσκει τις ὑπὸ τὴν στέγην καὶ αὐτῆς τῆς ταπεινοτέρας οἰκίας, ἥτοι τεχνιτὸν ἄνθος, κατὰτεχον ἀθυρμάτιον, εἰδῶλον καὶ ἄλλα πράγματα, ὧν μόνος σκοπὸς εἶναι νὰ τέρψωσι τὴν βρασιν. Παρ' ἡμῖν, ἐκτὸς ἂν

τις ἴναι λειτουργὸς τῆς θρησκείας, ἡ τέχνη εἶναι προνόμιον τῶν πλουσίων καὶ τῶν εὐπόρων· ἐν Ἰαπωνίᾳ ὅμως εἶναι κτῆμα ὄλων, καὶ ὁ πτωχὸς ὁ μὴ δυνάμενος νὰ κοσμήσῃ τὴν καλύβην του δι' εἰκόνας παριστώσης τὸν χιονοσκεπῆ κῶνον τοῦ Φουτζιγιάμα μὲ ὠραίαν ἀνθοῦσαν ἄπιον (ἀπιδέαν) εἰς τὸ δεύτερον ἐπίπεδον, δι' ἀγάλματος ἀσοδοῦ καθημένης ἐπὶ κεφαλῆς νεκροῦ, διὰ μικροῦ πτηνοῦ, ἀναβαίνοντος εἰς τοὺς οὐρανοὺς, διὰ χρυσαλλίδος ἱσταμένης ἐπὶ ἱριδὸς, διὰ κοχλίου ἐκτοξεύοντος ἐρωτικά βλέμματα πρὸς χελώνην ἀποστρέφουσαν τὴν κεφαλὴν μετὰ περιφρονησεως, ἀποζημιούται παρατηρῶν, μὲ ὄμμα καλλιτέχνου τὴν ἀνθοῦσαν ἀρμενικὴν μηλέαν του, τὴν μικρὰν κέδρον του καὶ μετ' ἡδονῆς ἀκούων τὴν μουσικὴν τοῦ καταρράκτου του.

Μετὰ πολλοῦ τοῦ κόπου ἀποσπώμεθα τῆς μελέτης τοῦ πανοράματος τούτου ὑπερσυνίσταται ἀπὸ δαιδαλον κοιλιάδων, λόφους κατερχομένους πρὸς μικρὰν πεδιάδα, ἐπειτα τὸν κόλπον ὅστις ἔχει σκοπέλους προσιζόντας, παρέκει τὰ χαμηλὰ ἀκρωτήρια τὰ προχωροῦντα πρὸς τὴν θάλασσαν, ἀπὸ βορρᾶ πρὸς μεσημβρίαν, ἄνωθεν τὸν φαντασιώδη περίβολον ἐτέρας ἀλύττας ὀρέων ὑψηλοτέρων ἐκτεινομένων ἀπὸ μεσημβρίας πρὸς βορρᾶν, ἄλλην στοὰν βράχων καὶ πάλιν ἄλλην, ἐχόντων εἰς τὰ πλευρὰ δένδρα καὶ ὄντων πεποικιλιμένων εἰς τὰς κορυφὰς κατὰ τὸν συρμὸν τῆς χώρας. Μεταξὺ δ' ἀπάσης τῆς γλῶσς ταύτης ὑψοῦνται καὶ χαμηλόνουσι τὰ μακρὰ καὶ ἐπιμήκη κύματα τοῦ Εἰρηνικοῦ. Μετ' ὀλίγον, καταλιπόντες τὸ Τοκάιδο, διευθυνόμεθα πρὸς τὰ νοτιοδυτικά. Ἡ ἀτραπὸς εἶναι κεκαλυμμένη ἀπὸ χόρτον, οὗ θαυμάσια εἶναι τὸ ὕψος καὶ τὸ πάχος, φθάνοντα μέχρι τῶν ὤμων καὶ τῶν παρειῶν τῶν ἡμετέρων κουλῆ· χωρισθέντες δὲ οἱ μὲν ἀπὸ τῶν δὲ, ὄλως ἀποπλανώμεθα. Μάτην εἰ ἀχθοφόροι κραυγάζουσι φοβερῶς· μόνον ἡ ἡχώ ἀπαντᾷ. Εὐρίσκομαι μετὰ τῶν ἀνθρώπων μου πρὸ τοῦ χείλους ἀβύσσου, ἢ μάλλον ἐνώπιον κατωφερείας σχεδὸν καθέτου εἰς τινὰ μέρη, ἀλλ'

ὄλως κεκαλυμμένης ὑπὸ χόρτου. Οἱ κουλῆ ἐξακολουθοῦσι γενναίως, ἐνίοτε δὲ πίπτουσι. Τὸ ἐμὸν κάγκο διαφεύγει, ἐξακέλλει καὶ μεταβληθὲν εἰς ἔλκηθρον κατέρχεται ταχέως· χάρις ὅμως εἰς τὸ πάχος τοῦ χόρτου ἐπὶ τέλους ἴσταται. Τὸ μέρος εἶναι εἶδος ῥωσικοῦ ὄρους· εὐτυχῶς ὅμως ἡ φύσις τοῦ τόπου σὲ προστατεύει, οὐδὲν δ' ἔχεις νὰ φοβῆθῃς ἐκτὸς τῶν ὄρων. Ἐὰν δὲ οἱ δλόγυμοι οὗτοι ἀνθρώποι κινδυνεύουσι ἐν τῇ ὑπὸ θάμνων καὶ χόρτων κεκαλυμμένῃ γῆ, ὁ κίνδυνος δὲν δύναται νὰ ἴναι πολὺ μέγας. Ἡ κατάβασις εἰς ὀλίγα ἐγένετο λεπτά, εὐρισκόμεθα δὲ εἰς βαθεῖαν φάραγγα καὶ πρόκειται νῦν ν' ἀνέλθωμεν τὸ ἀντίθετον μέρος. Ἀδύνατον ἀποβαίνει εἰς ἐμὲ νὰ βαδίσω ἐπὶ τοῦ ὀλισθηροῦ χόρτου καὶ ν' ἀναβῶ ἀπόκρημον κλιτὸν, καὶ ὅπως ἀποπειραθῶ τοῦτο ἀπαιτεῖται δεξιότης κουλῆ. Κατὰ τὴν πρώτην μου ἀπόπειραν κυλλίομαι εἰς τὴν τάφρον, οἱ δὲ κουλῶι γελῶσι φαιδρῶς· μὲ θέτουσι ἐπὶ τῶν ὤμων, μὲ σύρουσι ἀνω, ἐπανευρίσκουσι τὸ κάγκο καὶ οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν φαίνονται σκυθρωποί. Τέλος ἐξερχόμεθα τοῦ χάους τούτου καὶ πρὸς μεγάλην εὐχαρίστησίν μου βλέπω μακρὰν τὸν Κ. Ἀδάμ ἀνηρτημένον ἐπὶ τοῦ ἡμίσεος τῆς ὁδοῦ ὁμοίως κλιτύος καὶ διευθυνόμενον ὅπως καὶ ἐγὼ, ἦτοι ἡμικυλιόμενον καὶ ἡμισυρόμενον, πρὸς τὴν ἀτραπὸν ἐν ἣ συνερχόμεθα καὶ ἦτις φέρει ἡμᾶς εἰς μέρος ἀσφαλές. Καθ' ὅδον ἄλλο ἐπεισόδιον! Δὲν ἐξερκεῖ εἰς τοὺς ἡμετέρους κουλῆ ὁ κάματος τοῦ νὰ φέρωσιν ἀνθρώπους, ἀλλὰ θέλουσι καὶ τὰς ἐκ τῆς θήρας συγκινήσεις· ἀγρίας δὲ βάλλοντες φωνὰς, θέτουσι χαμαὶ τὸ κάγκο καὶ ἀπομακρύνονται δραμαίως. Μετὰ τινὰ λεπτὰ ἐπανέρχονται φέροντες μικρὰν ἄρκτον ἣν ἐφόνευσαν κτυπῶντες δι' ἰνδοκαλάμου.

Τὴν τετάρτην καὶ ἡμίσειαν ὥραν, ἀφοῦ διηλύσαμεν τέσσαρα ῥι ἢ ὀκτώδεκα μίλλια, φθάνομεν εἰς Καρουϊζάβαν, ὅπου εὐρομέν τὸν Κ. Σατώβ, ὅστις, ὡς καλὸς πεζοδρόμος, εἶχε φθάσει πρὸς μίαν ὥραν. Ὁ δῆμαρχος εἶπεν αὐτῷ ὅτι εἴμεθα οἱ πρώτοι

Εὐρωπαῖοι οὗς οἱ κάτοικοι ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ ἴδωσιν, ὑπερ ἀρκούντως πιθανὸν ἂν πρέπη νὰ κρίνωμεν ἐκ τῆς ἐντυπώσεως ἣν προξενούμεν. Ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ, τὰ παιδία κλαίουσιν, αἱ νεάνιδες κρύπτονται, οἱ ἄνδρες ἴστανται μακρὰν καὶ αἱ γυναῖκες σοὶ μειδιῶσιν. Ὅλιγον κατ' ὀλίγον τὸ πλήθος ἐξημεροῦται· ἀλλὰ μόλις ἐν βῆμα προχωρήσομεν, ἀποσύρεται. Τὸ χωρίον εἶναι μικρὸν μὲν, πλὴν φιλαρέσκως κείται μετὰξὺ δύο σιδένδρων ὀρέων· διατέμνει δὲ αὐτὸ διαυγῆς ῥοαξ περιβαλλόμενος ἀπὸ ὠρῆα ἄνθη. Καταβαίνομεν εἰς τὸ οἰκημα τοῦ δημάρχου, ὑπερ εἶναι τῶντι ὠραῖον καὶ ἔχει καλὸν κῆπον. Ἐν τῇ αὐτῇ ἡγειραν ἰκρίωμα κεκοσμημένον δι' ἀνθέων καὶ μικρῶν ἐκ κερωματισμένου χάρτου σημαίων· φέρει δὲ κλωθὸν ἔχοντα σχῆμα νεοῦ καὶ ἀνοικτὴν τὴν θύραν. Ὁ γατοκος οὗτος προώρισται νὰ δεχθῇ τὰ πνεύματα τῶν ἀποθιωσάντων, ἅτινα περιμένουσιν αὐρίον καὶ ἅτινα ἐπιστρέφουσιν ἐκ πορείας πρὸς μέρη τῆς αἰωνιότητος ἀγνοῶ τίνα.

Ἐκ Καρουϊζάβας ἀνεχωρήσαμεν μικρὸν πρὸ τῆς πέμπτης ὥρας διευθυνθέντες πρὸς νότον, διαβαίνομεν δὲ τὸ ἕτερον τῶν ὀρέων. Ἡ ὁδὸς ὁμοιάζει πρὸς ὑπόγειον δρόμον (tunnel). Μετὰ ἡμισείας ὥρας πορείαν φθάνομεν εἰς τὴν κορυφὴν καὶ μετὰ δεκαπέντε λεπτὰ εἰς τὴν ἄκραν τῆς δυτικῆς κλιτύος. Τὰ ὄρη ταῦτα εἶναι συνέχεια τῆς ἀλύσου τῆς γνωστῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα ὄρη Χακονέ· παρακολουθοῦσι δὲ τὸν Εἰρηνικὸν ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς. Αἱ πλευραὶ των, μετὰ λίαν ἀπόκρημον κλιτὸν, προχωροῦσι καθέτως· ἐκ τοῦ μέρους δὲ, εἰς δ εὐρισκόμεθα, τὰ ἄκρα ταῦτα, χαμηλὰ, μακρὰ καὶ ἀπότομα, ἐκτείνονται τὰ μὲν ἐπὶ τῶν δὲ ὡς παρασκῆνια θεάτρου. Δὲν φρονῶ ὅτι ἡ φαντασία τῶν σκηνογράφων τοῦ μεγάλου θεάτρου τῶν Παρισίων ἐδύνατο νὰ εὕρη τι ὑπερ ὁμοιάζει πρὸς τὸ φαντασιώδες εἶδος, ἔστω καὶ μακρόθεν, πρὸς τὴν μαγεικὴν ταύτην γραφικὴν. Εἰς τὸ βάθος μικροῦ ὄρους, ἀποτελουμένου ὑπὸ δύο ἀκρωτηρίων, ἀκριβῶς πρὸ τῶν ἡμετέρων ποδῶν, βλέπομεν λευ-

κὴν γραμμὴν· αὕτη δὲ εἶναι ἡ Ἀτάμι, εἰς ἣν φθάνομεν τὴν ἐβδόμην καὶ ἡμίσειαν ὥραν. Ὅτε οἱ ἀξιόλογοι ἡμῶν κουλῆ, οἵτινες δὲν ἔπαυσαν γελῶντες καὶ ἀδολεσχοῦντες, κατέθεσαν ἡμᾶς ἐνώπιον κομποῦ καὶ εὐρέος ξενῶνος, ἣν νύξ.

Ἀπόστασις ἀπὸ Χακονέ 82 καὶ ἡμισυ ῥι, ἦτοι ὀλίγον πλέον τῶν δεκαεξὶ μιλίων.

Ἡ Ἀτάμι ἐπιχαρίτως κείται εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ μικροῦ ὄρους, ἀπέναντι νησιδίου, ἐπὶ τῆς ἀποκλίσεως τοῦ ὄρους. Αἱ ὁδοὶ κατέρχονται ταχέως εἰς τὴν παραλίαν καὶ μεταβάλλονται τῆδε κακείσε εἰς βαθμίδας. Θειοῦχος πηγὴ ἐκλύει κατὰ τὸ θέρος πολλοὺς ἐγγχωρίους, ἐνίοτε δὲ καὶ τινὰς τῶν ἐν Ἰοκοχάμα Εὐρωπαίων. Κατὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ὥρας τὸ ὕδωρ ἀναβρῦει ἰσχυρῶς ἐξ ὀπῆς κειμένης περίξ βράχων· εἰς δὲ τὸν περίβολον βλέπει τις μνημεῖον ἐγεγερθὲν ὑπὸ Ἀγγλοῦ περιγητοῦ εἰς τὴν σκιάν τοῦ κυνός του. Οἱ ἐγχωριοὶ ἀπέχουσι τοῦ νὰ θίξωσιν αὐτὸ, τινὲς δὲ καὶ γονυπετοῦσι πρὸ τοῦ ἐπιτυμβίου λίθου, διότι φρόνιμον τυγχάνει τὸ νὰ διατελῶσιν εἰς καλὰς σχέσεις πρὸς τὰ πνεύματα τῶν κεκοιμημένων, ἔστω καὶ πρὸς κυνὸς πνεῦμα. Ὅπως εἰς Χάταν καὶ Χακονέ, οἱ κάτοικοι κατασκευάζουσι κιβωτίδια καὶ ἄλλα ἀντικείμενα ἐκ ξύλου καφορᾶς, ἅτινα πωλοῦσιν εἰς εὐτελεστάτας τιμὰς.

Ἀναχωροῦμεν τὴν ἕκτην ὥραν ἐπὶ δύο ἐξακόπων ἀκατίων, ἐπὶ τοῦ ἐνὸς τῶν ὁποίων ἐπιβαίνουσιν οἱ περιγηταὶ καὶ ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἡ συνοδία των, διευθυνόμεθα δὲ πρὸς τὰ βορειοανατολικά. Ἐν τῇ ἀτμοσφαιρᾷ καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ τὰ δύο ἀκάτια, προσδεδεμένα διὰ κάλω, πλέουσιν ὁμοῦ, οἱ δὲ πορθμεῖς, ὄρθιοι ἐπὶ τῶν διαπηγμάτων, δεικνύουσι τὰ ἀθλητικὰ μέλη τοῦ χολκοχρόου προσώπου των, κλίνουσι πρὸς τὰ ἐμπρὸς, στρέφονται ὀπισθεν, ῥυθμίζουσι δι' ἐρρύθμων φωνῶν τὰ ἐλαστικά καὶ εὐκαμπτα κινήματά των. Τινὲς τῶν ἀνδρῶν τού-

των εἰσὶν ὁ τύπος τῆς ἀνδρικήs καλλονῆs καὶ ἰσχύος· καὶ οἱ λοιποὶ δὲ τοιοῦτοι θάψαν ἂν δὲν εἶχον ὁπώσοῦν εὐφλογοκομῆνας τὰς κνήμας. Πάντες διαπρέπουσιν ἐπὶ τῇ ἰσχύότητι καὶ λεπτότητι τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν· δύο δὲ μόνον παραστάσεις ὑπάρχουσιν, ἀδιαλείπτως μὲν ἐπαναλαμβανόμεναι, ἀλλ' οὐταὶ κλασσικαί. Πρέπει νὰ περιηγηθῆ τις τὴν Ἰαπωνίαν κατὰ τὸ θέρος ὅπως ἐννοήσῃ τὴν ἀγαματοποιίαν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν χρυσοῦν ἐποχὴν. Οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι τῆs Ἀττικῆs καὶ τῆs Κορίνθου, περιστοιχιζόμενοι ὑπὸ ἀνθρώπων ἥμιστα ἢ ὀλίγον ἐνδεδυμένων, εἶχον διαρκῶs ὑπ' ὄψει τὴν κίνησιν τῶν μῦων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, οἱ δὲ ἡμέτεροι γλύπται μορφοῦνται ἐπὶ προτύπων ὧν αἱ βεβιασμένοι παραστάσεις στεροῦνται ἀληθείας καὶ ζωῆs.

Ἐνίοτε λύονται τὰ σχοινία, τὰ ἀκάτια ἡμῶν χωρίζονται καὶ τὰ δύο πληρώματα συναγωνίζονται ὡs φρενήρεις. Τότε οἱ ἄνδρες ἀγωνίζονται ὡs δαιμονισμένοι· δὲν ἄδουσιν, ἀλλὰ ὀλολύουσιν, ἀπὸ ἀρχαίων δὲ ἀγαλμάτων αἰφνιδίως μεταβάλλονται εἰς ἀγρίους. Ἐξ ἑκατέρου μέρους τῶν ἀκατίων τὰ ἄλλοτε τόσοσ γαληνιαῖα ὕδατα φαίνονται ὅτι μεταβάλλονται εἰς ἀφρίζοντας χειμάρρους· ἔπειτα ὅμως οἱ ἡμέτεροι ἀθληταί, βαρυνθέντες, θεωροῦσιν ἀλλήλους καὶ γελῶσι καὶ αἰφνης ἐπέρχεται οἰγή. Τρέπονται ἄλλην ὁδὸν καὶ διευθύνονται λάθρα πρὸς μέλαν σημεῖον ἐπιπλέον, ὅπερ εἶναι καρχάριας αἰωρούμενος ὑπὸ τῆs ἐλαφρῆs τῶν ὕδατων κινήσεως. Εἰς τῶν πορθημένων ὀρεῶν εἰς τὴν πύρραν· ἐκεῖ δὲ ὄρησι, τὸ σῶμα ἔχον ὀλίγον κεκλιμένον εἰς τὰ ὀπίσω, τὴν χεῖρα ἔχον ἐπὶ τῆs καρδίας, ὡs εἰ ἤθελε νὰ περιστείλῃ τὴν συγκίνησιν, ἐγείρει ἐλαφρῶs τὸν δεξιόν του βραχίονα ἄνω τῆs κεφαλῆs καὶ, σταθμίζων τὸν κάμακα εἰς τοὺς ὄψεις ἀκτύλους του, ἐτοιμάζεται νὰ ἐξακοντίσῃ αὐτόν. Ἐνώπιον ἡμῶν, εἰς ἀπόστασιν ὀργυῶν τιῶν, τὸ τέρας κοιμάται ἤσυχον. Θέσμα ὕψηλόν, αὐστηρὸν, κλασσικόν! μόνον δ' ὁ Φειδίας λείπει ὅπως παραστήτῃ τὴν ἄ-

πειρον καλλονῆν του. Κατὰ τὴν κρίσιμον ὥραν ὁ θαλάσσιος γίγας ἐξεγείρεται τοῦ ὕπνου καὶ γίνεται ἄφαντος εἰς τὰ ὕδατα.

Μ' ὄλον τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, ἰκανὴν διενύσαμεν ὁδὸν, κατ' ἀρχὰs παραπλέοντες τὴν παραλίαν, ἧs ἡ βλάστησιs φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς τοὺs τροπικούς. Πορτοκαλεῖται μίγνυνται μετὰ τῶν κρυπτομεριῶν. Ὑψηλοὶ τοῖχοι ἐκ λίθου προστατεύουσι τοὺs κήπους κατὰ τῶν ἐπισκέψεων τῶν ἀγρίων ζώων, κυρίως τῶν ἄρκτων αἰτινες εἶναι ἄφθονοι.

Διαβαίνομεν ἀλληλοδιαδόχως πρὸ τοῦ Ἰτζουσάν, αἰωρούμενοι ἐν τῇ μέσῃ τῆs παραλίας εἰς τὸ βάθος μικροῦ ὄρου, μεταξὺ δασῶν πορτοκαλεῶν καὶ ἰνδοκαλάμων, πρὸ τῆs Γιοσιχάμα, ἄλλης ἀξιολόγου κωμπούλεως, πρὸ τοῦ ἄκρωτηρίου Ματζούνο-χάμα καὶ πρὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Ὀδαβάρα. Τὴν πέμπτην ἑσπερινὴν ὥραν εἰμεθα ἀπέναντι τοῦ Ὄζο· ἐνταῦθα δὲ τὰ ὄρη εἰς τὰ ὀπίσω ἀγούσιν, ἡ δὲ παραλία, ἧτις ἐξακολουθεῖ νὰ ἦναι δενδρόεσσα, γίνεται ὀμαλωτέρα. Οἱ ἡμέτεροι ναῦται ἐπὶ ὀκτῶ κατὰ συνέχειαν ὄρας ἐκωπυλάτου, τὸ δὲ γεῦμα τῶν πτωχῶν τούτων ἀνθρώπων συνίσταται εἰς δρεκάs τινὰs κριθῆs, διότι ἡ ὄρυζα εἶναι προσωρισμένη διὰ τοὺs πλουσίους, ὕδατι καθαρῷ βεβρεγμένηs. Μεθ' ὀποίας ἡδονῆs ἐσθίουσι! Βεβαίως δὲ εἰσὶ πτωχοί, ἀλλ' ἐπειδὴ οὔτε ταλαιπωρίαν αἰσθάνονται οὔτε μερίμνας, δὲν εἶναι καὶ δυστυχεῖs.

Ὁ ἥλιος ἔδυν ὅτε εἶδομεν τὴν νῆσον Ἐνοσίμαν, ἀποτελοῦσαν κομψὴν καὶ φωτεινὴν σκιαγραφίαν ἐπὶ θαπέδου ἀμαυροῦ ἀφικόμεθα δ' ἐν αὐτῇ τὴν ὀγδόην ὥραν. Ἐπειδὴ ἡ ἄμπωτιs δὲν ἐπέτρεπε τοῖs ἀκατίοιs νὰ πλησιάσωσιν, οἱ πορθηεῖs μετέφεραν ἡμᾶs εἰς τὴν ξηρὰν ἐπὶ τῶν ἰδίων ὤμων, ὅπερ ἐπραξαν εἰς δέκα λεπτά καὶ ὅπερ, ἂν κρινόμεν ἐκ τῶν γελώτων αὐτῶν, εὖρον τερπύον. Τέλος ἤλθομεν εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ ἰαπωνικοῦ παραδείσου. Τὸ σκότος εἶναι βαθὺ, ἀλλὰ τὴν ὁδὸν ἡμῶν φωτίζουσι φανοὶ κεχρωματισμένοι, ἀνηρτημένοι ἐκ τῶν θυρῶν